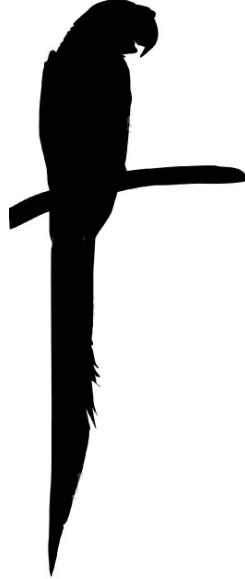

TÜRKÇE KURAN TÜRKÇE NAMAZ

Tarihsel Değil, Mantıksal Bir Çözümleme

*gerceginkitabi.wordpress.com
st3792@mail.com
mobidik.com/kullanici/69114
scribd.com/st3792
Güncelleme 1.5 - Nisan 2016*

Bu kitap büyük çoğunlukla görünen gerçeğin açığa vurulmasıdır. Ancak savaşın barış, cehaletin güç, siyahın beyaz olduğu bir zamanda görünen gerçeklerin ayırdına varmak bile zihinsel çaba ve yüreklilik gerektiren bir başarı olmuştur. Bu tartışmada taraf olup anadilinde Kuran'ı ve namazı savunmak, bulutsuz ve dolunaylı bir gecede insanlara Ay'ı göstermeye çalışmak gibi...

Bu kitabı okuyarak;

1) Arapça dayatmasının *İslam* adıyla ardından gidilen bozuk öğretinin ürünlerinden birisi olduğunu,

2) Kuran'ı Türkçe okumanın, namazı Türkçe kılmanın *geçersiz* değil, *caiz* değil, *gerekli* olduğunu,

3) Anadilinde Kuran'ın ve anadilinde namazın İslam dünyasının yalnızca görüntüsünü değil, düşünce alışkanlıklarını da değiştireceğini, ilerlemenin ve yitirilen zamanı yerine koymanın önündeki en büyük engellerden birini daha kaldıracağını anlayacaksınız.

Yazarın dileği, dine ve Kuran'a ilgi duyup da gelenek baskısından kendini kurtaramadığı için dini anlamakta ve kendine yol çizmekte bocalayanların içinde bulundukları çıkmazdan kurtulmalarıdır. Arapça Kuran ve namaz dayatmasını doğru buluyor ve bu noktadan sonra okumayı düşünmüyorsanız üç olasılık var:

a) Konuyu bildiğinizi varsayıyor, unvanı olmayanların görüş bildirmesine katlanamıyorsunuz.

b) Gerçeği bulmak sizin önceliklerinizden değil, Allah'ın aklınızı işletme buyruğuna karşı geliyor, sanının ardından gidiyorsunuz.

c) İnanıldığınız ve yaptığınız şeyi, size öyle öğretildiği için değil, eleştirel düşünme süzgecinden geçirerek özgür iradenizle öyle yapmayı seçtiğiniz için benimsediniz.

"Dinlemeyi öğrenirsen, kötü konuşmalardan bile faydalanabilirsin."

Plütark

"Dinlemeyen kimsenin ilmi de olmaz."

Musa Carullah Bigi

İçindekiler

I.	Giriş	5
II.	Tarihsel Arka Plan	10
III.	Türkiye’de Namazı ve Kuran’ı Türkçeleştirme Çabaları	19
IV.	Arapça Dayatması	22
V.	Kuran’ın Çevrilmesi	39
VI.	Anadilinde Namaz	63
VII.	Gelenek Dini	88
VIII.	Türkçe Kuran ve Türkçe Namaza Kuran’dan Kanıtlar	102
IX.	Türkçe Kuran Çevirileri, İyisi, Kötüsü	133
X.	Tartışma ve Sonuç	141
Ek-1	Konu Hakkında Yazılmış Önemli Kitaplar	149
Ek-2	Bir Türkçe Namaz Örneği	154
Ek-3	Türkçe Kuran nasıl okunur? Bir Yol Önerisi	156
Ek-4	Kısa Tartışma Kılavuzu: Anadilinde Kuran	157

I. Giriş

Son birkaç bin yıldır ve özellikle son bir kaç yüzyıldır düşünce dünyası karmaşıklılaşıp gelişen insanlık, yaşama anlam verme konusunda aynı gelişimi gösterememiştir. Bu nedenle Müslüman olsun, başka dinlere inanır olsun insanların Kuran'ı okuyup mesajına ciddi anlamda kafa yormaya başlamaları gerektiği ortaya çıkıyor. Ne yazık ki Müslüman olsun olmasın insanların çok az bir bölümü onu okuyor, daha da az bir bölümü gerçekten anlayarak okuyor. Bugün İslam'ın çoğunluk dini olarak yaşandığı ülkelerde din terimleri çoğunlukla Arapçadır. Anadili Arapça olmayan Müslümanlara Kuran'ı Arapçasından anlamadan okuması gerektiği öğretilir. Okuyan anlamını hiç bilmesee de namaz ve dua Arapçadır. Allah/Kuran ile kişi arasına bir dil perdesi girmiştir. Böylece odağında yaşamın anlamı olan pek çok soruya yanıt ve pek çok soruna çözüm sunduğunu öne süren bir kaynaktan yararlanılamaz. İslam'ın kutsal kitabının sıkça *anlamın* üzerinde durmasına, ısrarla okuyucusunu kafa yormaya, mantıklı olmaya, Allah'ı ve yarattıklarını akla yatkinlaştırmaya çağırmasına karşın, yaşanan İslam'da anlama çok az vurgu yapılmaktadır. Geleneksel İslam öğretisi akli dışlamaktadır. Elinizde tuttuğunuz bu kitap geleneksel İslam öğretisinde akli dışlamanın oluşturduğu büyük mantıksızlığın ilk ayağını, yani İslam'ın yabancı dilde oluşunun anlamsızlığını ortaya koyup gidermeyi amaçlamaktadır. Bütün akıldışı inanışlardan kurtulduğumuzda kafamızdaki din kavramı yaşamın içinde, ayakları yere basan, her sorunun yanıtlarının geçtiği bir merkez durumuna gelmeye başlayacaktır.

Anadilinde Kuran ve anadilinde namaz konuları kitap ve makalelerde çoğunlukla ayrı ayrı ele alınır. Gerçekte Kuran'ı anadilinde okumak ve namazı anadilinde kılmak ayrılamayan konulardır çünkü Kitap'ın Arapçasıyla namaz kılan kişi kılavuzluk için Kitap'ın çevirisini okumamak üzere koşullanır. Çünkü namaz kişinin Allah'la konuşması, Kuran da Allah'ın kişiyle konuşmasıdır.

Bu kitapta ne söylentiye, ne yarı gerçek tarihi öykülere yer verilmiştir. Dayanak noktaları olgusal ve bilimsel gerçekler, mantıksal çıkarımlar ve Kuran ayetleridir. Peygamber'in yazdığı düşünülen diplomatik mektuplar bile kanıt olarak kullanmamıştır. Ne yazık ki konunun tartışıldığı yayınların çok azında böyle bir kesinlik vardır. Kuran'ın 'çevrilemiyor' oluşunu, çevirisinden anlaşılamayacağını, namazın Arapça olması gerektiğini anlatan sayısız kitap ve makale yazılmıştır. Tersini yazan kitaplar hem sayıca çok azdır, hem de ilgi görmediği için erişmek çok zor veya olanaksızdır.

Beni bu konuda yazmaya güdüleyen, kişilerin namaza karşı duydukları bıkkınlık, açıkça dile getirdikleri veya gizlemeye çalıştıkları anlamsızlık duygusu oldu. 'Kuran okuyoruz' sanısıyla saatlerce 'mukabele' yapıp, her yıl 'hatim indirip' Kuran'ın en temel, en öncelikli buyruklarından bütünüyle habersiz yaşayıp giden kişiler için duyduğum üzüntü oldu. İnancı olan hiç kimse bu duruma duyarsız kalmamalı.

Bu kitap neden yazıldı?

- Bu kitap inanmış ama geleneğin psikolojik baskısından kurtulamamış olan kişiyi kendi adına düşünmeye ve temel yanlışlardan birisini kendisi için düzeltmeye bir çağrıdır.
- Sunduğu kanıtlarla din adamına konuyu tekrar değerlendirmesi, öbür din adamlarının etkisinde kalmadan sağduyulu bir karara varması veya karşıt görüşünü akla ve Kuran'a dayalı kanıtlarla sunması için bir çağrıdır.

- Arapça ve/veya Türkçeyi iyi düzeyde bilene, dilbilimciye, öncelikle Türk ulusunun düşünce dünyasını ve dinini kurtarmak amacıyla, Türkçeyi öncelikle dinsel Arapça sözcüklerden, sonra da dinsel olmayan Arapça sözcüklerden kurtarmaya ve arındırmaya, arı ve anlaşılır Kuran çevirileri yapmaya çağırır.

Türkçe Kuran ve Türkçe namaz konusunu tartışmak veya bir görüş sahibi olmak isteyen kişi öncelikle neden Müslüman olduğunu düşünmelidir. Neden Müslüman olduğu sorusuna akılcı bir yanıt veremeyen kişi neye inandığını gözden geçirmelidir.

Müslüman kültürde Müslüman ailede doğanların Müslüman olduğu varsayılır. Oysa Müslüman olmak, yani İslam dinini benimsemiş olmak büyük bir savdır. Kuran'ın Tanrı sözü olduğuna inanmış ve ona bağlılık bildirmiş olmanın sözüdür. Bu sözü vermek için kuşkusuz önce Kitap'ı okuyup anlamak gerekir. Oysa genelde İslam toplumları, özelde de Türk toplumu Kuran'ı çevirisinden okuyup anlamaya ve onu yaşama geçirmeye çalışmamaktadır. Bunu yapmayan kişinin ne kadar Müslüman olacağı tartışılır. 5:3 ayetinde Allah “Size din olarak İslam'ı seçtim” derken doğal olarak Kuran'ı okuyanlara seslenmektedir, başkasına değil. Allah'ın Kuran'ı kendi dilinde okumayan, dolayısıyla bu ayetin bilincinde olmayan biri için İslam'ı seçtiğini söylemek zorlama olacaktır. ‘Burada herkes Müslüman, ben de Müslüman oldum.’ Bu akılcı ve Allah'ın beğeneceği bir yanıt değildir. Bu, ‘Hindistan'da doğsaydım Hindu, Avrupa'da doğsaydım Hristiyan olacaktım’ demektir. Oysaki akla yatkın tek yanıt şudur: ‘Arap bir Elçi'ye indirilen Kitap'ı dilimize çevirdiler, okuduk ve Tanrı sözü olduğuna, Kitap'ın Araplara değil herkese indirildiğine emin olduk, uymayı seçtik.’ Müslüman olmanın başka bir yolu yoktur. Kişi Müslümanlığını böyle mantıksal bir tabana oturtamıyor ve gerekçelendiremiyorsa Türkçe Kuran ve Türkçe namaz konusunda dengeli ve Kuran'a uygun bir bakış açısı edinemeyecek, görüşleri tartamayacak, sağlıklı bir yargıya varamayacaktır. Çünkü çoğunluğu izlediği için ‘Müslüman’ olan, din konusunda kendi kararlarını veremez ve çoğunluğa uymaya devam eder.

Not: Bu kitapta yaygınlığı dolayısıyla Yaşar Nuri Öztürk çevirisi kullanıldı. Önemli çeviri farklılığı olan ayetlerde değişik çeviriler ayrıca gösterildi. Ayetlerin Arapça orijinalini alıntılama gereksiz buluyorum. Dileyen daha iyi bulduğu çevirilerle karşılaştırabileceği gibi Arapçasıyla da karşılaştırabilir. Alıntı yapılan ayetlerin yalnızca ilgili kısmı yazılmış olabilir. Konuyu doğrudan açıklamayan ayetler konu bütünlüğünü bozmamak ve kitabı uzatmamak amacıyla alıntılanmamış, yalnızca numarası verilmiştir.

Nerede duruyoruz?

Önce İslam'ın ortaya çıkışından bugüne nasıl geldiğini özetleyelim. Nerede durduğumuzu bilirsek gideceğimiz yönü de biliriz.

Bin yıldan uzun süredir İslam topluluğu, özellikle Türkler üç büyük saldırının, haksızlığın, çürümüşlüğü, karanlığın tutsağıdır. Birincisi, dinsel kaynak olarak Kuran'a eş koşulan uydurmalarıdır, ‘Neden Yalnızca Kuran?’ yazımda bunu tartıştım.¹ İkincisi, Türkçe Kuran ve Türkçe namazın –daha hafif bir sözcük bulamıyorum– yasaklanmasıdır, bu yazının konusudur. Üçüncüsü de aklın, rasyonel düşüncenin, düşünce özgürlüğünün dışlanmasıdır. Bu üçünün arasında sürekli kendini besleyen bir kısır döngü vardır:

¹ <http://tr.scribd.com/doc/114278746/Neden-Sadece-Kuran>

1. Mantığını kullanmayan, eleştirel düşünmeyen kişi Kuran'ı Arapça okur, namazı Arapça kılar, bunların yanlışlığını ayımsamadığı gibi Kuran'a eş koşulan hadis, fetva gibi üretime inanır.

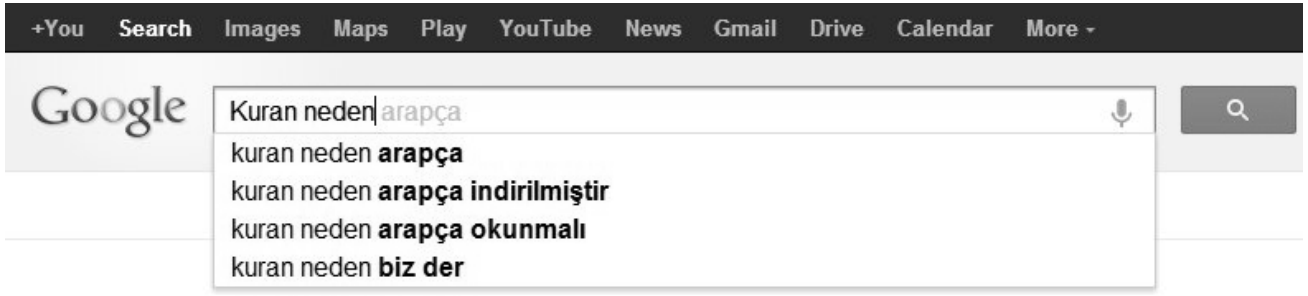
2. Kuran dışı kaynaklara inanan kişi bunlardaki 'akıl yürütmeyin, din akılla çelişir' mesajına boyun eğer, Kuran'daki 'din akıllı adamın işidir, aklını kullanmayan inanmaz' mesajını dışlar.

3. Kuran'ı Arapça okuyan, namazı Arapça kılan kişi Kuran'ın mesajından payını alamaz, Kuran'ın buyruklarını, özellikle de bunların ilki olan Kuran'ı anlama buyruğunu yerine getirmez.

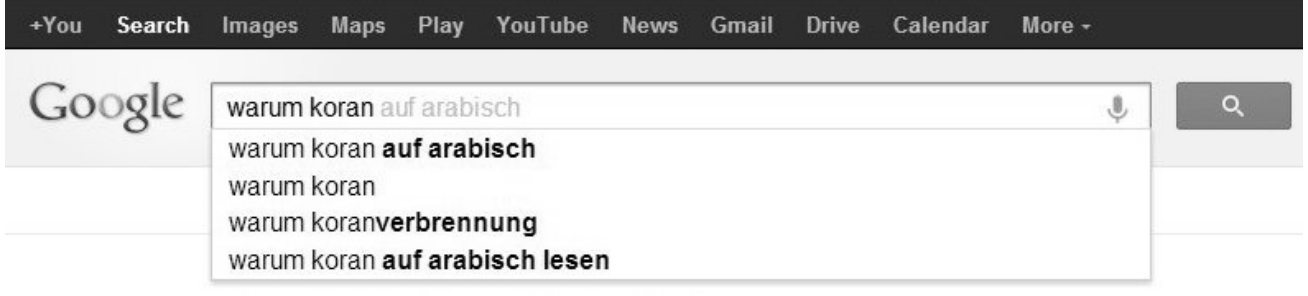
Bu üç konuda yazdıklarım düşünen ve sorgulayanlar için doğaldır, yeni şeyler değildir. Eleştirel düşünmeyenler ise bunları okuyup tartışmaktan kaçınır. Bu üçlü kısır döngü böylece sürer gider.

Bu üç büyük karanlığın etkisindeki bir din hakkında kusursuzdur, yeniliğe/reforma/devrime ihtiyacı yoktur demek için gerçeklerden son kertede kopuk olmak gerekir. Yaşanan din, Kuran'daki din değildir. Düzeltmeye gereksinim duyan Kuran değil, yaşanan dindir. Din bilginlerinin bu gerçekleri görememe nedeni, ormanda büyümüş ve hiç dışına çıkmamış bir çocuğun bütün dünyayı orman sanması örneğinde gizlidir. Dinin öteki bilimsel çalışma alanları gibi kendine özgü, kapalı bir alan olduğu sanısı onların dünyaya geniş bir görüngeden bakamamalarına neden olmaktadır. Bilgisiz yığınların dini dar, perdeli bir görüşten öğrenmesi sonucu din, gizemli ve yaşamdan kopuk bir olgu, Allah da neredeyse kişinin işten arta kalan zamanda tapınacağı bir tanrı olarak algılanmıştır. Çoğunluğun yanıltıldığı böyle bir ortamda gerçekleri söylemek kuşkusuz sevimsiz bir eylemdir, hoş karşılanmayacaktır. İslam'ın tek kaynağı Kuran'dır, Kuran ve namaz Türkçedir, din ancak akıllı insanların işidir dediğinizde bunların her biri için taşlanarak kovalanmanız olasıdır. Dinde bu bozulmaya neden olanlar büyük ölçüde din bilgiçleridir. Yahudiliği ve Hristiyanlığı da din bilgiçleri bozmuştur. Bu yazının konusu çerçevesinde bu üç etkenin nasıl bir araya geldiğinin örneği şudur: Kuran'ı Türkçe okumaya ve Allah'a Türkçe seslenmeye karşı çıkan din bilgiçlerini, cemaat ve tarikat önderlerini dinleyen cahil yığınlar bu buyruğu sorgulamamış, Kuran'ın bu konuda ne dediğini öğrenmek için çaba harcamamışlardır. Kendilerini Kuran'ın mesajına kapatınca Kuran'ın 'aklını kullan' buyruğunu duymamış, dinlerini Arapça 'yaşamayı' sürdürmüşlerdir. Kendini besleyen bu kısır döngüde kendilerine yazık etmişlerdir. Öyle ki, sanki yüzyıllardır Evrenlerin Efendisi'ne değil, Arap tanrısına yakarmaktadırlar.

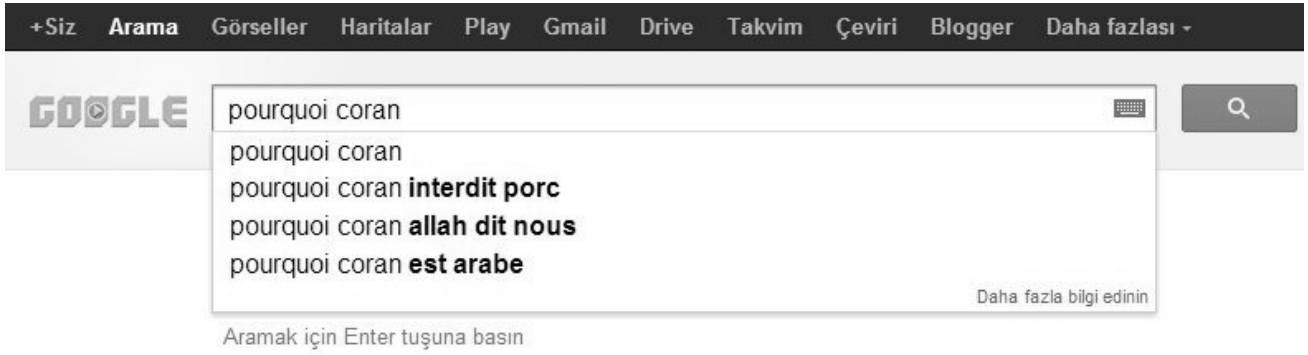
Kuran'ın neden Arapça okunmak ve namazın neden Arapça kılınmak zorunda olduğu sorusu her ulustan Müslüman olan veya Kuran'a ilgi duyan kişinin kafasını kurcalamasına karşın konunun yeterince tartışılmıyor olması düşündürücüdür. Google arama sitesinde birkaç dakika geçirerek konunun gerçekte ne denli merak edildiğine tanık olabilirsiniz. Aşağıdaki ekran görüntüleri 2013 yılının başlarında alınmıştır. Google, arama kutusuna bir sözcük girince o sözcükle ilgili en çok arananları önerir. Arama kutusuna birkaç dilde 'Kuran neden' veya 'Neden Kuran' sözcükleri girilmiştir. Site en sık aratılan söz gruplarından 'Kuran neden' sözcük öbeğini içerenleri hemen alt satırda göstermektedir.

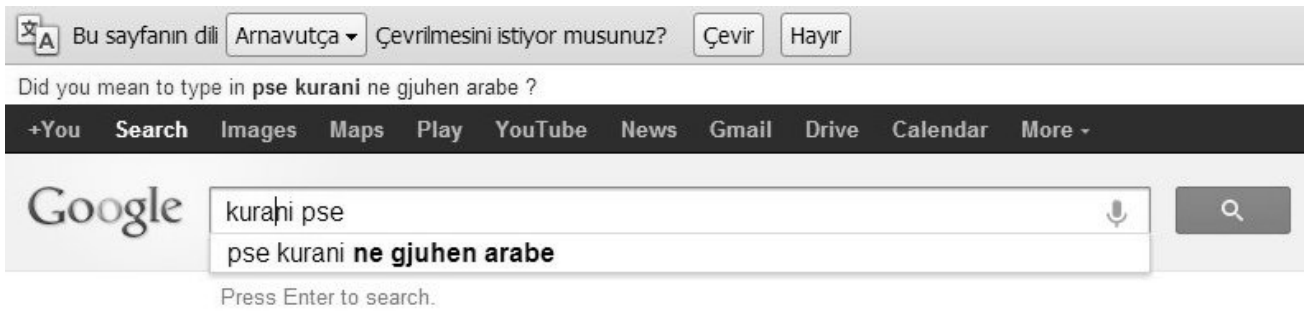
Almanca:

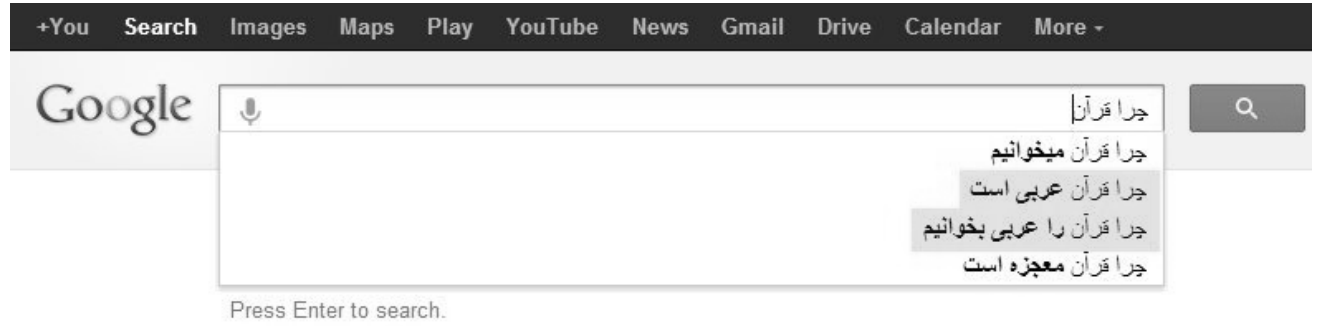
Fransızca:

Arnavutça:

Farsça:

Malay dili:

II. Tarihsel Arka Plan

Burada konu tarihsel uygulamalara ve mezhep bilginlerinin görüşlerine başvurarak değil, Kuran verileri değişmez mantık ilkelerine göre işlenerek yargıya varılacaktır. Ancak içinde bulunduğumuz fikir ortamı tarihin birikimiyle biçimlendirildiğinden bu noktaya nasıl geldiğimizi kısaca anımsamakta yarar vardır. Çünkü bireyin bugün düşündüğü, geçmiş düşüncelerinin veya yanlışlarının üzerine koyduğudur. İnsanlığın bugün ürettiği bilgi ise geçmiş bilgi veya yanlış birikiminin üzerine koyduğudur.

İslam Peygamberi yaşıyorken Arapça konuşmayan topluluklara İslam'ın ulaşip ulaşmadığını, ulaştıysa Peygamber'in nasıl davrandığını bilmiyoruz. Bu konuda söylenecek her şey söylentilere ve sanılara dayalıdır. Bu konuyu yalnızca somut, doğrulanabilen gerçeklerle tartışmalıyız. 9. ~ 12. yüzyıl Müslüman Arap bilim adamlarının çeviriyi bir bilgi edinme yolu, bilgi edinmeyi de Allah'ın buyruğu saydıkları bilinir. Klasik dönem Yunan yapıtlarını kendi dillerine çevirmiş, cebir, optik, güneş sistemi, logaritma, evrim kuramı gibi önemli buluşlara imza atmışlardır.

Türklerin nasıl Müslüman olduğu kesin değildir. Türklerin İslam'la ilk karşılaşmalarında, zorla veya kendi dilekleriyle Müslüman olmalarında Kuran'ın payı hakkında elimizde bilgi yoktur.² Arap Tarihçi Ebu Cafer Taberi 7. ve 8. yüzyıllarda Arapların Müslüman olmayan Türklere soykırım boyutuna yaklaşan saldırılarından söz eder.³ Eğer Türk toplulukları böyle baskıyla Müslümanlığı seçtilerse, onlara Müslümanlığı kılıç zoruyla 'öğretenlerin' Arap dilini ve yazısını da zorlamış olmaları uzak bir olasılık değildir. Ne İslam'ı ve İslam kılığında Arap ırkçılığını kılıç zoruyla yaymaya çalışan şaşkınlar, ne de özgür seçimle din değiştirmemiş olan insanlar dinin özüne, amacına aldırmayacakları için Türkler günde beş kez yatıp kalkmış, can korkusuyla günü geçirmiş olabilirler. Bu durum kuşaktan kuşağa aktarılmaya başlandıktan, bir tür atalar dinine döndükten sonra taşlaşacak ve toplumsal kalıtıma işleyecektir. Arapların Türklere uygulamış olması olası kırım, kimini duygusal olarak etkilemektedir. Kimi olaya Müslüman ordularının suç işlemeyeceği varsayımı ve yüzeyselliğiyle yaklaşmakta, kimi de ulusçu duygularla Arap ulusuna bilenmekte, bunu Araplardan nefret etmek için mantıksal bir gerekçe yapmaya çalışmaktadır. Her zamanki gibi duygusal yaklaşım bizi asla gerçeğe götürmeyecektir. Türklerin dili ve dini bin yıldır öncelikle Türkler tarafından baskılanıyor, Araplar tarafından değil. Sorunu doğru saptayacağız ki, doğru çözümü bulalım.

İlk Türk Müslüman topluluklar 9. ve 10. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Bilinen en eski Türkçe Kuran çevirilerinden biri Muhammed bin el-Hâc Devletşah eş-Şîrazî tarafından 1333-34 yılında Çağatay lehçesiyle hazırlanan çeviridir.⁴ Bunun dışında Rylands Nüshası olarak bilinen çevirinin Eckmann tarafından, 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başına özgü Karahanlı Türkçesi dil özelliklerini gösterdiği belirtilmiştir. Bu yazma Aysu Ata tarafından 'Türkçe İlk Kuran Tercümesi, Karahanlı Türkçesi' adıyla 2004 yılında yayınlanmıştır.

Kuran'ın batı dillerine çevirisi ise bundan daha öncedir. 1143 yılında Robert of Ketton'un Latince'ye yaptığı çeviri Theodor Bibliander tarafından 1543'de İsviçre'de, Martin Luther önsözüyle basılmıştır. Arapça Kuran'ın basımı ise yine Türklerden önce 1694'te

² Hidayet Aydar, Kur'anı Kerim'in Tercümesi Meselesi.

³ Bu saldırıları 11.yy'ın çok yönlü bilim adamı ve tarihçisi Ebu Mansur El Bağdadi de doğrulamaktadır.

⁴ <http://turkbilimi.com/?p=10138>

Almanya’da yapılmıştır.⁵ Osman Keskiöğlu, Nüzulünden Bugüne Kuran’ı Kerim Bilgileri) Türkler Kuran’ın Arapçasını da, Türkçesini de çoğaltmada Müslüman bile olmayan Avrupa’nın çok gerisinde kalmışlardır. İstanbul Yahudileri 1493’de kullanmaya başladıkları matbaada Tevrat’ı çoğaltırlarken Müslüman Türkler Kuran’ın değil Türkçesi, Arapçasından bile yoksundurlar.

1050’lerde kimi Türk toplulukları Uygur abecesiyle yazarken, kimi Arap abecesiyle Türkçe yazmaya başlamıştır. X. yy’da Cevheri’nin yanlışlarla dolu Arapça – Türkçe sözlüğü okumayan, araştırmayan Türkler tarafından dört yüzyıl boyunca temel Arapça kaynağı olarak kullanılmıştır.⁶

Türkistanlı Müslümanlar 10. yüzyılda, Gutenberg’den çok önce, matbaa kullanarak Kuran’ı çoğaltmaya başladılar.⁷ Öyle görünüyor ki, daha sonra İran ve Anadolu’da kurulmuş olan Türk devletleri Kuran’ı Türkçeye çevirmekten caydıkları gibi, en büyük üç buluştan biri olan matbaayı da kullanmadılar. Matbaanın Avrupa’da veya Çin’de kullanılmaya başlamasından Osmanlı topraklarına girdiği ana değin Türk ulusunun durumu, komşusu kağıt kullanırken hala taş tabletlere yazı yazan bir ulusun durumu gibidir. Kuran’ın sözcüklerini %99,6 oranında (sonraki yüzyıllarda %80) Türkçeleştirebilen bu ulus sonraları çeviri işinden caymaya başlamış, Türkçe kökenli sözcük oranını %20’lere düşürmüştür.

İlk Türk İslam devletlerinde, medreselerde Arapça Kuran ezberine ve öğrenimine başlanır. Ancak bir noktada ölçü kaçır ve araç işlevini de aşır bir kutsallık kazanır. Kuran harflerinin ezberi, Kuran bilgisine eş tutulur. Kuran’ın anlaşılması, gizli yargılar içeren bir kitap oluşu inancı bu durumu pekiştirir. Kişinin Arapçayı bildiği ölçüde Kuran’ı anlayacağı sanılır. Arapça öğrenmenin kendisi kulluk görevi gibi algılanır.

Selçukluyu kuranların Türk olduğunu varsaymamıza karşın Türkçenin ikinci sınıf dil olarak devletten, bilimden ve her türlü yazı ortamından dışlanması önemlidir. Selçuklu zamanında, 1070’de yazılan Kutadgu Bilig’de Türkçenin Arapçadan üstün olduğunun savunulması ilginçtir. Selçuklunun izinden giden Osmanlı, Arapça ve Farsçanın etkisini konuşma diline bile sokmuştur. Türk dilindeki yıkımı görüp buna bir son vermeyi deneyen Karamanoğulları beyliğini ortadan kaldırmıştır. Türkçeyi *Osmanlıca* diye ayrı bir adla anmamızı gerektirecek kadar bozan bu kültür, son dönemlerinde Fransızca’yı ikinci dil yapmanın eşiğine gelmiştir. Konuşurken bile kendi dilinden cayacak denli Arapçaya tutkun olan, sağduyusunu yitirmiş bir anlayışın namazda Türkçe konuşması veya Kuran’ı Türkçe anlamaya çalışması beklenemezdi. Bu insanların dili artık Türkçe değildi ki, dinin Türkçesini akıllarına getirsinler. Okuryazar katman böyle iken, kitaptan, bilgidен, dinden habersiz halkta böyle bir istek oluşması zordur. Soranın da, yanıtlayanın da olmadığı bu sessizliği, sonunda bir kaç aydının soru sormaya başladığı 19.yy sonlarına dek devam etti. Ulusal kültüre burun kıvrıran imparatorluk anlayışı, XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla dek Arap Yarımadası’na egemen olmuş, ancak Osmanlı devleti Müslümanlardan ayrıca vergi almadığı için Arap ulusunun gönüllü jandarmalığını yapmış oluyordu. Petrol keşfedilene dek Arap yarımadası herhangi bir dış tehdit altında değildi. Yani Osmanlı, Arapları birbirinden korumuş oluyordu.

Arapça sözcüklerin olduğu gibi benimsenmesi veya daha da kötüsü, Farsça (günah, oruç gibi) karşılıklarının alınması, dinsel kavramların her toplumun yaşamında çoktan var olan değil

⁵ Osman Keskiöğlu, Nüzulünden Bugüne Kuran’ı Kerim Bilgileri

⁶ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

⁷ Muhammed Hamidullah, Kurani Kerim Tarihi

de, yeni kavramlarmış gibi algılanmasına yol açmıştır. Bunların hemen hepsi her dilde sözcük karşılığı olan, yaşamın içinde olan kavramlardır. Çoktanrılı İranlıların da kullandığı Farsça sözcüklerin benimsenmesi, kökende Arapçaya verilen kutsallıktan fazlası olduğunu gösterir. Arapçanın kutsallığı düşüncesi ağır bassa da, bunun yanında Türklükten utanma, Türk kültürünü aşağı görme de vardır.

Arap egemenler İslam dininin tapusunun kendilerine verildiğini düşündüklerinden, dinsel yayınlarında Kuran'ı ve namazı gerekçelendirmeden, tartışmadan, çok doğal bir şeymiş, Allah'ın buyruğuymuş gibi Arapça olarak sunarlar. Din değiştirip İslam'ı seçen de ne olup bittiğinin ayırdına varana dek bunu kabullenir. Arapların yalanlarına kanan saf Türk toplulukları bir noktada Türk abecesini bırakarak Arap abecesini benimsemiştir. Arap yazısını 'Kuran yazısı' diye Arap olmayan ulusların yaşamına sokan anlayış, dini özünden kopararak biçime indirgeyen, Fatiha suresini dünyanın en ünlü tekerlemesine çeviren anlayıştır. Dinle ilgisi olmayan kültür öğelerini İslam'a simge yapan da aynı anlayıştır.

Batılıların Türkleri fesli ve develi sanması gülünçlüğü anımsıyor musunuz? Bunun arkasında yatan neden büyük olasılıkla Türklerin Araplaşmasıdır. Müslüman ulusların batıyla en içli dışlı olanı Türkler oldu. Batı, Türkleri son bir iki yüzyıla dek ağırlıklı Müslüman kimliğiyle bildi, Türk değil. 1772'de Almancaya yapılan bir Kuran çevirisinin adı *Der Türkische Bibel*, yani *Türk Kutsal Kitabı*'dir.⁸ Bu bakış açısının başlıca nedeni Türklerin Arap yazısını kullanmasıdır. Dünyanın her yerine yollanan bütün diplomatik yazılar Arap yazısıyla yazıldığından dünyanın Türk algısı ile Arap algısı arasında fazla ayrım olmadı. Onların gözünde 'Müslüman eşittir Arap', 'Türk eşittir Arap' gibi bir görüntü oluştu. Fesle birlikte durum iyice kötüleşti ama temel sıkıntı Türk dilinin ve kültürünün Arap yazısıyla simgelenmesiydi. Bunun Türklerle ne yitirttiği belki de başlı başına bir kitap konusudur. Bugün bir batılıyı İslam'a çağırdığınız zaman Araplığa çağrıldığını düşünmesi oldukça yüksek bir olasılıktır. Bu kuşkusuz İslam'ın doğruluğunun ölçüsü değildir ama hem Türk kültürünün, hem İslamiyet'in büyük zarar gördüğünün belirtisidir. Bu görüntü bugün devam etmektedir. Üstelik yalnızca Batı değil, Araplar da Türkleri yarı Arap görmektedir. *"Prof. Halil İnalçık, Arapların İslam uygarlığı eşittir Arap uygarlığı savına dikkat çeker. Gerçekten Avrupa Konseyi'nin önyak olduğu bir toplantıya katılan Türk, İranlı ve Berberi delegeler bu yaklaşıma karşı çıktıklarında 'Siz Arapça yazmadınız mı? Onun için hepsini Arap kültürü içinde toplamak gerekir...' yanıtını almışlardır."*⁹

"Araplar Türkleri asla sevmiyorlardı ve onları aşağılık görüyorlardı. Türkleri İslam dinine lütfen kabul ettikleri kanaati yaygındı. Türklerin İslam birliği politikasını, İslam camiası içinde görme hislerinin ifadesi sayıyorlar, bu yolda hiç bir vazifeyi benimsemiyorlar, zaten mümkün de görmüyorlardı. Türklerin ibadetlerini kendi dilleriyle yapmalarına dinen engel olmamasına rağmen, asırlardır, Türklerde böyle bir arzu görülmemiş olmamasını lisan ve milliyet hislerinin mevcut olmamasının tabii icabı addediyorlardı.

*"Arapça bilen, Türk insanı gözünde değerli ve adeta din bilgini idi. Arapça bilmeyen ama her itibarla kültür yapısı yeterli olan bir Türk'e, özellikle bir makama (ezgiye) uydurulmuş hakaret etse, Türk kendisine iltifat ettiğini, hatta Kuran veya diğer bir dinsel eser okuduğunu zanneder, ayağa kalkar."*¹⁰

⁸ http://de.wikipedia.org/wiki/Die_t%C3%BCrkische_Bibel,_oder_der_Koran

⁹ Cemal Şener, Anadilde İbadet

¹⁰ 'Arabistanlı' Thomas Edward Lawrence'dan akt. Cemal Kutay, Türkçe İbadet

XIX. ve XX. yüzyılların ünlü Türk ve Osmanlı düşmanı yazarı, Arap asıllı Abdurrahman Kevakibi 'Ümmül Kurra' adlı kitabında şu saptamayı yapıyor:

"Türkler anlamıyor. Türk siyasetinin, bugüne kadar Kuran'ın Türk diline tercüme edilmesinin pek işine gelmediğini öğrenince Avrupalılar buna hayret eder."¹¹

Yine XIX. yy'da yaşamış Arap kültürü ve tarihi uzmanı Hollandalı Reinhart Dozy şöyle yazıyor:

*"Hiç bir devirde bir din üzerinde bir milletin tesiri, Türklerin, İslamiyet'in çıkışından dünya varlığı olmasına kadar tesir, tanzim, terkip edici olmamıştır. İslamiyet'in madde mana mevcudiyetinden Türkleri aldığınız zaman geride, konuşulmaya değer pek bir şey kalmıyor. Bu sebeptendir ki cihan, İslamiyet denince hemen Türkleri hatırlıyor. Bu hakikatin, öteki İslam milletlerince idraki bir tarafa, bizzat Türklerin dahi bu gerçeğin içinde olduklarını söylemek mümkün değildir. Türklerin ibadetlerini Arap diliyle yaptıklarını öğrendiğimde bu kayıtsızlığa hayret etmedim."*¹²

Türklerin dinle kültürü birbirine karıştırıp çorba etmesi kuşkusuz inkarcı toplumların işine gelmektedir. İslam'ın gelenek ve Arapçılık kısılcısından kurtulması gerektiğini düşünen Musa Carullah Bigi İngiliz, Fransız ve Rus devletleri tarafından baskıya uğramış ve sürülmüştür. Aynı devletler İslam'ı 'uslu uslu' benimseyenlerle uğraşmamışlardır.

İslam = Arap kültürü

Kültürümüz İslam dini ile Arap kültürünün birbirine girdiğini gösteren örneklerle doludur. Kuran'ın ezgili okunmasının doğruluğunun başlı başına bir tartışma konusu olması bir yana, bu ezgilerin özünde dinsel değil, kültürel bir öge olduğunu anımsamalıyız. Görüyoruz ki, müzik kültürüne ve birikimine sahip olan Türk ulusu, Kuran'ın ve ezanın okunmasında da kendine özgü bir ezgi geliştirmiştir. Ne var ki son yıllarda bunun bile orijinalden sapma olarak değerlendirilmekte olduğunu ve Arap okuyuşuna özenildiğini gözlemliyoruz.

İlk Müslüman Türk ulusları Arapça kişi adlarını Türkçe adlarla birlikte kullanmaya başlamışken, 20. yüzyıla gelindiğinde Türkçe adlar neredeyse unutulmuştur. Türkler ve Persler Müslüman olunca kendilerine Arap adları koymaya başlamışlar. İlk Müslüman Türk ve İran devletlerinin yöneticilerinin adlarının yarı ulusal yarı Arapça olmasından bu bellidir. Bugün hala Müslüman olan Hristiyanlar kendilerine Arap ismi seçiyorlar. Mehmet, yalnızca Türklerle özgü ama Türkçe olmayan bir addır. Arapçada bir anlamı olan *Muhammed* sözcüğü Türk ağzına, Türkçe okuma kurallarına uygun olmadığından *Mehmed*'e, oradan da *Memet*'e evrilmiştir. Aleyna (üzerinize), Enbiya (peygamberler), Ensar (yardımcılar), Esmâ (isimler), Furkan (ölçüt), Taha (T.H.), Yasin (Y.S.) Münteha (en son, sonuncu) gibi kişi adı olarak anlamsız sözcükleri salt Kuran'da geçiyor diye Türk anne ve babalar çocuklarına ad olarak koymaktalar.

'*Esselamu aleykum*' veya bozulmuş biçimiyle '*selamun aleyküm*', [İslam = Arap kültürü] algısının yaşayan kanıtıdır. Kuran'daki selam sözcüğü 'selam'dır. Bu biçimde selamlaşmak isteniyorsa bu Arapça sözcük tek başına kullanılabilir veya Türkçe karşılığı olan 'esen kal' kullanılabilir. Müslümanlar o denli Araplaşmışlardır ki, birer ayet olmayan iyi dilek sözlerini,

¹¹ S.74'ten akt. Osman Keskiöglü, Zuama'ul Islah = Islahat Öncüleri Hakkında Görüşler, AÜİF XVII. cilt, 1969 s.149-151

¹² akt. Cemal Kutay, Türkçe İbadet

kutlama sözlerini bile Arapça söylemek alışkanlık olmuştur. Anadilinizde iyi dileklerinizi sunduğunuzda neredeyse kötü söz söylemiş gibi karşılanırsınız.

Konumuz özelinde Araplaşmanın, genel anlamıyla ise İslam'ı simgelere indirgemenin göstergeleri bolcadır. Cami mimarisi bunlardan biridir. Camilerin biçimi bellidir. Bu biçimin sorgulanmasına, değişik yorumlara izin verilmez, değişik düşünceler kınanır, dışlanır. Mimari özelleşmiş ve görece teknik bir alan da olsa, İslam'ı bir dogma ve simge çorbasına dönüştürenler, Allah'ın tutumlu olma, savurmama (17:26-27) buyruğuna karşı gelip neden aşırı pahalı, gösterişli, işlevsiz, güvensiz tapınaklar yapıldığı sorusuna yanıt veremezler. Bu soru karşısında gösterilmesi olası şaşkınlık ve öfke, bir yönüyle, namazın anadilinde kılınmasını önerenlere gösterilen tepkiye benzemektedir. Her iki konuda da, Kuran'a başvuranlar Allah'ın dinine hangisinin daha uygun olduğunu bileceklerdir. Her iki konuda da, yapılagelenin devamını isteyenler sağlam zemine basmazlar. Her iki konuda da simgelere karşı çıkılması veya dinin simgelerden kurtarılması isteği gelenek yanlıları için korkulu rüyadır. Korkularında haklıdırlar. Eğer dininizi simgelere indirerseniz, bunlar ortadan kalktığında dininizden geriye bir şey kalmaz.

İslam'la ilgili kitapların kapaklarında, kitap Arapça olmasa bile Arap harfleri, Arap süslemeleri olur. Buna karşılık yalnızca Arapçayla ilgili olan kitapların kapaklarında da Kuran kapaklarını anımsatan Arap süslemeleri olur. Bu bir kültür ögesi olan Arap dili ile İslam öğelerinin birbirine karıştığının kolayca gözlenebilecek bir belirtisidir.

İslam'ı simgelere indirgemiş ve Kuran'ı Arapça ezberine zincirlemiş anlayış bu dar kafalılığı yeni kuşağa aktararak bağnazlığı yeniden ve yeniden üretiyor. İşte çok satan çocuk kitabı 'Kur'an'ı Merak Ediyorum'dan bir alıntı, yazım hatalarını düzeltmeden:

"Hemen hepimizin Kuran'la ilk karşılaşması, yaz tatillerinde aldığımız Kur'an dersleriyle olur. Camilere gideriz, mahallemizdeki hocaannelerin dizi dibinde otururuz ve Elifba kitaplarımızdan Kur'an okumasını öğrenmeye çalışırız..."¹³

Böyle böyle İslam'ın ve Kuran'ın Arap kültürüyle bir bütün olduğu izlenimi çocuk ve genç yaşta tertemiz kafalara sokulmaktadır. Her bir birey bu ikisini birbirinden ayırmak için önce öğrendiklerini unutmak zorundadır.

Arap dilinin İslam'ın bir parçası olduğu sanrısı, Türk ulusuna pahalıya patlamış, İslam Arap kültüründen arıtilamamıştır. Bunun göstergeleri boldur. 1915'te üç Osmanlı paşasının Medine'ye geliş töreninde yer alan tören taburunun yanı başında şarkı söyleyen Arap kadınları vardır. Paşaların onuruna deve kesilecek, eti çevreye dağıtılacaktır. Töreni düzenleyen Teşkilatı Mahsusa Reisi Eşref Sencer Bey, hazır ol durumunda bekleyen erlerden birinin ağladığını görür. 'Oğlum ne ağlıyorsun?' diye sorar. 'Kumandanım bakın ne güzel Kuran okunuyor...' yanıtını alır. Eşref Bey der ki: 'Oğlum, o kadınlar kendilerine dağıtılacak deve etinin lezzetini anlatan kasideyi (şiiri) makamla okuyorlar. Sil gözyaşlarını...'¹⁴

Cemal Kutay anlatıyor:

"Ürdün'le aramızda yapılan bir anlaşmaya göre, üniversitelerimizin bazı bölümlerine yetiştirilmek üzere öğrenci geliyordu. Bir profesör dostumdan dinledim: İlk günlerde Türkçe bilmedikleri için bu gelenler derslerle ilgili bilgileri Arapça kasetlerden takip ediyorlarmış. Bu kasetlerde şarkı ve türküler de varmış, normal olarak. Bir gün yatakhane de öğrenciler bu şarkıları uzanmış dinlerlerken bizden bir grupta aralarında tartışma çıkmış. Sebep şu, Arap

¹³ Özkan Öze, Merak Ediyorum Dizisi, Uğurböceği Yayınları, 2010

¹⁴ Cemal Kutay, Türkçe İbadet

müziğinin kendisine özgü makam ve ritimleri içinde bizimkiler Kuran okunuyor zannetmişler ve onlara 'Kuran okunurken böyle ayaklar uzatılır yatılır mı, siz ne biçim Müslümanınız?' diye çıkmışlar. Ürdünlü gençler şaşkın şaşkın, 'Ne Kuran'ı, bu bir Arapça şarkı... Ya siz hepiniz Arapça öğrenin ya da şarkıları Kuran zannederek asıl laubaliliği siz yapmayın' cevabını vermişler..."

Kuran'da yapılan çağrılar ve peygamberlerin yaptıkları çağrı örneklerinin hiçbirinde kültürel öğeler konu edilmemiştir. Kişi üzerinde dünyaya geleceği coğrafyayı ve anadilini seçmemektedir. Bu demektir ki kişi bunlardan sorumlu değildir. Bunlar yalnızca Allah'ın dileğidir. Ama dini olan herkes bunu sonradan, olgunlaştıkça, özgür iradesiyle seçmiştir. Kişi, dinini bütünüyle değiştirebilir, kültürünü bir parça değiştirebilir ama anadilini ve soyunu değiştiremez.

Görünen odur ki, Türkler Arapça saplantısı yüzünden 'namaz suresi' diye bir kavram bile uydurmuş.¹⁵ Süleyman Ateş'e göre namaz sureleri yalnız Türkiye'de vardır. Bunun nedenini anlamak zor değil. Aklını kullanmayan insanlar yabancı bir dilde namaz kılmak zorunda ve dolayısıyla ezber yapmak zorunda kalınca en kolay ezberleyebilecekleri seçeneğe yönelmişler.

İslam uluslarının durumu

İslam uluslarının bugün içinde bulunduğu hakkını savunamayan, sömürülen, yoksul durumları ileride başlarına geleceklerin habercisidir. Tarih bize bu durumdaki ulusların sonunda dağılıp yok olduklarını, kimliklerini yitirdiklerini söylüyor. İşlerin yolunda gitmediğini sezen İslam uluslarının akıldan ve bilgelikten bütünüyle yoksun bir refleksle din sandıkları geleneklerine sarılmaları ancak bu süreci hızlandırır. 'İslam bu değil, kendinize gelin' diyen uyarıcıları taşıyıp kovalayanlar yalnızca kendilerine kötülük ediyorlar.

Osmanlı'nın çöküşünden alınacak çok ders var. Son yıllarda Osmanlı'yı geriletmiş, olası iyileşmeleri engellemiş ayaklanmaların hemen tamamının din adına ama dini anlamayan, akıl yürütmeyen, kolayca kışkırtılan cahiller tarafından başlatılması rastlantı değildir. Bu insanlar Kuran'ı, yani *Türkçe Kuran'ı* okumamış, dolayısıyla İslam nedir, nasıl Müslüman olunur en küçük bir fikirleri olmayan insanlardı. Matbaanın bulunmasının en büyük etkisi, Kitabı Mukaddes'in çoğaltılması ve Avrupa dillerine tercüme edilmesiyle birlikte mesajını herkesin öğrenmesi sonucu din adamı sınıfının güçsüzleşmesi olmuştur. Böyle bir iyileşme Osmanlı'da olmamıştır. Çünkü yine Kuran'ın Türkçesini okumamak ve anlamamak nedeniyle 300 yıl geç gelmiş olan matbaada, Avrupa'dakinin aksine, yine Kuran'ı okumamak aymazlığı sonucu Kuran'ın çoğaltılması yasaklanmıştır! Ne acayıptır ki, aynı yıllarda 'kafir' Rusya'da Kuran matbaada basılarak Rusya Müslümanlarına ulaştırılır.¹⁶ Abdülhamit döneminde Avusturya - Macaristan İmparatorluğu Osmanlı'dan üç tane (evet, yalnızca 3) Kuran istemiş. Osmanlı, din bilgiçlerinin görüşü doğrultusunda Kuran'ın gayrimüslime satılmasının haram olduğu gerekçesiyle vermemiş.¹⁷ İsteyene bile vermemişler, nerede kaldı Kuran'ın mesajını gönüllü olarak yaymak...

Kitabı Mukaddes kabile dilleri de içinde olmak üzere hemen bütün dünya dillerine parça veya bütün olarak çevrilmiştir. Wikipedia bu sayıyı 518 olarak vermektedir. Kuran'ın dünya

¹⁵ http://haber.gazetevatan.com/Namaz_sureleri_213407_4/213407/4/yazarlar

¹⁶ Ali Rıza Safa, Elektrikler Kesikti Çalışamadık Allahım

¹⁷ Ali Akın, Geçmişten Günümüze Akılcılar ve Nakilciler

dillerine çevrilmesi çok geç, günümüze yakın zamanlarda olmuştur. Bunların da çoğu yetersiz, kişisel çabalaradır. İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi IRCICA'nın yaptığı araştırmaya göre Kuran'ın çevrildiği dillerin sayısı 70 dolaylarındadır.

Bin yılını Kuran'la tanışmadan geçirmiş olan Müslüman bir ulusun bilgisiz bireyleri, Kuran'ın getirdiği din adına, iyi ve doğru olanı engellemek için defalarca ayaklanmıştı. Ne ironi! İşte size İslam'ı Araplaştırmanın gözle görünen, elle tutulan, yenilir yutulur cinsten olmayan mirası: Devletin çökmesinde büyük pay sahibi olmak.

Bugün yeryüzündeki bilginin, düşüncenin çoğunu üreten, içinde Müslüman ulusların da bulunduğu geri kalmış dünyayı ardına takıp sürükleyen Batı uygarlığı İslam'a; kapalı, gizemli, geri kalmış, yaşamdan kopuk özel bir ilgi alanı gözüyle bakmaktadır. İslam dışarıya hilal, rahle, cami kubbesi ve minaresi, başörtüsü, sakal, takke, cüppe, Kabe örtüsü, Kara Taş, hurma, Arap yazısı, seccade, tespih, sünnet olmak, zenzem gibi simgelerden oluşan bir gelenek dini görüntüsü verir.

Kuran mesajının Müslümanları birleştiren tek ortak nokta olması gerekirdi. Ama ne yazık ki Kuran'ı okumuyor olmak, Müslümanları ve Müslüman olmayanları birleştiren ortak payda olmuştur.

Arapça konuşmayan Müslüman uluslarda da Arapça Kuran'ın okunduğuna, namazın Arapça kılındığına tanık oluyoruz. Öteki ulusları şimdilik bir yana bırakalım. İtiraf edelim ki namaz bizim için sıkıcı, zor bir görev durumundadır.¹⁸ Pek çoğumuz itiraf etmez ama namazın gereğini, amacını anlamakta zorlanır. Arapça bilmeyen insanların Arapça Kuran okuyup dinlemesi, namazın Arapçadan başka bir dilde olamaması sanki bin yıldır hiç yadırganmamış, tartışılmamış gibidir. Dinle ilgili neyi tartışıyoruz ki, bunu tartışalım diye sormak gerekir. Tartışılabilen konular ancak öznesi *din adamları sınıfı*, nesnesi de *gelenek* çerçevesinin dışına çıkmayanlardır. Arapçılık odadaki fildir. Cennette Arapça konuşulacağı yalanına kananlar, olaylara yansız bakamamakta, sözgelimi Kutsal Kent'in mutlak monarşiyle yönetiliyor olmasını görmezden gelmektedirler. Müslüman sayılan bir ulusun nasıl monarşiyle yönetilebileceği, sürekli çevresinden dolaşılan ve yok sayılan odadaki fillerden biridir. Suudi Arabistan'ı yöneten hanedan Kuran'ın politik eğilimli çevirilerini yapmakta, Arapçılık aşıl原因an dinsel kitaplar bastırmakta ve bunları ayaklarına gelen hacılara dağıtmakta, İslam'ı politik egemenlik aygıtı yapmaktadırlar.

Arapçılığın en büyük destekçileri din adamlarıdır. Hristiyanlık ve Yahudilik din adamları yüzünden çürümüş, ana felsefesinden çok uzaklara gitmiştir. İslam'ın başına aynı şeyin gelmemesi için bir neden var mı? Müslüman din adamlarının ruhban (rahip) olmadığını söylemek, çoktanrıcuların 'Biz Allah'a inanıyoruz' demesi gibi yüzeysel ve sözcük düzeyinde kalmış bir savunma gibi görünüyor. Kurumsallaşmamış bile olsa, sözü dinlenen bir grup ileri gelenin, dinsel onayları ve yargılarıyla, aklını ve eleştiri hakkını çöpe atmış yığınları isteyerek veya istemeyerek yönlendirmesi ruhbanlıktır. Din kaynaklı ahlaktan ve ruhban denetiminden ayrılmış bir devlet düzenine omurilik refleksiyle karşı koyanlar, *şeyhülislam*, *imam*, *alim*, *profesör* gibi sanlarla karşımıza çıkan din adamlığı kurumunun, gerçekte yaşamın ta kendisini

¹⁸ Namazın sıkıcı olduğunun bir itirafı: <http://www.vahdethaber.com/yazar/10510-canimiz-namaz-kilmak-istiyor-mu-acaba.html> Pek çok dinsel yazı ve kitapta sürekli aynı biçimde yinelenen namazın mekanikleşmesini engellemek için çareler önerilir. İlginçtir ki *okumaların anlamını öğrenmek* bu çarelerden en yaygın olanıdır. Bunu doğrulamak için internette veya kütüphanede küçük bir araştırma yapmak yeterlidir. 'Sabah Namazına Nasıl Kalkılır?' kitabında namazdan sıkılanlar için önerilenleri okuyun. Sorunun kaynağına inilmeyince, yani namazın amacı ve dili üzerinde durulmayınca nasıl ümitsizce çabalandığını gözleyin.

din ve *dindışı* olarak ikiye ayırdığının ayırdında değiller. İslam yaşamın anlamı olmaktan çıkıp namaz, oruç, ve hacca (zekat isteğe bağlı!) indirgenmiştir. Bugün Kuran'daki uygar yaşam kurallarının uygulamasını hiç bir İslam ülkesinde göremiyor oluşumuzun başlıca nedeni budur. Kuran'ın dini öğrenme ve yaşamına geçirme görevini ayrıcalıklı bir sınıfa değil, herkese verdiğini öğrenememiş Müslüman toplumlar yüzyıllardır Kuran'ın önerdiği düzenden çok uzak bir yaşam sürmekte. Kuran'ın verdiği görevi ise ancak kendimiz, araçları devreden çıkararak, onu anadilimizde okuyarak öğrenebiliriz. Özetle, Kuran'ı sivil veya yönetsel olarak yaşama geçirmek özleminde olanlar şimdiye değin yapageldiklerinin tam tersini yapıp işe Arapça boyunduruğundan kurtulmakla başlamalıdır.

Çoğumuz Allah'a boyun eğme düşüncesine yakın dursa da namaz kılma düşüncesini benimseyememiştir. Çoğu erkek yalnızca Cuma namazına katılır. Onu da çok anlamlı bulmadığını hem kendine, hem başkasına itiraf etmez. Hutbe Arapça başlar, Türkçe devam eder, sonra yeniden Arapçaya döner, sonra Türkçe dua okunur, kapanış yine Arapça yapılır. İşin gerçeği Atatürk hutbeyi Türkçeleştirmeseydi önceki uygulama devam edecek, tamamı Arapça kalacaktı. Bu durumda nasıl hissederdik, Cuma namazlarına katılım bugünkü düzeyde olur muydu, sormak gerek. Her Türkçe hutbe sonunda Arapça olarak para istenebilir miydi, sormak gerek! Hutbe Türkçeleştirilmeden önce camiye gelen bir Türk yabancı bir toprağa gelmiş gibi veya ülkesi Arap işgali altındaymış gibi Türkçe tek sözcük duymadan çıkıp gidiyordu. Dilimizin konuşulmadığı tapınaklar ne denli bize ait olabilir, sormak gerek. Dahası, namaz Arapça olmasaydı yeni kuşakların namazı terk etmesi bu denli hızlı olur muydu, sormak gerek. Hastanın tedavi olabilmesi için hasta olduğunun bilincine varması gerektiği gibi, kendimize bu soruları sormadıkça bir şeyleri düzeltme olanağımız olmayacak.

Kuran'la aramız açılmış. Türkiye'de Kuran'ın Arapçası da, çevirisi de çok satar. Arapça bilenler bellidir. Çoğunluk çeviriden başkasını okuyamaz. Ama çeviri de 'hiçbir zaman Kuran'ın yerini tutmayacaktır', çeviri üzerinden yürütülen Kuran'ı anlama çabaları 'boşuna'dır, 'halk ne yapsın'dır. Kuran'ı anlamak için önce yıllarınızı tüketip saçlarınızı ağartarak anadiliniz gibi Arapça öğreneceksiniz, yine de anlamaya yeltenmeyeceksiniz, çünkü din bilginleri sizden iyi anladığı için 'öncelikli anlama hakkı' onlarda olacaktır!

Kuran'ın temel mesajı Allah'ın yanı sıra insanlara kulluk edilmemesidir. Bu ülkede ve İslam dünyasında milyonlar birilerine kulluk ettiğine göre Kuran mesajının herkesçe anlaşılır olması ve veya herkesin Kuran'ı kendi aklıyla anlayacak, önderlerini, çobanlarını terk edecek olması, bu yeryüzü tanrıalarının egemenliklerinin bitmesi anlamına gelir. Ruhban sınıfının ve toplumsal yetkenin bunu engellemek için elinden geleni yapacağı açıktır. Yasallığını egemen olma isteğinden alan bir yetke, kendisine boyun eğenlerin aydınlanmasını, düşünmesini, akıllı davranmasını istemez. Arapça dersi verenlerin arasında Türkçe namaza '*olabilir*' diyen bulamıyor olmamız rastlantı değildir. Kimisi kazanç kapısından olmak istemiyor ve kazancını gerçeğin, Allah'ın buyruğunun önünde tutuyor.

Batıda olduğu gibi, bu toplumun içinde de kendini geliştiren, yüksek eğitim alan insanların dine ilgi göstermemesi bir belirtidir. Dinin yanlış yaşandığının, yanlış anlatıldığının belirtisi... Bu insanlar dönüp dine baktıklarında akıllarına yatmadığını görürler. Bilimsel düşünce eğilimi ile akıllarına uygun olmayanı dışlayagelmiş bu insanlar doğal olarak görünen dini de dışlarlar. Bu insanları ikna edebilecek tek güç Kuran'ın kendisidir. İşte burada çevirinin önemi ortaya çıkar. Zorunlu olarak özensiz çevirilerden en iyisini okur. Hoş, kendi konuştuğu dil de atalarımız tarafından Türkçe olmaktan çıkarılmıştır. Yüz yıl önceki arındırma atılımı da yine bağnaz cahiller tarafından sahiplenilmemiş, yarım bırakılmıştır. İşte din bayrağını kimseye

vermeyen aynı bağnaz, gerici cahiller bugün yaptıkları sözde çevirilerle, yazdıkları Arapça ve Farsça çorbası sözde Türkçe kitaplarla Türk dilini ve dolayısıyla inanç dünyamızı baltalamaya devam etmekte, gerçeğin ortaya çıkması umudumuzu tüketmektedirler. Bir kez daha, *dinin en büyük düşmanı dincilerdir* sonucuna ulaşıyoruz.

Sadaka, zekat, salat, zikir, zulüm, cemaat, sabır, tevekkül, hayır, hasenat, tövbe, rıza, şer, şeytan, ezan, yetim, iman, ayet, takva, rab, nimet, şükür, sevap, hamd, ilim, gazap, din, gafil, dua, nefis, amel, ibadet, secde, rüku, kıyam, rekat, gusül ve Allah'ın güzel adları ve Kuran'da olmayan fıkıh, fetva, içtihat, vacip, müstehap, mekruh ...¹⁹ Bu sözcükler İslam'ın özel terimleriymiş gibi algılanmakta, bunun için de dinin öğrenilmesi, uygulanması zor bir çalışma disiplini, bir uzmanlık alanı olduğu algısı oluşmaktadır. Bu durum, Kuran dışı kaynakların ve ruhbanlaşmanın İslam'ı boğduğu sayısız ayrıntıyla bir araya gelince, kişilerin dinden kaçmaması için bir neden kalmıyor. Safça yaratıcısının ondan ne istediğini sorana 'günde 5 kez şu tekerlemeyi söylememizi istiyor...' yanıtı verirsiniz onu ancak kaçırsınız. Her şeyi bilen, kendisine her şeyden daha yakın olan yaratıcısının kendisinden böyle anlamsız bir şeyi neden istediğine bir türlü anlam veremeyen kişinin kaçmaması için iki seçeneği var. Ya 'Bunlar Tanrı'yı bilmiyor veya Tanrı hakkında yalan söylüyorlar, ben bunlara katılmayacağım' diyerek aklının sesini dinleyecek veya aklının sesini susturacak, bilgeliği sonsuz olan Tanrı'nın gerçekten bunu istediğini kendisine telkin edecek ve bundan böyle kafasında bir bilişsel uyumsuzlukla, yani bir tür inkarla yaşayacak. Kimsenin insanları böyle bir seçime zorlamaya hakkı yoktur. Müslümanların sefaletini görüp, 'Bunlar Kuran'ı mı okuyor?' sorusunu sorup Kuran'dan uzak duran her inançsızın (potansiyel Müslüman'ın) günahını paylaşıyoruz.

Kuran çok zordur, namaz sıkıcıdır, bu koşullarda din anlamsızdır. Özetle bugün dini getirdiğimiz nokta budur. Şimdi gideceğimiz yönü belirlemeye çalışalım...

¹⁹ Oruç, günah, abdest ve namaz Farsçadır. Farsça *abdest* ve Arapça *gusül* aynı anlamdadır. Bu durumda *gusül abdestinin* anlamı 'yikanma yıkanması' olmaktadır!

III. Türkiye’de Kuran’ı ve Namazı Türkçeleştirme Çabaları

Bu çabanın başlangıcı Atatürk’ten önceye uzanmaktadır. Osmanlı’nın aydınları çöküşün yaklaştığını anlamış ve gerilemenin nedenleri ve çareleri üzerinde değişik fikirler üretmişlerdir. 1839’daki Tanzimat Fermanı ile değişim düşüncesi din anlayışına da yansımıştır. İlk basılı Türkçe Kuran çevirisi Ayntablı (Antepli) Mehmed Efendi’nin 1841 yılında yayınladığı ‘Tefsir-i Tibyan’dır.²⁰ Bu tefsirli çeviriyi yeni çeviriler izlemiştir. II. Meşrutiyet ile yoğun çeviri tartışmaları yaşanmıştır. Gelenekçi kesim Arapça Kuran’ı savunmuştur. Kurumsallaşmış dinin en yüksek sözcüsü olan Şeyhülislam aydınların çabasına engel olmuş ve Kuran’ın Türkçeye çevrilmesini bir fetvayla Padişah Abdülhamit’e yasaklatmıştır.²¹

Müslüman Türkler bağnazlığın karanlığında debelenir ve Kuran çevrilmesi gerekip gerekmediğini anlamaya çalışırken Tevrat çoktan Türkçeye çevrilmiştir.²²

İlk Arapça Kuran baskısı 1871 yılında yapılır.²³ Tanzimat ile Cumhuriyet arasındaki dönemde yapılan çeviriler çoğunlukla tefsir biçimindedir ve nitelikleri düşüktür. Ayrıca halk dili ile değil, Osmanlıca denen saray ve aydın dili ile yazıldığından sıradan kişilerce anlaşılması olanaksızdır. Bu bağlamda Türkçenin arındırılması ve bununla birlikte basın yayının arı dile dönmesi çabasının Türk halkının Kuran’ı anlamasını kolaylaştırdığını kabul etmek gerekir.

Mustafa Kemal Atatürk Kuran’ın birinci buyruğu olan Kuran’ı okumayı ve anlamayı bu toplumun yerine getirmesini sağlamaya çalışmıştır. Kuran’ın çevrilmesi için hem sipariş vermiş hem de bu işi özendirmiştir. Dil devriminden sonra 1928’de Latin abecesiyle Kuran çevirileri yoğunlaşmıştır. Bugün olduğu gibi, daha önce yapılmamış olan her şeye alerjik tepki gösteren kesim çeviri çabasının ve çeviri okurluğunun yaygınlaşmasından endişe duymuştur. Bu yıllarda Türkiye’de ve Mısır’da yapılan Kuran’ı çevirmenin dine uygunluğu tartışmaları, Müslüman toplumun 1300 yıl neredeyse uyuduğunun ve Kuran’ın buyruklarından birini gereği gibi yerine getirmediğinin kanıtıdır.

Cuma hutbesinin en güzel örneklerinden birini Atatürk 7 Şubat 1923te Balıkesir Zağanos Paşa Camisi’nde vermiştir. Dinleyenlerin soru sorduğu, hatibin yanıtladığı ve bu soru yanıt bölümünün bir saat yirmi dakika sürdüğü bu etkileşimli hutbe biçiminin bugünkü biçimden, yani imamın Allah’a ve Peygamber’e saygısızlıkla dolu masalları anlattığı ve dinleyenlerin tepki vermesinin, soru sormasının yasak olduğu biçimden çok daha iyidir. Bu örnek hutbeyi verenin politik kişiliği ve inancı bu tartışmanın konusu değildir. İyilik ve doğruluk kimin elinden çıkarsa çıksın iyilik ve doğruluktur. Bugün uygulanan şekliyle hutbe, Kuran’da yeri olmadığı gibi kimseye en küçük bir faydası da yoktur. Doğrusu bugünkü hutbe, hutbe değil, vaazdır.²⁴

19 Mart 1926’da Ayasofya camisinde Cuma namazı Türkçe kılınır.

Göztepe’de Mehmet Celaleddin Seven adında bir imam önce hutbeleri Türkçe olarak vermeye başlar. 1926 Ramazan’ında da gelişmelerden yüreklenerek, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından cezalandırılmak pahasına namazı Türkçe kıldırmaya başlar. İşinden olan

²⁰ Doç. Dr. Ali Akpınar, Ömer Rıza Doğrul ve Tanrı Buyruğu Adlı Eseri ve Meal Dünyasına Katkısı, DİB 2003 Kuran Mealleri Sempozyumu kitabı

²¹ Hidayet Aydar, Türklerde Kuran Çalışmaları

²² Avram Galanti, Türkler ve Yahudiler, 1947, s.156-162

²³ Ali Rıza Safa, Elektrikler Kesikti Çalışamadık Allahım

²⁴ DİB’in ve kimi İl Müftülüklerinin internet sitelerinde hutbe metinleri bulunmaktadır. Hadislere ve ayetlere yapılan göndermeleri karşılaştırabilir, verilen öğütlerin yaşamdan ne denli kopuk olduğunu görebilirsiniz.

imam şöyle der: *“Allah hangi milleti kusursuz yaratmıştır da Türkü haşa kusurlu, dilsiz, şusuz busuz yaratmıştır. Ne çare ki asırlardan beri başı, dinsel dünyevi aynı cinsten iki türlü kapitülasyonla dertte. Türk, çok şükür başını dünya kapitülasyonundan kurtardı, din kapitülasyonundan kurtarmanın zamanı gelmiştir.”*²⁵

1932’de Kuran’ın ve namazın Türkçeleştirilmesi çabası hız kazanır. 22 Ocak 1932’de Yerebatan Camisi imamı Hafız Yaşar Okur, hıncanın dolu camide Yasin suresini Türkçe okur. Namazın sonunda bir de Türkçe dua okur.

30 Ocak 1932’de Fatih Camisinde ‘Geliniz namaza, koşunuz felaha...’ şeklinde ilk Türkçe ezan okunur.

İmamın Türkçe Kuran okuduğu 3 Şubat 1932 Kadir Gecesi’nde Ayasofya’dan radyo yayını yapılır. Cumhuriyet Gazetesi’nin yazdığına göre olağanüstü bir kalabalık vardır, cemaat birbirinin sırtına secde etmiştir.

5 Şubat 1932’de Süleymaniye camisinde ilk Türkçe hutbe okunur.

18 Temmuz 1932’de Türkçe ezan zorunlu yapılır.

Atatürk Türkçe namazı gerçekleştirebilmek için iyi bir Kuran çevirisi arayışına girer. Birebir çevirilerin yanında Behçet Kemal Çağlar ve Enver Tunçalp’ten manzum çeviri yapmalarını ister. İlerleme yavaştır. Devlet başkanı olarak bu işe çok zaman ayırır, kişisel olarak ilgilenir. Tasarısını gerçekleştirmeye ömrü yetmez. Elmalılı Hamdi Yazır’a yaptırdığı çeviri ve tefsir 1935-1939 yılları arasında o zaman için çok büyük bir sayı olan on bin adet basılır ve dağıtılır.

1950’de Demokrat Parti hükümeti karar kurmaz ilk çalışması sanki ülkenin en büyük sorunuymuş gibi Türkçe ezanı kaldırmak olur.²⁶ Görünürde Arapça ezan *serbest* bırakılmıştır ama bunun uygulamada Türkçe ezanı kaldırmak olduğunu kendileri de bilmektedirler. Kararın gerekçesinde Türkçe ezan ve Arapça namazın uyumsuzluğundan bahsedilmiş, köprü kaldırılmamış, ırmak indirilmiştir. Türkçe namaz dönüşümü tamamlanmak bir yana, alınan yol da geri gidilmiştir.

1961’de ilk DİB çevirisi yayınlanır.

* * *

Atatürk’ün hutbeyi, ezanı ve namazı Türkçeleştirmesi çabası, şimdi kimi çarpıtmacının savunduğu gibi ‘herkese rağmen’ yapılmış değildir. Yeniliklere iyi, kötü demeden, tartmadan, tartışmadan karşı çıkan çoğunluk kuşkusuz buna da karşıdır. Ancak böyle bir düzeltmeyi çoktandır bekleyen aydın bir azınlık da vardır.²⁷ Bu çabaları zorlama olarak niteleyenler, hükümet buyruğunu beklemeyip namazı ceza almak pahasına Türkçe kıldırın imamı, bu imamın arkasında saf tutan cemaati, 3 Şubat 1932 günü caminin ve bahçesinin hınca hınç dolmasını nasıl açıklayacaklar? Tasarı kuşkusuz dayatma üzerine kuruluydu ama aynı zamanda bir keşifti. Bu iş yanlışsa yanlışlık keşifle ortaya çıkacaktı. Ne var ki geleneğin ve çoğunluğun ardında koşanlar keşfin, deneyimin değerini bilmezler. Akli ve mantığı dışlarlar. İronik bir

²⁵ 6 Nisan 1926 tarihli Vakıf Gazetesi’nden akt. Halil Altuntaş, Kur’an’ın Tercümesi ve Tercüme ile İbadet Meselesi

²⁶ Cemal Kutay, Türkçe İbadet

²⁷ Anadilinde Kuran veya namazı görece nesnel gerekçelerle savunan ilk tanrıbilimcilerden bir kaçı: Cemaleddin Afgani, Hüseyin Kazım Kadri Bey, Tantavi Cevheri, İsmail Hakkı İzmirli, Şerafettin Yaltkaya, Musa Carullah Bigi. Kuran’ın Türkçeye çevrilmesi gerektiğini savunan son dönem Osmanlı aydınları: Ali Suavi, Ahmet Agayif, Ahmed Mithat, Mehmet Ubeydullah, Ziya Gökalp

biçimde, bu çabaya gelen eleştirilerden birisi 'Yahudiler havrada, Hristiyanlar kilisede istedikleri gibi ayin yapıyorlar, biz kendi yurdumuzda istediğimiz gibi namaz kılamıyoruz' biçimindedir. Havrada ve kilisede konuşanın ne dediğini herkes anlarken, Müslümanların cami imamının ne dediğinden habersiz olmalarının gülünçlüğüne ayırdına varmak bugün olduğu gibi, o günlerde de çok zordur.

Atatürk'ün çabasının olumlu yanı anadilinde Kuran ve namazın doğruluğudur. Yoksa burada ne devletin yurttaşın dinini 'düzenlemesi', ne de maaşlı adamların namaz kıldırmasını savunuyorum. Atatürk'ün çabasını ölçsünüzce, bire bin katarak yerden yere vuranlar, devletin maaşlı 'namaz kıldırıcıları', 'hutbe okuyucuları' çalıştırmasını nasıl uygun görürler? 'Kişiler dinlerini istedikleri gibi yaşasınlar' söyleminin arkasına sığınanlar içten iseler profesyonel namaz kıldırıcı ve hutbe okuyucular tekelinin bu söyleme uygunluğunu sorgulasınlar. Türk Devrimi'yle ilgili her konuda olduğu gibi, bu konuda da 'ya siyah ya beyaz' bakış açısı bizi doğruya götürmeyecektir. Doğru işlerin doğru, yanlış işlerin yanlış olduğunu söylemek Kuran ahlakındandır. Toptancılık ise kolaycılıktır, inkara daha yakındır.

Atatürk'ün Kuran'ı gözden düşürmek, Türk ulusunu İslam'dan uzaklaştırmak amacıyla çevirttiğini savunanların ne dediklerinin bilincinde olduklarını sanmıyorum. Kişiler aynı eylemi, aynı biçimde, başka güdülenmelerle yapınca buna karşı tutumumuzu değiştirecek miyiz? Değil mi ki Kuran'ı çevirmek gerekliydi ve iyiydi, neden Atatürk'e dek kimse bu işe önayak olmadı? Hamdi Yazır'a Kuran'ı çevirme görevini inançlı bir Müslüman verseydi yaptığı çeviri daha mı kaliteli olacaktı? Nasıl oluyor da 'kötü niyetli' birinin önayak olduğu bir Kuran çevirisi hala beğenilip okunuyor? Nasıl oluyor da bu kötü niyetlinin başlattığı yurttaşlık hukuku ve din özgürlüğü ortamında gelişen Kuran'ı anlama çabasına değer verenler bu kötü niyetliye lanet okuyorlar? Nasıl oluyor da kötü niyetli birinin başlattığı Kuran'ı çevirme çabası iyi niyetliler tarafından sürdürülüyor? Nasıl oluyor da düşüncüyü oraya atan lanetlenip bela okunurken o düşüncenin meyvesi yeniyor? Bu nasıl bir akıl dışılıktır, anlamak da, anlatmak da zor.

Atatürk'ün inancıyla ilgili pek çok yorum ortaya atılmıştır. Tartışmanın sağlığı açısından kestirimlerde bulunmayıp kötü olasılığı değerlendirelim, elçilere ve kitaplara inanmadığını varsayalım. Atatürk'ün Peygamber'e veya Kuran'ın Allah sözü olduğuna inanmıyor olabileceği gerekçesiyle yaptığı *her şeyin* yanlış ve yıkıcı olduğu savı anlamsız bir saplantıdır. Bunun kötü niyetli bir girişim olduğunu varsaysak bile, kötü sanılan şeylerin kimi zaman iyi olabileceğini biliyoruz (2:216). Yaşamın STV dizileri gibi siyah ve beyazlardan oluştuğunu sananlar, gri tonlarını, kötünün içine gizlenmiş olan iyiyi, iyinin içine gömülmüş olan kötüyü göremezler. Başka deyişle *hikmet* sahibi olamazlar. Sözde 'Halk Kuran'ın saçmalıklarını anlasın diye' çeviri ve Türkçe namaz çabasına girişilmesi ve anımsadığımız en iyi Cuma hutbesinin örneğinin verilmesi işin gerçeği Müslüman Türkler için utanılacak şeylerdir. Yani bin yıldır Kuran'ı okumadık, namaz diye tekerleme okuduk; bunu düzeltmek ve Türk ulusunu Kuran'la tanıştırmak Kuran'a inanmadığını sandığımız birine mi kaldı? Öyleyse bunu Allah'ın merhametli tokadı olarak da görebiliriz. Müslüman'a kardeşinden bir türlü gelmeyen iyilik, kimi zaman inançsızlardan gelebilmektedir. Yakın gelecekte Batılı dönme Müslümanlar bir araya gelip bugüne değin yapılmış en iyi Kuran tefsirlerini yazarlarsa şaşmamak gerekir. Böyle bir durumda geleneğe ve taklide saplanmış Müslüman toplumların çoğunluğunun bu yapıtları karalamak için eşi görülmemiş bir çabaya girişeceği kesin gibidir. Bu aymazlık ve bilgisizlikle, Müslümanların gerçekten düşmana gereksinimi yok. Onlar birbirlerine yetiyorlar!

IV. Arapça dayatması

Kuran neden Arapça inmiştir?

Kuran'ın Arapça olmasının Elçi'nin ve çevresindekilerin Arapça konuşmasından başka bir nedeni yoktur (12:2, 43:3, 19:97, 20:113, 26:193-195, 41:3-4, 42:7, 44:58, 46:12).Allah her ulusa elçi göndermiştir. Türklere de göndermiştir. Türkler elçiyi ve bildirisini unuttu ki Araplara gönderileni benimsemeleri gerekti. Unutmasalardı elçinin sözlerini bugün Türkçe olarak söylüyor olacaktık ve bunlar Kuran'ın bildirisinden değişik olmayacaktı.

Dil anlamı taşıyan bir araçtır. Allah peygamberleriyle dilin sözcükleriyle iletişim kurmak zorunda değildir. Allah kullarına doğrudan anlam şeklinde vahiy de verebilir. Kuran'da buna aykırı bir şey yoktur (20:38-39, 28:7...). Allah'ın insan dışındaki bilinçli varlıklara, cansız varlıklara bile vahiy ettiği Kuran'da açıktır. Allah'ın bu vahiyleri insan yapısı sözcüklerle vermediği açıktır. Ancak kitaplar konusunda durumun başka olması gerekir. Çünkü kitaplar elçilere, insan diliyle aktarılın, çoğaltılın, kopyalansın diye indirilmiş. Kitap'ın anlamı elçilere sözcükler olmadan da pekiyi vahiy edilebilirdi. Ama Elçi'nin bir görevi kendisine vahiy edileni uygulamak, bir yandan da öteki insanlara açıklamak, yani sözle ve yazıyla kopyalamak/yeniden üretmektir. Burada dikkat çekmek istediğim şudur ki, Kitap'ın anlam/esin değil de sözcüklerle vahiy edilmiş olmasının nedeni öteki insanların da bu anlamı anlayabilmesidir. Anlamı taşımanın tek yolu dildir. Muhammed Peygamber'e Kuran'ın söz olarak indiği başlangıç harflerinin varlığından bellidir. Böyle inmesinin nedeni de Kuran'ın insanlar arasında dil iletişimi yoluyla açıklanması, kopyalanması, yeniden üretilmesidir. Kuran'ın kullandığı dil, onun anlamını taşıyan bir araçtır. Allah hesap günü insanlarla sözlü, yani dolaylı iletişim kurmayacaktır. Çünkü dirilişte insanın gözündeki perde kalkacak, gerçeği en yakından görecektir ve algılayacaktır. Yani son günde beş duyu olmayacaktır. Dolayısıyla dil, yani insanın aklındaki anlamın beş duyu üzerinden aktarılmasına yarayan dönüştürme aracına gerek olmayacaktır. O gün, Kuran'ı bilenle bilmeyen arasındaki ayrım, yani zamanını ve emeğini surelerin anlamını kavramaya harcamış insanla surelerin Arapça seslendirmesini tekerleme gibi ezberlemiş insan arasındaki ayrım gün gibi açığa çıkacaktır. Çünkü o gün yeryüzünde anlamı taşımak için kullanılan seslerin hiç bir gereği ve geçerliliği olmayacaktır. Zaten bu dünyadaki anlamıyla madde olmayacağı için, ses denen kavramın da bu dünyada algıladığımız gibi olmayacağı bellidir. Sözelimi 74:40-47 ayetlerinde cennettekiler cehennemdekilerle konuşurlar.

"Bahçelerdedirler. Birbirlerine soruyorlar, suçlular hakkında: 'Sizi Sekar'a sürükleyen nedir?' Cevap verdiler: 'Namaz kılp dua edenlerden değildik.' ..." 74:40-43

Aynı durum 37:55-56 ayetlerinde de vardır. Cehennemdekiler onları duyar ama cennete cehennemin uğultusu gelmez:

"Onun uğultusunu duymazlar. Onlar, gönüllerinin istediği şeyler içinde sürekli yaşayacaklardır." 21:102

Arapça Kuran okumak

'Kuran'ın Arapçasını okumak sevaptır'... Bu boş inanış irdelendiğinde kavramların buharlaştığı, sözcüklerin yerinden kaydırıldığını görülür. Sevap dünya yaşamında karşılığı olmayan, gizemli bir puan kazanma mekanizması veya ömür boyu prim yatırılan ve vaat edilen bir günde geri ödenecek bir tür emeklilik sigortası değildir. Karşılık iyi işler içindir ve hem bu

dünyada, hem öbür dünyadadır (2:201, 3:148, 7:96,156, 11:52, 16:30,97,122, 22:15, 24:14, 40:51...). Gelenek dini savunucuları bu dünyadaki karşılığın üzerini hep örtmüşlerdir. İnsanlara iyilik getirmeyen bir şeyin 'sevap' olması olanaklı değildir. Kuran'ın Arapçasını ezbere veya kağıttan okumak onu anlamayı sağlamayacağı gibi zaman kaybına ve yorgunluğa neden olur. Zamanı boşa harcamak ve gereksiz yorgunluk iyilik değildir. İyi işleri ve Allah'a kulluğu nitelemek için bu uyduruk ve yanıltıcı sevap kavramı yerine kısaca ve yalınca 'iyi iş' densesydi bu emeklilik sigortası algısı oluşmaz ve yapılan işlerde akla yatkınlık ve bu dünyadaki güzel sonuç ister istemez aranırdı.

Sevap kavramı gibi, okuma kavramı da gelenek dininde anlamını yitirmiştir. *Okumak* dediğimiz zaman ne yazık ki *anlayarak okumak* anlaşılmıyor. Aynı bir sözcük veya tamlama kullanmak gerekiyor. Kuran okumanın sevabından söz edeceksek, bunu Kuran'ı kendi dilimizde anlayarak okumak ve karşılığını hem bu dünyada hem öteki dünyada almaya çalışmak olarak anlamamız gerekir. Bu anlam kaymasının maliyeti, gerçek anlamda öğrenmek için, anlamını öğrenmek için Kuran okuyan kişinin 'Kuran okuyorum' ifadesiyle kendini anlatamamasıdır. Çünkü 'Kuran okuyanlar' çoğunlukla Kuran'dan habersizdir. Gerçek bir öğrenme çabasında olanlar kendilerini 'Kuran'a çalışmak' veya 'Kuran'ı araştırmak' ifadeleriyle anlatmak zorunda kalırlar.

İlginçtir, Kuran'ın ve namazın Türkçeleştirilmesi gerektiği düşüncesini unutturmak için büyük gürültü koparanlar Kuran okurluğunun düşük olmasından neredeyse hiç rahatsız olmazlar. Gerek Arap ulusunun, gerek Türk ulusunun gerilemişlerinin ortak paydası Kuran'ı anlama çabasını bırakmaktır. Kiminin çok övündüğü Osmanlı padişahları, kendilerini yeryüzü tanrısı saydıkları için halkın Kuran'ı öğrenmesini istememişlerdir. Kuran'ın ve dolayısıyla yaşamın anlamından yoksun kalan halk ne yapacağını şaşırmış biçimde şeyhlerin, dincilerin elinde oyuncak olmuştur. Şeytan sağdan yaklaşmış ve Kitap'ın kendisini bıraktıramadığı insanlara onun anlamını, mesajını bıraktırmıştır. Sorana 'Cami var, Kuran var, buyurun bakın, biz Müslüman'ız' deriz. Oysa bunların içi boştur. Anlamak için okunmayan bir kitap, kağıt savurganlığıdır. Bugün yalnızca Arapça yazıyı seslendirmeyi öğrenmeye 'Kuran öğrenmek' deniyor. 'Kuran' sözcüğüyle denmek istenen şey yazı veya sese indirgenmiş durumda. 'Kuran kursları' Kuran'ın anlamı ile ilgili *hiç bir şey* öğretmiyor. Kuran'ın *ne olduğu*, Kuran'da en az 500 ayette anlatılıyor. Bunların hiçbirinde Kuran'ın yazı ve ses olduğu biçiminde yorumlanabilecek bir tanım yoktur.

*"Güney Nijerya'ya on ikinci asırda giden Müslüman mübeşşirlerden biri yerli halk üzerinde irşat çalışmalarında bulunmasına rağmen başarı sağlayamamıştı. İfe'de halkı İslam'a davet eden zat onlara Kuran ayetlerini okumuş, fakat yerli dilini pek az bildiğinden, söylemek istedikleri yeterince anlayamamış, kimseyi de imana getirememişti. Bu muhterem zatın ölümü üzerine Mecusiler onun oturduğu yerde bulunan şeyleri tetkik sırasında, duvarda muhafaza içinde asılı Kuranı Kerim bulmuş ve onu tapınacak şey olarak zannetmişlerdi."*²⁸

Bazı şeylere Kuran'a aykırı olarak kutsallık ve dokunulmazlık yakıştırılıyor. Kuran'ın arkadaşınız (34:46, 53:2, 81:22), sizin gibi bir insan (18:110, 41:6) dediği Peygamber'i insanüstü bir konuma yükseltme yanılgısı, Kitap'a karşı da işliyor. Yüceltme ile uzaklaştırmanın birbirine karıştırılması sonucu anlama çabasından cayılıyor. Kuran anlaşılmaz, büyülü olunca,

²⁸ R.E.Dennett, Nigerian studio, London 1910, T.VV.Arnold, İntişarı İslam Tarihi'nden akt. Hamdi Kalyoncu, *İkra Okuma Psikolojisi*

abdestsiz dokunulamayınca ona duyulan saygı/korku artıyor ama çevrilmeye, anlaşılmaya başlayıp cebe, taşınır belleğe girince garip bir biçimde gözden düşüyor. Kuran kafalarda bir türlü yeryüzüne 'indirilemiyor'. Sonuçta din yaşamın dışında, büyülü, sisli, gizemli bir ilgi alanı olarak kalıyor. Yaşamın içine 'inemiyor'. İnemeyince Kuran'ın buyrukları yaşama geçmiyor. Onun yaşama geçmesi düşüncesi ütöpik, uzak bir rüya olarak, kimi zaman devrim olarak algılanıyor. Kimi için rüya olan şey bir başkası için ise kabus oluyor. Her iki duruş da dinsel yaşamdan uzaklaştırıyor. Saplantılarımız yüzünden gerçekten çok şey yitiriyoruz. Buna karşın Hristiyan dünyası kutsal kitabını yeryüzüne indirmiştir. Bugün Hristiyan ülkelerindeki otellerde her odada Kitabı Mukaddes vardır. Turistik otellerde anadilindekinin yanında İngilizcesi de bulunabilir. Beğenmeyip *inkarcı* dediğimiz Hristiyan Avrupa toplumu Tanrı sözü saydığı kitapla arasındaki dil engelinden kurtulmuş, daha dolaysız bir ilişki kurmuştur. Tarihe baktığımızda her şey nettir. Önce Kuran'ı yazarak çoğaltmaktan korkulmuş, sonra dokunmaktan, sonra basmaktan, sonra çevirmekten, sonra çeviri okuyarak onu anlama çabası... Aydınlanma süreci değişmemiş. Çoğunluk aydınlanma çabasını önce dışlar, bir zaman sonra da onun meyvelerini yer. Allah, kendisine yöneltlen nankörlüğe karşın ışığını vermeye devam eder (30:33-34...).

Kuran'ı okumanın ibadet (kulluk) olmasıyla demek istenen, anlama çabasının kulluk olmasıdır. Kuran'ın bize gereksinimi yok, bizim ona gereksinimimiz var. Ayetleri Allah'a dinletmek veya okuduğumuzu göstermek için değil, Allah'ın bize vereceğini alabilmek için okuyacağız. Namazı kendimiz için kıldığımız gibi, Kuran'ı da yalnızca kendimiz ve birbirimiz için, doğru yolu aramak ve bulmak için okumalıyız. Kitabımızın ne dediğini öğrenmek için çevirisini okumak gerekir. Kuran'ı Arapça 'okuyanlar' onun çeviri buyruğunu öğrenememektedirler. Bu bir kısır döngüdür. Doğrusu Arapça okunması sözde buyruğuna uyup onu Arapça okuyanlar Allah'ın değil insanların buyruğuna uymaktadırlar. Arapça bilmeyen birinin Arapça bir yazıyı seslendirmesi, yazıya boş boş bakmasıyla aynı şeydir. Sesler de simgedir, harfler de. Öyleyse seslendirmek Allah'a kulluk etmekse sayfaları, harfleri manzara izler gibi izlemek de kulluk olmalıdır!

Elinizde Arapça kitap görseler Kuran okuduğunuzu sanırlar. Toplumumuz Kuran'a işte bu denli uzaktır. Olay dar bakış açısından kaynaklanır. Dar bakış, beynin işlek olmamasından, düşünmenin gündelik bir eylem olmamasından, aklın işletilmemesinden kaynaklanır ki bu ayrı bir yazının konusudur. Cennete yalnızca 7. yy sonrasında dünyaya gelenleri, Kuran'a uyanları, Müslümanları yakıştıranlar bu dar bakış açılarını dinin her alanında sürdürürler. Kuran'ın dinin tamamını içermekle birlikte bir yol gösterici olduğunu; dinin derinlikle, yaşama bakış açısıyla, ahlakla, vicdanla, görünmeyenle, soyutla ilgili olduğunu, simgelerle, adlarla, görüntüyle, biçimle ilgilenmediğini anlayamayan veya anlayıp da sindiremeyenlerin kuruntusudur Arapça dayatması.

İnsanın evreni tanıması, bilgi birikimini ve kavrayış yetisini artırması, soyut düşünme yetisinin artması sonucu olmuştur. İnsanı insan yapanın soyut düşünme yeteneklerinin artması olduğu kuramı, güncel bilimin saptamasıdır. Bilişsel yetenekteki bu ilerlemenin doğal sonucu dilin ortaya çıkmasıdır ki, Kuran bunu pek çok ayetle destekler (). Avcı-toplayıcı kültürlerin Tanrı'yı ormanın ruhu, ataların ruhu, hayal ürünü bir havyan gibi temsillerle anması, çok eski kültürlerin Tanrı'yı veya tanrıları iki veya üç boyutlu biçimlerle, heykellerle simgelemeleri, güneş, ay, gök, yer gibi somut kozmolojik kavramlarla veya kimi hayvanın adıyla anmaları... Bunlar eski toplumların soyut düşünme yetisinin bugünkü denli gelişmediğinin işareti olabilir. Eski toplumlar da bizim gibi Tanrı'nın varlığının bilincindedirler. Ama onun her şeyden aşkın,

hiç bir şeye benzemez, yaratılmışlarla karşılaştırılmayacak bir tanımının ve dolayısıyla *adının* olması, yani elçilerin ortaya koyduğu Tanrı kavramının kabul edilir olması sonraki aşamalarda olmuştur. Tarım, yazı ve uygarlığın başlarındaki bu dönem belki de kiminin ilk peygamber saydığı İbrahim'in yaşadığı dönemdir. İbrahim'in tanrı heykellerini kırması, bir anlamda Tanrı'nın iki veya üç boyutlu hiç bir simgeyle temsil edilemeyeceği, ancak bir adının olabileceği gerçeğinin anlatımıdır. Tanrı'yı dilin soyut sözcükleri dışında görsel simgelerle anlamaya ve anlatmaya başladığımızda onun aşkınlığını ve benzersizliğini anlamaktan uzaklaşıyoruz. Bugün Müslüman toplumlarda Arapça Allah yazısının yavaş yavaş bir logoya dönüşmesi ve neredeyse bir tescilli marka gibi kullanılmaya başlanması ile Allah algısının bozulması arasındaki bağı görmezden gelemeyiz.

Din soyuttur. Anlamdır. Üç boyutlu dünyada eşleştirilebilecek, denklenebilecek bütüncül eşdeğeri yoktur. Bilinmeyenle ilgili, görünmeyen, elle tutulmayan bir şeydir. Böyle de olması doğaldır çünkü din üç boyutun ve bu evrenin görüntülerinin yok olacağı bir sonsuz yaşam evrenindeki karşılıkla ilgilidir. Soyut düşünebilenin Kuran'dan payı daha çoktur. Hiç düşünemeyenin payı ise sıfırdır. Doğrusu, düşünmemek çoğu zaman bilinçli bir seçimdir, doğuştan gelen bir yetersizlik değil.

Sıklıkla Kuran'ın çevirisinin Arapçasının yerini tutmayacağı, Arapçasında gizli anlamları veremeyeceği savunulur. Oysa bu sav Kuran kursları veya Arapça kursları gibi yollara başvurmak için gerekçe olamaz. Çünkü bu yollara başvuranların hemen hiçbiri çevirileri okumayı, anlamayı deneyip de çabalarının yetersiz olduğuna tanıklık etmiş değildir. Bu kişilere doğrudan Arapça Kuran okumaları, çeviriyi hiç denememeleri gerektiği aşılانmaktadır. Bu kişiler çevirilerin işe yaramadığına özgür iradeleriyle, en azından deneyerek ve görerek karar vermiş değillerdir.

Bir başka sözde tasa Kuran'ın orijinalinin korunmasıdır. Oysa Kuran'ın orijinalini Arapça bilmeyen insanlar koruyacak değildir. Arapça bilmeyen insanlar Kuran'ı başka bir kitaptan ayıramazlar. Namazı nasıl kıldığının da Kuran'ı korumakla hiç bir ilgisi yoktur. Kaldı ki Allah Kuran'ın korunmasının kendisine ait olduğunu söylüyor. 'Kuran çevrilsin, çevirisinden okunsun' denince Kuran'ı toplatıp yakmak mı geliyor akıllara?

Arapça direktmesi Allah'ı uzak görmenin de bir sonucu olabilir. Onun duygularınıza, her türlü seslenişinize bir biçimde tepki veren (*mucib*) erişimi sonsuz (*kadir*), diri (*hay*) bir varlık olduğuna tanık olmayanlar, onu kendilerinden uzak görürler. Onu sıfır uzaklıkta, kendilerine kendilerinden bile yakın kendi içlerinde ve her yerde olduğunu duyumsayamamışlardır:

"Allah kişi ile kalbinin arasına sokulur." 8:24

Onu düşlerinde bir türlü Türkçe konuşturamazlar (insan eylemi anlamında konuşmaktan söz etmiyorum, O her türlü insani özellikten aşkındır). Yalnızca Arapça konuşan bir tanrıdır onların kafalarındaki. Bu insanlar aynı zamanda Kuran'ı kendi dillerinden öğrenmeye çalışmamış, bu çabalama sürecinde Allah'ın Kuran'ı nasıl öğrettiğine tanıklık etmemişlerdir. Hiç denemedikleri bir şeyin çalışmayacağı, işe yaramayacağı yönünde görüş bildirmektedirler. Uyuşukluğunu kırıp bunu deneyen ise görür ki Kuran'dan bir şeyler öğrenmek zor değildir. Bu, bir uzmanın çıkıp ağırlık çalışarak kas geliştirilemeyeceğini söylemesine benzer. Kas geliştirmek isteyen ise buna inanarak hareketsiz oturmaya devam ediyor. Bu mantıklı mı? Kalkıp çalışmaya başlasa kaslarının büyüdüğünü görecekti. Kuran'ı öğrenmek kas geliştirmekten daha hızlı ve kolaydır.

Kuran'ın Arapçaya hapsedilmesi, onun yaşamla ve dünyayla çok yakından ilgili bir kılavuz değil, büyü kitabı olduğu algısını devam ettirmektedir. Kuran ayin şeklinde, dünyadan

kopuk biçimde, beğeni için okunacak bir şiir kitabı olarak kaldığı sürece İslam asla yaşama geçmeyecek içi boş bir kap olarak kalacaktır. Kuran'ın harflerinin büyüğü olduğu düşüncesi Kuran'dan önce de vardı. Dinin yalnızca özel, ayrıcalıklı kişilerin anlayabileceği bilgilerden veya kutsal kitaplardan kaynaklandığı düşüncesi içrek (batını/ezoterik) öğretilerin özelliğidir. Tevrat veya Kuran harflerine ve seslerine büyü gibi olağanüstülükler yakıştırma davranışının altında yatan güdülenme ile Sümer rahiplerinin dinsel bilgi sayılan astronomi bilgisini halktan gizlemesinin altında yatan güdülenme aynıdır. İbrahim'den bu yana var olmuş olan İslam, içrek öğretilerin tersine, eşitliği, bilginin yayılmasını buyurur; dinsel bilginin gizliliğini ve ayrıcalıklı bir ruhban sınıfını kesinlikle yasaklar. Kuran'ın okuruna seslenişi konuşma biçimindedir. Sayısız yerde Peygamber'e ve Peygamber'in bıraktığı kitabın üzerinden okurlarına (ya da Müslümanlara) 'Söyle...', 'De ki...' biçiminde seslenir. Mesajın seslendirilmesini, kulaklara çalınmasını ister. Yazı ile sözün arasındaki ince bir ayrım, sözün söylenmesi ve işitilmesi gerektiği, yani en az iki kişilik iletişim konusu olmasıdır. Kuran yüksek sesle okunmayı istiyor:

"Onu insanlara mutlaka açık-seçik bildireceksiniz, onu saklamayacaksınız." 3:187

Açıklanmak, konuşulmak, tartışma konusu olmak, düşünölmek, yaşama geçirilmek girmek istiyor. Kuran uyarı eyleminin, verilen mesajın kendisidir. *Mushaf* veya kağıt değildir. Kağıda yazılmış harfler de değildir, o harflerin sesi de değildir, anlamıdır. Kuran'ın gerçek değerini ondan korkan, öpöp başına koyan değil, sık sık okumak için cebinde gezdiren bilir.

İslam'ı biçimlerle ve varsayımlarla sınırlayan Arapçılığın bir başka desteksiz söylemi Kuran'ın 'bir harfinin bile' değiştirilemez oluşudur. Kuran'ın harflerinin çoğu değiştirilmiştir. Ele geçen eski yazmaların kimisinde harflerin noktaları yoktur. Yardımcı seslendirme imleri ise hiçbirinde yoktur, sonradan eklenmiştir. Tek başına bu işlem bile Kuran'ın yazı değil, mesaj olduğunu kanıtlar. Çünkü bu eklemeler ve tamamlamalar anlamdan yola çıkılarak yapılmıştır. Bunun yanı sıra yeryüzünde Kuran'ın küçük çok değişikliklerle birbirinden ayrılan sürümleri vardır. Sana yazmaları, Taşkent yazmaları ve Warsh kopyası arasında yazım ayrılıkları, hatta bir iddiaya göre bir kaç sözcükte anlam başkalıkları vardır.²⁹ 'Harfi bile değiştirilemez' diyenlerin önce bu konuyu bir açıklığa kavuşturmaları, kullanılan farklı yazmalar arasında doğru ve ortak bir metin oluşturmaları beklenir. Sonra da Kuran'ın korunmuş olduğu ayetlerinin (15:9, 18:27) ne anlama geldiğini tartışmaları...

Bir başka sav Kuran'ı Arapçasından okumanın daha erdemli olduğudur. Kuran'ı anlamaktan başka bir amaçla okumanın iyilik olduğuyula ilgili bir ayet yoktur ki, Arapçasını okumanın *ayrıca* 'sevap' olduğu yargısına varalım. Ancak hadis, sünnet, fetva, kader inancı, nesih edilen ayetler gibi Kuran'da olmayan şeyleri dine sokanlar kuşkusuz bu konuda da yalan söyleme cüretini gösterirler. Çünkü muhataplarının Kuran çevirilerine başvurup savlarının gerçekliğini sınamayacaklarını bilirler. Kendini besleyen bir kısır döngüdür bu. *Cahil olun* buyruğunu alan insanların cahil olmayı yeğlemesidir bu.

Kuran'ı anlamak için okumayan, ona bir tılsım kitabı gibi davranıp ona hak ettiği değeri vermeyenler telaffuzu (söyleyiş) pek önemserler. Birisi Arapça Kuran okuduğunda dinleyenlerden hiçbirisi anlamıyorken, söyleyişin doğruluğunun ne önemi vardır? Sanki Allah'a okunuyordur, söyleyiş bozuk olunca ona karşı ayıp olacaktır. Sanki bilinmeyen yabancı dilde bir şarkıyla yarışmaya katılınacaktır, anlamı bilinmeyen sözlerin seyirci için, jüri için doğru okunmasına çaba gösterilmektedir. Araplar gelirler, Türk imamlara söyleyiş çalıştırırlar

²⁹ Konuyla ilgili ayrıntılı bir inceleme için: Adrian Alan Brouckett, *Studies in Two Transmissions of the Qur'an*

sureleri düzgün okusunlar diye. Sanki düzgün okununca cemaat ne dendiğini anlayacaktır. Seçme Türk imamlar da Balkanlar'a gider, oradaki imamlara söyleyiş dersi verirler. Sanki bu onları daha Müslüman yapacaktır. Kuran'a şiir kitabıymış gibi davranmak tam olarak budur. Gerçekten ürperip saygı duyanlar ise Kuran'ı düşünüp öğüt almak için okuyanlardır:

"İçine ürperti düşen, öğüt alacaktır." 87:10

Bir başka çelişki de hadis, siyer, sahabe yaşamı, fetva kitapları gibi yayınların Arapça okunmamasıdır. Dinin Arapça olduğunu öne süren kişiler nasıl oluyorsa Peygamber ve sahabe öykülerini, içtihatları Türkçe anlatırlar. Çünkü anlaşılması gerektiğinin ayırdındadırlar. Namazın veya Kuran'ın anlaşılması gerekmediğini öne sürenler bunların neden anlaşılması gerektiğini açıklamalıdır.

Kuran'ın çalışılacak bir kitap olmasını reddetmekle onu Arapça okumak okutmak arasında yakın ilişki var. Kitap'ın kesin, herkesçe bilinen, araştırmaya, çözümlemeye gerek duyulmayan hazır bilgilerle dolu olduğu sanısına kapılan insanlar onun derin anlamları üzerinde düşünmeye gerek duymayacaklardır.

Kuran'ın Arapça okunacağı kuralını benimseyenler için gerçeği onu gereğince önemsemezler. Kanıtı, İslam'ın beş şartı denen uydurma listede Arapça öğrenmenin bulunmamasıdır. Çünkü bu uydurma listede Kuran okumak da yoktur. Kuran okumak şartlardan biri olsaydı Arapça bilmek de şartlardan biri olacaktı. Müslüman olmak isteyen önce gidip Arapça öğrenmesi söylenirdi. İslam'a çağrıyla meşgul olanlar isterlerse bir denesinler: *'Size gerçek dini ve sonsuz yaşamı sunmak istiyoruz. Yalnız önce Arapça öğrenmeniz gerekiyor. İlk beş kur hızlandırılmış, %50 indirimli. Kaçırmayın.'*

Geleneği izleyen çoğunluğun ve geleneğin bekçisi olan din bilgiçlerinin ellerinde tuttıkları Kuran'ı okuma biçimleriyle, diliyle, tarihselliğiyle, ayrıntılarıyla fazlasıyla ilgilenmeleri, kısacası anlama çabasıyla kaçınmak için her bahaneyi kullanması, eninde sonunda kitabı maddeye indirger. Oysa din veya başka bir adlandırmayla *yaşama anlam verme çabası* yüzünü madde evrenine değil anlam evrenine dönmüştür. İnsanın yaşamı madde evrenindeki devinimlerin, akışların ve süreçlerin anlam evrenindeki karşılıklarını kovalamakla geçer. Kitap biçimiyle bu madde evreninin bir parçası olan Kuran'ın varlığının gerekçesi anlam evrenindeki karşılığının kovalanmasıdır. Bu çabadan yılmış olanların 'Tanrı'yı madde evreninde görüp duyamama' bahanesine sığınarak tanrıtanımazlığı seçtiğini görüyoruz. Bu davranışla gelenekçi İslam anlayışı bu noktada kesişir. Kuran'ın sayısız kez belirttiği gibi madde evreni yok olacaktır. Kuran ve bütün kitaplar da bunun içindedir. O zaman kişinin elinde, avucunda kalacak olan tek şey anlam evrenindeki edinimleri olacaktır. Kişi için Kuran'dan geriye kalan tek şey onun anlamından payına düşenler olacaktır. İşte olaya bu gözle baktığımızda Kuran'ın diline, biçimine, ses özelliklerine dalarak yitirdiğimiz değerli zamana acımaya başlarız. Yaptığımız her seçim bir ticarettir. Bir seçim yaptığımızda bunun karşılığı geriye kalan bütün seçeneklerle ödenir.

Kutsal Kitap'ımızın Türkçesinin okunması ve okutulması, İslam nüfusunun öteki dinlere ve Bilinemezciğe (*Agnostisizm*) verdiği yitimi de azaltacaktır. Hristiyan misyoner 'Tanrı sizi seviyor' dediği zaman kişi iyi hissediyor, bir İslam din adamı Allah'tan söz ettiği zaman kötü hissediyorsa bunda dil sorununun payı büyüktür. Rahman'ı bin yıldır Türkçeye çevirmeden olduğu gibi bırakmak Türklere yapılmış büyük bir kötülüktür. Rahman'ı Türkçeye çevirmeden kullanmış din adamları hem Türk dilinde, hem de dinde büyük aşınmaya yol açmışlardır. *Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla* işlerine başlayanların aklında hiçbir görüntü oluşmuyor, çünkü bunların anlamını bilmiyorlar, bilseler de sevecen, şefkatli, acıyan, seven, bağışlayan

sözcüklerinin zihinlerinde uyandırdığı anlam oluşmuyor. Onların zihninde bulanık, sisli, nitelikleri belirsiz bir Allah var. Allah'ın çok sevecen veya şefkatli veya çok acıyan veya çok seven olduğunu duymamış birinin kendisini seven, üstelik kendi dilini konuşan 'başka bir tanrıya' ilgi duyması doğaldır. Doğru din kitapta apaçık dururken *din Arapçadır* diye diretenler, başka yönle sapanların günahından herhalde bir pay alacaklardır. Bu kişilerin okullarımızdaki ve üniversitelerimizdeki yabancı dille eğitim rezaletine ses çıkarmamaları gerçekte tutarlı bir davranıştır ve çok şey anlatmaktadır.

*"Tüccarzade İbrahim Hilmi anlatıyor. 'On beş sene evvel bir Ramazan günü Beyazıd Camisi'nde kürsüdeki aksakallı imamı dinliyorum. Öyle komik şeyleri din diye anlatıyor ki gülmek için kendimi zor tuttum' diyor. Yemek yerken tabağın içini parmaklarla güzelce sıyırmak gerektiğini, katiyen çatal ile yenilmemesini uzun uzun Arapça anlattığını anlattıktan sonra, kilisedeki bir ayine geçiyor. Şöyle yazıyor: Küçük iken bir Protestan rahibin kilisede bir vaazını dinlediğinden söz ederken; 'Vaiz gayet açık Türkçe konuşuyordu. Verdiği vaaz da Türkçe idi' diye devam ediyor. Hz. İsa'ya ait dinsel ve tarihi bilgiler anlattığını yazıyor."*³⁰

*"Kanuni Sultan Süleyman devrinde Fransaya Osmanlı üzerinde serbest ticaret ve kültür alanında ayrıcalık tanıyan özel statü tatbik edilmişti. Kapitülasyonların başlangıcı bu inanılmaz gaflet tutumunun ilk belirtisi olarak Katolik Lazarist rahip grupları serbestçe Osmanlı topraklarına gelmişler ve okullar kurmuşlar. Şarl Ken'in elçisi Kardinal Busbek anılarında şöyle diyor: 'Osmanlılar bu kararları alırken hiç yadırgamamışlardı. Çünkü ibadetlerini kendilerine yabancı bir dil olan Arapça ile yapıyorlardı. Bu dili ancak medreselerde yetişen ve kendilerine ulema adı verilen din bilginleri öğrendikleri için onların haricinde olanların Arapçadan başka herhangi bir yabancı dil üzerinde menfi tesir yapması düşünülemezdi."*³¹

Müzikli okuma ve şiir sanısı

Kuran'da Kuran'ın ne olduğunu, nasıl ve ne amaçla okunacağını gösteren birçok ayet olmasına karşın okumanın ezgi (melodili) olacağı veya olabileceğiyle ilgili bir ipucu yoktur. Tersine, Kuran'ın kesinlikle şiir ve eğlence aracı olmadığı vurgulanır (36:69, 37:36, 52:30, 69:41, 85:21...). Dolayısıyla Peygamber'in asla ezgili okuma yapmadığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Ezgili okuma bir uydurmadır (*bidat*), bozulmadır, dine sonradan sokulmuştur. Sözlükler *ezgi* kavramını notalarla, yani sesin frekansındaki değişimle tanımlar. İnsanın normal konuşmasına da notalar vardır. Dilin özelliğine göre sese verilen perdeyle vurgulama yapılır. Bu vurgu, anlama eşlik eder, ezgi kertesinde değildir. Kuran'ı ezgili okumak onu şiir ve şarkı yerine koymaktır ve Kuran'ın buyruğuna da, değerine de aykırıdır.

İmamlar namazda sureleri ezgili okumasaydı belki de Arapça namazı anlamsız bulanların sayısı daha çok olurdu. Çünkü hepimiz biliriz ki müzik, anlamı örter. Müzikte temel olan ezgidir, beğenidir, anlam ikinci sıradadır. Kuran'a verilen ninni benzeri ezgi ise çarpıcı bir uyarı anlamı taşıyan bir metne pek uygun değildir. Gerçekten de bu türlü okumanın namazda ninni etkisi yaptığını, namaz sırasında esneyen kişilerin sayısı doğrulamaktadır. Kimisi ezgili okumanın duyguları kabarttığını söyleyecektir. Doğrudur ama duyguları kabartması gereken anlamdır, müzik değil. İnsanları ağlatabilen sözsüz şarkılar vardır. Hiç bir anlam taşımayan bu ezgiler yalnızca tınısıyla bizi duygulandırır. Ne var ki Kuran'ın gelenekçi tutucular tarafından

³⁰ Cemal Şener, Anadilde İbadet

³¹ Cemal Kutay, Türkçe İbadet

'uyumsuz, müziksiz, şiirsel değil, yavan...' gibi nitelemelerle küçümşenen çevirisi bile kişiyi derinden etkileyip duygulandırabilir. İşte bu, anlamla ilgilidir. Coşku, müjde, sevinç, korku, saygı, başarı, pişmanlık, minnet gibi etkilerle duygulanmak için anlam gerekir. İnananlar kendilerine verilen müjdeden, Allah'ın onlara söz verdiğine kavuşma olasılığının verdiği heyecandan veya minnet duygusundan, Allah'ın onlara çoktan vermiş olduğunun ayırdına varmanın yarattığı minnet duygusundan veya yalnızca seslenişte sezilen güç ve görkemden heyecan duyabilirler. Kuran bize inananların ayetlerden etkileneceğini ve duygulanacaklarını söyler:

"De ki: 'İster inanın ona, ister inanmayın. O, kendilerine daha önce ilim verilmiş olanlara okunduğunda, onlar, çeneleri üstü secdelere kapanıyorlar. ... Ağlayarak çeneleri üstü kapanıyorlar; o onların huşusunu artırıyor.'" 17:107,109

Gerçekten de, örneğin 75. sureyi çevirisinden okuyarak duygulanıp etkilenmeyecek olgun bir Müslüman yoktur. Bu açıdan bakınca müzikli okumanın, duygulanmak için kendini zorlayan birinin buluşu olma olasılığı akla geliyor. Gerçekten de ezgili okumayı savunanlar, bu yöntemin Peygamber'den çok sonra bulunduğunu kendileri yazarlar. Uydurma ve bozulmaların pek çoğunda olduğu gibi bunun da Yahudilikten geçmiş olması olasıdır. Yahudi hahamlar da Tevrat'ı benzer bir müzikli seslendirmeye okurlar. İbranice bilmeyen Yahudiler Tevrat'ı İbranicesinden ezgili olarak okuyarak ve bunu törenselleştirerek Kitap'ı yücelttiklerini sanmışlar ama onu yaşamlarının ortasına koymayarak 'kitap yüklü eşekler' olmuşlardır (62:5). Müziğin yanında Kuran'ı okurken ileri geri sallanma alışkanlığı da Müslümanlara Yahudilerden geçmiş olsa gerektir. Aynı sallanmayı ezberlediği bir şiiri okuyan çocukta da gözleyebilirsiniz. Sallanma, ezberden okumayla bilinçli okumayı ayıran belirtilerden biridir. Kabul edelim, Arapça dinlediğimiz Kuran çok iyi kullar da olsak bizi asla ağlatmayacak. Çünkü ne dediğini anlamayacağız. Müzikle pekiştirmeye gereksinim duyacağız. Müzikle pekiştirilmiş Kuran'ı yine anlamayacağız. Üstelik okunan o mudur, başka bir şey midir onu bile anlamayacağız. Kuran diye temel fıkrası okuyacaklar, anlamayacağız. Deve eti kasidesine ağlayan erin düştüğü duruma düşeceğiz. Kendi kendine eğlenmek için namazda Arapça fıkra okuyan bir imam varsa bunun ayırdına kim, nasıl varacak? Belki de Kuran'a yapılan en büyük aşağılama onu bu duruma düşürmektir. Ölülere, mezarlara, ezbere ve anlamadan okunmasıdır.

Kuran'ın Türkçesini *düşünerek, anlayarak* okuyan insanların zaman zaman tüylerinin diken diken olması, saygı hissetmeleri, neyle karşı karşıya olduklarının tekrar tekrar ayırdına varmaları, düşüncelere dalıp gitmeleri alışılmadık durumlar değildir. Deneyiniz, tanık olunuz. Bundan yoksun kalarak geçirdiğiniz yıllara üzüleceksiniz. Allah'ın Kuran'ı nasıl kolaylaştırdığına ve nasıl öğrettiğine tanık ol(a)mayanlar gözlerini yumar, kulaklarını tıkar ve Arapça Kuran'da diretirler çünkü onlar Allah'ın mesajı hakkında bildiklerini zor ve uzun yoldan, *tefsir, hadis, siyer, esbabı nüzul* ve öteki kitaplardan dolaylı olarak öğrenmiştir. Onları anlamıyor değilim. Benim uzun yıllarımı, çokça emeğimi harcayarak anlayabildiğim kimi şeyleri birilerinin tek bir kitaptan bir kaç ayda öğrenebildiğini görsem bu benim de zoruma giderdi. Hele Kuran'ı veya Arapçayı öğretmeyi meslek edindiysen parasız kalacağım için kaygılanırdım.

Durumun anlamsızlığını sınamak için iki ayrı deney öneriyorum. Elinize bir Kuran çevirisi alın ve Türkçe cümleleri aynı ezgiyi vererek, Kuran okuyanları taklit ederek okumaya çalışın. Bu yetmediyse imamdaki namazda sureleri hiçbir ezgi katmadan, konuşur gibi okumasını isteyin. Birincisinde müzikli okumanın ne denli akıldışı ve gülünç olduğunu anlayacaksınız. İkinci deneyde ise size gerçekte bir şey söylendiğinin ayırdına varacak, anlama

gereksinimi duyacaksınız. Namazın birden bire ciddi, canlı bir işe dönüştüğüne tanık olacaksınız. Kimi olguyu hiç sorgulamayız. Doğal sayar ve kanıksarız. Balığın suyu sorgulamadığı gibi... Bu deneyler size bir an suyun dışına çıkma olanağı verecek.

Müslümanları birleştiren dil midir?

Müslümanları birleştiren kibleleridir. Öyleyse kiblenin ne demek olduğuna konumuz sınırlarını aşmadan, kısaca bir bakalım:

"Sen onların öz milletlerine uymadıkça Yahudiler de Hristiyanlar da senden asla hoşnut olmazlar. De ki: 'Allah'ın kılavuzluğu erdirici kılavuzluğun ta kendisidir.' İlimden sana ulaşan nasipten sonra bunların boş ve eğreti arzularına uyarsan, Allah katında ne bir Veli'n olur ne de bir yardımcın." 2:120

"Öz benliğini beyinsizliğe itenden başka kim, İbrahim'in milletinden yüz çevirir?" 2:130

"Ehlikitap'a sen her türlü mucizeyi getirsen de onlar senin kiblene uymazlar; sen de onların kiblesine uymayacaksın. Onlar birbirlerinin kiblesine de uymazlar. Eğer sen, ilimden sana nasibin geldikten sonra onların boş ve eğreti arzularına uyarsan, işte o zaman kesinlikle zalimlerden olursun." 2:145

"Herkesin bir yönü vardır, ona döner. O halde hayırlarda yarışın. Nerede olursanız olun Allah sizi bir araya getirecektir." 2:148

"Nereden çıkarsan çık, yüzünü Mescidi Haram'a döndür. Bu, elbette Rabbinden gelen gerçektir." 2:149

"Nereden çıkarsan çık, yüzünü Mescidi Haram'a çevir. Nerede olursanız olun, yüzünüzü ona doğru çevirin ki, insanların elinde sizin aleyhinize bir delil bulunmasın." 2:150

2:120 ayetindeki uyarıyla 2:145 ayetindeki uyarı aynıdır. Burada Peygamber'e ve dolayısıyla Müslümanlara Hristiyan ve Yahudilerin dinlerine uymamaları söylenmektedir. Biraz daha açarsak onların anlam dünyası ile Kuran'ı izleyenlerin anlam dünyası farklıdır. Yaşama verilen anlam, değer yargıları, ahlak anlayışı farklıdır. *Millet* sözcüğü millet olarak eksik ve yanlış çevrilmektedir. *Millet* bizim bugün kullandığımız anlamda din anlamına gelmektedir. Sözcüğün geçtiği öbür ayetler incelendiğinde bu anlam iyice perçinlenir. İbrahim'in *milleti* de, bütün elçilerin çağırdığı din olan İslam'dır. Kitap Ehlinin boş ve eğreti istekleri ise dinsel olduğu kadar politik isteklerini de içerir. Müslümanların Kuran'ın değerler sistemini benimsemeleri ve dolayısıyla politik müttefikler olmaları beklenmektedir. Müslümanların aralarına son zamanlarda gözlediğimiz gibi Kuran'dan kopuş gibi veya maddecilik gibi yaşamın anlamı konusunda ayrılıklar girdiği zaman Ehli Kitap'ın eline onların 'aleyhlerinde delil' geçmiş olmaktadır.

Yine bu ayetlerdeki iyilikte yarışma buyruğu 5:48 ayetinde olduğu gibi hem Müslümanlarla Kitap Ehli arasına, hem de Müslümanların kendi aralarına yöneliktir.

Bunlar Müslümanların birleşmesi gereken ilkelerdir. Kible sözcüğü öncelikle soyut anlamlıdır. Namazda dönülen doğrultu anlamı ikincildir. Müslümanlar Kuran'ın öğretisinde birleşip yüzlerini Kuran'a ve birbirlerine çevireceklerdir. Kuran kültür konusunda yargıda bulunmaz. Kültür yere ve zamana göre değişen toplumsal özgülüklerdir. Kuran evrensel ve zamansız ise kültürün ögesi olan dille ilgili bir kural dayatması söz konusu olamaz. Sayısı bir milyarı aşkın ve uçsuz bucaksız bir coğrafyaya yayılmış insanlardan aynı kültür çevresinde birleşmeleri beklenemez. Böyle bir beklentiye şeyi ancak kültürün, kimliğin, toplum yaşamının ne olduğundan habersiz cahiller girebilir.

Müslümanlar arasında 1400 yıldır bitmeyen savaşlar, 'Allahu Ekber!', 'Bismillah!' sesleriyle birbirlerini boğazlayanlar, Arapların Arap abecesiyle yazıp Arapça namaz kılan Türklere ihaneti, hemen sonra da kendi içlerinde bölünerek tek bir ulustan birçok devlet ortaya çıkması, sözde 'din dili'nin kesinlikle en küçük bir birleştiriciliğe sahip olmadığının anıtsal kanıtlarıdır. Bunlar, hakkında kimsenin konuşmadığı, varlığını itiraf etmediği, çevresinden dolaşmak için büyük gayret gösterdiği odadaki fildir. Birleştiricilik Kuran'dadır. İşte bu trajediler yaşanan dinde bir sorun olduğunun kanıtı değil midir? Aynı Kuran'a inanan iki toplum birbirine saldıramaz, saldırıya da inanan üçüncü bir toplum ara bulmak zorundadır (49:9). Kaldı ki, inananlar arasındaki dayanışmayı, birliktelik duygusunu ezanın, namazın biçimine indirgemek, bu dini törenlere indirgemekten başka nedir? Savaş, zulüm, adaletsizlik, gelir dağılımı, özgürlükler, çevresel felaketler gibi konularda yardımlaşmayı ve dayanışmayı bitirdik, sıra ezanın, namazın diline geldi öyle mi? İşte dinin içini boşaltmak, onu eğlenceye çevirmek tam olarak budur!

Halife Müslümanları Osmanlı'nın yanında cihada çağırmışken Çanakkale savaşında ve birçok cephede Müslüman Türklere saldırmış Müslüman birlikler gelenek dininin kendisinin bile birleştirici olmadığına kanıttır. 1974'te KKTC'nin haklı davasını BM'de hiçbir Arap ülkesi desteklememiştir. Daha hiç bir İslam ülkesi, Müslüman halkı soykırımdan kurtarılan olan KKTC'yi tanımamıştır. Örnekler çoğaltılabilir. Bu örnekler Müslüman dediğimiz kimi politikacı ve toplumların kiblelerinin Batı olabildiğinin göstergesidir. Müslümanlar birleşmeleri gereken konularda birleşmemişler, bu açığı Arapçada birleşmek gibi yararsız ve hatta yıkıcı çabalarla doldurmaya kalkışmışlardır. Ne var ki güneş balçıkla sıvanamamıştır.

Haçlı seferleri de dilin birleştirici olmadığına kanıttır. Türlü dilleri konuşan uluslar Müslümanlara karşı aynı amaçta birleşebilmişlerdir. İnkarcılar bile başka başka dilleri konuşarak birleşebilirken Müslümanların ortak dile gereksinim duydukları savı basbayağı gülünçtür.

Bütün Müslüman uluslarda Arapça kitaplar yazılmış olması, Arapçanın uluslararası bir dil olduğunu veya İslam'ın ortak dili olduğunu göstermez. Yine çoğunluğun yolunun doğru yol olduğu yanılgısı karşımıza çıkıyor. Ayrıca bu yapıtları yazanlar kim okusun diye yazmışlardır, Araplar mı, kendi ulusları mı? Akli başında biri kendi ulusuna başka bir dilde seslenir mi? Arapça yalnızca Arap uluslarının anlaşma aracıdır. Bir İranlıyla, bir Pakistanlıyla, bir Endonezyalıyla Arapça anlaşılamaz. Bilim kitaplarının Arapça yazıldığı zamanlar bilginin çok dar bir azınlık içinde dönüp durduğu zamanlardır. Bugün toplumsal yapılar değişmiştir. Bilgi sıradan insanların erişimine açılmıştır. Bununla birlikte pek çok ulus bilimi kendi diliyle yapar olmuştur. Kendi dilinde düşünce üretemeyen toplumlar yok olma sürecine girerler. Çünkü uygarlık düşünce üretiminin sonucudur.

Türkü Türk, Arap'ı Arap yapan büyük oranda dilleridir. Türkler Arapça konuşmaya başladıklarında bir bakıma Arap olacaklardır. Bu bizi yine Kuran'ın yalnızca Araplara geldiği sonucuna ulaştıracaktır ki, gerçeğin böyle olmadığı bilinmektedir.

Türkiye'de dinde birlik olduğu sanrısı, devletin dine egemen olması demek olan DİB'in varlığında oluşur. Bir yandan birlik borazanı çalıp öte yandan DİB'in varlığından rahatsız olmayanlar, bu sahte birlik görüntüsünün ortadan kalkmasından, yani perdenin kalkmasından ve çoktan ayrılmış olanın göze ayrı görünmeye başlamasından korkmaktadırlar. Oysa devlet dine egemen oldu mu Allah'a kulluk biter, yeryüzü egemenine kulluk başlar. Bize neyin doğru neyin yanlış olduğunu Kuran değil, devlet memurları söylemeye başladığında, Allah'a mı yoksa onlara mı kulluk ettiğimizi bilemeyiz.

İslam uluslarını birleştirmesi gereken bir tek şey vardır, o da Kuran'ın öğretisidir. Bunu görmemekte, anlamamakta diretenlerin Kuran'ı okuyup anladıklarından kuşku duyarım.

Birleştirici olan din ve ulus dilidir. Kuvayı Milliye ve Kurtuluş Savaşı günlerinde Ankara hükümetinin dağıttığı Türkçe vaaz ve hutbelerle halkın uyandırılması ve seferberlik ruhu aşılmasında cuma namazları büyük rol oynamıştır. M. Akif Ersoy'un savaş yıllarında Balıkesir'de verdiği vaazlar basılarak Anadolu'ya dağıtılıyordu.

'Herkes Arapça konuşsun'

Herkesi Arapça konuşturamayız. Dikkat edin, Arapça öğretemeyiz demiyorum. Arapçayı günlük kullandığı anadili yapamayız diyorum. Arapçayı yabancı dil olarak öğrenen kişi onu işlek olarak sürekli kullanmazsa, Arapça sözlerden anladığı şey, bir Arap'ın anladığı ile aynı olmayacaktır. Kuran'ı anlamak isteyen Arapça öğrenmesi gerektiği bir yanılgıdır.

Çünkü;

1) Bütün dünya Arapça konuşsa bile dilin yerelliği, canlılığı, aralıksız değişkenliği gibi özellikleri nedeniyle çok türlü lehçeler oluşacaktır. Dil başkalaşmak, evrilmek zorunda olan bir canlıdır. Bu başka lehçelere yeterince zaman tanıyın, apayrı diller haline gelecektir. *"Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşımlar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir."*³² Bugün yeryüzünde küçük bir yer değiştirmede birbirinden başka birçok dile rastlıyoruz. Böyle bir türülülük nasıl oldu dersiniz? Bir zaman önce Orta Asya'da aynı dili (veya çok yakın dilleri) konuşan Türkler, bugün yayıldıkları geniş coğrafyada başka başka lehçeler konuşuyor. Fas'ta konuşulan Arapça başka, Umman'daki başka... Arapçanın Müslüman toplumun ortak dili olunca ortaya çıkacak durumun bi örneği bugün dünyanın coğrafi olarak en yaygın dili olan İngilizcede görülmektedir. İkisinin de atası 300 yıl önce aynı ülkeden göçen Boston'lu Amerikalıyla Güneyli Amerikalı bugün farklı söyleyişlere sahip olmanın yanında İngilizce gramerini de farklı uygular. Dilbilimciler Yeni Gine İngilizcesini, Karayip'in karma İngilizce (creole) lehçelerini, Sierra Leone ve Doğu Afrika karma İngilizce lehçelerini ve hatta İskoç İngilizcesini ayrı diller olarak tanırlar.³³ Dil birliği dilin bu özelliğinden, gerçeklerden habersiz olanların boş bir dileğidir.

2) Dilin canlı olma özelliği kişinin yaşamında şöyle yer bulur: Kişinin dağarcığı ve sözcüklerden, deyişlerden anladıkları; günlük yaşamında duyduklarından, söylediklerinden, okuduğu ve yazdığından sürekli etkilenir, güncellenir. Dolayısıyla aynı adla anılan dili konuşan ama çok başka ortamlarda yaşam süren iki kişinin anlama ve anlatma yetileri, yolları, eğilimleri, alışkanlıkları başkalaşacaktır. Aynı duygu veya düşüncüyü çok başka sözcüklerle anlatır olacaklardır. İşte bu iki kişinin konuştuğu dilin adı aynıdır ama tadı, rengi, kokusu başkadır. Aynı metni okurlar, başka kalitede ve derinlikte anlarlar. Yemenli bir çoban aynı ayeti Dubai'deki bir doktorun anladığı gibi anlamayacaktır. İslam Arapça olmak zorundaysa nasıl evrensel olabilir? İslam ya Arapçadır ya da evrenseldir.

³² Akşit Göktürk, Çeviri: Dillerin Dili

³³ Robin Dunbar, Grooming, Gossip and Evolution of Language

'Arapça öğren' önerisi

Kuran'ın çevirisinden hiç bir şey anlaşılmayacağını söylemek gerçeği inkardır. Birden çok tanrıya boyun eğilmesini söyleyen bir çeviri yoktur. Mesajın özü her çeviride aynıdır. Arapça dili insan yapısıdır ve her dilde olduğu gibi dilbilgisi ve anlambilim gibi alanlarda bir sorunun tek bir yanıtı yoktur. Ders alıp Arapça öğrenerek Kuran'ı çevirilerden öğrenebileceğinden daha iyi öğrenme düşüncesi safcadır. Sözcükler ve kavramlardaki ince ayrımlar, simgeselliğin düzeyi ve niteliği gibi konular başından beri tartışma konusudur. Buna karşılık Kuran'ın insan yazması olmadığı ve kendisini öğretme gibi bir özelliği olduğu sık sık unutulur. Aklını kullanan ve Kuran'ın sözüne başka şeyi ortak etmeyen biri için hem çevirilerden hem Arapçasından yararlanmak olanaklıdır. Sonuçta Kuran'da buyruklar vardır ve bu buyruklar uygulanmak içindir. İnanan kişi için sıkıntı yaratabilecek şey her ayetin anlaşılmaması değil, yaşama geçirecek düzeyde anlaşılmamasıdır. Mesajın odak noktası uygulamadır. Bizi değiştirmiyor ise iyi veya kötü hiç bir şeyi öğrenmenin değeri yoktur. Kuran'a eksiklik yakıştıranlar da, çeviriden öğrenilemeyeceğini öne sürenler de önce özeleştiri yapıp Kuran'da var olduğunu düşündükleri buyrukları uygulayıp uygulamadıklarını tartmalıdırlar. Namaz kıl buyruğunu uygulamak kolaydır. Peki, örneğin, yoksula yardım etmek?

- Yoksul kimdir, onu nasıl tanırız? Bugün özellikle kentlerde yırtık giysili, dökük evlerde oturan nice kişiler vardır ki, ortalama bir işçi veya memurdan zengindir.
- Ona nasıl yardım ederiz? Verdiğimiz paranın sigaraya, telefona, şans oyunlarına gitmesi yüksek olasılıktır. Para yerine mal vereceksek bu sorunu ne denli çözecektir?
- Yoksulluğu ortadan kaldırmak, yani onu ortaya çıkaran sistemleri değiştirmek yoksulu doyurmanın en iyi yolu değil midir? Gördüğümüz gibi sorun gittikçe karmaşıklaşıyor ve bunu çözme görevini Kuran bize veriyor. Bu noktadan sonra konunun odak noktası Kuran'ı anlama çabası değil, bizim onun öğretisini yaşama geçirmek için göstereceğimiz zihinsel ve fiziksel çabadır.

Görüldüğü gibi bu temel buyruğu yerine getirmek için pek çok sorunu akıl yürüterek çözmemiz gerekiyor. Şimdi bu öncelikli buyruğu değerince, eksiksizce yerine getiren kaçımız var ki, Kuran'ı *derinlemesine* anlamak için yıllarımızı Arapçaya adamayı göze alıyoruz? Bu yüklü zamanı, emeği ve doğal kaynağı örneğin sosyal güvenlik sistemini iyileştirmeye ayırsak Allah'ın buyruğunu çok daha iyi yerine getirmiş oluruz. Hayır, bu bir siyah-beyaz ayrımı değildir. Yakın ve kolay olanı seçmek zor olandan vazgeçmeyi gerektirmez. Ama İslam içtenlik ister, tutarlılık ister. Yüzden çok kez yinelenen ve her dile açık seçik çevrilebilen buyruklar dururken ayrıntıya dalmak için kişinin çok ciddi ve sağlam gerekçeleri olmalı. Büyük sorunlar dururken ayrıntıların görmezden gelinmesini savunmuyorum. Ama temel sorunları atlayıp ayrıntıda boğulmamak gerek. Ne var ki geleneksel algıda 'İslam'ı yaşamak' bütüne kör-sağır olup parçada boğulmak olmuştur.

Kuran'ı her anlamak isteyen bireyin ve bunun için en az on yılını ve birikimini tüketip Arapça ustası olmasını beklemek gülünçtür. İyi Arapça bilgisi Kuran'ı anlamak ve doğru yolu bulmak için yeterli veya gerekli değildir. Yaşayan kanıt Arap uluslarının durumudur. Arap dilinin Kuran Arapçası'na en yakın lehçesini konuşan Suudi Araplar yüzyıllardır monarşiyle yönetilmektedir. Kuran'a ulaşmanın kolaylığı onları bu aşağılanmadan kurtarmamıştır. On dört yüzyıldır hem komşularıyla, hem birbirleriyle çatışmaktan alıkoymamıştır. Duygusallığını bir kenara bırakamayan, aklını öne çıkarmayanlar bu acı gerçeği görememektedirler. Kuran'ı

anlamak isteyen Arapça öğrenmesini önermek, karnı aç bir kişiye aşçılık okuluna yazılmasını önermek gibidir. Allah iyi birer aşçı olmadığımız için hepimize hesap soracak mıdır?

Oysa Kuran'ı daha iyi anlama çabasına girişen bir kişinin dünyayı anlama çabasına öncelik vermesi beklenir. Çünkü Kuran dünya yaşamı için bir kılavuzdur. İranlı 12.yy bilgini Fahreddin Razi tefsirinde 'insan ne denli bilginse Kuran'ı o denli fazla anlar' demiştir. Kuran okurları bilir ki, Kuran yaşamda bilinen gerçekler ile algılanamayan dünya, yani öte dünya arasında bağlantı kurar. Bilineni şimdilik bilinmeyene kanıt göstererek okuru *imana*, yani güvenmeye ve emin olmaya çağırır. Kısaca Kuran inanırları bildikleri ile inandıkları arasında sağlam bağlantılar kurarlar. Öyleyse bu bağlantıların sağlamlığı ile biliş düzeyi arasında bir bağlantı olacaktır.

Kuran'ı anlamak için Arapça öğrenmek gerektiğinde inat edenler, gelinmesi gereken düzey konusunda da bulanıktırlar. Kuran'ı anlayacak denli iyi klasik Arapça bilmek, o dilde düşünebilmeyi gerektirir. Bir yabancı dilde düşünebilmenin ölçüsü o dilde rüya görmektir. Rüyanızda Arapça konuşabiliyorsanız siz o dilde bir Arap gibi yetkinsiniz demektir. Ferit Aydın, *Arapçanın Önemi ve Türkiye'de Karşılaştığı Sorunlar* kitabında Türkiye'de doğru düzgün Arapça bilenlerin olmadığını söylüyor. Bu doğruysa, kişisel olarak Kuran'ı öğrenmek amacıyla yarım yamalak Arapça öğrenme düşünden cayıp yaygın bir Batı dilini sapasağlam öğrenip o dildeki çevirilerden yararlanmak daha iyi bir seçenek gibi gözüküyor. O dilin yazınından yararlanmak da cabası. Toplumsal iyileşme için ise Kuran'ı iyi anlayan bireyler yetiştirmek için öncelikle iyi bir Arapça eğitiminin tasarlanması gerekiyor. Bu öneri Arapçaya olan az ilgiyi daha da azaltmak gibi algılanabilir ama durumu düzeltmek için adım atma görevi yabancı dil bilmeyen sıradan yurttaştan önce üniversitelere ve hükümete düşüyor. Nitelikli Arapça eğitimi için daha yoğun ve daha bilimsel çaba harcanması gerekiyor. Sıradan Müslümanın ise önündeki seçenekleri bilgece değerlendirip zamanını ve emeğini boşa tüketmemesi, önce çevirilerin düzelmesini beklemeksizin Kuran'ı okuması ve yaşamına geçirmesi gerekiyor. Bu öneriler Müslümanları Arapça öğrenmekten caydırmak anlamına gelmiyor. Tam tersine, Kuran'ı Arapçasından 'okuyor', daha doğru deyişle seslendiriyor olmanın yettiği veya doğru olduğu sanrısı, kişileri Arapça öğrenmekten uzaklaştırır. Kuran kursları dediğimiz *Kitap'ın Arapçasını seslendirme kursları* kişilere alttan alta Arapça öğrenmenin gereksizliğini aşılama, anlamını da öğretmemekte, böylece onları Kuran'ın mesajından *iki kez* uzaklaştırmış olmaktadır.

Arapça öğrenmek, Tanrı'sının ne dediğini duymak isteyen, dinin ne olduğunu öğrenmek ve yaşamına geçirmek isteyen birine önerilmesi gereken en son yollardan birisidir. Kuran roman değildir. Pek çok anlam katmanına sahip özgün, eşsiz bir kitaptır. Kimsenin 'Tamam, ben bu kitabı öğrendim' diyemediği, çünkü asla bütünüyle öğrenilemeyecek, öğrenciliğinden mezun olunamayacak bir kitaptır. Kuran'a yaşamını adanmış kişiler daldıkça dalar, yeni açılımlar, çözümlemeler yapar ve daha önce ayımsamadıkları şeyleri keşfetmeyi sürdürürler. Şimdi, böyle bir kitabı anlamaya başlayacak, ilk adımını atacak herkesin yaşamını buna adayacakmış ve artık başka bir şeyle meşgul olmayacakmış gibi Arapça öğrenmesini önermek, kitabı eline alan herkese din bilgini adayı gözüyle bakmaktır. Bunun kabul edilebilir bir yanı yoktur. Oysa doğruya eğriyi katmadan, çoğunluk desteği aranmadan, dünya çıkarı bir kenara bırakılarak dürüstçe denmelidir ki;

'Ne iyi yaptın, Kuran'ın çevirisini okumakla doğru yoldasın. Olur da kitap ilgini çeker, derinleşmek ister, yüzeysel olmayan anlamları keşfetmek istersen, tek bir çeviriye bağlı kalma. Arapça sözlüklerden de yararlan. Zaman ayır, sindire sindire, düşün düşün oku. Sözcük dizinlerinden yararlan. Bilgisayar programlarından yararlan. Kuran bilgisini genel kültürle,

yaşam bilgisiyle, bilimle destekle. Çabalarının karşılığını fazlasıyla alacaksın. Bütün bunları yaptın, ilerledin ve baktın ki inceliklere dalmak, daha da ilerlemek istiyorsun, buna olanak da var, işte o zaman çevirilerin sana ne kaybettiğini ve Arapça öğrenmenin sana ne kazandıracağını anlamak için çeviribilim ve dilbilim kavramlarına kafa yor. Türkçeyi çok iyi öğren, çeviri yapanların Türkçedeki zayıflığını görebilecek denli iyi öğren! Ancak bunlardan sonra Arapça öğrenmeye bilimsel olarak karar mı verdin? Güzel. Arapçayı derdini anlatacak kadar öğrenmekle bir şeyi çözemeyeceğini, yıllarını vermen ve özverili olman gerektiğini bil. Kendini bu işe adanmakla insanlığa büyük bir hizmette bulunacağını da bil.'

Dillerin Üstünlüğü ve Arap Abecesi

Dil, kendisini konuşanların yaşamlarını yansıtır. Yaşamın değişken, türlü olması gibi dil de değişkendir, türlüdür. Çölde yaşayanın sevinci, üzüntüsü, sıkıntısı, eğlencesiyle Kuzey'de yaşayanınki başkadır. Bu durum dile yerellik özelliği verir. Örneğin birçok dilde pembe, turuncu, mor gibi ara renkler adlandırılmamıştır.³⁴ Bu, kişilerin bu renkleri görmediğinden, bilmediğinden değil, bunları adlandırma gereksinimi duymamalarındandır. Öbür dillerde tek sözcükle karşılanamayan sözcükler pek çok dilde vardır.³⁵ Bu durum bu dilleri üstün yapmaz. Çünkü her dil kendi topluluğunun gereksinimini karşılamıştır. Sekiz sessiz harf bize yetmemiş olabilir, Havaililere yetmiştir.

Dillerin hiçbirinin kusursuz olmaması ve pek çok zorluk ve eksiklik içermesi gerçeğine yalnızca dilbilimciler değil yabancı dil bilen herkes tanıktır. Kusursuz bir dil kuşkusuz değişmek ve yenilenen gereksinimlere karşılık verebilirdi. Diller tarihi konusundaki bilgi birikimini taradığımızda hiç bir dilin kusursuz olmadığı gibi doğası gereği kusursuz olması da gerekmediği sonucuna ulaşırız. Çünkü dil giysi gibi yalnızca gereksinim Bunun arka planında uygarlık ve dilin arasındaki koşutluk yatar. Nerede ve ne zaman yükselen bir kültür ve uygarlık var ise orada bir dil kök salar. Allah'ın toplumlardan azanları yok edip yerlerine yenilerini getirmesinin izleri dillerin dönüşme, bozulma, yenilenme gibi örnekleri tarihte izlenebilen süreçlerde görülebilir.

Türkçe Kuran ve namaza karşı düşünce bildirenlerin çoğunun Arapçanın üstünlüğü konusunda birleştiğini görüyoruz. Arapçaya kutsallık yakıştıranlar Hristiyan ve Yahudilerin de kutsal kitaplarının geldiğini varsaydıkları İbraniceye aynı biçimde kutsallık verdiklerini, cennette İbranice konuşulacağını savunduklarını göz ardı etmesinler. Üstün dil, Tanrı dili, kutsal dil gibi safsatalar İslam'dan çok önce, Yahudiler, Hristiyanlar ve Hindular arasında ortaya çıkmıştı ve başka birçok uydurma (*bidat*) gibi İslam toplumuna bu toplumlardan bulaşmıştır.³⁶ Üstelik kimi kaynağa göre Araplar İslam öncesinde de dillerinin üstün olduğuna inanmaktaydı. Bilinmelidir ki dil dediğimiz düşünceleri simgelerle, görüntü ve ses işaretleriyle iletmeye yarayan aracı öge ölüm ötesi yaşamda, bugün bildiğimiz anlamda var olmayacaktır. Ölüm ötesinde bedenlerimiz yeniden ve başka biçimde yaratılacaktır (14:48, 56:35-37,61, 84:19). Diyafram, boğaz, dil, diş gibi organlarımız olmayacaktır ki, dünya dillerini hala konuşuyor olalım. Allah'ın dili olacağını düşünmek de bir yanılgıdır. Allah'ın anlamak ve

³⁴ <http://www.omniglot.com/language/colours/index.php>

³⁵ Şu adreste bolca örnek incelenebilir: <http://wordstuck.co.vu/dictionary>

³⁶ Genel bilgi için: http://en.wikipedia.org/wiki/Divine_language ve http://en.wikipedia.org/wiki/Adamic_language. Ayrıca kutsal olduğu öne sürülen dillerin kısa bir listesi için Wikipedia'da *Sacred Language* maddesine göz atabilirsiniz.

anlatmak için bir araçlara, simgelere gereksinimi yoktur ki, dili olsun. Bu anlamda Kuran'da ölüm ötesi dünyada geçen konuşmaların hiçbirisi ağız, ses teli, hava gibi bileşenler üzerinden, ses simgeleri üzerinden gerçekleşmeyecektir. Kuran'da örneklenen bu konuşmalar, ölüm ötesi dünyanın öteki özellikleri gibi simgeseldir, benzetmelidir. Bu konuşmalar zaman ve yerden bağımsız, bilmediğimiz başka bir iletişim yoluyla gerçekleşecektir.

Kutadgu Bilig'i bugün kimsenin anlamadığını söyleyip suçu saray insanlarının Arapça hayranlığıyla kirlettiği Anadolu Türkçesine atanlar, durmadan kınadıkları dil devriminden önce Kutadgu Bilig'i kaç kişi anladığını neden düşünmezler? Sanki öne sürülen her türlü gerekçenin ortak paydası Türkçenin aşağılanmasıdır. Bu bakış açısı nedeniyle Türkçeyi çorba ederler, doğru düzgün konuşamaz, yazamazlar. Arapça da zor bir yabancı dildir, onu da gereği gibi konuşamaz, yazamazlar. Elde var sıfır! Arapça ve Türkçeyi karşılaştırmaya kalkınlar, dil konusunda atıp tutanlar önce herhangi bir dilde yetkin olduklarını gösterebilirler.

Dil devrimi konusunun Kuran'ı anadilinde okuma düşüncesiyle bağlantısına kısaca değinmek gerekir. Dil devrimini Arapçaya karşı savaş olarak gösterip çarpıtanlar vardır. Sanki konunun odağı, hedefi Arapçaymış gibi... Osmanlı'da bir dönem Arap ulusunu ve dilini aşağılayan hükümetler olmuş olsa bile bugün olaylara bu gözlükle bakamayız. Tıpkı Arapların Türklere kırım uyguladığı varsayımıyla bakamayacağımız gibi. Ne var ki bu konuda yaptığımız okumalarda önünde sonunda Arapçanın *üstünlüğü* veya *kutsallığı* efsanesinin ipuçlarına rastlarız. Kuran'ın Arapça inmesini Arapçanın sözde üstünlüğüne gerekçe yapanlar, öbür kitapların başka dillerde indiğini bilmezden gelirler. Bu durumda bu dillerden hangisi *en üstündür*? Yine *Arapça* yanıtını vererek ancak gülünç olunur, bilgisizliğin düzeyi ortaya konur. Kuran der ki; kendisi önceki kitapların onaylanmasıdır (5:48, 12:111, 26:196, 46:12, 87:18), elçiler arasında ayırım gözetilmez (2:136,285, 3:84) ve dillerin farklılığı Allah'ın ayetlerindendir (30:22, 49:13).

Avrupa'da zaman geçirenlerin Avrupa dillerini öğrenmeye başladığı ama Arap ülkelerinde zaman geçirenlerin Arapçayı bu denli kolay öğrenemediği yaygın bir gözlemdir.³⁷ Konuşmayı öğrenenlerin ise yazıda kullanılan kurallı Arapçadan uzak olduğu söylenir. Veya yazılı, resmi Arapçayı bilen ilahiyatçılar (tanrıbilimciler) veya imamlar konuşulan Arapçayı öğrenmekte güçlük çekmektedirler. Çünkü sözlü ve yazılı Arapça arasında ciddi ayrımlar vardır. Bu iki gerçek Arapçanın öğrenilmesi zor bir dil olduğunun belirtisi değil midir? Buradan varacağım nokta Arapça öğrenmeye çalışılmaması gerektiği değildir. Tam tersi, Kuran'ı daha iyi anlamak için Arapça hazırlık sınıfı okumak veya Arapça kursuna yazılmak gibi kolaycı düşüncelerin gerçekçi olmadığı insanlara anlatılmalıdır. Bunun yanında, Arapçayı yetkin düzeyde, konuşacak, yazacak ve çeviri yapacak, dolayısıyla Kuran'ın ne dediğini bir Arap'ın anladığı biçimde anlayabilecek az sayıda yetişmiş insana gereksinimimiz var. Yapılan çevirilerin ne denli yetersiz olduğunu saptayacak, daha iyilerini hazırlayacak, bizi Arapça sömürsünden kurtaracak yurttaşlara gereksinimimiz var. Ne yazık ki bu düşünce yaygın destek bulacağını sanmıyorum. Çünkü çoğunluk, kolaycılık ve insanları kandırarak para kazanma düşüncesini destekleyecektir. 'Ben mi kurtaracağım?' 'Elimi taşın altına neden koyayım?' 'Kazancım ne olacak?' Evet, zamanın ruhu budur. 'Müslüman'lar da Kitap'tan çok zamanın ruhuna uymuş gözüküyorlar.

Kuran'ın olağanüstü özelliklerini Arapçaya yükleyenler olaya tarafsız bakamamaktadırlar. Kuran'ın yazınsal bir mucize olması için Arapçanın üstün olması

³⁷ Ayrıntılar için: Ferit Aydın, Arapçanın Önemi ve Türkiye'de Karşılaştığı Sorunlar

gerekmiyor. Şöyle bir görüş de ortaya atılabilir: *‘Kuran mucizevidir, çünkü Arapça gibi gelişmemiş ve kusurlu bir dilde inmiş ve buna karşın hem söyleyiş hem anlam olarak hiç bir insanın başaramayacağını başarır.’* Evet bu da bir bakış açısı ve bunu savunmak da, çürütmek de bilimsel bir tabana kolayca oturtulamaz.

Harf devrimi bağnaz milliyetçi, yıkıcı değil, akılcı, işlevsel, analitik düşüncenin ürünüdür. Türkçedeki hemen bütün sesleri yazmaya yeten, kusursuza oldukça yakın bir harf kümesi tasarlanmıştır. Türkçenin bütün seslerini yazmaya, bilmeyenlere öğretmeye elverişlidir. Arap harfleri her iki konuda da başarısızdı. Yeni harflere geçiş dilbilimciler yardımıyla gerçekleşmiştir. Eski Türk harflerinden Arap abecesine geçiş dilbilimcilerin değil, kendi kutsal kitabını anlayamayan din adamlarının etkisiyle olmuştur ve dilimizi bozduğu gibi dinimizi de bozmuştur.³⁸ Bunun yanında Arap yazısının sesli harfleri göstermeme, hata kaldırmama yetersizlikleri de vardır. Muhammed Hamidullah’ın Hz.Muhammed’in Altı Orijinal Mektubu kitabında anlattığına göre Halife Osman bin Affan, *b*’nin *t* okunması yüzünden canından olmuştur. Kaldı ki Selçukluların, Osmanlıların, bugünkü İranlıların kullandığı abece Arap abecesi olmaktan çıkmış, kendine özgü kurallar konmuştur. Yani terk edilen yazı Arap yazısından bozma kör, topal, işlevini yerine getiremeyen bir yazıydı. Atamızın yazısını okuyamıyoruz diye üzölmeyelim, onlar da birbirlerinin yazısını okuyamıyorlardı.

Latin yazısına geçmenin geçmişle bağı koparmak olduğunu savunanlar, Türk yazısından Arap yazısına geçmenin nasıl bir kopukluk yarattığını neden sormazlar? Tartışılmayacak gerçek şudur ki, Türklerin özgün yazısı bin yıldan uzun bir süre önce yitirilmiştir, ne yaparsak yapalım geri gelecek değildir. Başlatılan, bir yazı devrimi değil, üç ayaklı bir dil devrimiydi. Öbür iki ayak okuryazarlığın artırılması ve Türkçenin yabancı kökenli sözcüklerden arındırılmasıydı. Bütün bunlar amaç değil, halkın aydınlanması için bir araçtı. Karşıtların bugün de devam eden yoğun çabası meyvesini verdi ve dil devriminin öteki iki ayağı amacına ulaşamadı. Eski kültür birikimiyle bağların koparılması eleştirisine ışık tutmak için bir gerçeğe dikkat çekmek gerekir. Osmanlı kültürü olarak anabileceğimiz bütünsel bir birikim hiç olmamıştır. İstanbul ve Anadolu’nun dili başka, kültürü başkaydı. İstanbul Anadolu’yla politik olarak olduğu gibi kültürel olarak da kavgalıydı. İstanbul 450 yıl boyunca bir Türk kenti olmadı. İstanbul’un Türkleşmesi büyük oranda Cumhuriyet döneminde olmuştur. Böylesine parçalanmışlığa bir de halk kitlelerinin cahilliğini ekleyince ‘Hangi kültür birikimi?’ diye sormak gerekir.

Osmanlı okullarında birinci yabancı dil Arapçaydı. Bunun nedeni öğrencilerin sözüm ona Kuran’ı daha iyi anlayacak olmasıydı. Bugün birinci yabancı diliniz İngilizce olursa mesleğinizi, tekniği, tarihi, kültürü, sanatı, politikayı, coğrafyayı, kimyayı, biyolojiyi... ve evet Kuran’ı daha iyi öğrenmeniz olanaklıdır. Çünkü şu anda yeryüzünde üretilen bilginin çoğu Arapça değil, İngilizcedir. İnternet dediğimiz bilgi denizinin %57’si İngilizcedir.³⁹ Yaşamla, dünyayla ilgili daha bilgili, ufku geniş olan, Kuran’ı da o ölçüde iyi anlar. Bunun yanında, okuyup değerlendirebileceğimiz İngilizce Kuran çeviri ve yorumlarının, Arapça sözlüklerin sayısı Türkçedekinden çoktur. Dolayısıyla bugün Yalnızca Arapça değil, İngilizce de bilmenin Kuran’ı daha iyi anlamak için yararlı olduğunu söyleyebiliriz.

³⁸ Konu Cengiz Özakıncı’nın Dil ve Din kitabında tüm açıklığıyla ortaya konmuştur.

³⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Languages_used_on_the_Internet

Arapça Dayatmasının Dayanılmaz Ağırlığı

Arapça bağnazlığı yüzünden Arapça konuşmayan Müslüman halklar Kuran'ı kendi dillerinde okuyup öğrenememişlerdir. Kuran'ın asıl mesajı olan Allah'tan başka tanrılar edinmemenin ne demek olduğunu bilemedikleri gibi Kuran'daki sayısız akıl yürütme, bilim yapma ve aydınlanma buyruklarından da habersiz kalmışlardır. Aydınlanma ve uygarlık yarışını kaçırmaktadırlar. Uygarlıkta geri kalmanın bedeli başka uluslara köle olmaktır. Olur da Türkiye'de bu Arapçılık sürer, Kuran ve namazda bir Türkçeleştirme devrimi tam anlamıyla gerçekleşmezse bununla da kalmayacak Türk ulusu yeryüzünden silinecektir. Katlanılan maliyet burada özetlenemeyecek denli ağırdır.

Sıkıyönetim mahkemesinin tutanaklarına göre, 23 Ocak 1930'da Menemen'de gerçekleşen ayaklanmanın lideri Derviş Mehmet yanında topladığı kişilere ayet diye Arapça ders kitaplarından parçalar okumuştur. Yunan İşgali'nin rezilliğini, aşağılamasını tatmış insanların Arapça iki cümle duyunca kendilerinden geçip canavarlara dönüşmelerinin, göz açıp kapayana dek kendi yurttaşını, din kardeşini öldürebilir duruma gelmelerinin altında nasıl bir bilişsel yıkım, ne çarpık bir dünya algısı var, düşünmek, araştırmak, ders almak gerekir. 'İslam Arapçadır' diye tutturanlar bize bu olayın yinelenmeyeceğinin garantisini vermelidirler.

Gusül abdestinin nasıl alınacağını ve Arapça dilbilgisi kitabının bölümlerini Kuran diye okuyup 31 Mart olayını baştan Derviş Vahdeti mahkemeye şöyle ifade vermiştir: *'Okunan Arapça oldu mu, müminler anlamlarını bilemedikleri için Kuran sanısıyla ve okumanın makam ve tarzından heyecan duyarak dinlerler. Anladıkları bir dille bu coşkuyu sağlamak olanaklı olmadığından bu tarz her zaman yeğlenegelmıştır.'* İşte Kuran'a duyulan saygının, belki daha fazlasının gerçekte Arapçaya duyulduğunun itirafı. Görebilenler, düşünebilenler için neler saklı bu iki cümlede... Anlaşılmayanı yüceltmek mi; akli aşağılamak mı; dinin anlaşılmaması gerektiği mi; makam ve ezginin anlamın önüne geçmesi mi; Allah'ı şair bellemek mi; Allah'ın mesajıyla ilgilenilmediğinin itirafı mı; budalalıktan duyulan kıvancın itirafı mı; insanları köleleştirmenin bir yöntemi mi...

Mondros sonrasında İngiltere ve Padişah Anadolu halkının işgale direnmemesini sağlamak için İstanbul'daki din adamlarına fetva üstüne fetva çıkarttırıyordu. Din adamları, sözleri dinlenmeyince 'dinden çıkılan' yarı tanrılar konumundaydılar çünkü halk kutsal kitabını Türkçesinden okuyup anlamıyordu. Hristiyan din adamlarıyla işbirliği yaparak ulusal bağımsızlık hareketine ihanet eden bir din bilgici olan Sait Molla'nın kalabalıkları arkasına alabilmesinde halkın Kutsal Kitap'ını okuyup anlayamamasının payı görmezden gelinemez.

Kuran'ı Türkçesinden okuyup öğrenmeyince, Arap dilinin bu işle hiçbir ilgisi bulunmadığı anlaşılmayınca açıkça Allah'tan başkasına kulluk edilmekte, dünyada da, son günde de rezil olunmaktadır.

— • —

V. Kuran'ın Çevrilmesi

Dilin Temel Kavramları

Çeviri kavramından önce dil kavramını tanımlamakta yarar var. Kuran'da Adem'in yaratılması öyküsünün iki farklı anlatımı vardır. Adem'e şeylerin adlarının öğretilmesi (2:30-33) ve Allah'ın Adem'e ruhundan üflemesi (15:29, 38:72). Adem'e şeylerin adlarının öğretilmesi, ona konuşma yetisi verilmesinin özlü anlatımıdır. İnsanı insan yapan ve en gelişmiş hayvandan ayıran şeyin dil olduğu düşüncesi bugün dilbilim konusunda çalışan bilim adamlarının uzlaştığı ender konulardandır. Bu noktada bilim dünyasıyla Kuran arasında bir uyumluluk olduğunu söyleyebiliriz. Eğitilmiş hayvanların sözcüklerle konuşabildiği veya öğretilmiş simgelerle iletişim kurabildiği gözlenmektedir. Ama dilbilimciler bunların dil olmadığı konusunda nettir.

Bu durumda dili dil yapanın ve hayvanların iletişiminden ayıranın ne olduğu konusunu aydınlatmak gerekir. Dili dil yapan onu oluşturan zihinsel süreçtir. İnsanın sahip olduğu ve hayvanlarda bulunmayan bu yeti soyutlama yetisidir. İnsan dış dünyada bilip tanıdığı her nesnenin bir gölgesini veya bir izdüşümünü zihninde yaratır. Dil zihinsel bir varlıktır. Her adlandırma bir soyutlamadır. Dış dünyada var olan bir şeyin adlandırılması bir soyutlamadır. Çünkü var olan bir şey kendi dışında doğrudan kendisini sunmayan, kendisine benzemeyen bir şeyle temsil edilmektedir. Farklı dillerde aynı şey için kullanılan sözcükler arasındaki benzersizlik de şey ile adı arasında benzerlik olmadığını, dolayısıyla adlandırmanın bir soyutlama olduğunu göstermektedir. Söz ile sözün anlamı arasında bir ayrım yapmasaydık, farklı dilleri konuşan insanların düşüncelerinin aynı olabildiğini açıklamak olanaklı olmazdı. Örneğin, Türkçe dışında bir dil bilmeyen bir insan dünyanın yuvarlak olduğu yönündeki düşüncesini 'dünya yuvarlaktır' ifadesiyle dile getirebilirken, Çince dışında bir dil bilmeyen bir Çinli aynı düşünceyi farklı bir Çince cümleyle dile getirir.

Anlam Nedir?

TDK Felsefe sözlüğü anlam kavramını "bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin ya da yapının anlatmak istediği (şey)" olarak, Oxford Sözlüğü "söz, metin, kavram veya eylemle denmek istenen şey" olarak tanımlıyor. Brittanica Ansiklopedisi ise şöyle bir tanım yapıyor: "Felsefe ve dilbilimde, dilbilimsel bir ifadenin özüdür. Kimi zaman demek istenene göre anlaşılır. Örneğin Sabah Yıldızı ve Akşam Yıldızı'nın anlamları başkadır ama demek istedikleri aynıdır (Venüs'tür)." Görüldüğü gibi anlamın odağı söylenen şey veya gösterilen simge değil, söylenmek istenen şeydir. Kinaye, alay, benzetim, bilmezden gelme gibi söz sanatları bu ilkenin sonucunda var olur.

"Kulağımıza iletilen çoğu sözcüklerin adı oldukları kimi nesneler vardır. Konuşma sırasında o sözcükler kulağımıza ulaştığında onların adı oldukları nesnelerin görüntüsü gözlerimizin önünden geçiyorsa anladım diyoruz; buna karşılık konuşma sırasında kulağımıza çarpan sözcüklerin adı oldukları nesnenin görüntüsü gözlerimizin önünden geçmiyorsa anlayamadım diyoruz".⁴⁰ Bu tanımlama salt nesneler için değil eylemler ve kavramlar için de geçerlidir. Kuran'da birçok yerde gözle görülmesi değil, anlaşılması, kavranması beklenen

⁴⁰ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

olgular için görmek kavramı kullanılır. 2:18, 7:149 ve '*elem tera...*' ile başlayan ayetler bunlara örnektir. Türkçedeki *gör* köküne karşılık gelen *R-H-Y* kökü yaklaşık 300 yerde geçer.

Allah'ı, yani soyutu, görünmeyen anlamak görünen dünyayı anlamaktan ve anlatabilmekten başlar. Allah Adem'e kavramsal düşünme yetisi ve dolayısıyla, nedensellik bağı kurma ve doğruyu eğriden ayırma gücü vermiştir. Allah, meleklere Adem'in üstünlüğünü açıklarken, Adem'e şeylerin adlarını öğretmesine ve Adem'in adlarla tanımlamalar yapmasına dikkat çekmektedir (2:31). İsimlendirerek tanımlama, sözcüklerle düşünme gibi dilin temel işlevleri, insanı bir yönüyle meleklere üstün kılan özelliğidir. Hiç kuşkusuz dilin bu biçimde kullanımında, ne söylediğinin bilincinde olma koşulu vardır. Aklı işletme etkinliği, sözcüklerle adlandırmanın sonucunda gerçekleşen bir etkinliktir. Kullanılan akıl ise insan olmanın ayırt edici özelliğidir. Sözlü iletişim yeteneği, kavramsal düşünme yeteneğidir. Sözcüklerin hepsi kavramları anlatır. Sözgelimi yürümek sözcüğü kavramsalıdır. Yürümeyi nasıl tanımlarsak karşılık geldiği anlam o olacaktır. Yürümenin nerede bitip koşmanın nerede başladığı bütünüyle bizim yaptığımız tanıma bağlıdır. Sözgelimi kedi sözcüğü tanım gerektirmiyor gibi gelebilir. Ancak aslanın kedi sayılıp sayılmayacağına karar verecek olan, yani kedi tanımlayacak olan bizim kedi sözcüğünü nasıl kullandığımızdır. Böyle birimlerden oluşan sözlü iletişim aynı zamanda ciddi bir anlama çabasını da gerektirir. Hem etken hem edilgen konumda mantık sürekli iş başındadır. Adem şeylerin adlarını meleklere okurken tanım yapmıştır.

Sözcüklerin anlamı durağan değildir. Sürekli değişkendir. Zamana göre de, kişiden kişiye göre de değişir. *Özgürlük, demokrasi, kültür, gurur, teknoloji, doğal, lüks* gibi soyut ve karmaşık kavramların herkesin zihnindeki karşılıkları arasında küçük ayrımlar vardır. Amaç anlamsa, yani karşıdakinin zihninde bir görüntünün oluşmasıysa, dil yalnızca bir taşıyıcıdır, salt bir nitelik veya niceliğe karşılık gelmez. Karmaşık bir kavram olan demokrasiyi size nasıl tanımlarsam, siz bundan sonra demokrasi dendiğinde zihninizde benim tanımımı belleğinizden çağırır ve düşünce sürecinize benim tanımımı katarsınız. Zamanla ilk öğrendiğiniz tanımın eksiklerini günceller, yanlışlarını düzeltir, kendi yorumunuzu eklersiniz. Özellikle soyut sözcüklerin anlamı, böylece sürekli olarak yoklanır ve güncellenir. Bunun bir başka anlatımı şudur: Aynı sözcüğün başka bilinç düzeyindeki insanlarda yarattığı imge başkadır. Değişlerin başka biçimlerde anlaşılması için bir dilden ötekine çevrilmesine gereksinim yoktur. Zaten küçük anlayış başkalıkları oluşmaktadır. 'Doğal'dan, 'lüks'ten herkesin anladığı başkadır. Okumayı, dinlemeyi, söylemeyi, yazmayı, anımsamayı, düşünmeyi bırakırsak kavramların belleğimizdeki karşılığını yoklama, yerinde tutma ve güncelleme işi son bulur ve soyut ve/veya karmaşık kavramların belleğimizdeki karşılığı silinmeye, başka yönlelere kaymaya başlar. Hemen Allah örneğini verelim. Allah, kim olduğunu Kuran'da anlatıyor. Kuran'da baştan sona dek kendisine verdiği ad ve sıfatlarla, bunun yanında ne yaptığını ve yapacağını, nasıl davrandığını, yani özetle *ne* olduğunu türlü biçimlerde açıklıyor. Şimdi bunların hepsini okumuş birisinin kafasındaki Allah kavramıyla yarisını okumuş veya hiçbirini okumamış birisinin kafasındaki Allah kavramı arasında ayrımlar olması kaçınılmazdır. Bu ayrımlar, kişilere 'Allah nedir?' sorusu yöneltildiğinde ortaya çıkar. Allah sözcüğünün anlamını kişiden kişiye değiştiren budur. Anlamı kısa yoldan karşıdakine iletmek için kullandığımız sözcüklerin hangi dilde olduğu gibi; yani hangi kültür, tarih ve iletişim ortamında geliştiği gibi; kavramları öğrenme sürecimiz de bu iletişimin verimliliğini etkiler.

Modern düşünür ve bilim adamları düşüncenin dilin gösterdiği özellikleri gösterdiğini türlü biçimlerde açıklamaktadırlar. Dilbilim alanında önde gelen Noam Chomsky, her bireyin doğuştan sahip olduğu dil altyapısını dil organı olarak tanımlar. Bu sanal organ herkesin

zihninde gömülü olan kurallarla çalışır. Bilişim terimleriyle açıklayacak olursak dil organı olarak tanımlanan mekanizma donanım, bireyin anadili ise bu organın işlettiği yazılımdır. Zaman ve yer açısından birbirinden çok uzak dillerin hepsinin de özne, nesne, yüklem gibi terim kategorilerini ve soru kipi, emir kipi gibi yapıları paylaşmasının altındaki neden budur.

Düşünür Jerry Fodor, düşüncelerin bir dille (zihince dili gibi) temsil edildiğini öne sürerek zihin dili hipotezini ortaya atmıştır. Buna göre basit düşünce birimleri dilde olduğu gibi bir sözdizimiyle bir araya gelerek karmaşık düşünceleri oluşturur. Bu yaygın kabul gören hipotez ve kuramlar insanın beyninde doğuştan gelen ve işleyişi herkeste aynı olan bir dil altyapısının bulunduğunu gösterir. Böyle olmasaydı belki de çeviri dediğimiz iş ortaya çıkmayacaktı.

Çeviri nedir?

Çeviri bir dildeki sözü, yani anlamı başka bir dile taşıma işlemidir. Yazı kadar eskidir. Hızlanan uluslararası ticaretle birlikte bir mesleğe, dilbilimden ayrı bir uzmanlık alanına, *çeviribilime* dönüşmüştür. Çeviri her iki dil bilen yapabildiği varsayılan basitlikten, birçok ülkede yasal altyapısı, kendine özgü eğitim kurumları olan bir sosyal bilim alanına dönüşmüştür.

Çeviri bilgiye ulaşmanın bir yoludur. Klasik Yunan, Mezopotamya ve Mısır'dan; İslamiyet sonrası Arapları Yunancadan; Endülüs sonrası Avrupa'sı ise Arapçadan çeviri yapmış, bu çeviriler üzerinde yükselmiştir. Dünyanın kalanı şimdi Batı dillerinden çevirmektedir.

Çeviri de dil gibi mutlak ve matematiksel kesinliğe sahip bir eylem değildir. Kaynak metnin hedef metne en iyi biçimde nasıl çevrileceğini tartışan pek çok kuram vardır. Konumuz özelinde bilinmesi gereken şudur: *En doğru* çeviri gibi bir kavram yoktur. Çevirinin başarısı veya yeterliliği, çevirmenin amacına, okurun kültürüne, hatta çeviri metnine başvuru bağlama göre değişecektir. Sözgelimi anlam kuramı çeviri edimini anlama, sözcüklerden sıyrılma ve yeniden sözcüklere dökme süreci olarak tanımlar. İşlevsel çeviri kuramı ise kaynak kültürden hedef kültüre çeviriden söz eder. Bütün bunlar bize çeviri ediminin yorumdan arı olmadığını, dolayısıyla kesinliğinin ve nesnelliğinin sınırlı olduğunu anlatır.

Kuran çevrilemez mi?

Kuran'ın çevrilebilir olduğu düşüncesi ile çevirinin işlevine bakış arasında çok yakın bir bağlantı vardır. Kuran'ın çevrilemediği savını gördüğümüz, duyduğumuz yerde Kuran çevirilerinin işe yararlığının sorgulandığını da görürüz. *'20. yy'da Kuran Türkçeye çevrilerek daha mı iyi anlaşıldı?'* diye soranlar vardır. Ne olmasını istiyorlar, Kuran'ı nasıl öğrenmemizi bekliyorlar, anlamak zor. Bir kitabın kimlerce, ne denli iyi anlaşıldığını araştıramayız ki, bu soru yanıtlanabilsin. Kuran'ın çevirisinden anlaşılmayacağını öne sürenlerin aslında son kertede kişisel bir ölçüsü vardır: Belki de yalnızca kendi anladıkları gibi anlayanlar doğru anlamıştır! Bu da Kuran'ı anlama çabasının geçmiş zamanda bir noktada, birileri tarafından tamamlandığını ve bundan öteye gidilemeyeceğini varsaymaktır. Bir başka deyişle bu anlayış artık Kuran'ın anlaşılmasına gerek kalmadığı, daha önce anlamış olanlara sormak gerektiği, yani bir anlamda onların tanrı edinilmesi gerektiği anlayışıdır.

Yazılı Kuran çevirilerinin olmadığı zamanlarda imam ve öğretmenler hangi ayette ne anlatıldığını, ne buyrulduğunu ilgililere sözlü olarak aktarıyorlardı. Yazılı çeviriler bu sözlü

iletişimin daha özenli olarak yazıya dökülmüş biçimidir. Kuran çevirilerine karşı herhangi bir direniş gösterenlerin tutarlı olup ayetlerde anlatılanların sözlü olarak açıklanmasına da karşı çıkmaları gerekir. Ne var ki sözlü çeviriye karşı çıkmamaktalar. Bunun nedeni yazılı çeviri kavramını tanımamalarıdır. Eski çağlarda çeviri sözlü iletişimin konusuydu ve çevirmen (eski Türkçede dilmaç) denen kişiler çoğunlukla sözlü diyaloglarda görev yapardı. Yazılı metinlerin çevirisi ağırlıklı anlaşıma, sözleşme gibi kısa metinler için söz konusuydu. Bugün sıradan bir iş olmaya başlamış olan kitap çevirisi çok özel bir iş ve çok ağır bir yükü. Hoş, kitabın kendisini yazmak bile ender rastlanır bir işti. Kitap çevirisi ve yayıncılığı gibi iş kolları ortada olmadığından Kuran'ı yazılı olarak çevirme düşüncesi ilk zamanlarda acil ve zorunlu bir gereksinim olarak ortaya çıkmamıştı. Yer ve zamana göre değişen koşulları göz ardı ederek sağlıklı çözümler yapmak ve doğru yargılarda bulunmak olanaklı değildir.

Kendiliğindenleşmiş bir tepki olarak Kuran'ın çevrilemez olduğunu kalemlerine dolayanlar dilbilimci veya çeviribilimci değildirler. Çevirinin olanaksızlığı değil, birebir çevirinin olanaksızlığı. Birebir çeviri olanaksızlığı her dil ve her metin için değişen oranlarda geçerlidir. Kuran'ın bu açıdan fazladan bir özelliği olduğunu söylemek daha doğru olur, birebir çevrilemezliğin ona has olduğunu söylemek değil. Çeviribilim birebir karşılık yerine yeterlilik veya eşdeğerlik kavramını kullanır.

Yeterlilik veya eşdeğerlik ölçütü daha çok yazar ve okurun imgelemindeki kavramların aynı olmak zorunda olduğu bilimsel veya hukuki metinler için, yani nesnel metinler için geçerlidir. Kuran gibi öznel, betimleyici ve öğretici metinlerde eşdeğerlik kavramının uygulanması sorunludur. Çeviri kuramcıları bu özelliklere sahip kaynak metinlerin çevirilerinin okurun kapasitesini aşmaması gerektiğini düşünürler. Çeviri kuramının öncülerinden Eugene A. Nida, çevirinin başlıca niteliklerinden olan eşdeğerlik kavramını biçimsel ve devingen eşdeğerlik olarak ikiye ayırmıştır. Nida, çeviribilimin yaptığı metin sınıflandırmasına uymaması ve özgün bir metin olması gerekçesiyle Kitabı Mukaddes çevirisinde devingen eşdeğerliğin gözetilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bunun anlamı Kuran gibi yoğun mecaz anlatımlar ve benzetmeler kullanan Kitabı Mukaddes'in çevirisinde hedef okurun anlayışına seslenilmesi gerektiğidir. Buna göre okurun eğitim ve zeka düzeylerine kutsal kitapların apayrı nitelikte çevirileri yapılabilirdir. Burada çok kısa bir kaç saptamasına yer verdiğim çeviribilimin verileri ışığında Kuran'ın çevrilmesi olanaklıdır. Hepsi doğru olan birden çok Kuran çevirisi olması doğal ve olanaklıdır. Kuran'ın kendisini anlattığı beş yüzün üzerinde ayetten de bu sonuç çıkmaktadır. Kutsal kitapların çevrilmesi konusu Batı'da çeviribilimin uzun süredir yoğun olarak tartıştığı ama Türkiye'de yeterince üzerinde durulmayan bir konudur. Bizim din adamlarının arasında konuyu araştırıp öğrenen pek az olduğu için kafalar kuma gömülür, Arapça Kuran'da dicitir. Bunun için pek çok bahanenin arkasına sığınılır. Bunlardan birkaçını inceleyelim.

Sözgelimi Kuran'ın tefsir biçiminde çevrilmesi gerektiği öne sürülür. Ama bunu öne sürebilmek için öncelikle *tefsir*in tanımlanması gerekir. Çeviri ile tefsirin ayrımı belirginleştirilmelidir. Tefsir Türkçede yorumlama, açıklama, açıklama anlamına gelir. Çeviride ayetin içeriğine ve söyleyişine göre değişen oranlarda yorum zaten olmak zorundadır, bunu açıkladım. Bu anlamda her çeviri zaten bir tefsirdir. Ayetlerin olası öteki çevirileri veya hedef dile yansımayan dilbilgisi özellikleri dipnotlarla bildiriliyor ise bu da bir tür tefsirdir. Tefsirle demek istenen on bin sayfalık Elmalılı, İbni Kesir türünde yapıtlar ise Kuran'ı anlamak için ağıdalı bir dille yazılmış ciltleri okumak gerektiği sonucu çıkar ki, bunu Müslüman olmak isteyenlerin kaçının başarabileceğini sormak gerekir. Sözgelimi *'Sizin kutsal kitabınız şu konuda*

ne diyor?’ diye soran birine konuyla ilgili yargı veren ayetlerin Arapçası mı okunacaktır? Yoksa ilgili ayetlerin tefsir adı verilen sayfalarca yorumu mu? Yoksa ayetin çevirisi okunmayacak mıdır? Kitap’ın bu konuda ne dediğini duymak isteyip kısaca ayetin çevirisini isteyen ne yanıt verilecektir? ‘Kuran, çevirisinden anlaşılacak bir kitap olmadığı için söylemiyoruz...’ Bu yolla çağrı yapılabileceğini sanmıyorum.

Tefsirle çevirinin ortak yönü, her ikisini de okurken yazarın eksik ve yanlışlarının olabileceğini bilmektir. Yanlış çeviriden kuşkulanan doğal olarak bulabildiği öteki çevirilerle ve tefsirlerle karşılaştırma yapmalıdır. Bunun amacı olası başka çevirileri öğrenmek ve onların doğruluğunu sorgulamaktır. Bu işte çoğunluk oyunun geçerli olmadığı, uzlaşma aranması gerekmediğine dikkat edilmelidir. Araştırma ve soruşturmaların sonucunda doğru anlamın ne olduğundan emin olmadıkça ilgili ayetten yargı çıkarmaktan çekinmeli, karar askıya alınmalıdır. Herkes eninde sonunda hata yapmıştır. Arkasına takılıp izlenecek kusursuz bir kişi veya yapıt aranmamalıdır.

Bunun yanında Elmalılı, İbni Kesir gibi örnek gösterilen tefsirlerin bir incelemesi, eleştirisi yapılmış mıdır diye sormak gerekir. Binlerce sayfanın tam bir çözümlemesini yapmaya kalkana Allah kolaylık versin. Bunlarla ilgili olarak bir kaç şeyi ortaya koymalıyız. Tefsirin çevirinin yerini tutamamasının nedenlerinden biri çeviri metnini yorumlarla bölmesi ve çoğunlukla çeviriden daha uzun olmasıdır. Uzun yorumlar surenin veya bölümün akışını bozduğu için ayetleri art arda okumanın verdiği anlamı –veya çeviri karşıtlarının sevdiği deyimle ‘duyguyu’– vermeyecektir. Bu tefsirlerin çoğu söylentilerle, kesin olmayan tarihi bilgilerle doludur. Mesajı kesin ve kusursuz olması gereken Kuran’ı bir yığın belirsizliği ölçü alarak yorumlamaya çalışmak ne denli tutarlıdır? ‘Çeviride yöntem sorunu’ adıyla sayısız makale ve eleştiri bulursunuz. Peki, bu tefsirlerin eleştirileri nerededir? İşte yine aynı noktaya geliyoruz. Birileri Kuran’ı herkesin kendi anladığı (veya anlamadığı) biçimde anlamasını istiyor. Bunun dışındaki olasılıklara katlanamıyor. Bu birilerinin inandığı değerler dizgesi eleştiri karşısında tel tel dökülüyor. Çünkü Kuran’a insan yazması kaynakları eş tutuyorlar. Kuran’ı herkesin anlamayacağı, dolayısıyla onu daha iyi anlamış olanların yardımının gerektiği biçiminde bir kısır döngüde, mantığın kara deliğinde boğuluyorlar. Oysa belki de Kuran’ın tanımlayıcı özelliklerinden biri onu herkesin anlayabiliyor olmasıdır. Zaten din adamı sınıfını ortadan kaldırdığı savının gerçeklik kazanması da ancak böyle olanaklı olabilir.

Çeviri anlamın yalnızca bir kısmını aktarabilir savı, Arapça Kuran okuyanın anlamının bütününe erişebildiği varsayımına dayanır ki, bu doğru değildir. Kimse Kuran’ın anlamlarının bütününe anladığını öne sürmemiştir. Öyleyse onun anlamının bir bölümünün aktarılması nasıl olur da olumsuz bir şey olarak değerlendirilir? Bu durum Kuran’a özgü değil, her çeviri işlemi için geçerlidir. Arapçası okunduğunda çevirmen için anlaşılır olan ama çeviriye aktarılamayan anlamlar dipnotlarla aktarılmalıdır. Bunun hiçbir zorluğu ve sakıncası yoktur.

Örnek:

2:189. Sana ayın evrelerini soruyorlar. De ki o, insanlar ve hac ibadeti için bir zaman ölçüsüdür. İyilik, lafı dolandırmak değildir,[41] iyilik sakınmaktır. Dürüst olun. Kurtuluşunuz için ALLAH’ı dinleyin.*

[41] "Eve arkalarından girmeyiniz!" ifadesi bir deyimdir. Üstü kapalı sözler ve sorularla muhatabı eleştirmek verimli bir iletişim yöntemi değildir; düşmanlığa ve yanlış anlamalara neden olur. (Edip Yüksel çevirisi ‘Mesaj’dan alıntıdır)

Olaya çeviri işine girenin niyetini, amacını odağa koyarak bakmak aydınlatıcı olacaktır. Çeviriye soyunan kişinin aklındaki ve yüreğindeki, Kuran’ın mesajını insanlara bunu daha önce denemiş olanlardan daha kusursuz, daha bütün olarak ulaştırmak ise bunun için dipnotlar,

ayetler arası çapraz göndermeler, Türkçe ve Arapça sözcük dizinleri, çeviri notları ve gerekçesi gibi her yola başvuracaktır. Kuran'ın ışığını kişilere ulaştırma önceliği yerini kişisel gönenç, benlik tatmini gibi kaygılara bıraktığında sayfaları Kuran'ın çevrilemediği gibi bahaneler doldurmaya başlar. Kuşkusuz deneyip başaramamış olmak, denememiş olmaktan Allah katında çok daha kutludur.

Bir metnin çevrilemeyeceğini söylemek, temelde, onun anlaşılamayacağını söylemektir. Çeviri işi öncelikle anlamayı gerektirir.

Çeviri;

- Kaynak metni anlamak ve

- Bu anlamı hedef kişinin zihninde yaratacak deyişi, cümleyi oluşturmaktır.

Bir çevirmen anlamadığı cümleyi çeviremez. Kanıtı şudur: Sözcüklerin yanında deyimleri de bilmeleri gerekir, çünkü deyimler okunduğu gibi anlaşılmayan, anlamları kültürde gizli olan söz öbekleridir. 'Hapı yutma'nın ne hapla, ne de beslenmeyle ilgisi vardır. Bunu bilmiyorsanız hapı yutmak deyimini hap ve yutmak sözcüklerinin hedef dildeki karşılığıyla çevirirsiniz. O zaman okuyan hiçbir şey anlamaz. Kuran'ın anlaşılmadığını savunanların yaptıkları çevirilere, yazdıkları kitaplara güvenilemez. Çünkü itiraf ettikleri gibi, anlamamışlardır ki çevirebilsinler, anlatabilsinler! Kuran'ın çevrilemeyeceği konulu yazıları, çeviri sözcüğü yerine *anlaşılmaz* sözcüğünü koyarak bir kez daha okuyun. Asıl demek istediklerini anlayacaksınız.

Arapça bir kitabı anlayan biri onu Arapçaya çevirebilmelidir. Bir başka deyişle anladığını başka sözcüklerle açıklayabilmelidir. Ne yazık ki Kuran'ı anlama yetisinin önemli bir göstergesi olacak bu iş bir tabu durumundadır. *"Kişiler tarafından Kuran her dile çevrilip dururken yanlış çevirileri önlemek amacıyla Mısır Meclisi 1936'da Kuran'ın Arapçaya çevrilmesine karar verdi. Bu çeviri esas olacak, diğer dillere çeviri kolaylaşacaktı. Çünkü Kuran'ın sözcükleri çeşitli anlamlara ve tefsirlere uygun olduğundan çeviri gerçekten güçtür. Aslın kapsamını koruyarak çeviri çok zordur. Ancak tefsirle bu kapsamlar anlatılabilir. Ama en yakın anlamı anlatarak çeviri ile çeşitli, rastgele çevirileri önlemek de gereklidir. Hz. Osman çeşitli okumaları önlemek için Kuran'ı çoğaltarak çevreye yardımcı kitaplar (Mesahifi Emsar) yollamıştı. Doğru çeviri yapılarak yanlış çevirileri ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu amaçla bir çeviri kurulu kurulması ortaya atılmıştı. Mısır Eğitim Bakanlığı ile Camiül Ezher yönetimi bir kurul oluşturup 1936'da işe başladılar. Öte yandan basında tartışmalar sürüyordu. 12 kişilik kurul işe başladı. Fakat Fatih'a'yı bile çeviremeden 1937'de çeviri kurulu dağıtıldı ve bu olumlu iş böylece yarıda kaldı."*⁴¹ Bu noktada Arapçaya üstünlük yakıştırıp diğer dillerin ona erişemeyeceğinden söz edenlere Kuran'ın Arapçaya da 'tam' çevrilemeyeceğini anımsatmak gerekir. Dolayısıyla onların mantığına göre Arapça da yetersizdir. Burada yanlış olan, Kuran'ın Arapça da içinde olmak üzere herhangi bir dile birebir çevrilememesinin nedeni olarak dillerin sözde yetersizliğini göstermektir. Kuran Arapçaya da birebir çevrilemediğine göre hangi dil yeterlidir? Her dil sahibine yeterlidir. Yetersizlikten söz edenler bilerek veya bilmeden insan yapısı olan bir dili, Arapçayı kutsamaktadırlar.

Kuran'ı çevirtmeme davranışını olumlamak için çeviride bozulmuş olan Kitabı Mukaddes'ten ders çıkarmış olma gereği öne sürülür. Birincisi, çeviriyi yasaklamak çok okuyan, düşünen, merak eden insanların yapacağı iş değildir. İkincisi, Kitabı Mukaddes'in başına gelen, çevrilmesinden değil, *çevrilmemesinden* gelmiştir. Aramiceden, İbraniceden, Yunancadan

⁴¹ Osman Keskiöğlu, Nüzulünden Bugüne Kuran'ı Kerim Bilgileri

yapılan çeviriler sorgulansa, yanlışlar düzeltilseydi bugün kimi yanlış anlama ortadan kaldırılmış olabilirdi.⁴²

Kuran'ın çevrilemeyeceği düşüncesini topluma dilbilimciler veya çevirmenler değil dildeki yetkinliği kuşkulu din adamları aşılar. Çeviri yapmamış olanlar bunun neye benzediğini bilmezler. Sözelimi İngilizcede *Mrs, Ms, Miss* ayrımı vardır, birçok dile çeviremezsiniz. Almancada '*doch*' vardır, birçok dile çeviremezsiniz. Bunların çevirisi kolay olmayabilir ama yapılacak işlem bellidir. Çeviri işleminde bu özelliklerin cümlelerin veya metnin bütününe verilen mesajı değiştirip değiştirmediği gözetilerek ve çıktısı, girdisine en yakın anlamda olacak biçimde çevrilir, bu özellikleri açıklayan bir dipnot eklenir. Böylece kaynak metnin anlam yükünü hedef metne başarıyla aktarabilen bir çeviri elde edilir.

Kuran'ı çevirmekten sakındırmaya çalışanların tutarlılıklarının veya Kuran'ı ne denli iyi anladıklarının bir göstergesi de hadislerle ilgili benzer tutumlarıdır. Bu kişilere göre Kuran Allah sözü olduğu için mucizedir, çevrilememektedir. Ama hadislerin de çevrilemeyeceği düşünülüp bunlara göndermede bulunurken önce Arapçası, sonra Türkçesi yazılmaktadır. Görünen odur ki, çevrilemeyen Arapça dilinin kendisi mi, yoksa Kuran mı olduğuna karar verilememiştir.

Hata ve yitim olacağı gerekçesiyle çeviriden ve aslında çeviri tartışmasıyla su yüzüne çıkan Kuran'ı anlama çabasından uzak durma davranışı yaşamın kendisiyle tutarlı değildir. Hata yapma korkusu kişiyi iş yapmaktan alıkoymamalıdır. Çünkü herkesin bildiği ve Kuran'ın da onayladığı gibi kusursuz iş yoktur (33:5). Kuran'ı çevirmeye -ve anlamaya- çalışmayan, çalışanları da engellemeye çalışanlar kusursuz bir yaşam mı sürmektedirler? Bunun ötesinde, bir an için kusursuz anlaşılabileceğini varsaydığımız bir Kuran'ı yaşama geçirirken hata yapılmayacak mıdır? Öyle ya, kişiyi Kuran'ı okumak da, anlamak da değil, ancak yaşama geçirmek kurtaracaktır. Çok bağışlayıcı olduğuna inanılan Allah'ın Kuran'ı anlama ve yaşama geçirme çabasıyla yapılacak hatalara karşı hoşgörüsüz olacağını düşünmek İslam inancıyla çelişir. Allah kulundan kusursuz olmasını değil, elinden gelenin en iyisini yapmasını beklemektedir (16:97). Dolayısıyla Kuran'ın tek bir cümlesini bile daha iyi anlayabildiğini ve/veya çevirebildiğini düşünen kişi bunu insanlarla paylaşmalıdır. Uygarlığın bilgi birikimindeki ilerleme de böyle, çok küçük adımlarla olmaktadır. Kimse kimseyi daha büyük adımlar atamadığı için suçlamamaktadır.

Kuran'da '*Kitap'ı başka dillere çevirin*' ayetini arayanlar onu anlamamış, çok büyük olasılıkla anlamak için yeterince çaba göstermemiş kişilerdir. Kuran'dan elde edilecek hikmetten paylarını almamışlardır.⁴³ Kuran'da Arapça sözcüğünün çok kez geçmesi ama çeviri sözcüğünün hiç geçmemesi belki de Kuran'ı anlamak ve anlatmak istemeyenler için bir sınavdır. İçinde Arapça geçen ayetlerin anlamı açıktır ve Kuran'dan Kanıtlar bölümünde tartışılmıştır. Bunu anlamak istemeyen veya anladığı halde inkar edenlere daha nasıl bir izahta bulunulabilir, ben bilmiyorum. Aradan cımbızla ayet çekmek veya ayetlerin anlamını ötekilerinden yalıtarak vermek Kuran'ın anlamını bozmak olur. Bu onun özgün bir özelliğinden kaynaklanır. Temel konular ve yargılar en az iki ayrı ayette açıklanır. Kuran'ın kendini açıklayan (25:33, 75:19) kitap olması ile bu özellik arasında yakın bir ilişki vardır. 600 sayfalık Kitap'ı üç yüz ellinci sayfaya dek okuyup yargıya varmaya çalışarak bir takım hatalar yapılabilir. Belki de bu nedenle adına *Kur'an*, yani toplama, bir araya getirme denmiştir.

⁴² Kalıcılaştırmış çeviri hatalarının bir örneği için Michelangelo'nun *Boynuzlu Musa* heykelini araştırabilirsiniz.

⁴³ Hikmet konusundaki tartışma için '*Neden Yalnızca Kuran*' yazıma bakınız.

Ayetlerin bir kısmını seçerek açıklamak ve bir kısmını seçerek karanlıkta bırakmak açıkça yasaklanmıştır (3:187, 5:15, 15:91). İşte bunu anlamayanlar veya anlamazdan gelenler, 'Kuran'ın anlamı'nın onun ayetlerinin anlamının toplamı olmadığını, onun anlamının bir kaç cümle veya paragrafla özetlenemeyeceğini düşünürler. Dolayısıyla sözgelimi 'Kuran'da Türkçe namaz var' dediğimiz zaman doğrudan bu sözleri ararlar ve bulamayınca da yalan söylediğini düşünürler. Sözgelimi otomobil veya fosil yakıtlardan söz eden ayetler (16:8, 87:4-5, 89:19) vardır ama birebir bu sözcükler olmadığı için bunlardan söz edilmediği söylenecektir. Bu, Kitap ile hikmet arasındaki ayrımın bir yönüdür. Hikmet de Kuran'dadır ama Kuran'ı anlamayan hikmetten yoksun kalır. Şuraya bağlayacağım: Kuran'dan bilgi aktarmanın tek yolu ayetlerin veya surelerin harf harf, sözcük sözcük yinelenmesi değildir. Konuştuğu konu hakkında Kuran'ın verdiği yargıyı bilen biri, bunu başka sözcüklerle anlatabilir. İnsanlara 'iyilik edin' desem Kuran ayetlerini sözcüğü sözcüğüne kullanmadığım için yanlış bir iş mi yapmış olurum? İşte bunun ayırda olan bir kişi *maliki yevmiddin* mi, *meliki yevmiddin* mi okunacağına veya din günün sahibi mi, din gününün hakanı mı deneceğine çok takılmaz. Onun öncelikli kaygısı Kuran'dan alacağı ve paylaşacağı öğüttür, sözcüklerin kendisi değil.

Bu tartışmada Arapçanın ve Türkçenin sözvarlığındaki başlıklar, Arap'ın ve Türk'ün dünyasındaki kavramların birbirini tam karşılamaması gerekçe olarak karşımıza çıkar. Bir kavramın Türkçede tek sözcükle karşılanamaması çevirinin olanaksızlığına kanıt yapılmak istenir. Oysa her bir sözcüğün tek bir sözcükle çevrilmesi zorunluluğu yoktur. Sonuçta çevrilen bir şiir değildir, hece ölçüsü tutturmamız gerekmez.

Kuran'ı yardımcı kaynaklar olmadan anlamamanın olanaksız olması düşüncesi, Kuran'ı anlamamanın hepten olanaksız olduğu noktasına varabilir. Kaldı ki bu çıkarım kişiyi onun Tanrı sözü olamayacağı sonucuna götürebilir. Gerçekten de çevremizde Kuran'ı okuyan, buna karşın çevresinin, bilgisiz din adamlarının etkisinde kalıp bu sonuca ulaşan kişiler vardır. Kitap'ın üzerinden bir kez geçmekle anlayamayınca pes eden, onun çok katmanlı olduğunu, sürekli çalışılması gerektiğini, çalışıp kafa yordukça kendisini açacağını, yani ilgisini ödüllendireceğini göremeyenlerin, çeviri çabasının da bir çırpıda yapıp öylece bırakılacağını beklemesi doğaldır. Sanki Allah kesin, tek bir çevirisi olmayan, anlaşıldıkça çevirisinin güncellenmesi gereken bir kitap indirdiğini bilmemektedir. Sanki Allah bu kitabın çevirmenleri zorlayacağını bilmemektedir. Anlaşılması çaba gerektiren bir kitabın çevirisinin de çaba gerektirmesi kadar doğal ne olabilir? Kuran'ı anlamak için gereken yardımcı kaynak yaşamın kendisidir. Kuran'da Allah'ın ayetleri olarak sözü edilenler Kuran ayetleri değil yaratılmış kitap da denen evrendeki ayetler veya işaretlerdir. Yaratılmış ayetlerden payı olanların Kuran ayetlerinden de payı olacaktır.

Ayetlerin çok anlamlılığı da çeviri ve anlam çabasını engelleme uğruna kötüye kullanılır. Çok anlamlılığı da çeviride yansıtmanın türlü yolları vardır. Bunları yok sayıp çare olarak tefsirleri gösterenlere namazda neden ayetlerin tefsirlerini okumadıklarını sormak gerek. Tam olarak çevrilememe kötü bir gerekçedir. Allah Kitap'ı çevirirken ve okurken oluşacak yanlışlıkları bilmektedir. Bu savın sahipleri daha açık yürekli davransalardı yalnızca Kuran'ın değil, hiç bir Arapça metnin çevrilemeyeceğini düşündüklerini söylerlerdi. Ne var ki bu da doğru değildir. Çeviri söz konusu olduğunda Arapçaya özgü bir durum yoktur. Hiçbir dilin çevrilemeyeceğini öne sürmek ise on bin yıllık uygarlık tarihinde hiçbir ulusun öbürüyle anlaşamadığını, bundan sonra da anlaşamayacağını öne sürmek gibidir.

Herhangi bir yabancı dili iyi düzeyde bilen herkes, her dilde tam çevrilemeyen sözcük ve kavramların olduğunu bilir. Arapçaya böyle olağanüstü özellikler yakıştıranların İslam dinini

kaynağını *yalnızca Kuran*'dan alan, gelenekler ve kültürler üstü bir din olarak tanıtmıyor olmaları doğaldır. Bütün bu akla ve gerçeğe dayalı açıklamalara rağmen Türkçeyle Arapçayı karşılaştırmaya kalkanların olacağını biliyorum. Kaldı ki yapacağınız karşılaştırma adil olmayacak. Bugün konuştuğumuz Türkçe yaralıdır. Üzerinden ordular geçmiştir. Bin yıldan uzun bir süredir saldırı altındadır. Böyle bir karşılaştırma için Anadolu Türkçesi yerine görece korunmuş lehçeleri konu yapmak daha doğru olurdu.

Benzetmeli (*müteşabih*) ayetlerin ardına düşme yanılgısına çevirileri eleştirirken de düşülmektedir. Benzetmeli ayetleri çok başka biçimlerde anlamamanın olanaklı olması gerçeğinin Müslüman olduğunu söyleyenler tarafından Kuran'ın çevrilemeyeceğine kanıt olarak sunulması ibret vericidir. Çünkü Kuran'a göre benzetmeli ayetleri kötüye kullanarak Kuran'ın mesajından uzaklaştırmak inkarcıların davranışdır (3:7). Oysa tam tersi bir tutum izlemek gerekir. Kuran'ın anlamı açık olan, kolay gelen bölümlerinin varlığı onun çevrilmesi gerektiğinin ve çevrilebileceğinin kanıtıdır. *Elif, lam, mim* ayetini çeviremiyor olmamız Kitap'ın geriye kalanını çeviremeyeceğimiz anlamına gelmez.

Haksız ve düzeysiz bir başka suçlama çevirinin aslının verdiği *tadı* verememesidir. Kuran kimseye edebi zevk vermek zorunda değildir. O şiir değil, apaçık bir kılavuzdur (36:69). Kaldı ki çevirilerin bu eksikliğini bahane yapanlar çeviri işi ile yakından ilgilenmiş olamazlar. Yaşamlarında bir kez çeviri yapanlar bilirler ki, kaynak dildeki deyimleri, vurguları, söyleyiş kolaylıklarını hedef dile geçirmek zordur. Bu durum bir Türkün hiçbir zaman kurmayacağı cümlelerin, yapmayacağı benzetmelerin Kuran çevirilerinde bulunmasını zorunlu kılar. Bu, okurun alması olası tadı engellemez kuşkusuz. Çünkü Kuran'dan alınacak tat, ancak onun anlam derinliğinde ilerlemenin vermiş olduğu bilişsel doyum olmalıdır ki bundan tat alan insanın gereksindiği şey yaşam kılavuzluğudur, edebi zevk değildir. Çeviri okuyanlar aynı konudan söz eden ayetler arasında bağlantı kurduklarında, benzetmeli bir ayeti isabetli ve tutarlı biçimde yorumlayabildiklerinde, yaşamdaki veya bilimdeki gerçeklerin Kitap tarafından onaylandığını ve yorumlandığını gördüklerinde, resmin parçalarını birleştirebildiklerinde Allah'ın onlara Kitap'ı öğretme sözünün yavaş yavaş gerçekleştiğine tanık olurlar. İşte alınması gereken tat budur. Edebi tat isteyen şiir okumalıdır. Kuran şiir kitabı değildir.

Çeviri çabasını engellemek için öne sürülen bir başka gerekçe bir sözcüğün anlamının herkese değişik olmasıdır. Herhangi bir sözcüğün iki ayrı kişide yaptığı çağrışımların %100 aynı olamayacağından söz etmiştim. Ne kadar Arapça çalışırsam çalışayım, bir Arap'ın her gün Arapça konuşma deneyimini yaşamadıkça, yani gündelik yaşamımda Arapçayla iç içe olmadıkça, Kuran'daki sözcükler bana hep yabancı bir dilde olacaktır. Arapçanın yaşamımda önemli bir yer kaplaması, yani imgelemimde canlı olarak kalması için ya Arapça konuşulan bir ortamda bulunmalıyım, ya da Arap dili ile ilgili bir işin, mesleğin içinde olmalıyım. Kuran'ın hedef kitlesi zaten bu ikisinden oluşuyor ise tartışacak bir şey yoktur. Yok, hedef kitle bütün yeryüzüdür diyorsak içinde bulunduğumuz çelişkiyi çözmeliyiz:

'Kuran Arap olmayana Arapça tebliğ edilemez ama çevirisi de Kuran değildir.'

Yüzyıllardır bu koca çelişkiyle havanda su dövüyor, ışığı insanlardan gizliyorlar. Ne var ki Allah'ın ışığı sözle söndürülemez. Sözde Kuran'a eşdeğer olmayan çevirisinden öğüt alıp doğru yolu bulan aydınlık insanlar vardır, olacaktır. Bunlar yaşamlarını Arapça bilmeden geçiriyor ama Allah onları doğru yola iletiyor. İnsanları doğru yola iletmek için Arapçası bile gerekmiyor, onun ışığı o denli güçlü ki, *'aşlının yerini tutmayan'* çeviriler bile onu karartmıyor.

Değişik çevirilerin bölünmeler yaratıp ayrılığa yol açacağını öne sürenler Kuran'a ve Allah'a olan güvenlerini sorgulamalıdır. Kuran'ı çevirisinden öğrenmeye çalışanların sapacağını düşünmek gerçekte Allah'ın;

1) Kuran'ı iyice öğrenme, sindirme,

2) Sık sık anımsama, belleğinde tutma ve

3) Bilmeyene öğretme görevini yerine getirme çabalarına giren kullarını cezalandıracağını düşünmektir.

Kuran'ı anlama çabası tamamlanacak, bitecek bir süreç olmadığına göre; Kuran da okunduktan sonra rafa kaldırılan bir kitap olmadığına göre; çeviri çabası da tamamlanacak bir uğraş olmamalıdır. Çeviri kültürel bir olguysa ve kültür yer ve zamanla değişiyorsa çeviri de zamana göre değişmelidir. Bu değişkenliği sunan zaman boyutu, kişinin yaşı da olabilir, tarihin kendisi de olabilir.

Çeviriye soyunmak için öncelikle pek çok din dersi almış olmak gerektiği türünden koşul öne sürenler sonuçtan, üründen yola çıkıp yapılmış çevirilerin eleştirisini yapmalıdır. Eleştiri yapmadan, yalnızca önkoşul öne sürmek doyurucu değildir. Bir kuramınız, kuralınız var ise bunu sunmanız, sonra da buna uyan ve uymayan çevirileri örnekleyerek kuramınızı desteklemeniz gerekir. Örneğin sizin kuralınıza uymadığı için kim, hangi ayeti yanlış çevirmiş? Bunu örneklediğiniz sürece yalnızca yığınları Kuran'dan uzak tutmuş olursunuz.

Bütün bu gerekçeler bir yana, Kuran'ın kendi içindeki çeviriler Kuran'ın çevrilebileceğine en büyük kanıttır. Kuran'da halklarıyla ve Allah'la aralarındaki konuşmalar kendi ağızlarından verilen elçilerin hiçbirisi Arapça konuşmuyordu. Bu Süleyman'ın, Lut'un, Nuh'un, İbrahim'in, Yunus'un, Musa'nın aileleriyle, toplumlarıyla konuşmaları, Allah'a yakarışları, namazları, hepsi ana dillerindedir ve Allah bunları bize aktarırken 'tam çevrilemiyor', 'karşılığı yok' dememiş, Arapçaya çevirmiştir. 26. surede "Sakinmeye /takvaya erişmiyor musunuz?" cümlesini sırasıyla Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Peygamberler söylerler. Kuşkusuz bunlar farklı yer ve zamanlarda yaşamışlardır ve halka VII. yy. Hicaz Arapçasıyla "e la tettekune" dememişlerdir, bunun kendi dillerindeki karşılığını söylemişlerdir. Yine aynı surede aynı peygamberlerin "Bana boyun eğin" cümlesi Arapçaya çevrilerek bize aktarılmıştır.

Bırakın insan dilini, Süleyman'a anlatan kuşların, karıncaların, cansız varlıkların iletişimini bile Arapçaya çevirmiştir!

"Karınca vadisine geldiklerinde, bir karınca şöyle seslendi: 'Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler.'" 27:18

"Az sonra Hüdüh gelip şöyle dedi: 'Senin fark edemediğin bir şeyi fark ettim ve sana Saba'dan parlak bir haber getirdim.'" 27:22

"Sonra buhar/duman halindeki göğe yöneldi de ona ve yer küreye şöyle seslendi: 'İsteyerek veya istemeyerek gelin!' Onlar şöyle dediler: 'İsteyerek geldik!'" 41:11

Örnekler çoğaltılabilir.

Kimileri kuş dilinin insan diline çevrilebildiğine, buna karşın Arapça Kuran'ın Türkçeye çevrilemediğine inanmamızı bekliyor!

Yorum olmadan çeviri olmaz

Dikkatlerden kaçan önemli bir nokta var. Kuran'ı okuyan Arapların anladıkları arasındaki ayrım, bunu çeviri adıyla yazıya geçirmediikleri için pek açığa çıkmamaktadır. Ancak Arap olmayan ulusların bireylerinin anlayış başlıkları çevirilerde açığa çıkıyor. Bu nokta

gözden kaçırıldığı için hangi çeviriye güvenilmesi gerektiği konusu bir sorunmuş gibi sunuluyor. Aynı soru Arapların yazdıkları tefsirler için de sorulduğu zaman sorun gibi algılanmıyor. Sonuçta her metinde olduğu gibi Kuran'ı da her okuyanın bütünüyle aynı şeyi anlamasını beklemek gerçekçi değil. Aynı şeyi anlamayanların yaptıkları çeviri de aynı olmayacaktır. Çünkü *her çeviri bir yorumdur*.⁴⁴ Örneğin ÖSYM'nin yaptığı dil sınavlarında çeviri soruları genellikle *verilen cümleye anlamca en yakın cümleyi seçiniz* biçiminde yöneltilir, *doğru çeviriyi seçiniz* biçiminde değil. Dolayısıyla yapılan Kuran çevirisine 'Kuran çevirisi' veya 'Kuran'ın anlamı' demek özünde bir adlandırma yeğlemesinden başka bir şey değildir. Kuran gibi kat kat anlam dolu bir kitap konu olduğunda adlara, zarflara çok takılmamak gerekir.

Bir uzaylıya veya hiç Müslüman görmemiş birine Kuran çevirisi okutsak –veya Arapça öğretip orijinalini okutsak– Kuran bağlılarını kafasında bir biçimde canlandırıcaktı. Bu canlandırma büyük olasılıkla kendi kültürünün bileşenlerine göre olacaktı. Yoksa bugünkü Müslümanların durumunu gözünün önüne getirmesinin olanağı olmayacaktı. Bugün yaşanan Kuran, en iyimser varsayımımızla, yani Kuran'ın yaygın olarak okunduğu ve anlaşıldığı varsayımıyla, doğru veya yanlış, Kuran'ın olanaklı olan yorumlarından yalnızca biri veya birkaçıdır. Böyleyken bir veya bir kaç yoruma sıkışıp farklı yoruma 'kitabı yorumlayamazsın' karşılığı vermek ne kadar mantıklıdır? Aslında yapılan, olası yorumlardan birine uyup, izlenen yolun da bir yorum olduğunun farkına varmamak ve buna karşın yorumlama özgürlüğüne kökten karşı çıkmaktır.

Yorumdan arınmış anlam ve anlama eylemi olmaz. Yorumdan arı çeviri ve çevirme eylemi olmaz. Bir ayetin orijinalini okuyan bir Arap'ın yorumlayarak anlama potansiyeli kadar çeviri okuyan bir başkasının da yorumlayarak anlama potansiyeli vardır. Bu kuşkusuz *her ayeti her okuyanın yapacağı başka başka yorumların hepsinin doğru olduğu anlamına gelmez*. Kuran bunun sınırını bir ölçüde verir. 75:16-19 ayetlerinde Kitap'ın kendi içinde bir bütünlüğü olduğuna işaret edilir:

"Onu aceleyle getiresin diye dilini onunla hareketlendirme! Onu toplamak ve okumak bize düşer. O halde, biz onu okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da bizim işimiz olacaktır." 75:16-19

3:7 ayetinde ise anlamı açık ve örtülü olan ayetlerin arasındaki ayrım belirginleştirilmiştir:

"Onun ayetlerinden bir kısmı muhkemlerdir ki; onlar Kitap'ın anasıdır. Diğer ayetlerse müteşâbihlerdir. Şu var ki, kalplerinde bir eğrilik ve bozukluk bulunanlar, fitne aramak, onun yorumuna öncelik tanımak için Kitap'ın sadece müteşâbih kısmının ardına düşerler. Onun tevilini ise bir Allah bilir, bir de ilimde derinleşmiş olanlar." 3:7

Dil kuramının gereği, dilin edilgen ucunda olmak yani bir dinleyici veya okuyucu olmak sürekli bir şifre çözme işlemi içerir. Günlük konuşma dili neredeyse hiç bir zaman bütünüyle kurallı ve hatasız değildir. Dinleyici sürekli olarak konuşmacının hatalarını ve eksiklerini zihninde düzeltir ve tamamlar. Dinleyicinin bunu yapmasını sağlayan, konuşmacının zihnine girip hangi mesajı iletmeye çalıştığını anlamaya çalışmasıdır. Yazı dili görece hatasız ve eksiksizdir. Her iki eylemde karşıdakinin zihnine girip iletilmek istenen mesajı anlamaya çabası ortaktır. Bu işlem kendiliğindenleşmiştir, çoğu kez farkına varmadan yaparız. Mesaj söz veya yazı biçimindeki Kuran olunca bu çabadan vazgeçebilmeyi ummak yersizdir. Yazarın zihnine olabildiğince girmek için gereken çaba gösterilmelidir. Bir anlamda Allah'ın 'zihnine'

⁴⁴ Akşit Göktürk, Çeviri: Dillerin Dili

olabildiğince girmek ve onun ne demek istediğini anlamak için çaba gösterilmelidir. Bu bir zorlama değil, dil ile iletişimin doğal bir parçasıdır. Okurun kitaptan payı yazarın söylemek istediğini anlama yetisi kadardır.

Yorum, çeviri olmadan da vardır. Her okuyanın başka anlaması tek bir kitaba özel değildir. Klasik romanları, filmleri de herkes başka anlar. Bu, herkesin yaşamının kendine özgü oluşundandır. Yeryüzünde iki kişi yoktur ki aynı yaşamı sürüyor olsun. *Ağaç* sözcüğü, aynı dilin aynı lehçesinin aynı ağızını konuşan iki kişiden çölde yaşayanıyla ormanda yaşayanı için asla aynı imgeye, aynı çağrışıma, aynı anlama karşılık gelmez. Dolayısıyla ağaç sözcüğünün bu iki kişinin yaptığı veya bu iki kişiye yönelik yapılan çevirilerinde başka başka çevrilmesi doğaldır. *“Kişiler bırakalım bir yazıyı, öğretiyi, yaşamın kendisini bile başka başka anlamıyorlar mı? Önlerinde duran somut yalın nesneleri bile başka başka anlamlandırmıyorlar mı? Bu başkalıklar kişilerin kişiliklerinin, bakış açılarının, gereksinimlerinin, isteklerinin, beğenilerinin, beklentilerinin başka başka olmasından kaynaklanır. Ortaya yarısı dolu bir bardak konduğunda, kimileri ‘Bu bardak doluymuş, yarısını boşaltmışlar’ der, kimileri de ‘Bu bardak boşmuş, yarısına dek doldurmuşlar’ der. Kişiler ufka yakın duran bir güneş fotoğrafı gördüklerinde; kimi batmakta, kimi de doğmakta olduğunu düşünür. Bunlar kişinin o an iyimser ya da kötümser olmasına göre bile değişebilir.”*⁴⁵

Bütün bunları ve daha fazlasını kuşkusuz Allah bilmektedir. Yorumlanmasını istemeseydi yorumlanmaya bu denli uygun bir kitap indirmezdi.

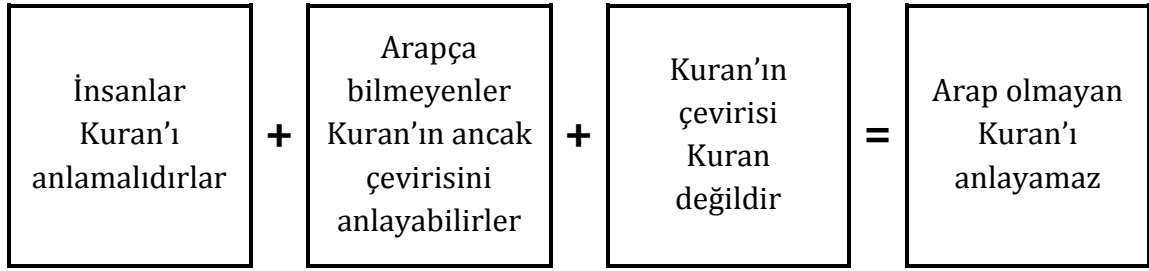
Çeviri, Kuran mıdır?

Kuran'ın çevrilmesi gerektiğini ve çevrilebileceğini gerekçelendirdik. Peki, çevirisi yapılmış Kuran hala Kuran mıdır? Değilse nedir, değilse ne değişir? Bunlara yanıt arayalım.

Önce sık yinelenen savları değerlendirelim. Örneğin, ‘çeviri aslının yerini tutmayacaktır’. Aslı, çok iyi Arapça bilen bir azınlığın ellerindedir. Bu kişiler Kuran'ı anlayıp anlatabilir, çevirebilirler. Dolayısıyla evet, Kuran çevirisi, orijinalinin yerini tutmaz. Çeviri ise Kuran'ın kendisine yol göstermesine izin veren Müslümanların hepsinin elindedir. Arap olmayan her Müslüman'ın da elinde olması gereken bir kılavuzdur. Bu kişiler aslını okuyamaz, anlayamazlar. Demek oluyor ki aslı da, çevirisinin yerini tutmaz! Bir başka sav çevirinin aslını yansıtmaktan uzak olduğudur. Tersine, çeviri aslına *yakındır* ama aslına *eşit* değildir. Önceki bölümlerde bir çevirinin aslına *eşit* olmayacağını tartıştım. Bir savı ortaya koyarken kullandığımız sözcükleri dikkatli seçmek zorundayız.

Çoğu zaman çevirinin aslının yerini tutmayacağı sözünü kesinlikle Arapça öğrenip aslından okuma önerisi izler. Bunu söyleyenin din adamı olmasında bir çelişki vardır. Kuran adına konuşacak denli yeterli birikimi olan bir tanrıbilimci bunu söylememelidir. Çünkü bunu öne sürmek Arapça bilmesine karşın Kuran'ı çeviremiyor, anladığını anlatamıyor olmanın bir itirafıdır aynı zamanda. Hani anlayanın anlatması veya çevirmesi yetmiyordur ki bizim de aslından okuma gereksinimimiz ortaya çıkmaktadır. Arapça bilen anlamıyor, anladığını anlatamıyor veya çeviremiyorsa bu sorunun Arapça öğrenmekle çözülemediğinin canlı kanıtı değil midir?

⁴⁵ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

Çevirinin Kuran olmadığını öne sürenler öğrenme yolu olarak bilenlerin bildiklerini aktarmasını, sözelimi tefsir, ilmihal gibi kitapları, vaazları göstermektedirler. Ne var ki bu mantığa göre bunlar da Kuran değildir. Üstelik bunlar Arapça değil, anadilindedir. Bu durumda bu kitapları okuyan, dersleri dinleyen de Kuran'a ulaşmamış olacaktır. Bu mantığa göre Kuran Arapça konuşmayan insanlara hiç bir yolla ulaşamayacaktır, buna rağmen onları sorumlu tutacaktır. İşte, nedensellik evreninde hemen rahipler sınıfının devreye girip onaracağı bir delik açılıverdi! Burada İslam dini için temel mantık yürütme yetisinin zorunluluğu ve bunun yokluğunun toplumu sokacağı açmazları vurgulamanın önemi bir kez daha ortaya çıkıyor.

Başka bir örnek daha vereyim. 'Şaşı bak şaşır' dediğimiz resimleri bilirsiniz. Bakmayı bilmeyen gizli resmi göremez. Görenler ise ne gördüğünü betimleyebilir veya doğrudan çizebilir. Bu yeni resim görebilenle göremeyen arasındaki ayrımı en aza indirir. Hatta görebilen biri, anlam veremediği bir geometrik biçimi çizip bu biçimi tanıyabilecek birini arayabilir. Her şaşı bakabilenin çizdiği biçimde küçük ayrımlar olacaktır, çünkü bu resmin fotokopisi çekilemez. Bakmayı bilmeyen birinin bu resimleri çerçeveletip duvara asmasının bir anlamı yoktur. Arapça Kuran, Arapça bilmeyenler için erişilemez durumdadır. Arapça bilenler çeviri yapar. Çeviriden yargı çıkarmak ise herkesin bilgi ve aklı ölçüsünde yapabileceği bir iştir.

Çeviriden yargı çıkarmaya gelince, bunu da yasaklayan çıkacaktır. Oysa bu yasağın kendisi de bir yargıdır. Bu yargıya nereden vardığını açıklayabilene rastlayamıyoruz. Bu denli keskin bir yargıya nasıl böyle rahat varılabilir? Bu cümlelerin ardından yargının nasıl çıkarılması gerektiği açıklanmıyorsa, bu üstü kapalı olarak Kuran dışı kaynaklara, *çok bilenlere* başvurmak gerektiği anlamına gelir. A çevirisinden yargı çıkarmayalım. Peki, B çevirisine de bakalım, karşılaştıralım. Olmadı mı? Bir başka dildeki C çevirisinden sağlamasını yapalım. Yine mi olmadı? Peki; yakınlarla, zor durumdakilere yardım etmek, dürüst olmak, savurgan olmamak, emanete sahip çıkmak, şükretmek, kötülüğe iyilikle karşılık vermek, insanların iyiliği için çalışmak, namaz kılmak, zekat vermek için fetva mı bekleyelim? Bu yargılar çeviriden çıkarılamayacaksa nereden çıkarılacak? Bununla birlikte, haccın hangi aylarda olacağını bilmek için herkes bilir ki Kuran'ın çevirisi değil, Arapçası da yetmez.

Kuran kendisini tanımlayan, açıklayan, anlamı açık, ayrıntılı, eksiksiz, kusursuz, anlamak isteyeneye kolay, inkarcıya ise ulaşılmaz olan, Allah'ın koruduğu ve öğrettiği bir kılavuzdur. Kuran'ın insan yazması bir kitap olmadığı, kendini açıklayıp ve çözümlediği unutulmamalıdır (25:33, 75:19). Kişi Kuran'ı okumayı sürdürdüğü yıllar içinde onda sürekli yeni anlamlar ve vurgular bulur. Çok kez okumuş olduğunuz ve ezbere bildiğiniz bir ayette yeni bir şey bulmanız olasıdır. Okuyanlar buna tanıktır. Bu durum Kuran'ı Arapçasından okuyanlar için de, çevirisinden okuyanlar için de geçerlidir. *Çeviri kaybı*, Allah'ın Kuran'ı öğretmesini, Kuran'ın kendini tefsir etmesini bütünüyle engellememektedir. Her Şeye Gücü Yeten'in, mesajı çeviride yitip gitmeyecek bir kitap indirmeye de gücü yeter. İndirdiği Kitap'ın çevrilmek zorunda olduğunu bilmektedir. Çevirinin genel kavramları ve sınırlamalarını Kuran'a da uyguluyoruz. Ancak şunu atlamamak gerekir ki, o kitabın yazarı bir insan değildir. Çeviribilimi de, kalan her

şeyi de bilendir. İndirdiği kitabın çevirisinde yaşanacak zorluğu, sıkıntıyı, yanılgıları da bilendir. Bu açıdan bakınca, inananların ve inanmayanların çeviriye bakışının ayrı olması gerekir. Çünkü Allah okuduğum çevirideki hatalardan benim nasıl etkileneceğimi de, elimden daha iyisinin gelip gelmeyeceğini de bilmektedir. Kendimle ve dünyanın geri kalanıyla ilgili her türlü olanaksızlıktan, yetersizlikten ona sığınır, aynı Arap'ın Arapçasını okuduğu gibi çevirimi okumaya devam ederim.

Kuran'ın çevrilmesi Allah'ın Kuran'ın üzerinde çalışma buyruğunun gereğidir (3:79, 4:82, 7:169, 47:24, 73:4). Arap olmayanlar için çevirisi, Kuran'a çalışmanın başlangıç noktasıdır. *"İncil'i (çevirisini) okuyan halk, İncil ile Kilise'nin öğretileri arasındaki çelişkileri görmüştür. Hristiyanlık tarihinde reform hareketlerine girilmesinin, İncil'lerin tercümesiyle birlikte başlaması asla bir rastlantı değildir."*⁴⁶ Allah yerine din adamlarına kul olmamak için Kuran'ın çevirisi okunmalıdır. Çevirileri okuyan halkın İslam'ın (Kuran'da anlatılan dinin) ne olduğunu yavaş yavaş anladığını görüyoruz. Kuran'ın çevirisini okumayan, kendisine aşıl原因an dinin gerçek din olup olmadığını bilemez, ruhunu din adamlarına teslim eder. Müslümanlar çeviride ilerlemeden kutsal kitaplarını anlamada ilerleyemezler ve bu buyruğu yerine getirmede başarısız olurlar.

Bir cümlelin veya ayetin sayfalarca tefsiri olur. Bu durum yalnızca Kuran'ın Arapçasına özgü dil özelliklerine dayandırılmaz. 'İnsan kendini yeterli gördüğünde azar' cümlesiyle ilgili olarak kitap yazabiliriz. Bu cümle Türkçe de olsa anlam derinliği belirgindir. Bu cümleyi sayfalarca tefsir etmek (yorumlamak) için Arapça biliyor olmak değil, insan, psikoloji, sosyoloji, tarih gibi konularda bir derinliğe sahip olmak gerekir. Ayetlerin Arapça yapısında gözlenen çok anlamlılığının ve anlam derinliğinin çeviriye yansımıyor olması, çeviride birçok anlamlılık ve anlam derinliği olmadığı anlamına gelmez. Çeviri okuyan kişi de tefsir yapabilecek düzeyde anlayabilir, yargı çıkarabilir, çevirinin elverdiği ölçüde ipuçlarını ve ince ayrımları yakalayabilir. Şimdiye değin çeviri üzerinden klasik anlamda tefsir yazılmamış olması, yazılamayacağı anlamına gelmez. İşin gerçeği şudur: Çeviriyi kötüleyenler hiç bir zaman oturup çeviriden bir şeyler öğrenmeye çalışmamışlardır. Böyle böyle Kuran'a ilgi duyan kişileri de çeviriden uzaklaştırmış, Arapça öğrenme engelini önlerine koymuşlardır. Bu kişiler Arapça öğrenene dek Kuran'dan uzak kalınca, ortalıkta Kuran'ın çeviriden de çalışabileceğinin ayırdına varan hemen kimse kalmamıştır. Allah Kuran'ı inananlar için kolaylaştırmıştır (54:17,22,32,40). Kuran anlamaya çalışana kendisini açar.

Okuma ve dinleme öğrenme, yazma ve konuşma ise öğrenilenleri yeniden üretme aracıdır. Okuma ve okunanı özgün sözcüklerle anlatma okulda verilen temel dil alıştırmalarındandır. Bu alıştırma gerçekte bir tür çeviri işlemidir. Öğrenci bilinen düşüncüyü, başka tuğlalar kullanarak yeniden inşa eder. Bu önemli bir eğitimidir. İnsanın aklında yüzüp duran düşüncüyü karşıdakine sözcük kalıplarına dökülmüş biçimde aktarmayı öğretir. Kuran'ı okuyup anladıklarını kendi sözcükleriyle anlatan insan çoktur. Bunların yaptığı Kuran'dan bir tane daha yazmak değildir. Kuran'ın anlamını öğrenen, bunu kendi sözcükleriyle yeniden üretebilmelidir. Öğrenmek budur. Kuran'ı ezberlemek değildir.

Kuran'ı çeviriler üzerinden öğrenip düzenli olarak çeviri okuyacak büyük bir kalabalık olması durumunda Arapça Kuran'ın rolünün ne olacağı sorusu akıllara gelebilir. Bir örnek üzerinden açıklayayım. Kimi zaman diplomatik görüşmeler her iki ulusun dili dışında üçüncü

⁴⁶ Salih Akdemir, Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri

bir dilde yapılır. Anlaşma da bu üçüncü dilde kaleme alınıp imzalanabilir. Devletler uygulama için bu metinleri kendi dillerine çevirir. Ortak dildeki metin esas anlaşma metni olur, anlaşmazlıkta veya daha sonra bir çeviri hatası bulunması durumunda buna başvurulur. Bu metin güvenilir çıpadır. Arapça Kuran'ın güvenilir çıpa olduğu gibi. Arapça uzmanı olmayanların günlük olarak Arapça Kuran'ı okuyup buyrukları anımsaması veya yargıya varması düşüncesi uygulanabilir değildir. Bunun yerine değişik anlayışlar ve çeviriler arasında olabilecek çelişkilerin çözülmesi amacıyla Arapçası üzerinde çalışılmasının daha doğru bir yöntem olacağını düşünüyorum. Bu, Arapçasını rafa kaldırmak, işlevsizleştirmek demek değildir. Tersine, bugün Arapça orijinalin bir anlama çabası olmadan okunmasının kişilerde Kitap'a karşı duyarsızlık ve uyuşukluk geliştirmekte olduğunu görüyorum. Acaba nasıl oluyor da Kuran'ın anlamadan okunmasına sesini çıkarmayanlar, din adamlarının yorum ve anlayış başlıklarının üzerinde durmuyor, dilbilim kurulları toplamıyor, yaygın çelişkileri çözmeye çalışmıyorlar?

Çevirinin 'Kuran hükmünde', 'Kuran yerine' olup olmadığı hep kuramsal tartışılır. Çevirisini Kuran sayıp saymamamın somut sonuçları üzerinde durulmaz. Bu yaklaşım gelenek dinini tanıyanlara yabancı değildir. İslam'ı günlük yaşamda karşılığı olmayan bir kuram dünyası durumuna indirgeyenler çevirinin neden Kuran olmayacağını somut olarak açıklayamazlar. Kuran Allah'ın yanı sıra tanrılar edinmeyi, zorbalara uymayı yasaklar, yetimi gözetmeyi, çaresize ve isteyene yardım etmeyi buyurur. Bunu çeviriden öğrenebiliyorsanız sizden neyin beklendiğini artık biliyorsunuzdur ve bu sorumluluğu almışsınızdır. Hesap günü size uyarı gelmediğini söyleme hakkınız kalmamıştır. Allah'ın ayetleri size ulaşmıştır. Kuran mesajını size iletmiş, önerisini sunmuş, sizi seçim yapmaya zorlamıştır. Doğru seçimi yapan kendisine sunulanı almış ve kazanmıştır. Gelenekçi din adamları ve onlara uyup Arapça Kuran okuyanlar uygulamayı unutmuş, kurama saplanıp kalmışlardır. Gelenekçiler, çevirisinin Kuran yerine geçmeyeceğini söyleyedursun, atı alan Üsküdar'ı geçmiş, ilerleyen ve geride kalan ortaya çıkmıştır (74:36-37). Uygulanmayacaksa Kuran ne işe yarayacaktı ki?

Çevirilerin birbirinden başka olmasını çevirinin izlenemeyeceği görüşüne gerekçe yapanlar mezhepler arasındaki çok büyük ayrımları neden görmezden gelir, anlaşılır değildir. Oysa mezhep ayrılıklarının kimisi Kuran'ın anlama başlıklarının somutlaşmış biçimidir. Anlama başlığı, çevirilere de yansiyacaktır. Mezheplerin aynı kitaptan çıkardığı değişik yargıların hepsinin doğru olduğunu kolaylıkla onaylayanlar, konu çeviri olunca aynı içtenliği göstermemektedirler. Kuran çevirileri dünyanın her ülusunda bir grup insana yol gösteriyor. Bu insanlar öğrenmeye, yol almaya devam ediyor. Azınlık olmaya aldırmaııp ilerlemek veya çoğunlukla birlikte geride kalmak, seçim bizim.

"Yeryüzündeki insanların çoğunluğuna uyarsan seni Allah yolundan saptırırlar. Sadece sana uyarlar onlar ve sadece saçmalarlar." 6:116

"İnsan için bir uyarıcıdır. Sizden, öne geçmek yahut arkaya kalmak/erken davranmak yahut gecikmek isteyen için." 74:37

Müslümanlar insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet (3:110) olabilmek için durmaksızın yol alıp ilerlemek zorundadırlar.

Çevirinin *Kuran* adıyla anılamayacağı söylenir. Tek bir sureye de Kuran demiyoruz, sure diyoruz. Ama bu, o surenin ışık tutmadığı, yol göstermediği anlamına gelmez. Peygamber Kuran'dan parçalar okurken 'bu okuduğuna Kuran denemez, tamamı değil, sırasıyla okumuyorsun, atlıyorsun' gibisinden yakınırılar mıydı sizce? Felak suresi ne denli kısa ve ne denli özlüdür ki, hem bir yakarmadır, hem inkarcıların ne yaptığını, hem de inananların ne

yapması gerektiğini anlatır. Hem umut verir, hem direnç. Adlandırma üzerine istediğimiz kadar tartışalım, o beş cümle insanlara yol gösterir. Ne ad koyduğumuzun en küçük bir önemi yok. Adına çeviri diyelim, anlam diyelim... O halde insanlar çeviriyle, anlamla doğru yola yöneliyorlar. El yazınızın fotokopisi el yazınız mıdır, değil midir? Bu neyi değiştirir? Fotokopisi de okunabilir, anlaşılabilir. Konunun özü budur. 'Kuran'ın esas harfler midir, anlamı mıdır?' 'Çeviri aslının yerine mi geçecektir?' Ve buna benzer, soyut, uçucu, uygulaması olmayan simgesel sorular. Neyi 'esas' adıyla adlandırdığımızın önemi yoktur. Kuran'ın anlamı kılavuzluk ediyor mu? Ediyor! O zaman neyi kovalıyoruz?

Gerçekte baskın görüşün tam tersi doğrudur. Yani anlamadan şarkı, şiir gibi okunan Arapça sözcükler Kuran değildir. Kağıdın üzerindeki seslendirebildiğiniz ama anlamadığınız Arapça harfler sizin için Kuran değildir. Kuran yalnızca anlamdır. Bizi Kuran'ın anlamına en çok yaklaştıracak, bize ondan en büyük payı verecek olan da çevirilerdir.

Dili dil yapan onu oluşturan zihinsel süreçtir. İnsanın sahip olduğu ve hayvanlarda bulunmayan bu yeti soyutlama yetisidir. İnsan dış dünyada bilip tanıdığı her nesnenin bir gölgesini veya bir izdüşümünü zihninde yaratır. Başkalarının duygu ve düşünceleri de bu nesnelerin içindedir. İşte bu yetiye, duygu ve düşünce gibi zihin durumlarını kendisiyle ve başkalarıyla ilişkilendirme ve başkalarının zihin durumlarını anlayabilme yetisine zihin kuramı deniyor. İnsanlar konuşarak karşdakini bilgilendirmekten fazlasını yaparlar. İnsanlar bir anlamda bilgilendirme niyetlerini ortaya koyarlar. Konuşan kişi bir şey *demek ister*, dinleyici de konuşanın *ne demek istediğini* anlamaya çalışır. Bu, kendi zihinsel durumlarımızın yanında dinleyicilerin zihinsel durumlarının bir temsilini de zihnimizde yaratabilmeyi gerektirir. Dili kullanarak yaptığımız işlerin çoğu iletişim kurduğumuz kişinin neyi bilip neyi bilmediğinin bilgisi üzerine kuruludur. Bu bilginin yokluğu veya göz ardı edilmesi durumunda konuşmacı veya söylediği söz ilgisizlik, kabalık, anormallik gibi nitelemelerle karşılaşır. Dinleyiciyle olan iletişimimizin başarısı onun ne bildiğini veya ne duyumsadığını bilmemizle bağıntılıdır.

Allah'ın insana ruhundan üflemesi ve şeylerin adlarını öğretmesi sürecine zihin kuramı gözüyle bakmayı deneyelim. Allah için dış dünya yoktur, deyim yerindeyse Allah'ın zihninde evrenin bir temsili, gölgesi, kopyası yoktur, evrenin ta kendisi vardır. Allah kuşkusuz seslendiği insanların neyi bilip neyi bilmediğini kusursuzca bilmektedir. Herkesin bildiği ve duyumsadığı başkadır. Bu durumda bir karar vermemiz gerekir. Allah'ın her tür insana aynı sözü söylemesini bir iletişim başarısızlığı olarak değerlendirmek –çünkü böyle bir dil kullanımı insan için başarısızlıktır– ya da Kuran'ın her tür insana seslenebilen olağanüstü/anormal bir mesaj olduğunu kabul etmek. İnsanların zihinsel dünyalarının benzemezliği, dil türülüğünden çok daha ciddi farklar oluşturacaktır. Dili bir engel olarak tanımlarsak, insanların zaman, yer, kültür ve din olarak birbirinden uzaklığı daha büyük birer engel olması gerekir. Elimizde bu engellerin hepsinin ötesinde olma iddiasında olan bir mesaj var. Öyle bir mesaj ki, karşıdaki hangi yüzyılda, hangi coğrafyada yaşarsa yaşasın, yaşam hakkında ne düşünürse düşünsün, Tanrı'ya veya fizikötesine karşı ne hissederse hissetsin niteliğini yitirmiyor. Mesajın hangi dilde olduğunun önemsizliği işte ancak böyle bir niteliğin sonucu olabilirdi.

Bu nitelik mesajın okuma farklılıklarından da etkilenmeyeceğini kabul etmeyi gerektirir. Şöyle ki, hız, ton, vurgulama ve beden dili de konuşma eyleminin zorunlu bileşenleridir. Bu bileşenler insanların birbirlerine verdikleri mesajı önemli ölçüde değiştirir. Kuran'ın mesajı sözlü olarak dile getirildiğinde mesaj, konuşmacının fizyolojisine bürünür. Bu durumda iletişimin başarısı konuşmacının eyleminden kuşkusuz etkilenecektir. Ama adı üstünde bu bir kitaptır ve bize yazılı olarak ulaşmıştır. Allah'ın insanlara sözlü bir mesaj iletmemesini buna

güç yetirememesine bağlamak düşünülemez. Kuşkusuz ki Allah mesajın farklı kişilerin dilinde farklı görünümlere bürünmesini dilemiştir. Mesaj farklı dillerin, farklı kültürlerin, farklı ağızların giysisine bürünmekle değerini yitirmeyecektir. Dinleyici günlük iletişimde yaptığı gibi, konuşmacının ne demek istediğini anlamaya çalışarak süreci tamamlayacaktır. Kuşkusuz Kuran'ı anlama çabası bir gazete haberini anlama çabasından daha büyük olacaktır.

Bu konuda ne yazık ki bilimsel yaklaşımlar yerine genelde yüzlerce yıl öncesinden karşıt görüşler sunulur ve tartışma bunların üzerinde sürer. Gözden kaçırılmamalıdır ki, bu tartışmayı yüz yıl önce yapmakla şimdi yapmak arasında büyük ayrım var. Dil ve çeviri felsefesi son yüzyılda önemli ölçüde ilerledi. Bugün her kitapçada ve kütüphanede anlaşılır Kuran çevirileri bulabiliyoruz. Kitapçada bulamazsak siparişle istediğimiz çeviriyi ve Kuran'la ilgili öteki kitapları edinebiliyoruz. Bunun yanında her dilde Kuran çevirisi sunan bolca internet sitesi var. Bu sitelerde ayetlerin bire bir sözcük çevirisine de, Arapça orijinaline de, bu orijinalin dilbilgisi çözümlemesine de ulaşabiliyoruz. Yetmiyor, sesli çevirileri indirip vapurda, trende, otobüste dinleyebiliyoruz. Yetmiyor, çeviri programlarıyla Arapça cümleleri, deyişleri ve sözcükleri çevirebiliyoruz, kökenlerini araştırabiliyoruz. Yetmiyor, Kuran'ın orijinal veya çeviri metninde bir kaç saniye içinde söz aratabiliyor, birkaç sözcüğünü veya konusunu anımsadığımız ayetlerin yerini çabucak bulabiliyoruz. Eskiden günler, aylar süren bu işleri yapmak bugün saatler, hatta kimi zaman saniyeler alıyor. Yine de dönüp anlamaksızın Arapçasını mı okuyalım? Allah'ın bunca nimetini görmezden mi gelelim, inkar mı edelim? Şu bollukta Kuran'ın anlamını öğrenmeyeceksek daha ne zaman, nasıl bir ortamda öğreneceğiz?

Bu konuda açık çek veriyorum. Düzenli olarak Arapçasını anlamadan okuyorsanız üç aylığına Türkçesini deneyin, beğenmezseniz geri dönün.

Doğrudan çeviri dışındaki kitaplar Kuran'ın yerini tutamaz, onun özünü iskalarlar.

İslam'a çağrı Arapça Kuran'la mı yapılır?

Kişinin dünyası ve sorumluluğu algıladığıyla sınırlıdır. Birey, yaşamı süresince Kuran'dan önce Kuran'ı yanında bulunduranlarla, yani Müslüman olduğunu öne sürenlerle karşılaşır. Çoğu kez Kuran'ı eline alıp okuması ancak bu ilk karşılaşmadan sonra gerçekleşir. Birey Kuran'ı temsil etme iddiasındaki kişilerin gerçekten Kuran'a uyup uymadıklarını ancak bu aşamada saptayabilir. Ama çoğu kez Müslüman olma iddiasında olan kişi ve toplumların örnek bireyler olmaktan uzak olduğuna tanık olmaktayız. Dolayısıyla çekindiği ve hatta korktuğu kişilerin elinde aydınlığa çağıran bir kitabın olacağı çoğu kişinin aklına gelmez ve çoğu kişi ikinci aşamaya geçemez. İşte bu yüzden İslam'a çağırmanın en iyi yolu Kuran'ı izlemektir. Kuran'ı izlemenin birinci koşulu da hurafeleri bir kenara bırakıp onu özgür irade, özgür akıl ve özgür vicdanla anlama çabasına girmektir.

Kimi zaman içinde bulunduğumuz durumu değerlendirmenin yolu eskiye gitmektir. Elinde tuttuğu Arapça Kuran'ı anlamadan seslendiren biri kendisinin ve çevresinin normal saydığı bu davranışı nasıl benimsediğini, ilk Müslüman atasının bunu yapıp yapmadığını kendine sormalıdır. Türklerin İslam'a Arapça çağrılmadığı kesindir. İslam'a çağrıyı Arapça mı yaparsınız, çağırdığınız insanın diliyle mi? İsteyen Arapça yapmayı denesin. En iyi olasılıkla gülünç duruma düşer. Tek bir kişi de çağrıya karşılık vermez. İslam'a çağrı Kuran'la olur. Kuran'a göre Peygamber de öyle yapmıştır. Kuran yalnızca Arapça ise bugün Arapça konuşmayan hiç bir toplumun Müslüman olmaması gerekirdi. Gerekirdi ama hemen her ulusta Müslüman bireyler vardır. Bu noktada daha fazla açıklamaya gerek yok. Kimse kendi dilinde çağrısını duymadığı bir dini benimsemez. Çağrı, Kuran'ın çevirileriyle yapılır. Kişi inandıktan sonra yoluna çeviriyle başladığı gibi, çeviriyle devam eder. Şehadet cümlesi okuyarak Müslüman olmak bir uydurmadır, Kuran'da yeri yoktur. Kuran okunup Tanrı sözü olduğuna karar verilmeden Müslüman olunmaz. Baskıyla, dost önerisiyle, uyduruk sahabe ve sünnet öyküleriyle Müslüman olan Amerikalıların bu dinde kalıcı olmadıkları Jeffrey Lang'ın kitaplarında örnekleniyor. Bu uyduruk çağrı biçimlerine Arapça öğrenme önerisini ekleyen de var. Yani gerçekte 'Bize/şunlara para verin, size Arapça öğretilim/öğretsinler' diyorlar. Değil mi ki Arapça öğrenmek zorunlu ve değil mi ki Arapça öğretmek İslam'a hizmet, neden ücretsiz öğretmezler, sormak gerek. Çünkü çağrı karşılığında ücret istemek yasaktır (36:21, 6:90, 10:72, 11:51, 12:104, 25:57, 26:84,109,127,145,164,180,196, 34:47, 38:86, 42:23, 76:9). Oysa gerçek şudur: Çağrının bütünü Kuran'ın içindedir ve çağrı dinlenmeden ona karşılık verilemez. Bu nedenle çağrı;

1) Kuran'ın çevirisiyle olmak zorundadır,

2) Kuran'ın çevirisinin (bütününün) okunmaya çağrılması ile yapılmalıdır.

Öğüt alacak kişiye Kuran öğüt verir. Doğru yola iletmek Allah'ın işidir:

"Onların iyiyi ve güzeli bulmaları, senin üzerine bir borç değildir. Tam aksine, dilediğini/dileyeni iyiye ve güzele kılavuzlayan Allah'tır." 2:272

Ama Elçi'ye (Kuran'a) uyarma, çağırma fırsatı verilmelidir. Üstelik bu yöntem, bugün uygulandığı gibi uyduruk öykülerle uzun uzun vaaz verme, özendirme, korkutma, tehdit etme gibi yöntemlere göre kolaydır. Yalnızca ilgiliyi Kuran'a bir şans vermeye ikna edecek mesajı seslendireceğiz veya eline düzgün bir çeviri tutuşturup onu Allah'la baş başa bırakacağız, hepsi bu. Bugün yeryüzünde barışçıl ve adil olup da Allah'a veya hesap gününe inanmayan insanları İslam'a çağıramadığımız için sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Bu kişilere Allah'ın *rahman* olduğunu söylemek işe yaramıyor. Rahmanın Türkçesine gereksinimimiz olacak.

İslam'a çağrı için çeviriye geçit verip sonrası için yine Arapçaya dönülmesini önermek anlamsızdır. Kuran'ın çağrısı kişi İslam'a girdikten sonra bitmez, sürekli. Kuran'ı her okuduğumuzda bizi yeniden Allah'a kulluğa, iyilik etmeye, kötülükten uzak durmaya çağırır. Kuran bir *anımsatma*dır. Anımsatma biten, tamamlanan bir şey değildir. Çevirinin çağrı için işe yaradığını dile getirmek, Kuran okurluğunun yaşam boyu çeviriyle yapılması gerektiğinin itirafıdır gerçekte.

Arapça Kuran okuyanlara, 'mukabele' yapanlara bir takım önerilerim olacak. Okudukları kitabın özetini çıkarmaları, ana düşüncesini, anımsadıkları bir kaç buyruğu yazmaları gibi. Biz Arapça Kuran okurken –daha doğrusu anlamadığınız sesler çıkarırken– başka dinden biri gelse, 'Ne yazıyor, anlat ben de öğreneyim' dese, ne düşünecek, ne hissedeceğiz? *'Ben daha öğrenmedim ki sana anlatayım.'* *'Öğrenmeye niyetim yok, spor olsun diye okuyorum.'* *'Ne okuduğum konusunda en küçük bir fikrim yok.'* Bu gibi yanıtlar üzerine bu kişinin İslam'a ilgi duyması olası mıdır? Her Müslüman'a düşen bildirme ve çağırma görevini yapmadığımız gibi, dinimizi ve kitabımızı küçük düşürmüş olmaz mıyız? Arapça bilmeyen bir Türk'ün Arapça Kuran sayfalarına baktığını veya onu seslendirdiğini gören bir Gayrimüslim'e durumu nasıl açıklarız? Onun kafasında konu yalındır; bir kişi Arapçayı ya bilir, ya bilmez. *Arapça bilmemek ama Kuran bilmek* gibi garip bir kavramı ona anlatamayız. Bu yabancı, yabancı olduğu kadar da yalın ve masum bakış bize nasıl bir mantık çıkmazında bulunduğumuzu düşündürmelidir. Bizimle karşılaşan kişi *'Müslümanlar aptal. Büyülü olduğunu sandıkları bir kitabı anlamadan seslendiriyorlar'* diye yazıp çizse yapacak bir savunmamız olur mu? Veya *'Hristiyanlar sizin kitabınızı sizden iyi biliyorlar. Onlar sizden daha Müslüman.'* dese verecek yanıtımız olur mu? Utanmaz mıyız? 'Biz ne yapıyoruz?' diye kendimize sormaz mıyız? Giremediği bahçenin kendisine ait olduğunu söyleyene inanmak güçtür. Okuyamadığı, içeriğine erişemediği kitabı benimsediğini söyleyen kişinin durumu bundan başka değildir.

Gerçekten de, Batı ülkelerinde İslam'la tanışanların kafasını kurcalayan sorulardan biri Allah'a seslenişin neden bilmedikleri bir dilde olması gerektiğidir. Bununla birlikte Kuran'ın neden dünyanın her yerinde çoğunlukla Arapça okunduğunu da merak ederler. Ama bir türlü doyurucu yanıtlar bulamazlar. Konuyla ilgili şöyle üstün körü bir kaynak taraması yapınca İslam'a ısınmasına karşın bu yüzden ondan uzak duran pek çok Batılı olduğu anlaşılır. Yüzyıllardır yanıtlanmak için yalvaran bu soru yalın ve nettir:

'Biz Kitabı Mukaddes'i kendi dilimizde okur, kilisede kendi dilimizde yakarırız. İslam'da neden bundan yoksun kalıyorum?'

Batı dillerindeki yayınlarda Kuran sözcüklerinin o dile çevrilmeden kullanılması, yakarışın Arapça, namazın Arapça olması, Tanrı'nın o dildeki adı yerine ısrarla *Allah* sözcüğünün kullanılması Batı toplumlarının İslam'ı yabancılamasına katkıda bulunuyor. Allah'ın bir elçi daha göndermeyeceğini bildirmesi, Müslümanların Kuran'ın mesajını yayma sorumluluğunu bir kez daha vurgulamakta ve artırmaktadır. Artık yoldan çıkmış insanları uyaracak bir elçi olmayacaktır. Bu görev Kuran'ı elinde tutanların omuzlarındadır. Kuşkusuz bu görevden sorguya çekileceğiz.

'Dinimizi benimse, çünkü bizim kitabımız bozulmamış tek kitap. Ne var ki bizim dinimizde bir ilginçlik var, Tanrı'ya yabancı bir dilde seslenmemiz gerekiyor'. Bunu dedikten sonra artık ağızımızla kuş tutsak Müslüman olmayanlara Kuran'ın ve İslam'ın kusursuzluğunu anlatamayız. Tersine, Evangelistler bize Hristiyanlığın 'kusursuzluğunu' anlatma fırsatı yakalarlar ve yeni kuşakları yitiririz. Bangladeş'te misyonerlik yapan Willam Carey anı defterinde 1793'te Bangladeş'e geldiğini, oradaki Müslüman halka Kuran'ı anlayıp

anlamadıklarını sorduğunu, Kuran Arapça olduğu için kimsenin anlamadığı yanıtını aldığını belirtir. Carey bunun üzerine onlara neden Kuran'a boyun eğdiklerini ve neden Müslüman olduklarını sorar.⁴⁷

Kuran yazı ve ses midir, anlam mı?

Allah elçilerine söz indirmiştir, anlam indirmiştir. Allah'ın sözü yerine göre, taşıdığı anlama göre muştı, uyarı, esin kaynağı ve kılavuz olabilir. Allah'ın sözleri iletilebilir, taşınabilir, çoğaltılabilir. Çeviri de bir iletme, kopyalama veya çoğaltma biçimidir. Anlam, içine girdiği kabuk değiştirilerek taşınabilir. Allah'ın sözü anlamdır. Orijinal kabuğu, yani Arapça metni özgündür.

Eğer Kuran yazı ise onun değişmiş olduğunu kabul etmek durumundayız. Eski yazmalarda harfler de değişiktir, noktaları yoktur, harf üzeri işaretlemeler yoktur. Bunun yanında elifler yerine göre eksiktir veya fazladır. Bugünkü Arap yazısı 1400 yıl öncekine benzememektedir. 1400 yıl önceki Kuran yazmasıyla bugünkü kopyalar birbirine benzememektedir. Oysa ilke olarak Kuran'ın değişmemiş olması gerekir, Allah'ın sözü vardır. Bu demektir ki Kuran, yazı veya ses veya üzerine yazıldığı kağıt değil, anlamdır. Yalnızca anlam. Okunuşa gelince, değişik okunuşlar yüzyıllardır vardır ve olağan karşılanır. Kuran'ın yazı ve ses olduğunu savunanlar bilincinde olmadan Kuran'ın bozulmaktan korunmamış olduğunu söylemiş oluyorlar.

$$[\text{Kuran}] = [\text{Kuran'ın anlamı}] + [\text{Lafız (yazı ve ses)}]$$

$$[\text{Yazı ve ses}] = [\text{Anlam taşıyıcıları}] = [\text{Kap}]$$

$$[\text{Anlam}] = [\text{Yemek}]$$

$$[\text{Kuran}] = [\text{Kap}] + [\text{Yemek}]$$

Yukarıdaki mantıksal denkleğe göre gelenek şunu demiş oluyor: *“Kuran yalnızca yemek değildir, aynı zamanda kaptır. Kabı yemek şarttır. İçindeki yemeği de mümkün olduğunca yiyin.”*

Sözcükler karşıdakinin aklında oluşturmalarını istediğimiz imge için taşıyıcıdır. *Gerçeği gizleme* anlamında küfür sözcüğünü kullandığımda bunu sövgü olarak anlayabilirsiniz. Görünürde bildiğimiz dilden konuşulmuş ama aramızda doğru bir iletişim gerçekleşmemiş olur. Benim anlatmak istediğimi anlamamışsınızdır. Dahası, anlamadığınızın ayırında değilsinizdir ki, anlamadım diye sorasınız. İletişim böyle bir şeydir. Sözcüklere, dile kutsallık yüklemek anlamsızdır. Kuran kutsaldır ama Kuran'ı eşsiz kılan onun her bir harfi değil, sureleridir. Kuran'ın eşsiz en küçük birimi bir suredir (2:23, 10:38, 11:13). Arap dili için kutsallıktan söz edilmez. Biliyoruz ki başka bir dilde inseydi yine eşsiz ve mucize bir kitap olacaktı. Arap dilinin geçtiği ayetlerin hepsinde yalnızca *işlevden* bahsedilir. Üzerine basıldığı

⁴⁷ Mofakhar Hussain Khan, Kuran-ı Kerim'in Bengalce Tercümelerinin Tarihçesi'nden akt. Hidayet Aydar, Kuran-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi

kağıdı yere atarak, yakarak Kitap'ın kutsallığı bozulmaz. Onun kutsallığı Allah sözü olmasındandır. Bu, kendisine yaklaşılamayacağı, insanlar tarafından sözlü ve yazılı olarak çoğaltılamayacağı anlamına gelmez. Kuran 'indirilmiştir', artık bizim dünyamızdadır, hizmetimize verilmiş bir araçtır. Kutsallığı yüreklerdedir, bilişsel düzeydedir, kağıt ve mürekkep düzeyinde değil. Harflerin, sözcüklerin de kağıt ve mürekkepten ayrımı yoktur. Bunlar yalnızca anlam taşırlar. Allah'ın sözü, Arapça sözcükler, sesler veya bunların üzerine yazıldığı kağıt ve mürekkebe iletilir. Daha önce İbranice, Aramice ve sayılamayacak denli çok dilin sözcükleriyle, üzerine yazıldığı taş tabletlerle, nesnelerle iletildiği gibi. Kuran anlam değil kutsal harf ve sözcükler olsaydı yeryüzünde birden çok Kuran olduğunu kabul etmemiz gerekirdi. Türkiye'deki mushaflar, Arabistan'dakiler, Kuzey Afrika ülkelerindeki mushaflar başka başkadır. Kitabın anlamı her yerde aynıdır ama küçük harf, işaretleme, okunuş ayrılıkları bulunmaktadır.

Kuran biz ne anlama geldiğini düşünüyorsak odur. Yanlış anlıyorsak Kuran bizim için odur. Az bir bölümünü anlıyorsak Kuran'dan payımız odur. Anlatmak istemiyorsak anlaşılmazdır. Anlamak istiyorsak kolaydır. Bunun böyle olması, Allah'ın *dileyeni* doğruya iletmesi içindir. Her şeye gücü yettiğine inandığımız Allah'ın bunları aynı anda yapabilecek bir kitap yazmış olabileceğine inanmak zor olmamalı.

"Gazali diyor ki: Bir padişah köylülere mektup yazıyor, toprağını ekeceksiniz, sulayacaksınız, biçeceksiniz vesaire. Bu gelen mektubu köylüler alıp okurlar. 'Ne güzel mektup, hele şunu bir daha okuyalım.' Bir daha okurlar, öperler, rafa koyarlar, ama hiçbir şey yapmazlar. Acaba bu mektubu gönderen memnun mu olur o köylülerden, yaptıklarından?"⁴⁸

"Tutun ki, bir ölümcül hastalığınıza, o hastalığı tedavi eden bir tabipten bir reçete aldınız. Bardağa koyup suyunu mu içersiniz? Ya da, onu ezberleyip akşam sabah tilavet mi edersiniz? Veya onu altın yaldızla yazdırıp duvara mı asarsınız? Ya da onu besteler en güzel nağmelerle terennüm mü edersiniz? Bunları yapar da, derdinize derman olmazsa doktoru mu, reçeteyi mi suçlarsınız?"

"Delicesine sevdiğiniz birinden gurbette mektup aldınız. Bu mektubu açmadan, okumadan ne kadar zaman dayanabilirsiniz? Bir ömür! Bir yıl! Bir ay! Bir hafta! Bir gün mü? O bile çok değil mi? Sevdiğinizden aldığınız mektubu açıp okumak için bir gün bile sabredemezken Rabbinizden size gelen mesajın ağızını şunca zaman geçtiği halde hala hiç açmamışsanız, Mevla darılmaz mı?"

"Her gün, namazda onlarca kez tekrarladığımız Fatiha'nın ne dediğinden dahi habersizseniz, Kuran size kırılmaz mı? Rahmet kaynağı Rabbul Alemin'in sana tenezzül buyurup da nüzul ettiği mesajı, sen Ademoğlu 'tenezzül buyurup'(!) da; 'Rabbim bana ne diyor, ne demek istiyor?' diye merak dahi etmezsen; bireysel toplumsal, duygusal, düşünsel, siyasal, ekonomik, hülasa hayatın tüm alanlarıyla ilgili hastalıklarına nasıl ve nereden deva bulursun? Kuran eczanesine sahip olup da, bin bir hastalığın pençesindeki yatalak bir hastanın bitkisel hayatına mahkum olmak, aslında neyin cezasıdır?"⁴⁹

Bize verilen bir reçeteyi okumayız, üzerinde yazanı yaparız. Kuran amaç değil, araçtır. Amaç Kuran'ı okumak değil, doğru yolda ilerlemektir. Doğru yolu bulamamış birinin okuması boşa gitmiş demektir. Sevap olan Kuran'ı okumak değil öğrenmektir. Aslında kuru kuruya öğrenmek de değil, yaşama geçirmektir. 'Biz anlama karşı değiliz. Hem Arapçasını hem

⁴⁸ Süleyman Ateş, Vatan Gazetesi, 10.05.2007, <http://haber.gazetevatan.com/Haber/118930/1/Gundem>

⁴⁹ Mustafa İslamoğlu'ndan akt. Hamdi Kalyoncu, İkra Okuma Psikolojisi

Türkçesini öğrenin' derler. Ama Türkçesini yani anlamını öğrendikten sonra Arapçayı bilmeyen biri olarak Arapçasını ne yapacağını söylemezler. Bugüne değin tek bir Kuran çevirisi karşısına rastlamadık ki, Kuran'ın 'asıl amacı' dedikleri *uyarısı* dışında nasıl bir amacının olduğunu açıklayabilsin. Kuran'ın Arapçasını okuyup dinlemekte diretenler Elçi'nin parmağıyla gösterdiği yöne değil, Elçi'nin parmağına bakmaktalar.

Kuran en yalın tanımıyla Tanrı'nın kullarıyla konuşmasıdır. Namaz veya dua ise en yalın tanımıyla kulun Tanrı'sıyla konuşmasıdır. Kuran kulun Tanrı'sıyla konuşmasını ve Tanrı'nın sözlerini dinlemesini buyurur. Bunun bir karşılıklı konuşma olduğu açıktır. Kuran'ı Arapça okuyup namazı Arapça kılanlar, bilmedikleri dilde diyalog sürdürebileceklerini savunmaktalar.

Kuran'ı anlamak

Konu Kuran'ın hangi dilde olduğu değildir. Kuran'ı okumak da değildir. Ancak yaşama geçirilmesidir. Yaşama geçirilmesi için okumak ve anlamak zorunludur. Kuran'ı Türkçe okumanın amacı sevap kazanmak olmayacaktır. Çünkü yaşama geçirmediğimiz Kuran'ı Arapçasından veya Türkçesinden okumak da, anlamak da sevap kazandırmaz.

Kuran'ı anlamak için önceden şu kadar bilgiyi öğrenmek, şu kadar kitabı okumak, şu kadar disiplinde yetkin olmak gibi önkoşullar, Kuran'ın kula yetmediğini söylemenin dolambaçlı yoludur. Sanki Muhammed Peygamber ve kitap verilen öteki elçiler bu sayılan önkoşulları yerine getirmiştir. Kuran'a el sürmeden onu 'anlamaya hazırlanmak', karada uzun uzun yüzme dersi almaktan başka bir şey değildir. Batmamayı başarabiliyorsanız suya atlayıp yol almaya başlamak için olimpik yüzücü olmayı beklemeniz gerekmez. Su sizi kaldırır. Her Şeye Güç Yetiren, suyu da sizi kaldıracak yapıda yaratmıştır.

Çevirisinden Kuran öğrenilmeyeceğini savunanların bahanelerinden birisi tefsir okunması gereğidir. Kuran, en güzel tefsirinin kendisi olduğunu söyler (25:33). Yine de başka bakış açılarını keşfetmek, emek tüketmiş, Kuran'ı anlama çabasında yol almış kişilerin görüşlerini öğrenmek isteyen tefsirlerden yararlanmasında yanlış bir şey yoktur. Ancak tefsir okuyacakları eleştirel okuma yapmaları gerektiğini söylemeliyim. Pek çok tefsir Kuran'ın anlamını Kuran dışı kaynaklarda aramıştır. Hadis ve tarih kaynaklarını Kuran'a eş sayanlar, yazdıkları tefsirlerde bunları kendi anladıklarının önüne koymuş veya doğrudan bu öyküleri aktarmış ve kendi anlayışını bildirmekten çekinmiştir. Böyle tefsirler ayetlerin anlamını daraltabilir, çarpıtabilir, yarardan çok zarar verebilir. Kişi, ayetleri anlamak için hadislerle veya tarih kitaplarına başvurmak zorunda ise zaten tefsir yapmamalıdır. Çevirinin iyisinin, kötüsünün olduğu gibi; çeviri hatası diye bir kavram olduğu gibi, kötü veya yanlış tefsir diye de bir olgu vardır.

Kuran'ı okuyup anlamak Müslüman olmanın ön koşuludur. Şahadet sözü söyleyerek Müslüman olunmaz. Kimse Müslüman doğmaz. Sonradan, özgür iradesi ve bilinçli seçimiyle Müslüman olur. Kuran'ı okuyup anlamak başlangıçtır, özel ilgi alanı değildir (bkz: 20:124-126). Dini öğrenmenin en kısa ve en kolay yolu olan Kuran çevirisi okumak aynı zamanda en doğru yoldur. Bu bir rastlantı değildir. Tektanrıcılığın çoktanrıcılıktan daha yalın ve anlaşılır olduğu gibi dini Kuran'ın çevirisinden öğrenmek, insan yazması cilt cilt kitabın arasında boğulmaktan daha yalın ve anlaşılırdır.

İslam milletinin Kuran'ı anlamaksızın –okumaksızın değil, *anlamaksızın*– geçirdiği her gün boşadır. İnanan herkes okusun, herkes anlamaya çalışsın, kim bilir ortaya neler çıkacak. Akıl akıldan üstündür. Danışma ve tartışma (3:159, 42:38) ile başka anlayışlar bir araya

geldiğinde nasıl bir ilerleme ortaya çıkar, neler keşfedilir hiç düşlemiyoruz. Şu anda Kuran'ı gerçekten anlamak ve insanlara anlatmak için uğraşan bir avuç adam var Türkiye'de. Bir avuç değil de bir milyon veya yüz bin veya on bin kişi olsaydı neler olurdu? Bu yazıyı Kuran'ı anlamış olma duygusuyla yazmıyorum. Ama yaptığım çağrıya karşılık vermek Kuran'a inanan ve onun mesajının yayılmasını isteyenlerin borcudur. Yanılıyorsam bana yanıldığımı gösterin. Kuran'ı anlamaya ve yalnızca ona uymaya çalışanları susturmaya çalışarak, onları duymazdan gelerek ne kazanılır? Engelleyip yok saymak yerine Kuran'ı siz bu kişilerden daha iyi anlamalı, çekinmeden tartışmalı, çürütmelisiniz. Hem yanıldığını düşündüğünüz insanlara yararınız dokunmalı, hem kendinize. Müslümanlık bunu gerektirir, başka türlüünü değil.

Kuran roman gibi okuyup öğrenilecek veya doyuma ulaşıp bırakılacak kitap değildir. Birinci kanıt Kuran'ın kendisine anımsatma (*zikr*) demesidir (6:126, 17:41, 20:3...). İkincisi Elçi'ye ve beraberindekilere gece çalışmayı önermesidir (73:2-7, 20). Üçüncüsü ağır ağır, düşünce düşünce okumayı buyurmasıdır (73:4). Bu aynı zamanda öğrendiklerini yinele, sık sık geri dön demektir. Dördüncüsü, Kuran konuşma üslubuyla anlatır. Bunun okur üzerindeki olumlu ve sarsıcı etkileri pek çok kitapta uzun uzun işlenmiştir. Beşincisi görünürde konu ayrımı yoktur, hemen her sure birçok konudan söz eder. Bu son iki özelliğin sonucu, aralardan birer paragraf veya ayet bile okumanın insanda çarpıcı bir etki yaratabilmesidir. Bu özelliklerden bellidir ki Kuran sık sık anımsanacak, yineleme yapıp tazelandikçe daha iyi öğrenilecek bir kitaptır. İşte bunun için de Türkçesini öğrenip daha sonra Arapçasından devam etmek anlamsızdır. Sürekli Türkçesi okunacak, namazda imamdan sürekli Türkçesi dinlenecek ve üzerinde düşünülecek, akla veya Kuran'ın deyişiyle *kalbe* kazanacaktır. Bunu yapmamak Kuran'ı terk etmektir. Kuran'ın öngörüsü çoktan gerçekleşmektedir, Müslüman toplum Kuran'ı terk etmiştir. Elçi bizden şikayetçi olacaktır.

Kuran'ın *indirilmesi* deyimi atmosfer veya yukarı yönle ilgili değildir. Evrenin her yeri bize göre yukarıdır. Kuran'ın indirilmesi Allah'ın insanın biliş seviyesiyle anlayabileceği bir sözlü mesajı yaratmasıdır. Allah'ın sınırsız bilişinden insanın kısıtlı biliş seviyesine indirilmiştir. Herkesin biliş seviyesi aynı değildir. Herkes Hegel veya İbni Arabi okuyamaz. Bir şey yazdığınızda üslup ve içerik bakımından kimine göre ağır kimine göre hafif olabilir. Peki, Allah Kitap'ını hangi biliş seviyesine göre yazmıştır? Allah'ın yeteneğinin insanlar gibi kısıtlı olmadığı bilgisi, Kuran'ın her insanı ilgilendirecek ve ona yararlı olabilecek bir kitap olduğuna inanmamızı gerektirir. Değişik düzeylere seslenişinin sonucunda Kuran'ın buyruklarının, yönlendirmelerinin ve önerilerinin de değişik düzeylerde anlamlandırılması ve buna göre iş yapılması beklenir. Kimi görünenin ardındadır, insanın insana vurmasını zulüm sayar ve çocuğunu döven komşusunu uyarır. Kiminin anlayışı göze görünmeyen, daha derinlikli konuları anlamaya yeter, sözgelimi bankacılık düzeninin yıkımından uzak durmaya ve insanları kitap yazarak uyarmaya çalışır. Bunların ikisi de Kuran'ın iyiliği emredin, haksızlık etmeyin buyruğundan çıkarılabilecek sonuçlardır. Bu, Kuran'ın benzetmeli ayetlerinin de, açık yargı veren ayetlerinin de herkesin payınca anlaşılabilmesinin bir örneğidir. Tanrıbilim profesörüne beyaz insanın beyaz topraktan, siyah insanın siyah topraktan mı yaratıldığını soran insana kelam dersi veremezsiniz. Ama onun bile Kuran'dan, yani kuşkusuz Türkçesinden anlayıp öğüt alacağı ve kendisini iyileştireceği bir payı vardır. Aksine, ona anlamsız sesler çıkarmasını ve dinlemesini öğütlerseniz yerinde sayacak, böyle akıldışı sorular sorarak ömrünü tamamlayacaktır.

Sorun Kuran'ın mesajını almaktır. Yahudilerin de çoğunluğu Tevrat'ı okumakta ama anlamaya çalışmamakta, anlasalar da uygulamamaktadırlar. Kuran büyük olasılıkla Kitabı

Mukaddes'ten sonra dünyanın en çok okunan ikinci kitabıdır ancak kesin olan bir şey var, dünyanın en az anlaşılan kitaplarından biridir. *"Kuran'ın öğrenilmemesi için gösterilen çabanın yarısı Kuran'ın öğrenilmesi için gösterilseydi, Müslüman toplumlar şu anda bulundukları yerde değil, gelişmiş toplumlar düzeyinde olurlardı."*⁵⁰

Kuran'ı öğreten Allah'tır (55:2). Allah, aklını kullanan, atalarını ve çoğunluğu putlaştırmayan (2:170, 5:104), sanının ardından gitmeyen (10:36), ancak kesin kanıta inanan (2:170, 11:28,63,88, 18:15, 35:40, 46:10, 47:14) ve 'Allah bana yeter' diyenlere (4:45) Kuran'ın mesajını her türlü dolayla öğretir.

Kuran ayetleri birleştirilmesi gereken noktalardır. Birleştirence ortaya çıkacak olan resim yol gösterici ışık olacaktır. Ayetlerin her birini ne denli iyi anlarsak noktaların yerleri o denli isabetli olur, resim daha net olur. Ne kadar çok ayeti çalışır ve anlarsak noktaların sıklığı o denli artar, resmin derinliği ve yoğunluğu artar. Ama Kuran'a başka kaynakları eş koşarsak resme dışarıdan noktalar eklenir, dağınık gider, eğri büğrü bir biçime dönüşür. Allah'ın doğadaki ayetleri ise elimizde tuttuğumuz kalemdir. Kalem niteliğini bilgi düzeyimiz belirler. Yalnızca Kuran'ın kılavuz edinilmesinin mantığı kısaca budur. Çeviriler, yalnızca Kuran'ın kılavuz edinilebilmesi için olmazsa olmazlardır.

* * *

Kuran'ın çevrilmesi konusunda sonuç olarak;

- Kuran'ın çevrilemeyeceğini veya
- Kuran'ın çevirisinden okunamayacağını

Savunanlar anadili Arapça olmayanlara bir çözüm sunmak zorundadırlar. *Bütün dünyanın Arapça öğrenmesi* bir çözüm olmayacağına göre Kuran'ı anlamak isteyen ne yapması gerektiğini açık ve net biçimde ortaya koyamayanlar bu konuda yasakçı yargılara varmaktan çekinmeli ve *'bilmiyorum'* yanıtını benimsemelidirler. Kanıt yükümlülüğü iddia makamının üzerindedir. Kuran'ın sınırlamadığı konularda Müslümanlar serbesttir.

⁵⁰ Ali Rıza Safa, Elektrikler Kesikti Çalışamadık Allahım

VI. Anadilinde namaz

Namazın dilini tartışmadan önce namazın ne olduğunu, ne olmadığını anımsayalım. Namaz bir bütünün parçasıdır. İslam yaşamının bir parçası ve Allah'a bağlılığın veya bağlanma çabasının bir sonucudur. Namazı bir bütünün parçası veya bir niyetin sonucu olduğunu anlamazsak onu yanlış yere koyarız. Sonuçtan nedene gitmeye çalışır, bütünün diğer parçalarını eksik bırakarak kurtulacağımızı sanırız. Kişi Allah'a bağlanma çabası içinde değilse namazından yarar sağlaması zordur. Kişinin yaşamının bütününe Allah'ın dileğine koşut olarak yön verme çabası yoksa namazından sağlayacağı yarar sınırlı olacaktır.

Çözüme kavuşturulması veya tartışmanın odağı gereken konu namazı anlamaktan geçer. Namazın Arapça olması için bahaneler arayanlar namazın kendisini büyük oranda anlamamışlardır. Namazda ve namazla da kalmayıp Müslüman'ın bütün yaşamında başarı için gerekli ve geçerli olan değerler adanmışlık, samimiyet ve alçak gönüllülüktür. Bunlar kişinin ruh durumudur, söylenen sözler değildir.

Kimi Kuran çevirisinde bağlam gözetmeksizin namaz diye çevrilen *salat* sözcüğüne namaz anlamı yüklemek sağlıklı değildir. Yönelmek, destek vermek gibi pek çok anlamı vardır (zıt anlamının verildiği 75:31,32 ayetlerine bakınız). *Salat* sözcüğünü namaz karşılığına sıkıştırmak bir anlam daraltması ve başlı başına bir sorun gibi gözüküyor ancak burada yalnızca namaz anlamını tartışacağım. Bu yazıda *Türkçe ibadet* sözcük öbeğini kullanmıyorum, onun yerine *Türkçe namaz* diyorum. İbadet kulluk demektir. Kulluk yaşamın her anında yapılır. Kulluğun dille yapılan kısmı dua ve namaz olabilir. Namazın yanında duanın da Türkçe olması gerektiğini ayrıca savunmalı mıyım? Zaten Türkçe namaz için geçerli olan savlar dua için de geçerli olacağı için yalnızca namazdan söz edeceğim.

Yaklaşık 15. yüzyıla değin Türkçe karşılığı (yükünç) kullanılan Arapça *salat* sözcüğü son yüzyıllarda yerini Farsça kökenli namaz sözcüğüne bırakmıştır. Dolayısıyla dua etmek, izlemek, desteklemek gibi geniş bir kapsama sahip olan Arapça Sad-Lam-Vav kökünün anlamı günlük dua törenine indirgenmiştir. Bu kök Kuran'da 99 kez geçer. *Salat* diri tutulması istenen bir kulluk görevidir. Bu özelliği (Allah'a) yönelme durumunu sürdürmek olarak açıklayabiliriz. Bu durumda yönelme kavramı, bağlamına da bağlı olarak *salat* sözcüğünü geniş biçimde karşılayacaktır. Yönelme sözcüğünün Türkçedeki çok anlamlılığı 'ayakta tutulan' ve tören olarak eyllenen *salatı* karşılayabilir. Dua (çağrı) yalnızca Allah'a yapılacağından *salat* etme veya *salatı* ayakta tutma durumu Allah'a yönelme durumu anlamına gelecektir. Yönelme anlamı 75:31-32 başta olmak üzere 2:45, 6:92, 11:87, 14:40, 87:14-15, 96:9-11 ayetlerinde belirgindir.

Namaz/*salatı*/yönelmeyi ayakta tutmak yalnızca namaz kılarak değil, Allah'a teslim olarak yaşamını ona hizmete adama durumunun sürmesidir (6:71-72). Namaz nedir sorusuna verilecek yanıtlarda –ister doğrudan Kuran'dan yanıtlar olsun, ister Kuran'ın açıklanıp yorumlanmasıyla verilecek yanıtlar olsun– namazın sözleri ve sözlerin dili konusu en sonlarda yer alacaktır. İşin gerçeği kişilere anlatılması gereken namazın dili değil, doğru namazın nasıl olduğudur. Bir bakıma savunulması gereken *Türkçe namaz* değil *doğru namaz*dır. Olaya bu görüngeden baktığımızda göreceğiz ki; Arapça namazda direktmek, olayın özünün kaçırıldığının kanıtıdır. Namazın dili de; sözleri, hareketleri, uzunluğu gibi Kuran'ın kişiye tanıdığı özgürlük alanındadır. Çünkü ayrıntılı ve tek başına yeterli olan Kuran namazın saygıyla ürpererek, adanmışlıkla, korkuyla yerine getirilmesi gerektiğini söylerken bunlara hiç değinmez. Çünkü kişiye yarar sağlayan ve kötülükten alıkoyup onu daha iyi bir kul yapan bu ayrıntılar değildir. Bu durumda namaz kılmanın anlamına ve gereğine ikna olmuş kişi kendisi için en iyi biçim ve

içeriği keşfetmelidir. Ancak *salat* kavramı namaz kavramını ne ölçüde karşılıyor, bu ayrı bir tartışma konusudur. Burada geleneksel bir uygulama olan namazın dilini tartışacağım. Bu yüzden bu uygulamanın kapsamı dışına çıkmayacağım. Dolayısıyla başlangıç noktamız *salatın* ne olduğu değil, namazın ne olduğu olmaktadır.

Namaz nedir?

Namazın ne olduğu konusunda farklı fikirler vardır. Eylemin tanımlanış biçimine göre ne işe yaradığı veya neden uygulanması gerektiği sorularına verilen yanıtlar da farklı olabilmektedir. Burada bu farklı yorumları tartışmayacağım ancak hepsinin de namazın anadilinde uygulanmasını gerektirdiğini göstereceğim.

Birinci görüş namazın bir Kuran çalışma ve anımsama biçimi veya kısaca bir eğitim olduğudur. Buna göre namaz, ezberlenmiş veya imamın ezberlendiği veya hatta kimi durumda kişinin kağıttan okuyabildiği surelerin dinlenmesi ve o günkü Kuran çalışmasının böylece tamamlanmasıdır. Kuran'ın anadilinde okunması ve seslendirilmesi gereği konusunda sunduğum bütün savlar böyle bir namazın da anadilinde kılınması gerektirir.

Bu görüşe göre namaz Allah'la bir tür diyalog olamaz. Ancak kişinin kendine yapacağı bir aşılama, kendi kendine öğüt verme nöbeti olabilir. Elimizde bu olasılığı doğrulayan bilimsel bulgular var. Bir ruhbilim deneyinde bir öbek deneğe sorular yöneltilerek soyut düzeyde, nedenler ve amaçlar üzerinde düşünmesi sağlanıyor. İkinci öbeğin ise alt düzeyde ve nasıllar üzerinde düşünmesi sağlanıyor. Hemen ardından gerçekleştirilen basit bir kendine hakim olma sınavında birinci öbek daha başarılı oluyor.⁵¹ Bu ve benzeri deneyler bize şunu işaret ediyor olabilir: Kişi günde birkaç kez kime kulluk ettiğini, Allah'ın kime yardım edip kimi bağışlayacağını kendi kendine anımsattığında ve başarmak için yardım istediğinde, eylemlerinin sonuncu amacını anımsamış, *nasıllardan* çok *nedenleri* aklında tutmuş olacaktır. Bu bir koşullandırma değildir. Görsel ve işitsel koşullandırmalar yalnızca içerik anlaşıldığında etkili olur.

İkinci görüş namazın bir Kuran çalışması değil, düzenli bir dua/çağrı/yakarış olduğudur. Bu yakarışın kimine göre kültüre özgü, kimine göre kültüre göre değişmeyen bir düzeni olmalıdır. Kişi o an için uğraşını ve insanları unuttur, Allah'a odaklanır ve Allah'a karşı sürekli takınması gereken tutumu, yani saygı, ürperti, boyun eğme ve umut duygularını sözel olarak yaşar. Bunu sağlayabilecek Kuran metinleri veya Kuran dışı dua metinlerini seslendirir. Bu yoruma göre namaz uygulaması kişinin kendini sürekli içinde bulunuyor olması gereken bilince döndürmesidir. Yani bir tür sıfırlamadır. Sürücünün küçük direksiyon hareketleriyle otomobile şeridi ortalatması gibi... Her namaz zamanı küçük bir düzeltme hareketidir. Böyle bir bilinç düzeltmesinin bilince en derin yer etmiş olan dille, anadiliyle yapılması gerektiğini çıkarsamak çok mu zor?

Bu ikinci görüşe göre namazın bir diyalog veya Allah'ın çağrısına verilen bir yanıt veya bir karşı çağrı olduğu öne sürülebilir. Ama o zaman amacın Tanrı'ya bir söz söylemiş olmak değil, kişinin kendi durumunu veya içinde bulunuyor olması gereken durumu kendine sesli olarak itiraf etmesi olduğu gözden kaçırılmış olacaktır. Allah'ın kimsenin durumunu ve dileğini

⁵¹ Kentaro, Construal Levels of Self Control, Journal of Personality and Social Psychology, vol 90(3), March 2006, 351-367, <http://psycnet.apa.org/?fa=main.doiLanding&doi=10.1037/0022-3514.90.3.351> Deneyin bir özetine şu adresten ulaşılabilir: <http://www.spring.org.uk/2008/09/how-to-improve-your-self-control.php>

öğrenmek için sözlere gereksinimi yoktur. O insanların durumunu ve dileğini insanlardan da iyi bilir.

Üçüncü yorum diyebileceğimiz bir görüş namazda bu iki bileşenin her ikisinin de bulunduğunu söyler. Her ikisi için geçerli olan çıkarımlar elbette karma yorum için de geçerlidir.

Bunların dışında bulunan ve tasavvuf yorumu olarak kabaca adlandırabileceğim yorum namazda okunan her şeyin -ayet olsun olmasın- sihirli şeyler olduğu inancına dayanır ki bunun desteksiz olduğunu ve yoz doğu dinlerinden geçme bir boş inanç olduğunu ilgili bölümlerde açıkladım.

İnananlar gerçeğin tanıklarındırlar, öyleyse gerçeğe yüzleşelim. Türkiye Müslümanları sessiz, işlevsiz ve pahalı camilerde, parayla namaz kıldırın adamların arkasında, boş zihinlerle, ne yaptıklarını, ne dediklerini bilmeden yatıp kalkıyorlar. Allah'la ilgili biraz bir şey bilen biri bunun gerçekten Allah'ın dileği olduğunu söylerken yutkunur. Durumun böyle olmasında namazın yabancı dilde kılınmasının yadsınamayacak bir payı vardır.

Sözüm ona din adına yazılan pek çok kitap namazın ne olduğu sorusundan özenle sakınır ve namazı açıkça *simge* olarak niteler. Simgeler iletişim parçalarıdır. Bir insanın başka bir insana söylemek istediğini taşıyan ama dil tanımına girmeyen görüntü, ses veya davranış göstergeleridir. Bu durumda namaz insanlara gösterilecek bir gösterge olmakta, ne yazık ki 107:6'daki tanıma uymaktadır:

“Namazlarından gaflet içindedir onlar! Riyaya sapandır onlar/gösteriş yaparlar.” 107:5-6

Kuran'da anlatılan *salat* eğer namaz ise, bu kültürel bir simge değil, genel tutum ve davranışla desteklenmesi gereken kişisel bir arınmadır. Özünde zorunluluk değil gereksinim duyulan ve yarar sağlanacak olan bir araçtır. Kişi bu araçtan kötülükten arınmak, iyilik için çabalamak, durumunu sürekli iyileştirmek ve inancını sağlamlaştırmak için yararlanmalıdır. Namazın yabancı dilde kılınmasının onun bir simgeye dönüşmesinde yadsınamaz bir payının olduğunu düşünüyorum.

Namazın tanımını ve varlık nedeni ortaya koyulunca tartışma konusunun iki ayrı bileşeni olduğu ortaya çıkar. Namazın varlık nedeni düşünülünce akla ilk gelmesi gereken soru namazın kimin için kılındığıdır. Namazın biçimi de düşünülünce akla gelen konu ise namazdaki okumaların niteliğidir. Konunun iki bileşeni namazın kimin için kılındığı ve namazdaki okumaların ayrımıdır.

1) Namaz kimin için kılınır?

Namaz kılan pek çok kişi bu yaptığının anlamı üzerinde düşünmemiştir ama bunu yüksek sesle söyleme yürekliliği de yoktur. Bu kişiler Kuran'ı okusalar, bu soruya yanıtları *'Allah öyle buyurdu'*nin ötesine geçebilirdi. Namaza Allah'a ne için seslenileceği, ne dileneceği sorusuyla yaklaşmak gerek. *'Allah günde beş kez istemiş, neden istediğini bilmiyorum ama yapıyorum'* anlayışıyla değil. İnanan kimse, bağışlanmayı sağlayacak veya onu yitirecek denli büyük bir ayrım yaratan bir görevi akla yatkınlaştırma çabasından kaçınmaz. Gerçekte kişi namazı kendisi için kılar:

“Ve kim didinir, gayret sarf ederse hiç kuşkusuz kendi benliği lehine gayret sarf etmiş olur.”
29:6

“Namazı da kıl! Çünkü namaz, çirkinliklerden ve kötülüklerden alıkoyar.” 29:45

“Eğer nankörlüğe saparsanız şu bir gerçek ki, Allah size muhtaç olmayacak bir ganidir.”

39:7

“Şükreden kendisi lehine şükreder.” 31:12

Doğrusu bir Müslüman'ın kendisine sorması gereken soru bulunduğu vaktin namazını kılıp kılmadığı değildir. İyi bir Müslüman'ın kendisine sorması gereken soru namazının iyi olup olmadığı veya son kıldığı namazdan ne anladığı olmalıdır. Çünkü namazın kişiye bir yararı olmalıdır. Bunu anlamadıkça, kişinin namaz ve dinin bütünü için varacağı yargılar yanlış olacaktır. Aklını dışlayacaktır, Kuran'a öteki kaynakları eş koşacaktır. Arapçılığa kapılacak, kalabalıkla birlikte suyun akış yönünde sürüklenecektir. Namazı kaza, sünnet, farz, vacip, tespih gibi sınıflara ayıracak ve her birine ayrı değer biçecektir. Gerçekte namaz Allah'ı yüceltmek için kılınır. Ne var ki Allah'ın yüceltilme gereksinimi yoktur. O zaten yücedir. Allah kişinin aklında, gönlünde yüceltilir. Kişi Allah'ı yücelttikçe onun kusursuzluğu, dönülecek tek yer olduğu, tek kalıcı gerçek olduğu yavaş yavaş bilişine ve bilinçaltına işlenir. Yüceltme anlamla ilgilidir. Kişi anlamını bilmediği seslenişlerle hiçbir şeyi yüceltemez, ona duyduğu saygıyı artıramaz veya koruyamaz. *Subhan* denince hemen aklında anlamı çakmıyorsa bu sözcükle Allah'ı yüceltemez. Allah'ı yüceltemezse ona yeterince saygı duymaz, onu unutmaktan yeterince çekinmez. Namazını bitirir bitirmez kötü işler yapmaya devam eder. Bu namaz kişiye yarar sağlamamış bir namazdır. Oysa az önce Allah'a 'Sen kusursuzsun, her şeyi bilersin, senden iyi dost, senden iyi yardımcı bulunmaz...' biçiminde seslenmiş olsa bunlar aklında kalacak ve karşısına çıkan kötülükten sakınacak, Allah'la birlikte olmayı seçecektir. Yüceltme, aklımızda olup biter. Yabancı sözcükler aklımızı devreden çıkarır, bizi papağan yapar.

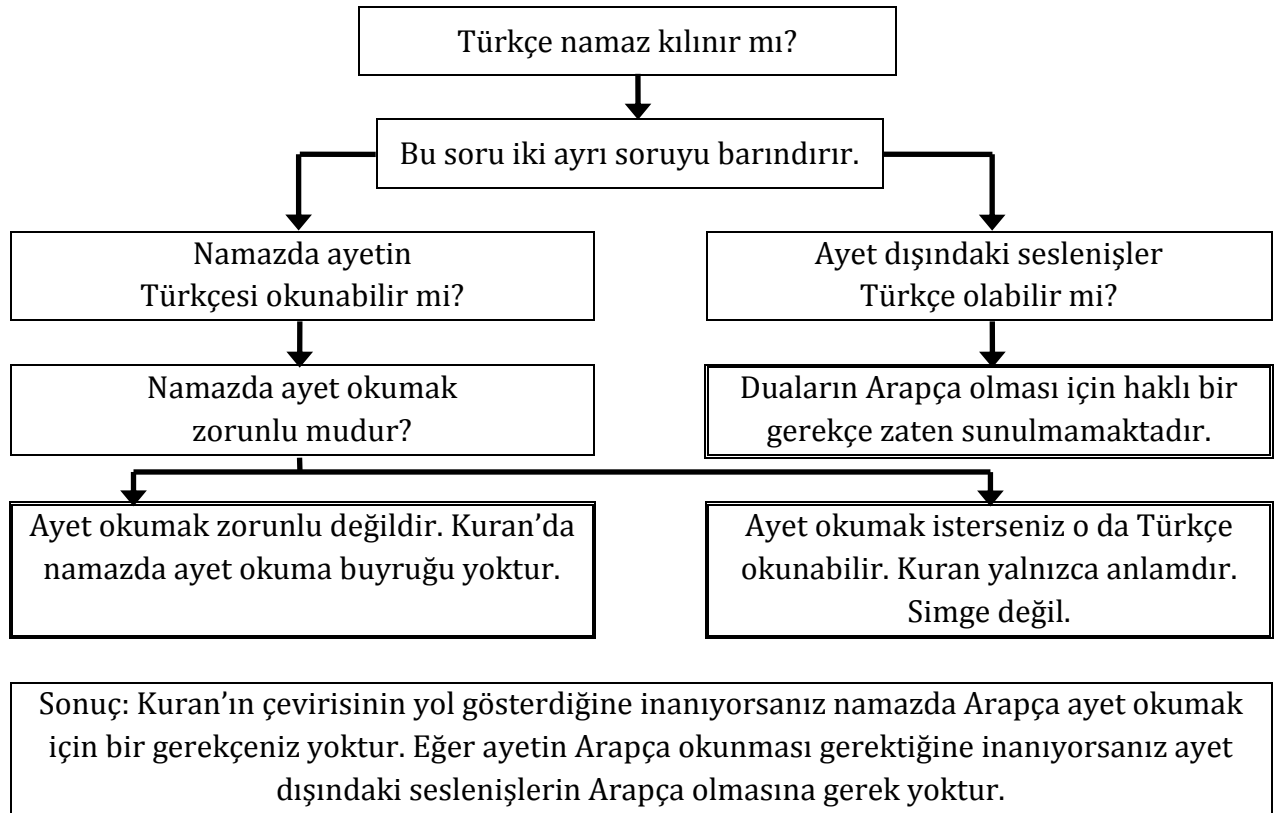
Duanın anadilinde olacağını kabul edip namazı bundan ayıran ve Arapçasını savunanların namazın ne olduğunu bildiklerinden emin değilim. 'Namazda söylenenleri Allah'ın anlaması' tanımsız bir kavramdır. Anlama, bilinmeyi bilme sürecinin bir parçasıdır. Allah anlamaz, öğrenmez, yalnızca *bilir*. Allah'a bir şey anlatamayız, o her şeyi çoktan bilir. Kişi, namazı Allah için değil, kendisi için kılar (17:15, 29:6, 30:44, 39:41, 41:46, 45:15). Allah'a yarar sağlamak olanaksızdır. Namazın yararı kılanadır. Namaz Allah'a karşı bir gösteri değildir. 'Neyi niye yaptığımı anlamıyorum ama istedin, işte yapıyorum' bilinciyle belki bozulan yeminlerin fidyesi ödenir ama namaz kılınmaz. Namazın anlamlı gelmesi, içimize sinmesi gerekir. Bunun için de okuduğumuzu (veya toplu kılınıyorsa imamın okuduğunu) kendi kulağımızla duymamız, anlamamız gerekir. Konuyu iyice açıklığa kavuşturmak için kavramları zorlayıp bir an için duayla namazı ayırmayı deneyelim. Genel olarak dua Allah'tan bir şey istemek, namaz da Allah'ı yüceltmek olarak tanımlanıyor. Bu durumda öne sürülen şu oluyor: Allah'tan bir şey istenirken Türkçe istenir ama onu yüceltirken Türkçe yüceltilmez. Allah'tan Türkçe istemenin sunulan gerekçesi kişinin kendi sözlerini kullanabilme gereksinimidir diye kestiriyorum. Peki, kişinin Allah'ı kendi sözleriyle yüceltemeyeceği nerede yazılı? Övgü yalnızca ona değil mi? Bütün güzel adlar onun değil mi?

2) Namazdaki okumaların ayrımı

Açıklığa kavuşturulması gereken ikinci konu ise okumaların türüdür. Namazda iki tür okuma yapılabilir. Kuran ayetleri ve ayet olmayan sözler. Bu ikisi için ayrı düşünölmeli ve ayrı yargıya varılmalıdır. Kuran ayetlerinin de okunduğu geleneksel biçimdeki namazın bütününe Türkçe kılınıp kılınmayacağı tartışması ilke olarak yanlıştır. Kuran ayetleri ayrı, öteki seslenişler ayrı bir tartışmadır. Aşağıdaki çizime bakalım.

Yukarıda değindiğim bu iki konuyu açıklığa kavuşturarak, ayrı ayrı ele alarak tartışan hemen hiç bir kaynak yoktur. Bunun öncelikli nedeni anadilinde namaz olmayacağını savunanların bunu yaparken tartışmaktan kaçınmaları, başkasının görüşlerini sorgulamadan körü körüne yinelemeleri, nesnel bir bakışa sahip olmamaları, eleştirel düşünememeleridir. Karşıt görüş bildireceklerin öncelikle namazı ne için, kimin için kıldıklarını belirtmeleri, sonra da iki ayrı okuma türünü ayrı ayrı tartışmaları gerekmektedir.

İşin gerçeği, konu bir paragrafta çözümlenebilir. Bütün gün herkesle Türkçe konuşuyoruz, namaz vakti gelince Allah'la Arapça! Bize şah damarımızdan, kendimizden bile daha yakın olan, iletişim kurmak için sözcüklerin bile gerekmediği Allah'la kendi sözcüklerimizle konuşamamak neyin nesidir? Kuran okuyanlar Allah'ı dinlerler. Kuran'ın Arapçasının okunması gerekiyor ise, bu demektir ki Allah yalnızca Araplarla konuşur. Bu demektir ki Allah yalnızca Araplara yol göstermek istiyor. Bize değil. Bu durumda biz Allah'ı anlamadığımızı itiraf etmek durumunda kalırız. Allah'ın anlamadığımız sözlerinden sorumlu tutulmamız beklenemez (!). Allah'ın her milletle Arapça konuşacağını savunmak, ona haksızlık etmektir.

Hiçbirimiz annemizle onun ve bizim anladığımız dilden başka bir dilde konuşmayı kabullenemeyiz. Bize annemizden çok daha yakın olan yaratıcımızla neden bilmediğimiz bir dilde konuşmak zorunda kaldığımız ve onun bizimle neden bilmediğimiz bir dilde konuştuğu sorularına son kertede güçlü ve inandırıcı bir yanıt verilmesi gerekmez mi? Ne yazık ki uydurma hadisler, tarihi söylentiler, dogmalaştırılan fetvalar ve mantığa takla attıran gerekçeler bu güçlü, inandırıcı ve doyurucu yanıtı sağlayamıyor. Kim idamla yargılandığı bir davada en iyi bildiği dilden başka bir dilde savunma yapmak ister? Veya şöyle bir örnek verelim. Düşünün ki bir adamın krala yalvarıp onu kendisini idam ettirmemesi için ikna etmesi gerekiyor. Kral her dili biliyor. Bu durumda kim en iyi bildiği dilden başka bir dili kullanmak

ister? Kuşkusuz bütün benzetmeler eksiktir. Allah'ı benzetmek olmaz. Bu örnekler yalnızca ortadaki mantık açmazını ortaya koymak içindir. İnsanın onunla kuracağı iletişimden daha önemli, daha yaşamsal bir iletişim olamaz. Tanrı'sını ciddiye alan herkes onunla kurabildiği en nitelikli iletişimi kurmaya çalışacaktır.

Bu iki yönlü iletişimin insandan Tanrı'sına doğru olanına dua veya Türkçe karşılığıyla *çağrı* deniyor. Kuran'da pek çok kez salat kavramı ile birlikte, yer yer onun yerine anılan dua kavramı üzerinde duralım. Geleneksel olarak duanın hep söz biçiminde olduğu varsayılır. Ama Kuran'ı dikkatle incelediğimizde duanın söz olması gerekmediğini, yalnızca akıldan veya gönülden geçirilen dileğin de dua olduğunu görüyoruz.

"Görmedin mi göklerdeki ve yerdeki şuurular da, bölük bölük olmuş kuşlar da Allah'ı tespih etmektedir. Her biri kendine özgü duasını[salat], kendine özgü tespihini bilmıştır." 24:41

Bu ve benzeri pek çok ayette bilinçsiz hayvanların, hatta cansız nesnelerin duasından veya Allah'la iletişiminden söz edilir. Bu iletişimin sözlü olmayacağı ortadadır. Aç bir hayvanın yiyecek bulmayı dilemesi onun duasıdır. Bu iletişim, önceki bölümde incelediğimiz sözlü iletişim tanımlarının hiçbirine uymamaktadır. Sözlü iletişim dolaylıdır, dilekler seslere ve harflere taşınır. Bu ayette sözü edilen ise doğrudan iletişimdir. İnsan ve öbür bilinçli varlıklar da doğrudan iletişim kurabilirler. İşte bu, akıllarından veya gönüllerinden geçirdikleri dilektir. Fatiha suresindeki *"yalnız senden yardım dileriz"* seslenişinin yalnızca inananların ağzından olmadığı, bütün yaratılmışların sesleniş olduğu biçiminde yorumlar akla yatkındır. Çünkü Allah'tan başka yardım istenecek bir şey zaten yoktur.

"Onlara çağırırsanız, çağrınızı duymazlar. Duysalar da size cevap veremezler." 35:14

"Göklerde ve yerde kim varsa ondan ister." 55:29

Bu demektir ki, insan ister bilinciyle Allah'a yönelip ondan istesin, ister uydurduğu sahte tanrılara, sonuç değişmemektedir. Kim, her ne isterse aslında ondan istemektedir. Değişen yalnızca bunun bilincinde olmak veya olmamaktır. Kuran'da alıntı yapılan kişilerin dua sözcükleri çoğu kez kavramsaldır.

"İnsanlardan bazısı şöyle der: 'Ey Rabb'imiz, bize dünyada ver.'" Böylesi için ahirette bir nasip yoktur." 2:200

"Her kim iğreti hayatı ve onun süsünü isterse böylelerinin yapıp ettiklerinin karşılığını kendilerine bu hayatta tam olarak veririz. Onlar dünyada hiçbir eksiltmeye uğratılmazlar." 11:15

Buna göre, dünya yaşamında esenlik ve gönenç isteyen ve bunun için çalışanlara karşılığı verilir. Dünyayı gözlediğimizde Allah'a yönelmeyen, hatta Allah'la ilgisiz kişilerin dünya için çalıştıklarını ve karşılığını aldıklarını görürüz. Bu kişiler geleneksel anlamıyla ellerini açıp Allah'a dua etmemektedirler. Bu kişilerin yakın gelecek için akıllarından geçirdikleri, kurdukları düşler, niyetleri, dilekleri ve işleri onların duasıdır. Denebilir ki duanın iki bileşeni vardır: Dilemek ve çalışmak. Basitçe *çağrı* demek olan duanın el açıp sözcüklerle Allah'ı çağırmak olduğunu varsayan geleneksel anlayış ne Kuran'a, ne de dünyanın gerçeklerine uygun değildir. Sonuçta sıkıntılardan, aşağılamalardan kurtulmak için sabah akşam geleneksel anlamda 'dua eden' Müslüman toplumların duasının kabul olmadığını gözümüzle görmekteyiz. Sıkıntılar artarak sürmektedir. Çünkü dua Allah'ı yalnızca sözle çağırmak değil, bir yandan da bunun için var güçle çalışmaktır. Ağzıyla dua eden ve eliyle bunu desteklemeyenin duası kabul olmamaktadır.

"İnsan, hayra davet eder gibi şerri çağırıyor/insan, hayra duasıyla şerri davet ediyor. İnsan çok acelecidir." 17:11

"Göklerde ve yerde kim varsa ondan ister. O, her an yeni bir iş ve oluştadır." 55:29

Duanın söz değil, dilekle birlikte çaba olduğu yukarıda örneklenen ayetlerden açıktır. Kimse elini açıp Tanrı'sından kötülük dilenmez. Bunu ancak bilmeden, iyiliği dilediğini ve iyilik için çalıştığını sanarak yapabilir. Göklerde ve yerdeki her şey Allah'tan diliyorsa bu bakteri, bitki, hayvan gibi bilinçsiz yaratıkların da dua ettiği veya başka deyişle Allah'ı çağırdığı ve ondan bir şeyler istediği anlamına gelir. Bir bakteri nasıl dua eder? Bu çağrı kuşkusuz çaba, dilek, istek, yönelme anlamındadır. Bakterinin yaşamını sürdürmek, çoğalmak ve daha iyi bir duruma ulaşmak için çalışması onun duasıdır.

Önemli sınavlar, dönüm noktaları ve sıkıntılar olduğunda kişilerin birbirlerinden dua istemesinin anlamı bu açıdan sorgulanmalıdır. Kişinin bir başkası için dua etmesi ancak onunla ilgili iyi dileklerde bulunmak ve ona çalışarak yardım etmek biçiminde olabilir. Yürekte dilek ve bilekte iş olmaksızın dudak oynatarak kimse dua etmiş olmaz. Bu durumun ayırdına varmış kişiler başarısızlık örnekleriyle ilgili olarak 'başarmayı yeterince istemedin', 'başarmanın yarısı istemektir' gibi yorumlar yaparlar. Aradaki tek ayrım duanın kabul olması olgusuna başarı adı vermeleridir. Gelenek selam, salat, dua, tevbe, ibadet gibi eyleme yönelik kavramları söze indirgemiş ve Müslüman toplumu eylemsiz bir kalabalığa çevirmiştir. Değer bilmek ve değerli olanı gözetmek demek olan şükür kavramı da bundan payını almış, doyduktan sonra fısıldanan bir sese indirgenmiştir.

Dua kavramını böylece yerli yerine koyduktan sonra bir düşünelim: Aklı ve konuşma yetisi olmayan ot, böcek, bakteri, taş, toprak, elektron, proton *salat* edebiliyorsa, bir başka deyişle dua edebiliyorsa insan neden anadiliyle dua/salat/namaz eyleyemesin? Sözlerin anlamı gibi, biçimi de önemliyse sağır ve dilsizler nasıl namaz kılsın?

Böylesi doğal olan anadilinde namaz eylemine karşı çıkmak için aklı ve gerçekleri bir biçimde çiğnemek zorunludur. Mantiğa takla attıran sorulardan biri şudur: 'Çeviri ile namaz caiz olursa Kuran'ın Arapça inmesinin ne anlamı kalır?' Bu soru sahibi Allah'ın iki bin dildeki Kuran çevirisini ayrı ayrı indirmesini istemektedir. Veya İslam'ın Araplara geldiğini... Veya Kuran'ın ve namazın özellikle zor olması için Arapça indiğini düşünmektedir. Bu kişiler Yahudilerin kutsal kitaplarını kendilerine sakladıkları gibi Kuran'ı Arapçaya hapsedip kendine saklamaya çalışan Arap düzenbazların istedikleri kıvama gelmişlerdir.

Namaz kılan bir kişi bunun gereğini ve anlamını anladıysa Arapça namazda aksayan bir yan olduğunu çoktan sezmiş olacak ve en azından konunun tartışılmasını bekleyecektir. Namazın yararını anlayan ve gereğince yerine getiren bir kişi bunun kendisini kötüden alıkoyduğunu ve iyiye özendirdiğine tanık olmuştur. Bu yararı ne söylediğini anlamayarak elde edemeyeceğini deneyimlemiştir. Ne yazık ki pek çoğu namazın kendisini Allah'a yaklaştıran yaklaştırmadığı, yakarışlarına yanıt alıp almadığı gibi tanrısal geri beslemeleri gözetmekten uzaktır.

11:114 ve 29:45 ayetleri namazın kötülükten alıkoyduğunu söyler. 'Bizi doğru yola ilet, bizi bağışla' seslenişiyle gün içindeki uğraş arasında ister istemez bir bağ kurulur. Uğraş boş ve kötüyse az önceki duası aklına gelir. Veya tersi, boş ve ahlaksız işlerle uğraşıyorsa, Allah'ın karşısında bizi doğru yola ilet derken az önceki uğraşı aklına gelir, özeleştiri yapmış ve tutarsızlığı yüzüne vurulmuş olur. Kuşkusuz bunları yabancı dilde bir namaz başaramaz. *Salatı* yaşamının parçası yapmış kişi ilerleme göstermeli, bugünü dününden daha iyi, yüreği daha sevgi dolu, bilinci daha aydınlık olmalıdır. İlerleme sağlanmıyorsa o *salatta* bir eksiklik vardır. Amacına ulaşmıyordur. Allah'a seslenişler her gün kullanılan, iyi bilinen dilde yapılmazsa yürekte hissedilmez, saygı ve korku ile yönelmiş olunmaz. Yakarışlar, namazlar tekerleme olur.

Allah da çok uzakta, gökte bir yerlerde yalnızca Arapça konuşan, bizi güçlkle duyan bir Tanrı olur.

Arapça namaz kılanlar Arapçadaki sesleri doğru bir biçimde çıkartabiliyorlar mı acaba? Bu okuyuşlarını gidip bir Arap'ın veya Arap Dili ve Edebiyatı öğretim üyesinin önünde sergileyince gülünç duruma düşmeleri kesin gibidir. Kaldı ki bu gülünçlüğün kimse ayırdında değildir, çünkü namaz kılınan yerde bir Allah'ın kulu ne söylendiğini anlamamaktadır. Doğrudur, söyleniş doğruluğunun önemi yoktur. Sözler yalnız ve yalnız anlam taşıyıcıları olduğu için yabancı dildeki sözcükleri ezbere okuyan kişi 'Ne dediğimi biliyorum' diyemez. Bu kişi ne dediğini değil, hangi sesleri çıkardığını bilir. Arapça bilmeden Arapça namaz kılanın, Arapça Kuran okuyanın durumu budur.

Namazın Arapça kılınması gerektiği düşüncesi, namazda Arap olmayanların, Arapların bilinç ve duygu düzeyine hiç bir zaman erişemeyecekleri anlamına gelir. Bu varsayıma göre yaptığımız Arapça okumalar bizim üzerimizde asla bir Arap'ın üzerindeki gibi etkili olmayacaktır. Kuşkusuz Allah'ın Arapları kayırmış olduğu söylenemez. Kuran'ın insanların eşit olduğu ve Allah katında biricik üstünlük ölçütünün ondan sakınmak olduğu öğretisiyle namazı Arapça kılma düşüncesi açıkça çelişmektedir.

Çekincelerden birisi, akıllardaki sorulardan en yaygını anadilinde kılınan namaz *kabul* olup olmayacağıdır. Yanlış soru diye bir kavram varsa bu soru buna güzel bir örnektir. Bu sorunun kökeninde namazın kabul edilen veya geri çevrilen bir şey olduğu varsayımı yatar. Namazın kabulü gibi bir kavram Kuran'da yoktur. Namaz kurban gibi Allah'a armağan edilen veya Allah'a yarar sağlamak için yapılan bir şey değildir. Allah eksiksizdir, ona yarar sağlanamaz. Namaz kişinin kendisi içindir (29:6,45, 31:12...). Dolayısıyla 'kabul' değil, ondan elde edilen 'yarar' vardır. O zaman soruyu 'Böyle kılınan namazın yararını görür müyüm?' biçiminde düzeltmek gerekir ki, yanıt açıktır. Yeterince açık değilse bile deneyip görmek kolaydır. Namaz hareketlerini robot da yapabilir, ezberlediği Kuran ayetlerini papağan da söyleyebilir.⁵² Robotun ve papağanın dini olmaz. İnsanı bunlardan ayıran özellikleri olmalı değil midir? Kendisine ezberletilen sesleri anlamını bilmeden yeniden üretmek insana özgü bir eylem değildir. Dolayısıyla ne söylediğini bilmeden namaz kılanların ürettikleri sesler, zihinlerindeki düşüncüyü simgeleyen iletişim birimleri değildir. Kimi hayvana "*Övgü evrenlerin efendisi Allah'adır*" demeyi öğretebiliriz. Ama Allah'ın neden övüldüğünü öğretemeyiz.

Bir başka Arapça namaz savunması, okunan şeyi kişi anlamasa bile 'ruhunun anlayacağı'dır. Uzak Asya dinleri ve Eski Yunan felsefesinin etkisinde kalan gelenek dini *ruh* adı altında benlikten ayrı bir kavram uydurmuştur. Ruh Kuran'da Türkçedeki ruh anlamında kullanılmamıştır. Bu durumda ruh ne demektir? Atamız buna öz demiş. Bugünkü Türkçede benlik diyoruz. Kuran bu kavram için *nefs* sözcüğünü kullanıyor. Bunun yanında ruh olarak anlaşılabilecek ikinci bir sözcük kullanmıyor. Kişi kendisinden başka bir şey olamaz. Ne var ki geleneksel İslam dediğimiz din Hindu, Buda, Zerdüş, Hristiyan ve Yahudi kaynaklı bir çorba durumuna gelmiştir.

Bu bahaneler işe yaramadığında namazda önemli olanın Allah'ın huzurunda durmak, saygıyla eğilmek ve secde etmek olduğu, okumaların ikinci planda olduğu açıklamasına sığınılır. Bunda doğruluk payı vardır. Öyleyse hiç bir şey söylemeden ayakta durmak, eğilmek ve secdeye kapanmak da geleneğin onayladığı bir namaz biçimi olmalıdır. Anlamını

⁵² <http://www.youtube.com/watch?v=R0v5FRf5Pc4> Son erişim tarihi: 01.06.2015

düşünmediğimiz sesleri çıkarmamıza gerek yoktur. Mezhepler de böyle bir namaz tanımamaktadır. Sağır veya dilsizler acaba namaz kılma yetisinden yoksun mudurlar, onlar inanamayacak, iyi kul olamayacak, cennete gidemeyecek midirler? Kuran'da sağır ve dilsiz sözleri çok geçiyor (2:18,171, 6:39, 8:22). Ama bu ayetlerde gerçek anlamıyla sağır ve dilsizden söz edilmediği açıktır. Bu ayetlerde sağır ve dilsiz ile denmek istenen genel anlamda duyan, konuşan ama duyduğu mesajı anlamayan ve/veya söylediği anlaşılmayandır.

“Çünkü yeryüzünde debelenenlerin Allah katında en kötüsü, akıllarını işletmeyen sağır dilsizlerdir.” 8:22

Öyleyse namazda anlamadığımız sesler çıkarmaya ve dinlemeye nasıl devam edebiliriz? Allah'ın Kitap boyunca Müslümanlara bilişsel yetilerini kullanmalarını emrettiği yeterince açık değil midir? (2:104, 3:118, 6:50,98, 7:179, 10:24,98-100, 21:10, 23:68, 30:28, 34:46, 38:29, 40:67, 47:23-24, 67:10...) Fizyolojik anlamıyla sağır ve dilsizlerin durumu, bize yabancı dilde kılınan namazın çelişkisini göstermeye yeter.

Arapça namazı dayatmak için gereken açıklama bulunamayınca Müslümanların namaz kılabilmek için Arapça öğrenmesi gerektiği gibi gittikçe sağduyudan gittikçe uzaklaşan öneriler sunulmakta olduğunu gözlüyoruz. Gemiye köprünün altından geçirmek için basitçe köprüyü mü kaldırırız, baraj kurar akarsuyu mu indiririz? Bu öneri, soru sahibinin gerçek dünyayla bağının bütünüyle kopmaya başladığının göstergesidir. Aynı saçma öneri hutbenin Türkçeleştirilmesini engellemek için yapılmıştı. O günlerde Afganlı Mehmet Ubeydullah Hatipoğlu (1858-1937) demişti ki: *“Geçenlerde siyasi gazetelerden birinde, ‘Bütün Türkiye’de Arap dilinin öğrenilip yaygınlaştırılmasına önem verilmelidir ki millet hiç olmazsa Cuma günleri okunan hutbeleri anlayabilsin’ deniliyordu. Bu söz, kalın kafalılık eseridir. Hutbeyi anlamak için bütün Türklere Arapçayı öğretmekten ise hutbeyi Türkçe okumak kadar kolay bir şey düşünülebilir mi?”*⁵³

Namazla ilgili pek çok yazıda ve kitapta geleneğe bağlı kalıp Allah'a Arapça seslenmekte diretenlerin de bu işte bir yanlışlık olduğunu sezdiklerini görürüz. Namazda dikkat dağılması sorunundan yakınılır ve bu durum kimi zaman dürüstçe Arap olmayanların yaptığı Arapça okumaya bağlanır. Namazın sıkıcı bir spora dönüşmemesi gerektiği konusunda okur uyarılır. Dikkat çekilir, aman yapmayın, namazınızı ciddiye alın denir ama daha fazla sure ezberlemekten başkaca bir çare de sunulmaz, sunulamaz. Yol alamayan kişiler sezdikleri bu anlamsızlığı çaresizce unutmaya çalışarak, üzerini örterek yaşamlarını sürdürürler.

İnananlar Allah'ın onları her zaman duyduğunu (2:186) ve inançlarını boşa çıkarmayacağından en küçük kuşku duymaz. İnsanlar ne der, din adamları ne der diye kafasına takmaz:

“O müminler ki, insanlar kendilerine, ‘Halk size karşı bir araya gelmiş, korkun onlardan!’ dediklerinde, bu onların imanını artırdı da şöyle söylediler: ‘Allah bize yeter. Ne güzel vekildir o!’” 3:173

İnananların içleri rahattır. Kınanma, ayıplanma, alay edilme korkusu ve tasası yoktur.

Namazda veya kitaptan Kuran ayetleri okunurken amacın anlam üzerinde kafa yormaktan çok ses çıkarmak olduğunu düşünenler sağır ve dilsizlerin durumunu sorgulamalıdır. Arapça sesli okuma bu dinin gereği ise engelli kişiler bunu yerine getirememiş olacaklardır. Oysa dinin gereği akıldır. Aklın malzemesi anlamdır. Kulluk sorumluluğunun kaynağı ağız ve kulak değil, akıldır. Kimisi Arapça okuduğu sırada anlamı

⁵³ akt. Süleyman Ateş, Kuran Ansiklopedisi

aklından geçirdiğini ve bunun amaca uygun olduğunu söyler. İşin gerçeği bu, kişinin Türkçe okuduğu, içinden Türkçesini takip ettiği, ağızla çıkardığı sesi dinlemediği anlamına gelir. Öyleyse bu Fatiha'nın anlamını düşünerek 'Lay lay' demesiyle birdir. 'Anlam'a gereksiniyor isek bu seslendirme takıntısı nedendir? Bunlar anlamayanı da aydınlatan tılsımlı sesler değildir.

Benzer tılsım ve sihir yakıştırmaları Müslümanların geleneksel olarak önemli edimlere başlarken söyledikleri besmele cümlesi için de söylenegelmiştir. 11:41 ayetinde Nuh'un gemisinin yüzmesi ve karaya varmasının Allah'ın adıyla oluşunun bildirilmesi bunun gerekçesini veya örneğini oluşturuyor olabilir. Bu ayetten ve Kuran'ın bütününden anlaşılacağı üzere bir Müslümanın işe başlarken Allah'ın adını anmasının anlamı, sihirli bir etki yaparak fırtınayı, kazayı, sorunu def etmesi değildir. Bir şeye Allah'ın adıyla başlamak Allah'ın dileğine teslim olmuş birinin yaşamının, ölümünün, duasının ve özverisinin Allah için olduğu (6:162) gerçeğini kendisine anımsatmasıdır. Burada Allah'ın adının Allah, Tanrı, *God*, *Dei* vb. olmasının bir önemi yoktur (17:110). Amaç Allah ve onun hiç bir yaratılmışla karşılaştırılamayacak, yaratılmışların biçimleriyle simgelenemeyecek niteliklerini (güzel adlarını) anımsamaktır. Anımsanan şey bir kavram veya kavramlar öbeğidir. Bütünüyle soyuttur. Soyut kavramlar yeryüzünde yalnızca insana özgüdür (33:72). Ve buna karşılık insanın var oluş amacı, adıyla andığı ve adıyla tanıdığı Allah'a kulluktur. Dil ile temsil edilen ve insanı hayvandan ayıran tek veya en büyük nitelik olan soyutlama yetisinin en üst düzeyde kullanılması yaratıcıyı anlamaya çalışmak ve her türlü bahaneyle ona yönelmektir. Duygu ve düşünceler belli sözcüklere hapsedildiğinde ve başka biçimler ve simgelerle ifade edilmesinin engellendiğinde yavaş yavaş içerik unutulur, somut olan simgeler/sözcükler soyutun yerini almaya başlar. En sonunda da tabulaşır. Allah'ın anılışını Arapçaya hapsedenler 17:110 ayetine ters davranmakla kalmıyorlar, soyutlama bağlamıyla onu anlamaktan ve anmaktan kendilerini uzaklaştırmış oluyorlar. Bir Müslüman "Elhamdülillah!" Derken de "Praise God!" derken de ilke olarak aynı rahatlıkta olmalıdır. Çünkü yaratılmışların her türlü niteliğinden aşkın olan Tanrı'yı anmak ve övmek kültürel önceliklerin, simgelerin, biçimlerin üzerindedir. Öyle ki, hiç Allah veya Tanrı sözcükleri anılmadan bile Allah anılabilir.

Kuran, kendisinin ne olduğunu beş yüzden fazla ayette anlatıyor. Bunların hiç birinde böyle sihirli bir özellikten söz edilmiyor. Edilse kuşkusuz inanacağız. Her Şeye Gücü Yeten'in buna güç yetirememesi düşünülemez. Ayetlerin anlamlarının bilinmesinin Arapça seslendirmeyi anlamlı kılacağını savunanlar bunun neden her gün pek çok kez yineleneceğini düşünmemektedirler. Öyle ya, Fatiha'nın anlamını öğrendik, biliyoruz. Bu bize yetmiyor mu, neden üstüne her gün Arapçasını tekrarlıyoruz? Kuşkusuz namazı gün içinde yinelemek Allah'ın buyruğudur ama Kuran'da bu denli üzerinde durulan, kötülükten alıkoyduğu bildirilen namazın akılcı bir tabana da oturması gerekir. Böyle olmazsa dine büyük bir akıl dışılık, sorgulanamayan bir boşluk eklenecektir. Dinin akla yatması gerekmediği yalanı Kuran'ı okuyup anlayanları kandırmaya yetmiyor. Atlamadan geçemeyeceğim ki, din kurallarını akılla açıklama, akla yatkinlaştırma düşüncesine karşı çıkanlar hemen hiç kimsenin dünyasal yararını açıklamayı başaramadığı hac görevini öne sürmektedirler. Ama bu durumu hiç bir kulluk görevinin akla yatması gerekmediği biçiminde açıklamak büyük bir çarpıtmadır. Sözgelimi zekat buyruğunu akıl ve mantık süzgecinden geçirmeden, yani *yorumlamadan* uygulamamız olanaklı değildir. Daha da basiti, akıl olmadan neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmek bile olası değildir ki, iyiyi özendirip kötüden alıkoyalım. Üstelik akli kullanmamız ve kullanmamamız gereken alanların ayrımı belli değildir. Din, yaşamdan ayrı bir olgu değildir, yaşamın ta

kendisini açıklar. Bir kez daha geleneksel öğretinin İslam'ı yaşamın dışına itmesinin, özel bir ilgi alanı yapmasının izlerini yakalıyoruz bu savunmada.

Dinin tören/ayin bölümünü öbür ilkelerden ayırıp sorgulanmaması gerektiği savunması da tutarlı değildir. 'İbadetin içtihat kabul etmeyeceği' sloganı tartışmaktan kaçınmak için arkasına sığınılan bir zırh olmuştur. Önce kulluk görevleri arasında ayırım yapıp daha sonra bu yargıya varanların elinde somut ölçütler yoktur. Yargıya varmak için Kuran'dan başka kaynak yoktur. Kuran yüzlerce kez buyurduğu ve yokluğunun büyük yitim olacağını açıkladığı namazın bir yararını kötülükten alıkoymak olarak bildirmiştir. Böyle bir kulluk görevini, herkesin yapamayacağı belli olan hac görevi ile bir tutmak adil değildir. Ayrıca bir not olarak eklemeliyim ki, Fatiha'nın birer ciltlik tefsirlerini Kuran'ın çevrilemeyeceği savını güçlendirmek için bahane yapanlar, konu namaz olunca ilginç bir biçimde Fatiha'nın 'yedi cümlelik' anlamını öğrenmenin kolaylığından söz etmekte, kendileriyle çelişmektedirler. *İbadet* adıyla sanal bir sınır çizip burayı yorumlanamaz saymak, yaşamı kulluk ve kulluk dışındaki eylemler olarak ikiye ayırmaktır. Öyle ya, ibadet kulluk demektir. Müslüman'ın her eylemi kulluktur. Yaşamı *kendimize* ve *Allah'a* biçiminde ikiye ayıramayız. Böyle yapay bir ayırım dini mescide hapseder. Mescide hapsolan din akli dışlar. Akli dışlayan namaz amacına ulaşmaz. Herkesin zararda olduğu bu kısır döngü Kuran'ın mesajının Türkçe olarak anlaşılmasıyla kırılacaktır. Kuran'ı anlayan kişi bunun doğal sonucu olarak namazı anadilinde kılmaya başlayacaktır. Namazın anadilinde kılındığını gören kişi dinin yaşamdan ayrı özel bir ilgi alanı olmadığını anlayacaktır.

Konuyla ilgili yasakçı görüş bildiren her yazının demirbaşı, Peygamber'in sözde söylemiş olduğu 'Namazı benim kıldığım gibi kılın' hadisidir. Akli ve mantığı darmadağın eden bir tutumla, Elçi'nin bu sözünün namazın Arapça olmasını zorunlu kıldığını, tartışılacak bir şey olmadığını söylerler. Bu sözü Elçi'nin söylediğinin kanıtı nedir; Elçi Arapçadan başka bir dil biliyor muydu ki seçme şansı olsun; bu din İbrahim'den bu yana vardır, İbrahim namazı Arapça mı kılmıştır gibi sayısız soru yanıtızsızdır. Bu mantıkla namaz aynı Muhammed Peygamber gibi Arap giysisi ve sandaletle, toprak zeminde kılınmalıdır. Üstelik Arabistan'da kılınmalıdır. Çünkü Peygamber namazını hep orada kılmıştır! Asıl yanıtlanması gereken şudur: Evet, Peygamber namazı kendi dilinde kılmıştır, onu taklit edecek isek bizim de kendi dilimizde kılmanız gerekmez mi? Peygamber insanlara Kuran'ı yabancı dilde değil, kendi dillerinde okumuştur. Bizim de öyle yapmamız gerekmez mi? Görüldüğü gibi bağnazlık, var olmak için her fırsatı kullanıyor ama bunu yaparken kendini vurduğunun ayırında bile olmuyor.

Arapça bilmeyenler

Arapçasını öğreninceye dek Türkçe namaza verilen iznin geçersizliği de yukarıda saydığım gerekçelerle kendiliğinden ortaya konmuş oluyor. Kaldı ki Kuran'da namaz için ezber şartından da söz edilmiyor. Kitaptan, kağıttan okuyarak namaz kılmak Kuran'a aykırı değildir. Dinlemek ve okumak gerçekte aynı eylemdir. İkisi de edilgen birer iletişim eylemidir. İmanın okuduğunu ezbere bilmesek de dinleyerek (ve anlayarak) namaz kılmak amaca uygunsa, kağıttan okumak neden olmasın? Peygamber zamanında insanlar bizim gibi yazı ve kitap içinde yüzmüyorlardı. Yazının yaşamda tuttuğu yer çok özel ve nadirdi. Bununla birlikte ve bunun sonucu olarak insanların ezber yeteneği daha iyiydi. Bu nedenle kağıttan okuyarak namaz kılanların/kıldırانların söylentileri bize ulaşmamış olabilir. Bilenin Arapça, bilmeyenin Türkçe kılabilceği görüşünün altında namazın bir ezber olduğu yanılsaması yatar. Namaz bir ezber

değildir. Ezberde akıl ve düşünce devreden çıkar. Akıl ve düşünce olmaksızın Allah'a yönelinmez. Dolayısıyla Türkçe kılmak bir izin değil, gerekliliktir.

Kuran çevirisinde olduğu gibi, namazın Türkçesini de 'yavan' veya 'komik' bulanlar vardır.⁵⁴ Gelenğin etkisinde kalmış bu bulanık zihinler gerçekte İslam'ı yavan veya komik bulduklarının ayırında değildirler. İslam'ın yabancı dilde olmasını, kolay anlaşılmasını, bir kültürel kimlik ögesi olmasını sevmişlerdir.

Namazda Kuran okumak

Gelenekte sorgulama diye bir şey olmadığı için namazda neden Kuran ayetlerinin okunduğu sorusu mantık çerçevesinde incelenmez. Namazda okunan zammı sure de denen kısa sureler dışındaki ayetlerin hepsi dua ayetleridir. Bu son derece doğaldır çünkü namaz ve dua birbirinden ayrılmayan bir bütünün parçalarıdır. Fatiha suresi evrenin ve kullarının Allah karşısındaki durumunu özetleyen, kalıplara sığmayan özgün bir metin ve çok özlü bir duadır. Kişiye yaratılma amacını anımsatan ve deyim yerindeyse Kuran'ı özetleyen bir metin olması dolayısıyla her gün namazda seslendirilmesinde büyük yarar olduğu kesindir. Peygamber'in her namazda Fatiha okumuş olması büyük bir olasılıktır. Fatiha'nın bu tekil ve özgün durumu nedeniyle Arapça orijinalinin okunması gerektiği öne sürülür. Ama namaz kişinin belli düşüncelere yönelip kendini koşullandırması, kendine varlık nedenini anımsatması veya kısaca kendine aşılama yapması olduğu için Fatiha suresinin birebir çevirisini okuması gerekecektir. Çünkü Fatiha'nın Arapçasının Arapça konuşmayanlar üzerinde bir anımsatma, uyarma veya aşılama etkisi yoktur. Diğer dua ayetleri de benzer biçimde çevirisinden okunmalıdır. Kuran'da yüzden fazla dua ayeti vardır. Bunları sözcüğü sözcüğüne yinelemek gerektiğini söylemek güçtür. Çünkü bu dualar onları içinden geçirenlerin dileklerini yansıtır. Sözelimi 21:89 ayetindeki duasında Zekeriya, soyunu sürdürebilmek için çocuk sahibi olmayı diler. 23:28 ayetinde Nuh, gemisinin elverişli bir kara parçasına çıkması için dua eder. Bu gibi dua ayetleri okuruna dua etmeyi öğreten dua örnekleri olmakla birlikte bağlamlarında anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla kişinin dua ayetleri listesinden seçtiği duaları sözcüğü sözcüğüne yinelemesi çok anlamlı olmayacaktır. Sevdiği çocukları olan biri kuşkusuz Zekeriya'nın duasını etmesi anlamlı olmayacaktır. Kuran'daki dua örnekleri incelendiğinde herkesin duası kendi içinden geçen dileği olduğu ve bunun seslendirilmesi bile gerekmediği ortaya çıkar.

"Görmedin mi, göklerdeki ve yerdeki şuurular da bölük bölük olmuş kuşlar da Allah'ı tespih etmektedir. Her biri kendine özgü duasını, kendine özgü tespihini bilmiştir." 24:41

Bu ayette görüldüğü gibi "herkesin kendi salatını/duasını/övgüsünü bilmesi" durumu açıktır. Herkesin erişmeye çalıştığı düzey, herkesin gidermeye çalıştığı eksiklik, herkesin gereksindiği nimet başkadır. Dolayısıyla herkes kendi yüreğinden geçene yoğunlaşacak ve namazında onu dillendirecektir. Herkes Allah'ı aynı biçimde anlamadığı için herkesin övgüsü de aynı olmayacaktır. Buradan şu sonuca ulaşıyoruz: Herkesin namazının başka olması son derece doğal ve normaldir. İdeal namaz kişinin davranışları gibi doğal olmalıdır. İnanmış kişi

⁵⁴ Bir örnek: "Mustafa Kemal, Kur'an'ın, özellikle namazda Türkçe okunmasını ısrarla istemiş ve fakat bunun nasıl komik bir durum ortaya çıkardığını görünce, meseleyi sonuna kadar takip etmemiştir. Onun maksadı, Kur'an'a inanan ve O'nun arkasından giden Türklerin Kur'an'ın muhtevassından haberdar olmalarıydı." A. Metin Bedri, Bir Dönem Türkçe Kur'an Tartışmaları, <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/bir-donem-turkce-kuran-tartismalari#.UdcF56CmGSo> Son erişim tarihi: 06.04.2016

Allah'ın kendisine kendisinden daha yakın olduğu gerçeğini anlamış ve sindirmiş olmalıdır. Her an onunla olduğunu, ona karşı yapmacık durumlara girmesinin yaratılışın doğasına ters olduğunu bilmelidir.

Namazın ve duanın genel ruhunu kısaca çözümledik. Dua ayetleri dışındaki ayetlerin okunmasını ise ayrıca değerlendirmek gerekir.

Namazda ilgili ilgisiz bütün ayetleri okumanın mantığı sorgulanabilir. Örnek: *"Firavun toplumunun kodamanları şöyle konuştular: 'Bu adam gerçekten çok bilgili bir büyücü. Sizi toprağınızdan çıkarmak istiyor. Ne buyurursunuz?' Dediler ki: 'Onu kardeşiyle birlikte alıkoy. Ve şehirlere, toplayıcılar gönder.'"* Namazın amacı Allah'ı övmek, yüceltmek ve ondan istemek olduğuna göre bu ayetlerin okunması bu amaca hizmet etmeyecektir. Namazda Kuran okunacaksa Allah'ı öven, yücelten ayetler veya doğrudan yakarış cümleleri olarak verilen ayetlerin okunması daha uygundur. Ancak yine bunların da ezberden, 'Kuran ayetidir, değiştirilmez' anlayışıyla harfi harfine okunması değil, duyumsanarak, düşünerek okunması gerekir. Bu dua ayetleri örneklerdir, zorunlu biçimler değil. Son üç sure bütünüyle duadır. Bunlar kuşkusuz *'De ki'* bölümleri çıkarılarak okunmalıdır. Tam olarak anlamadığı, içinden gelmeyen dua ayetleri varsa kişi bunları okumamalı, kendi içinden geldiği gibi seslenmelidir. Kısacası namazda tam bir yürek ve söz birlikteliği olmalıdır, başka türlü değil.

Bir görüşe göre namaz eylemi Muhammed Peygamber'in Kuran'ı okuyarak kalabalıklara öğretmesiyle başlamıştır. Buna göre Elçi Kuran surelerini veya sure bölümlerini dinletmek, öğretmek veya belletmek için namazda okumuş veya bu okumanın kendisine *salat* (namaz) denmiştir. Buradan yola çıkarak namazın amacının Kuran öğrenmek veya öğrenilmiş olanı tekrarlayarak anımsamak olduğu söylenebilir. Bu akla yatkın bir görüştür. Burada bu görüşün doğruluğunu tartışmayacağım. Ancak görmek gerekir ki doğru olsa bile bu namazda Kuran'ın Arapçasının okunması gerektiği anlamına gelmez. Arapçayı anadili gibi bilmeyen bir kişi Kuran'ı öğrenmek ve aklında tutmak için yine kendi dildeki çevirilerini duymalı veya okumalıdır. Yinelenip akılda kalması gereken Kuran'ın anlamıdır, sözleri değil; içeriğidir, kabı değil.

Kuran insana unutkan olduğunu söyler (20:115, 25:18, 39:8). Bu kimi zaman bir eleştiri konusu olsa da unutmanın bir yaratılış özelliği olduğu, insanın kimi şeyleri unutması gerektiği de açıktır (86:6-7). Namazın Kuran eğitimi olduğu görüşüne göre işte bu nedenden dolayı namazın her gün birkaç kez yinelenmesi gereğinin gerekçesi ortaya çıkar. Kuran'ı iyice öğrenmek ve akılda tutmak için okumayı sürdürmek gerekir.

Namazı anadilinde kılan insan doğal olarak Kuran'ı da anadilinde okur. Namazında Kuran'dan ayetler okuyorsa iki eylem arasında doğal bir bağlantı olacaktır. Biri, ötekinin devamı olacaktır. Bu demektir ki Kuran okuduğu sırada aklında kalan ayetleri namazda tekrarlayabilecektir. Ya da bunu özel bir çabayla, ayetleri ezberleyerek yapacaktır. Ezber konusu tek başına bir gerekçe oluşturmaz ama işte bu nedenle ayetlerin Türkçesini ezberlemek daha kolaydır. Namazını Arapça kılanların hemen hiçbiri bunu denememiştir. Bu paragrafı buraya dek okuyan hemen herkes içinden Arapçasının daha kolay ezberlendiğini geçirmiştir. Çünkü yaşamının bir anında kendisine bu düşünce aşılanmıştır. Düzenli olarak Türkçe Kuran okuyan biri ayetleri ezberlemeye çalışmasa da anlamları belleğinde kalacaktır. Anlamı aklınızda kalan bir ayeti anımsamak çok daha kolaydır. Türkçe ayet ezberlemek daha zor değildir ama öyle bile olduğunu varsaysak, namazda ayetlerin ezberden okunmasını şart koşan bir ayet yoktur.

Namazda okunan çeviri ayetlerin, orijinalinin tam anlamını veya çok anlamlılığını yansıtmayacağı savı yanlıştır. Çünkü Arapça okuma sırasında tefsir kitaplarının sayfalarını dolduran anlam zenginliğinin akıldan geçirilmesi olanaksızdır. Namazdaki okuma sırasında bu anlam derinliğinin çok küçük bir bölümü anımsanıp düşünülebilecektir. Tefsir sayfalarını dolduran anlam zenginliği, ayetlerin veya Kuran'ın bütünü üzerinde düşünerek erişilebilen bir derinliktir, namaz sırasında değil.

İçerik boş okumalar

Namazda ses yükseltilmemelidir, kısılmamalıdır da (17:110). Öyleyse namazın sesli okunmasının gerekçesi üzerinde düşünmek gerekir. Bunun görünür nedeni duyulan sözün daha etkili olmasıdır. Düşüncelerin seslendirilmediği zaman rayından çıkıp bambaşka yönlere kayabildiğine hepimiz tanık olmuşuzdur. Bir başka görünür neden seslendirilen duygu ve düşüncelerin kişinin kendi kendine aşılama (telkin) yapmasını sağlamasıdır. Kişi anlamını bilmediği sözlerle kendine aşılama yapamaz. Doğrusu kişinin anlamını bilmediği sözleri yinelemesi ilke olarak anlamını bilmediği yazılara bakmasıyla aynı şeydir. Bugün dünyada dua etmeye üşenen kişilerin yalnızca dua yazılarına ellerini sürdüğü bir din de vardır. Tibet Budistleri yalnızca tapınaklardaki dua silindirlerini çevirerek, yani bu duaları okumadan, akıllarından geçirmeden dua edebileceklerini düşünürler. Tılsımlı olduğuna inandıkları '*om mani padme hum*' veya benzer *mantraları* anlamına aldırma yinelemeleri de aynı mantığın ürünüdür. Sözler tılsımlıdır ve seslendiren insanları kurtaracaktır. Anlamadan Arapça namaz kılan Müslümanlar, bu anlamda Budistlere ne denli yakın olduklarını düşünmeli ve davranışlarını sorgulamalıdır. Muska ve cevşen geleneği hala yaşamaktadır ve varlığını sözlerin tılsımlı olabileceği boşnancına borçludur. Boyunda, cepte veya kapı üstünde taşınan mürekkep izleri, döndürülen tahta silindirlerden daha yararlı değildir.

Budistler 'dua ediyorlar'.

Neyse ki günümüzde çoğu tanrıbilimci muska ve cevşenin anlamsızlığı konusunda uzlaşmış görünmektedir. Öyleyse Arapça namazı savunanlar seslendirilen sözlere yüklenen

doğaüstü güçlerin yazılı sözlere neden yüklenemeyeceğini ortaya koymalıdır. Öyle ya, anlamı bilinmeden seslendirilen sözün de, yazılmış yazının da aynı işi görmesi gerekir. İslam'da geleneksel olarak var olan *niyet* ilkesi büyük olasılıkla Peygamber tarafından sözün ve işin amaçtan kopmaması konusunda Müslümanları uyarmak için vurgulanmıştır. İnsanların içi boş söze ve amacı unutulmuş, alışkanlık olmuş işlere karşı duyarlı olması için üzerinde durulan niyet, ne ironiktir ki namaz, abdest, sadaka gibi uygulamalar öncesinde yinelenen bir söz öbeğine indirgenmiş, *niyet etmek* terimine dönüştürülmüştür.

Budizm'in yanı sıra Zerdüşt inancının namaz ve zikir (*mantra*) inancıyla Gelenek İslami'nin namaz ve zikir inancı arasında da dikkat çekici bir benzerlik vardır. Zerdüştler *mantranın* anlamı bilinmese de ruhu iyileştirici, huzur verici, hastalıkları giderici, zihni fizikötesi dünyaya açıcı etkileri olduğuna inanırlar. Günde beş kez abdest alır, namaz kılar ve bilmedikleri bir dildeki metinleri okurlarken başlarını takke ve başörtüsü ile örterler. Gelenek İslami'ndeki Kuran kursları gibi Avesta okuma kursları vardır. Ezberledikleri kısa sureler vardır.⁵⁵

Kötü örnekler ders çıkarılması ve bir şeyler öğrenilmesi için vardır. Budistlerden ve Zerdüştçülerden bir şey öğreneceksek bu namazın anlamını, amacını gözden geçirmemiz gereğidir.

Psikolojik etkenler

Süreklili yinelenen sözlerin anlamını yitirmesi ruhbilim (psikoloji) tarafından tanımlanmış bir olgudur.⁵⁶ Kişi söze karşı duyarsızlaşır. Bu hepimizin deneyip tanık olduğu bir gerçektir. Anlamsal doygunluk olarak Türkçeleştirilebilecek bu olgu namazın tekdüzeleşmesinden kaynaklanan sıkılma, söyleneni duymama, dikkat dağılması gibi sıkıntıları açıklar. Bundan kurtulmak için okumaların sırasını ve içeriğini, belki de namazın uzunluğunu arada bir değiştirmek gerekebilir. Ama [Fatiha + namaz suresi + rüku okuması + secde okuması] biçiminde formüle edilebilecek geleneksel Sünni/Hanefi namazı buna izin vermez. Burada konunun odak noktası namazın dili değildir. Ancak bir Türk'ün bilmediği bir dilde ezberden yaptığı okumalar ne denli esnek olabilir, buna bir yanıtımızın olması gerekir. Yanıt anadilinde namazdır. Gelenek baskısından kurtulup namazı Ettehiyatü gibi şirk öğelerinden, Salli-Barik duaları gibi anlamsızlıklardan kurtardıktan sonra sıra onu tekdüzeliğe kurtarmaya gelir.⁵⁷

Arapça kılınmaya devam eden bir namaz esneklikten uzaktır. Anadilinizde, anlayarak kıldığımız namazda değişik çevirileri okuyabiliriz, Kuran dualarını okuyabiliriz, en önemlisi kendi sözlerimizi kullanabiliriz. Ezber yapma zorunluluğundan bir parça kurtuluruz, çünkü duaların veya ayetlerin aklımızda kalan anlamını başka sözcüklerle dile getirebiliriz. O anda içimizde bulunan bir sıkıntı, duygu veya düşünce ile ilgili olan duaları seçip okuyabiliriz. Bu noktada dua ile namazı birbirinden ayırmanın anlamsızlığı yine ortaya çıkmaktadır. 'Allah'tan kendi sözlerinle iste ama onu kendi sözlerinle övme' demek akla yatkın değildir. Kuran'da birçok dua ayetinde yüceltme ve dua bir aradadır (2:127...). Bunları ayırmak ne kadar olanaklı olabilir? Bunun yanında kişinin namaz dışında, namazın devamı olarak (3:191, 4:103...) içinden, aklından övmek isterse bunun da mı Arapça olması gerekecektir? Arapça namazda kendi

⁵⁵ <http://www.heritageinstitute.com/zoroastrianism/worship/healingprayer.htm>

⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Semantic_satiation

⁵⁷ Ettehiyatü ve Salli-Barik duaları hakkındaki açıklama için 'Neden Yalnızca Kuran' makaleme bakınız.

sözlerimizi kullanamayız. Namazın bize pek bir şey katmadığını sezer, yine de Allah'ın buyruğu olduğu için yerine getirmeye çalışırız. Kuşkusuz namaza böyle bir devinim katma gereksinimi duymak bile kişinin namazdan bir beklentisi olduğunu gösterir. Beklentisi olmayan kişinin namazdan ne denli yarar göreceği tartışılır.

Aslında anlamsal doygunluk yalnızca dille değil, genel anlamda simgelerle ilgilidir. Dil, anlamın genel simgesidir. Anadilinde namaz veya dua okuduğumuz zaman anlamı Türkçe sözlere temsil ettirmiş oluruz. Kimisinin önerdiği gibi Arapça okuyup Türkçe anlamını düşündüğümüzde ise Türkçe anlamı temsil eden Türkçe sözleri düşünüp Arapça sözleri söylemiş oluruz. Anlam, iki temsil aşamasından birden geçer. Kuşkusuz bu denli uzun bir temsil zincirinin ucunu kaçırmak ve okuma anında anlamdan kopup düşüncelere dalmak daha kolay olmaktadır.

Bir de kısa süreli bellek etkisi vardır. Dikkatimizi kısa süreli olarak yitirdiğimizde bile, duyduğunuz sözler kısa süreli belleğimizde kalır. Az önce ne duyduğumuzu anımsarız. İşin ilginç yanı, bunun için bütünüyle ayık, uyanık olmak bile gerekmez. Kimi zaman uyanmadan hemen önce duyulan sesler veya uyuduğumuz odada yüksek sesle konuşulan son bir iki cümle, uyanır uyanmaz anımsanır. Yarı uyur durumda duyduğumuz sözleri anımsayabiliriz. Bu durum ancak anadilinde veya ustalaştığımız yabancı dillerde olanaklı olur. İşte bu nedenle anadilinde kılınan namaz veya dinlenen Kuran, dikkatini anlık olarak yitirenlere ve kolayca yoğunlaşamayanlara iyi gelir.

Uyuklar durumda duyduklarımızın yanında, uyandıktan hemen sonra duyduklarımızın da etkisine değinmeliyim. Sabah insanın beyni görece boş ve zinde olduğundan sabah dinlenen dersler, sabah okunan kitaplar daha iyi akılda kalır. Sabah namazının da buna benzer bir etkisi olabilir. Sabah namazını kendi duyabileceğiniz sesle, Türkçe olarak kıldığınız ve/veya Türkçe Kuran okuduğunuz zaman bu sözler daha uzun süre aklınızda kalacaktır. Namazı Arapça kılanların bu etkiden yararlanamayacaklarını söylemeye gerek yok.

Namazın sonunda, selamdan sonra dua okuma alışkanlığı o namazdan bir şey anlaşılmadığının belirtisidir. Namazdan bir şey anlamayan insanlar Allah'a anladıkları, kendi dillerindeki tanıdık sözlerle yakarma gereksinimi duyarlar. Böylece, anlamsız bir yatıp kalkmanın sonuna anlamlı bir eylem eklenerek namaz deneyimi doyurucu yapılmaya, ayakta tutulmaya çalışılır. Bu davranış yalnızca Türklere özgü değildir. Anadilinde namaz kılmayan bütün uluslar aynı gereksinimi az çok hissetmektedir.

Benzer biçimde, camide toplu kılınan namazlardan, özellikle Cuma namazından sonra para toplanması da insanların anlamlı bulmadıkları bir namazı ve birlikteliği anlamlı kılma denemesidir. Aynı dine inandığını düşünenler, yaşama aynı anlamı yükleyenler bir araya geldiklerinde bu birliktelikten bir ürün ortak bir yarar çıkması gerektiği düşüncesi kişilerin bilinçlerinde veya bilinçaltılarında doğal olarak gömülüdür. Bugünkü bozuk ve tutarsız uygulamada bu bilinci ve/veya güdüyü gerçekleştirmek için şapkaya para atılarak topluma yararlı bir şey yapılmış, yani 'destekte' bulunulmuş olur. Bu davranış kuşkusuz yaralı ve kaygılı vicdanları rahatlatmaktan uzaktır. Anlamsız olduğunun az çok ayırdına varılan göstermelik bir monoloğun ardından yine anlamsız olduğunu aslında herkesin içten içe bildiği Kuran kurslarına para vermek kişiye tinsel bir doyum vermemektedir. Geleneksel hutbe biçimine indirgenmiş olan toplantı, dayanışmayı ayakta tutmanın yollarından biri olmalıdır. Kişi böyle bir toplantıdan boynu bükük değil, güven ve adanmışlık duygusu tazelenmiş, belki de önündeki hafta için yeni sorumluluklar üstlenmiş olarak heyecanla ve Allah'tan başarı dileyerek

ayrılmalıdır. İşte, namazdan sonra kutuya atılan para, sağlanması gerekip de gelenekçiliğin pençesinde sağlanamayan bu ortak yararın vekili olmuştur.

Cemaatle namaz

Türkçe namazın karşısında duranlardan kimi namazı kişisel ve toplu kılınan olarak ikiye ayırmakta ve ayrı yargılar bildirmektedir. Yalnız kılanların Türkçe kılmasının uygun olduğu ama cemaatle Türkçe namazın uygun olmadığı söylenir. Bunun yapay bir ayırım olması ve hiç bir dayanağının olmaması bir yana, sorunun odağında zaten toplu kılınan namaz vardır. Çünkü kişiler camide nasıl gördüyse evinde de öyle kılmaktadır. Kişinin evinde ne yaptığını zaten kimse bilmez, karışamaz da. Asıl tartışma mescitte kılınan namazın nasıl olması gerektiği üzerine olmalıdır. Asıl tartışma ve aydınlanma mescitlerde bir grup insanın toplu olarak, anlayarak Türkçe namaz kılmasıyla ve herkesin buna tanık olmasıyla başlayacaktır.

Kuran'ın sürekli Türkçesi okunacak, namazda imamdaki sürekli Türkçesi dinlenecek ve üzerinde düşünülecek, akla veya Kuran'ın deyişiyle kalbe kazınacaktır. Peygamberin çevresindekiler büyük olasılıkla bunu yaparak o müthiş değişimi gerçekleştirmeyi başarmıştır. Şunu söyleyebilmemiz gerekir: 'İlk Müslümanların vicdanlarda ve toplumsal yaşamda yaptığı devrimi tekrarlayabilme potansiyelimiz vardır.' Bunu diyemiyorsak inancımızı gözden geçirmeliyiz. Peki, bu devrimi tekrarlama fikri neden gerçekçi görünmüyor? Buna yanıt vermeye çalışınca ayırdına varacaksınız ki, sahabeye yabancı dilde bir kitap indirilseydi ve bu kitabı okurken ve namaz kılarken anlamadıkları sesleri çıkarsalardı devrim şöyle dursun hala kız çocuklarını öldürüyor olurlardı. Peygamber onları namaza çağırdığında anlamadıkları bir şeyler söylüyor olurdu, onlar da arkasında 'en azından Allah günah yazmasın' diye, 'borçları kalmasın' diye, sıkıla esneye beklerlerdi. Şimdi içinde bulunduğumuz yanlışın derinliği belirginleşmiştir, umarım.

Burada namazın aynı zamanda bir tören olduğu görüşüne saygı duyduğumu belirtmem gerekiyor. Törenler kötü olmak zorunda değildir. Tersine, tören yararlıdır. Toplamların bireyleri ortak bir anlam dünyasında birleştiklerini törenler yoluyla görürler. Bireylere kimlik ve bağlılık duygusu verir. Bunlar ortak değerleri ayakta tutmaya, bireyler ve katmanlar arasında bağlılık yaratmaya, dolayısıyla işbölümünü sürdürmeye yardımcı olur. Anlam dünyası veya bir başka deyişle değer yargıları ortak olan bir topluluk bunu sesi ve görüntüsü olan bir biçimde dışa vurmak, deyim yerindeyse herkesin bu değer yargılarında uzlaştığından belli aralıklarla emin olmak ister. Bunun için törenlerin belli bir takvimi olur.

Tören niyetiyle doğmamış olan ancak düzenli yinelenen edimler de törenleşmeye eğilimlidir. Ancak törenlerin zamanla anlamlarından yoksun kalıp içi boş gösterilere dönüşmemesi için törenlerin ve alışkanlıkların sorgulanmasına ve tartışılmasına açık olunmalıdır. Gelenekçi İslam anlayışı ve gelenekçi Kuran okuma biçimleri en iyi olasılıkla bin yıl öncesinin koşullarına hizmet etmiştir ve bugünün bilişsel düzeyine yanıt vermemektedir. Bugünün akla, bireysel fikir üretimine ve tartışmaya öncelik veren ortamında yeşerip dal budak salacak çok yönlü ve derinlikli bir Kuran okumasını başarmak zorundayız. İlerlemeyi durdurma seçeneğimiz yoktur. Gerçekleşmiş ilerlemeyi geri alma seçeneğimiz yoktur. İlerlemeye doğru tepkiyi veremeyen dinler yok olur. Burada konu ilerlemenin edilgen nesnesi olup onun yelinde savrulmak değil, geleceğin dünyasında Müslüman toplumun fiziksel ve düşünsel varlığını sürdürebilmek için gerekli olgunlaşmayı sağlamak, yani ilerlemenin öznesi olmaktır. Bunun için namaz törenine yitirdiği anlamı yeniden kazandırmanız gerekiyor.

Bolca ayet bilen bir imamın size katkısı, her vakitte ayrı ayetleri okuyarak size bilmediğiniz ayetleri duyurması ve öğretmesi, biliyorsanız da anımsatmasıdır. Bu gerçekleştiğinde namaz şimdiye değin hiç düşlemediğimiz bir biçime bürünecek, sıkıcı ve bir türlü anlam veremediğiniz, asla yüksek sesle sormayı göze alamadığımız ‘Her şeyi bilen Allah neden anlamadığımız şeyleri söylememizi veya dinlememizi istiyor?’ sorusuna yanıt bulamadığımız bir tören olmaktan çıkacak. Eğitici, şükran hissettirici, en önemlisi tatmin edici bir tecrübe olacak. Namaza ayak sürüyerek değil hevesle ve merakla gideceğiz. Namazda okunan ayetleri anlayarak dinlediğimiz zaman bunlar sözcük olarak belleğimizde olmasa da anlam olarak yüreğimize yerleşecek. ‘Namazda neden Kuran okunur?’ sorusunu sormadığımız ve törensel biçimi sorgulamadan kabullendiğimiz zaman Kuran, namazda okunsun ama ne dediği anlaşılsın diye yazılmış dokunulmaz bir kitaba indirgenir.

Her şeyi bilen Allah’ın neden anlamsız şeyler yapmamızı istediğini sorma yürekliliği gösterenlerin böyle bir tanrının gerçek olamayacağına inanmaları doğaldır. Bu tanrının yalnızca Arapça bilen bir Arap tanrısı olduğuna, gerçek Tanrı’nın böyle anlamsız bir kitap indirmeyeceğine ve böyle anlamsız görevler vermeyeceğine inananların sayısı az değildir. Tanrı’nın bir kitap indirdiğine ve ona inananların çoğunun düşünmediğine, dolayısıyla onlardan uzak durması gerektiğine karar verip Kuran’dan uzaklaşanların sayısı da az değildir. Geleneksel uygulamaya devam edip destek vermekle bu yıkımın sorumluluğunu bir bölümüyle üstlenmiş oluyoruz. Çocuğuna neden namaz kılması gerektiğini gerekçelendirerek, onun aklına ve vicdanına seslenerek izah edemeyen ve çocuğunu dinden, Kuran’dan soğutan anne baba, bunun hesabını verecektir.

‘Camide hangi çeviriyle namaz kılınacak?’ Bu soru, Kuran çevirilerinin bir yerden doğrulanıp onay aldığını varsayıyor. Oysa böyle bir şey yok. Çevirilerin doğruluğunu onaylayan yoksa ve bunu değerlendirmek okura kalmışsa, namazda okunanın doğruluğunu onaylama ihtiyacı da olmamalıdır ve imamı değerlendirmek cemaate kalmıştır. Bize kötü bir çeviriyle namaz kıldırmasın istiyorsak, önce imam Arapça orijinalini dosdoğru okuyabiliyor mu onu kontrol edelim, hiç bir imamın hata yapmadığına emin olalım, bu soruyu ondan sonra soralım. Kaldı ki hatasız okunsa ne değişecektir? Cemaat hiç bir şey anlamadıktan, boş boş ayakta bekledikten sonra, namazın anlamı nedir? Namazı yine DİB memurları kıldıracaksa kendi çevirisiyle kıldırabilir. Veya namazda okunacak DİB onaylı bir çeviriler listesi olabilir. Doğrusu bu soruyu soran 1400 yıldır her mezhebin başka namaz kıldığını göz ardı etmiştir. Müslüman toplumu birörnek değildir, olması da gerekmez. Kiminin imamın seçtiği çeviriyi beğenmeyecek, yadırgayacak olması bir sakınca olarak sunulmaktadır. Bugünkü durumda cemaat imamın ne okuduğunu bilmediği için bir ‘sakınca’ yoktur. Demek ki ‘sakınca’ okunanların ayırında olunmasıyla ortaya çıkmaktadır. Namazda okunanın bilincinde olmayı sakınca olarak tanımlayanlar ne dediklerini hiç düşünüyorlar mı? Demek ki bugün bir imam namazda şiir okusa bunun bir sakıncası olmayacak, çünkü cemaat bunun ayırında olmayacak!

Benzer biçimde, yabancı bir Müslüman ülkeye giden bir turistin imamın arkasında namaza durduğunda yabancılık çekmemesini ‘namazın birleştiriciliği’ olarak yorumlayanlar, bunun mantığını sorgulamamaktadırlar. Evet, söz konusu ülke Arap ülkesi değilse, kılınan namazı anlamamak konusunda bir birlik vardır. Arap olmayan Müslüman uluslar yanı sıra birleşmiştir, doğrudan değil. Bu sava göre, her ulus Tanrı’ya kendi dilinde seslenirse bu turist cemaatle namaz kılamayacaktır. Bunun gerekçesi ise, turistin, imamın okuduklarını anlamasıdır. Sanki şu anda anlamaktadır. Şu gülünçlüğe bakınız!

Bugün namaz kıldırmak için para alan bir cami imamından size Türkçe namaz kıldırmasını isteyemezsiniz. DİB mevzuatında namazın Arapça kılınacağı açıkça yazmamasına karşın bunu neden yapmayacağını soramazsınız. Ama buna şaşırıyoruz. Çünkü bu, kendisine soramayacağınız yüzlerce sorudan yalnızca bir tanesidir. Yaşamında kendisine aşılana hiçbirini sorgulamamış, soru sormamış, kendisine de gerçek sorular yöneltilmemiş bir kişidir kendisi. Peki, soru sormadığımız kişilere ve bu kişilerin örgütüne nedenli güvenebiliriz? Çünkü yanıt alamıyorsak ortada gizlenecek veya inkar edilecek bir şeyler vardır.

Kuran'ın da eleştirdiği 'böyle gelmiş böyle gider' anlayışında olanların Türkçe namaza karşı getirebildikleri bir kanıt yoktur. Eğer Türkler başından bu yana Türkçe namaz kılıyor olsalardı ve bugün bir azınlık Arapça namazı savunsaydı, bu kez yine hiç bir kanıt sunmadan 'Namaz Türkçedir' diye kestirip atacaklardı.

Kimi zaman sonuçtan yola çıkmak işlerin yolunda gidip gitmediğini saptamak için daha elverişlidir. Biz sonuçtan yola çıkalım. Allah namazın kötülüklerden alıkoyduğunu söylüyor. Peki Türkiye'de ve öteki İslam uluslarında namaz kılan bunca insan varken bu toplumların sefilliğini, acısını nasıl açıklarız? Hepimizin duyduğu, gördüğü, bildiği, bir tür değil midir, namazı tespihi bırakmadığı halde her türlü haksızlığı, utanmazlığı yapanlar? Bu insanların namazları neden onları kötülükten alıkoymuyor? Bunun pek çok nedeni varsa da bunlardan biri kuşkusuz namazlarından hiç bir şey anlamamalarıdır. Namazı yaratıcıya ödenecek bir borç taksiti, sunulacak bir karşılık olarak görmenin, anlam verememenin nedeni yabancı dilde kılınmasıdır. İşlerin yolunda gitmediğini kendimize itiraf etmek zorundayız.

Yaklaşık yüz yıl önce hutbenin Türkçeleştirilmesine direnenlerin gerekçeleri, bugün Türkçe namaza karşı çıkanların gerekçelerinin karbon kopyasıydı. Sonuçta Türkçe hutbe benimsendi. İnsanlar bunun doğru, akla uygun olduğuna tanık oldu. Bugün Arapça hutbeye geri dönme önerisi sanırım Arapça namazı savunanlar tarafından bile geri çevrilir. Hutbede gerçekleştirilen düzeltmenin namazda gerçekleştirilememesi için bir neden yoktur.

'Siz namazı istediğiniz gibi kılın, biz Arapçadan memnunuz, bize karışmayın' söylemi kolaycı bir savunma ve tartışmadan kaçınmadır. Anadilinde namazı inkar etmemek ve engellemek konunun bir yönüdür. Öteki yönü ise Arapça namaz kılanların ne yaptıkları üzerinde düşünceleri ve savundukları şeyi kanıtlarıyla ortaya koymaya çalışmaları gereğidir. Kimsenin namazına *dokunmayı* amaçlamıyorum ama ortada bir bilgisizlik ve çarpıtma varken, dahası bunun üzerine kurulu yıkıma ve yitime tanık oluyorken buna karşı uğraş vermek hakkımdır ve Kuran'ın verdiği bir görevdir.

Biçimselliğin at gözlüğü çıkarılmalı ve içeriğe yoğunlaşılmalıdır. Toplulukla kılınacak Türkçe namazın başlangıçta geleneksel Hanefi namazı biçiminde olmasının bir sakıncası yoktur. Zamanla uygulamadaki bu anlamlı iyileştirmeyi benimseyenler çoğaldıkça biçimsel ve içerikle ilgili türölülükler ortaya çıkacak, daha yararlı ve amaca daha uygun yorumlar oluşacaktır. Bu korkutucu değil, olumlu bir olasılıktır. Topluca kılınan Türkçe namazın bugün yakıştırılardan ve benim düşündüğümünden çok daha derin bir anlam ve etki kazanması işten değildir. Çünkü Allah inananların ışığı ve yardımcısıdır. Onu daha iyi anmak için yollar arayana ışığını elbette gösterecektir (33:56, 47:7, 57:9...). Bir Müslümanın böyle bir çabanın karşılığını alamayacağını düşünebilmesi olanaksızdır.

Biçimsellikten yakınırken törensel uygulamaları bütünüyle bırakmak gerektiğini öne sürmediğimi belirtmeliyim. Törensel uygulamalar bireylerin ortak ülkü ve ortak payda bilincini besler. Yaşama verilen anlamın veya yaşama biçiminin simgesel dışavurumu olmanın yanında,

bireylerin birbirini özendirmesi ve birbirine güven vermesi yerine de geçer. Denebilir ki tören, insanların akıllarıyla inşa ettikleri din ve kültürle duygusal bağ kurma gereksinimini karşılar. Ne var ki anlamını yitiren törensel uygulamaların, ister dinsel ister kültürel olsun zamanla katılımcılarının azaldığı ve ortadan kalktığı gerçeğini görmemiz gerek. Genç kuşağın namaz kılmamasından yakınanlar bu gerçeğe gözlerini yummasınlar. Namaz bu toplumda gelecek kuşakta ortadan kalkmayacaksa sonrakinde, er geç ortadan kalkacak. Namazın yararının ne olduğu konusunda fikir ayrılıkları olabilir. Herhangi bir yararı olduğu konusunda uzlaşanlar bu aşınmayı durdurmak için bir çare bulmak zorundalar. Aramak değil, bulmak zorundalar.

Çünkü insanın anlam dünyasında boşalan yerler uzun süre boş kalmaz. Anamlı şeyleri yaşamımızdan çıkardığımızda onun yerini anlamlı veya anlamsız bir şey kesinlikle doldurur. Ve bir boşluğun oluştuğunun ayırında değil isek emin olun ki boşluğu dolduran şey anlamsız olacaktır. Nitekim hazcı ve maddeci dünya görüşünün etkisi altında yetiştirilenlerin anlam dünyalarındaki boşluğu kişisel gelişim gibi bomboş çabalarla veya zen, Budizm, Hinduizm gibi yetersiz, yoz ve kültürümüze çok uzak öğretilerle doldurmaya çalıştıklarını görüyoruz. Bu insanların Kuran'dan yarar ummalarının bir nedeni onun üzerine atılan ölü toprağı ve onu izlediğini öne süren insanların namaz gibi anlamını neredeyse bütünüyle yitiren uygulamalarıdır. Dinimizin tören bileşeni, amaçtan veya özden fazlasıyla kopmuş ve artık onu temsil edemez duruma gelmiştir. Anadilinde namaz bu kopukluğu onarmamızı sağlayacaktır.

İşte size anadilinde namazla ilgili açık çek: Bir ay deneyin, beğenmezseniz geri dönün. Cemaatinizle bir hafta deneyin, beğenmezseniz geri dönün. Bunu yapın ki elinizde deneyimden güç alan haklı gerekçeleriniz olsun. Hiç yoksa okuduklarınızın Türkçelerini öğrenmiş olursunuz ve bunlar aklınızda kalır. Namazlarınızı yitirme korkunuz var ise bunu nafile olarak tanımladığınız namazlarda deneyebilirsiniz. Denememek için geçerli bir nedeniniz olamaz. Yakarış ayetlerinin Türkçelerini kolayca öğrenip namazda tekrarlayabilirsiniz.⁵⁸

'Tesbih' ve 'Zikir'

Tesbih sözcüğünün kökü olan Sin-Ba-Ha yüzmek, yüksekte kalmak anlamına gelir. Sözlükler tesbih sözcüğünün anlamını yüzdürmek, tenzih etmek, arılamak olarak veriyor. Kuran'da Sin-Ba-Ha kökü ile insanlar gündüz geçimlik için koşuşturmakta (73:7), gezegenler yörüngelerinde yüzmekte (21:33, 36:40..), canlılar bir an bile yaratılışlarına ters davranmayarak Allah'ı arılamakta (17:44, 24:41, 57:1...). Yer ve gök, bir başka deyişle bütün yaratılmışlar yüzünü Allah'a döner (*salat*), Allah'tan yaşam ister (dua) ve yaratılışlarının gereğini yaparak Allah'ı ulularlar (tesbih). Hiçbiri ezberlediği sureyi anlamını bilmeden okumaz, oturduğu yerden ezberlenmiş cümlelerle dua etmez ve Allah'ın adını binlerce kez seslendirerek bir Hinduizm icadı olan ipe dizili boncukları saymazlar. Geleneksel tesbih eyleminde '*Om mani padme hum*' biçim değiştirmiş ve '*Subhan, subhan, subhan...*' olmuştur.

Tesbih sözcüğü ile aynı kökten gelen *subhan*, aşkın anlamındadır. 2:32 ayetinde melekler "*bize öğrettiğinden başka bilgimiz yok*" derken Allah'ın bilgeliğinin aşkın olduğunu dile getirirler. Tesbih fiili ise 68:28 ayeti gereği Allah'ı ululama kavramı çerçevesinde Allah'ın mutlak iradesini kabullenmek ve ona teslim olmak, onu vekil yapmak olarak anlaşılmaktadır. Bu ayette üç çiftçiden görece ılımlı olanı nankör olan ve kendine çok güvenen öbür ikisine

⁵⁸ Bunlar Y.N.Öztürk'ün Kuran'daki Dualar; Kuran Araştırmaları Grubu'nun Kuran'dan Seçme Ayetler ve Dualar; Ali Rıza Safa'nın Elektrikler Kesikti Çalışamadık Allahım kitaplarında toplanmış halde bulunabilir.

“tesbih etseydiniz ya...” diyerek yakını. Kuran’da çokca yinelenen “geceleyin onu uzunca tesbih et” buyruğundan Allah’ı aynı zamanda sözle ululamak gerektiği açıktır. Ve bu iş namaz ve duada olduğu gibi içtenlikle yapılmalıdır. Sözcükleri makine gibi yinelemek görevi baştan savmaktır. Sözcükleri hızlıca yinelemek anlam yitimine, yani anlamsal doygunluğa neden olur. Bu hepimiz tarafından gözlenebilen ve ruhbilimin tanımladığı bir olgudur.

Namazdan sonra Allah’ı anmaya devam etme düşüncesiyle (4:103) namazı/salatı ayakta tutmak arasında bir ilgi vardır. Kuran *namazı oku* demiyor, *namazında dakik ol* demiyor, *namazı ayakta tut (ekimu es salate)* diyor. Namazı yaşamın içinde Allah’a ayrılmış bir zaman dilimi olarak düşünmemek gerekir.

Namazdan sonra kişinin Allah’ı unutup dünya kaygılarına kapılması değil, aklına geldikçe Allah’a içinden seslenmesi ve ondan istemesi gerekir. Kuran’da tanımlanan din, yaşamın içinde zaman ayrılacak ayrı bir ilgi alanı değil, yaşamın ta kendisi, odak noktası, anlamıdır. Namazı/salatı bir tören değil, kendisi için Allah’ı anma yollarından biri olarak değerlendiren birisine namazın Arapça olması zorunluluğu anlamsız görünecektir. Allah’ı gereği gibi anımsayıp anan, onunla konuşan biri ‘namaz hocası’, ‘dua kitabı’ gibi Arapça hurafe yayınlarını onaylayamaz. Duanın ve namazın duyumsanan doğal bir gereksinim sonucu, içten gelerek yapılması gerekir. İdeal olan budur. İslam’ın yaşamın bütününe egemen olması gereken bir öğreti olduğu ve dua etmenin doğal bir insan davranışı olduğu anlaşıldığında, namazın yapay katı kuralları ve kendine özgü bir dili olması gerektiği düşüncesi çoktan yitip gidecektir.

Kimisi namazdan sonra ‘zikir’ adı altına tekerleme okumaya devam eder. Namazdan bağımsız olarak da yapılabilen bu sözde kulluk görevi, bilgisizliğin ve çarpıtmanın bir başka acıklı örneğidir. Pek çok kişi zikri Allah’ın adlarını tespih eşliğinde arka arkaya belli bir sayıda yinelemek sanır. Kuran’da çokça geçen “*fesebbih bihamdi/biismi rabbike...*” buyrukları pek çok çeviride “*rabbini tespih et...*” biçiminde çevrilmiştir. Oysa pek çok Arapça sözcük gibi zikrin de, tespihin de Türkçede bambaşka anlamları vardır. Zikrin anlamı *anmak* ve *anımsamaktır*, *yinelemek* değil (2:235 ve 4:142 ayetlerini karşılaştırınız). “*Allah’ın zikrine koşun*”, “*Allah’ın zikri en büyüktür*”, “*Allah’ın zikrinden yüz çevirdiler*” gibi bu sözcüğün çevrilmeden bırakıldığı ifadeler “*Allah’ı anmaya koşun*”, “*Allah’ı anmak en büyüktür*”, “*Allah’ın anımsatmasından/Allah’ı anımsamaktan yüz çevirdiler*” olarak günlük dile çevrilmeli ve anlaşılmalıdır.

Allah’ı zikretmenin/anmanın yollarından biri onun yalnızca Kuran’da geçen güzel adlarını akılda tutmak ve her fırsatta anımsamaktır. Allah’ın güzel adlarının hemen hiçbirisi özel ad değildir. Bir başka deyişle hepsi tür addır ve hepsinin anlamı içindedir. Bunlar Arapça olduklarından anadili Arapça olmayanlar için bir anlamı yoktur. Bu adlar tür ad olduğundan çevirileri yapılabilir ve çevirileriyle öğrenilip anımsanmalıdır.

Kişi yaratıcısının adını anarken (ör:Allah), aynı zamanda *Rahman* (Çok Esirgeyen), *Rahim* (Çok Bağışlayan), *Hay* (Sürekli Diri), *Basir* (Her Şeyi Gören), *Semi* (Her Şeyi Duyan), *Hakiim* (Bilge) gibi nitelikleriyle aklından geçirebilir veya imgeleminde canlandırabilir. Aynı zamanda onun ilgili nitelikleriyle zihinsel olarak bağışlanma ve kılavuzluk arayabilir:

“Çok Sevecen ve Çok Bağışlayan Rabbim! Bağışlananla bana dokun ve bütün niteliklerinle bende açığa çık ki, Seni anlayabileyim ve anlatabileyim! Hep Diri olan Rabbim! Bana karşılık ver! Karşılığın olmadan ölü bir kişi gibiyim! Yaşamaya değer bir yaşam sürmemi sağla, bana yeni yaşam ver! Her Şeyi Gören Rabbim! Ben körüm, bana görüş ver! En Bilge olan Rabbim! Bilgeliğimi artır!’ Bunun gibi... Tanrı’yı böylece duayla anımsamak kişinin Tanrı’nın bağışlanmasına erişmesine yol açar. Buna ‘bağışlanma enerjisi’ de denebilir. Bu, kişinin ruhsal ilerleme sağlamasını ve bunun yanında başkalarına da ruhsal ilerleme sağlamasını sağlar. Dolayısıyla

*Tanrı'yı anımsama ve yüceltmenin özel bir anlamı vardır ve kendisini anmayı duaların en iyisi olarak nitelemesi bundandır (29:45)."*⁵⁹

Ezan biçimciliği

Anadilinde namazı doğru bulan gerekçelerin yanında ezanı ayrıca tartışmaya gerek görmüyorum. Ama şunu belirtmeden geçemeyeceğim ki Kuran'da 'namaza çağrı'dan söz edilir:

"Ey inananlar! Cuma [toplanma] günü, namaz için çağrı yapıldığında, Allah'ı anmaya/Allah'ın Zikri'ne koşun!" 62:9

Namaza çağrıyla ilgili biricik ayette günlük namazlardan değil, toplanma günündeki namaza çağrıdan söz edilir. Evde kılınacak namaz için çağrı yapılması mantıklı değildir. Toplanma günü ise herkesin birlikte davranması istendiğine göre merkezi bir çağrı mantıklıdır. Ne var ki gelenek tutucuları Kuran'ın açık yargılarından çok sanıya ve niyet okumaya öncelik verecek, ezanı bir baskı aracı ve gösteriş olarak kullanmaya devam etmek isteyecektir. Gelenek dininin akli dışlaması ve insanları akılsız davranmaya yöneltmesinin işaretleri cami kültüründe açıkça görünür. Camiler ses yükseltici sistemleri kullanarak endüstrinin olanaklarını benimsemiş, ancak ezanı kayıttan okuma düşüncesini dışlamıştır. Her gün aynı sözü, aynı ezgiyi aynı biçimde okumak için insanlar yıllarca eğitilmekte ve parayla çalıştırılmaktadır. Gerçekte bir mp3 çalar veya CD çalar ile yerleri doldurulabilecek ve topluma hiç bir katkı yapmayan bu kişilerin neden boş oturduğu sorgulanmamaktadır. Ezanın kayıttan seslendirilmesine karşı çıkan insanlar hoparlöre neden karşı çıkmazlar? Hoparlörsüz de ezan okunabilir. Ses uzağa ulaşmıyorsa sözelimi birden fazla okuyucu ezanı sokaklarda dolaşarak okuyabilir.

Kuran'da çağrının biçimi İslam toplumuna bırakılmıştır. Namaza çağrı yapmak 'Tan yeri ağardı', 'Güneş battı', 'Namaz kılıyoruz, gelin!' demek kadar basittir ve Müslümanlar bunun biçimi konusunda bütünüyle serbesttirler. Bugün İslam toplumu bu çağrı için türlü iletişim aygıtları kullanıyor ama bırakın çağrının biçimini, minarenin biçimini bile değiştirmekten korkuyor. İsviçreli, ezan sesi duymak istemiyor diye olayı din çatışması zeminine taşıyanların Kuran'ı okuyup anladıklarına inanmak güç. *Türkçe ezan* sözcüklerini duyar duymaz içini tiksinti kaplayan, omurilik refleksiyle 'burasının bir İslam ülkesi olduğunu' bize anımsatanlar, tartışmaya gerek bırakmadan her şeyi ortaya koymaktadırlar. Sanki hem Türk hem Müslüman olamayız, sanki birinden biraz caymak zorundayız. Gelenekçi söylemde *Müslümanlık* kavramının üzerini çizip yerine *Araplık* yazınca sonuç değişmiyor.

Türkiye'nin önde gelen toplumbilimcilerinden Niyazi Berkes, Asya Mektupları kitabında 1959'da gittiği Endonezya'da ezan yerine gong sesinin kullanıldığına tanık olduğunu yazar.⁶⁰ Belli ki halk İslam öncesi dönemdeki geleneklerini bir süre daha sürdürmüştür. Belli ki uzaklıktan dolayı Arap geleneklerinin kıtaya ulaşmakta zorlanması, halka özgür seçimler yapmak ve kullanışlı çözümler bulmak olanağı sağlamıştır.

⁵⁹ Abdur Rab, Exploring Islam In a New Light (çeviri bana ait)

⁶⁰ Hukukçu M.B.Hooker'ın 2003 yılında yayınladığı *Indonesian Islam: Social Change Through Contemporary Fataawaa* (Endonezya İslamı: Güncel Fetvalarla Toplumsal Değişim) kitabının 91 ve 92. sayfalarında davul benzeri çalgılarla yapılan namaz çağrısına izin veren fetvalardan söz edilir. Saudi Aramco World dergisinin Kasım-Aralık 1991 sayısında ise "ezana eşlik eden gonglardan" söz edilir. İlgili makale <https://www.saudiaramcoworld.com/issue/199106/the.far.east.htm> adresinde bulunabilir.

Türkçe ezanda direktmeyi anlamlı bulmuyorum. Çünkü ezanın gerekliliği bir yana, okunan şeyin namaz saatinin geldiğini haber verdiğini herkes bilmektedir ve bu yeterlidir. Ezan İslam'ın temel gerekliliklerinden değildir. Dolayısıyla anlamadan kılınan Arapça namaz ve anlamadan okunan Arapça Kuran gibi yıkıcı değildir. Ezanı Türkçeleştirme çabası bir bakıma simgeselliği sürdürmeyi amaçladığı için gereksiz ve önemsizdir. Ne var ki Türkçe ezanı savunanların hakkını teslim etmek gerekir. Çünkü savlarını akla dayandırıp düzgünce ortaya koyarken buna karşı çıkanlar 'Böyle gelmiş böyle gider' sığılğından öte gidememişlerdir. Gelenekçiler, saygı duydukları kimi mezhebin anadilinde ezana izin verdiğini de bilmezden gelirler.

Bugün DİB eliyle uygulanan biçimiyle ezan işlevsel bir gereksinim ve dinin bir parçası değil bütünüyle gelenektir. Bunun kanıtı ezan okunmasıyla namaz arasında hiç beklenilmemesidir. İmanın kıldırıldığı namazdan önce kılınan 'sünnet' namazının süresi, kimsenin işinden veya evinden çıkıp camiye gidip abdest alıp saf durmasına yetecek bir süre değildir. Dolayısıyla camiye gidecek kişinin ezan saatini önceden bilip hazırlanıp çıkması gerekir. Bu da ezanın gerçek bir amaca hizmet etmediği anlamına gelir. Ezanın ne işe yaradığını tartışmadan önce dilini tartışmak kayıkçı kavgasından öteye gitmeyecektir. Çok pahalı malzeme ve yöntemler kullanılarak inşa edilen milyonluk camilere layık görülen en kötü kalite, en ucuz seyyar manav hoparlöründen okunan çatlak sesli, uyuyanı uyandıran ezan, çoğunluğun azınlık üzerine salladığı bir din sopasına dönüşmüştür. Ezana namaz çağrısı olmanın dışında bir anlam ve görev yüklemek, kutsallaştırıp dokunulmazlaştırmak dinin içini boşaltmaktır. Hele bu çağrıyı bir zorlamaya dönüştürüp durumdan hoşnutsuz olanlara günümüzde örnekleri görüldüğü gibi⁶¹ umursamazlıkla, hatta saldırganlıkla karşılık vermek Kuran'a açıkça karşı gelmektir:

"Yürüyüşünde doğal ol, sesini alçalt. Şu bir gerçek ki, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."
31:19

"Dinde baskı/zorlama/tiksindirme[ikrah] yoktur." 2:256

Türkçe ezan, Türkçe namaz olmaz diyen kişi geleneği din olarak benimsemiştir. Bu kişiler neye inandıklarını sorgulasınlar. Kitap'a mı, ataya mı?

* * *

Anadilinde namaz konusunda sonuç olarak;

- Namazda ayetlerin çevirisinin okunamayacağını veya
- Ayet dışındaki seslenişlerin anadilinde olamayacağını

Savunanlar anadili Arapça olmayanlara bir çözüm sunmak zorundadırlar. *Bütün dünyanın Arapça öğrenmesi* bir çözüm olmayacağına göre namazını anlamlandırarak ve anlayarak yerine getirmek isteyen ne yapması gerektiğini açık ve net biçimde ortaya koyamayanlar bu konuda yasakçı yargılara varmaktan çekinmeli ve *'bilmiyorum'* yanıtını benimsemelidirler. Kanıt yükümlülüğü iddia makamının üzerindedir. Kuran'ın sınırlamadığı konularda Müslümanlar serbesttir:

⁶¹ 2012 yılında yasal olarak 65 desibel'i geçmemesi gereken ezan sesi gücünün 100 desibel'i (hızlanan motosiklet gürültüsüne eşdeğer düzey) geçtiği Erzurum'da suç duyurusunda bulunan Nazan Aydın'ın başvurusunu savcılık geri çevirmiştir. http://www.radikal.com.tr/turkiye/ezana_suc_duyurusuna_takipsizlik-1087249

“Ey iman sahipleri! Size açıklandığında canınızı sıkacak şeylerle ilgili soru sormayın. Kur'an indirilmekte iken onları sorarsanız size açıklanır. Allah onlardan vazgeçmiştir. Sizden önceki bir toplum da onları sormuştu; sonra tutup hepsini inkâr ettiler.” 5:101

Özü geçip ayrıntıda boğulan kişinin bilincinde veya bilinçaltında kaçış psikolojisi yatmaktadır. Özgür irade ile, akıl yürüterek, inisiyatif kullanarak adım atmak kimine zor gelmektedir. Bu ayet gereksiz ayrıntıya dalıp görevi yokuşa sürme davranışının kişiyi inkara yaklaştırdığını göstermektedir. Açıklandığında can sıkacak gereksiz ayrıntıları soranların acıklı ve ders verici bir örneği 2:67-71 ayetlerinde anlatılmıştır.

- Özet tablo - Namazı Arapça kılmak için bahaneler ve bunları çürüten gerekçeler	
<i>Kuran öyle buyuruyor.</i>	Kuran’da namazın anlatıldığı yirmiden çok ayet vardır. Bunların hiçbirinde namazın dilinden söz edilmez. Tersine, namazını Arapça kılmamış olan iyi kulların örnekleri verilir.
<i>Hadisler öyle buyuruyor.</i>	1) Konu hakkında yeterli ve güvenilir hadis yoktur. 2) Hadisler dinimizin başvuru kaynağı değildir. Bkz. ‘Neden Yalnızca Kuran’
<i>Din bilginleri öyle fetva veriyor.</i>	1) Din bilginlerinin Kuran’a aykırı fetva vermesi çok yaygındır. 2) Din bilginlerinin eleştirel düşünmeye uzak olduğu biliniyor. 3) Kuran anlamak için uzmanlık gerektirecek bir kitap değildir.
<i>Herkes Arapça kılıyor.</i>	1) Herkes her şeyi doğru yapsaydı dünya cennet olurdu. Kuran yetkesini herkesle paylaşmaz. 2) Herkesin namazı Arapça kılması, anadilinde kılınamayacağı anlamına gelmez.
<i>Ayetler Arapça olduğu için zorunlu olarak Arapça kılmak gerekiyor.</i>	1) Bu bahanede, çevirisinin Kuran olmadığı savı gizlidir. Çevirinin Kuran olup olmadığı ile ilgili tartışma için ilgili bölüme bakınız. 2) Kuran, namazda Kuran ayeti okumayı zorunlu tutmamıştır.
<i>Türkçe namaz yavan ve komiktir.</i>	Alışkanlıklar kimi zaman kişinin olgunlaşmasına engel olurlar. İslam bir alışkanlık değil, ilerleme, anlam ve içtenliktir. Kulun yaratıcısına duyduğu içten saygı yavan ve komik değildir.
<i>Türkçe namaz siyasi bir projedir.</i>	1) Siyasi olan Türkçe namaz değil, herhangi bir dildeki namazın memurlar tarafından kıldırılmasıdır. 2) Siyasi olan, Kuran’ın anlaşılabilmesi için engeller çıkarmak ve insanları Kuran’ın istediği namaz olan anadilinde namazdan caydırmaya çalışmaktır. 3) Doğru bir şeyi siyasetin kullanması onu yanlış yapmaz.
<i>Anadilinde namaz birliği bozar.</i>	1) Bu sav Müslümanların arasında birlik olduğunu varsayar. Ne yazık ki yoktur. 2) Müslümanlar Kuran’a uymakta birleşmelidir. Kuran’a uygun olduğu sürece namazın değişik biçimleri bu birlikteliği, yardımlaşma ve dayanışmayı bozmaz.

<i>Kimse Arapça namazdan yakınmazken bunu tartışmak gereksizdir.</i>	Kimsenin yakınmaması ortada bir yanlış olmadığı anlamına gelmez. Tarih ve Kuran yanlışlıklardan yakınmayıp bunları benimseyen toplumların örnekleriyle doludur. Çoğunluk faizden de yakınmamaktadır, oysa Kuran'a göre faiz en büyük ahlaksızlıklardan biridir.
<i>Namazın dili önemsiz bir ayrıntıdır. Önemli olan kişinin Kuran'ın buyruklarına ne kadar iyi uyduğudur.</i>	1) Namazı anlayarak veya anlamadan kılmak arasındaki ayrımın önemsiz olduğunu söylemek, namazın önemsiz olduğunu söylemektir. Kuran namazın inananlar için önemini çok kez yineler. 2) Namazı Kuran ayetlerinin Arapçası ile anlamadan kılmak kişiyi Kuran'ı anlama çabasından soğutur.
<i>Arapçasını öğreninceye değin anadilinde namaz kılınabilir.</i>	Sözde anadilinde namazı onaylayan bu söylemde namazın Arapça kılınması gerektiği varsayımı vardır. Bunu söyleyenin aklında diğer bahanelerden biri vardır.
<i>Kişisel olarak anadilinde namaz kılınabilir. Toplu kılınan namazın Arapça olması gerekir.</i>	Sözde anadilinde namazı onaylayan bu söylemde yine namazın Arapça kılınması gerektiği varsayımı vardır. Kuran namaz için kişisel ve toplu olarak ayrım yapmamıştır. Toplu namazdan söz edilen ayetlerde de dilden söz edilmez. Anadilinde namaz bir kişi için doğruysa herkes için doğrudur. Cemaatin imamın ne dediğini duyması ve <i>anlaması</i> gerekir.

VII. Gelenek Dini

Dinle ilgili hiç bir konuda söylenmeyen 'halk memnun' söylemi tuhaf bir biçimde bu konuda ağızlara sakız olmuştur. Dinle ilgili hangi fikir bildirildiğinde din bilginleri halk oyuna başvurmuş ki, bunu sormaktadırlar? Kuşkusuz sorulduğu da yoktur. Sorulsa bile neyin doğru neyin yanlış olduğuna ne zamandır çoğunluk karar vermektedir? Kişilerin yakınması doğru ve yanlışın bir ölçüsü değildir. Doğru yolda olmanın kanıtı durumdan memnun olmak değildir. 6.yy Mekke halkı da dininden memnundu, anımsayalım. İnsanlığın ortak bilgi birikimini genişleten keşifler yaşamından memnun olanlar tarafından yapılmıyor. Yaşamlarından *memnun* olanlar gerçeği arama, sorgulama, öğrenme, iyileştirme eylemlerinden uzaktırlar (29:38). Kuran durumundan memnunken yok edilen sapkın toplumların örnekleriyle doludur. Kuran'da inananların ve Müslümanların özellikleri bir bir sayılır ve bunların arasında durumundan memnun olma yoktur. Tersine, bir işi bitirip yorulunca bir diğerine başlamak (94:7), çok çalışıp didinmek (4:95, 84:6...) gibi davranışlar durumundan memnun olmayanların erdemleridir.

İşin gerçeği durumdan gerçekten memnun olan saf, art niyetsiz yığınlar değil, bu trajediden kazanç sağlayanlardır. Fetva çıkararak para kazananlar, 'alim' diye önünde eğilip gururu okşananlar, 'Kuran'ı siz anlamazsınız, ben anladım, kitabımda anlatıyorum' diyenler, Mevlüt okuyup, hatim indirip, okuyup üfleyip nitelikli dolandırıcılık yapanlar, Kuran'ı anlamayanları kendine kul edip politik güç piramidinde yükselenler, cami çıkışında para toplayıp bu paraların hesabını vermeyenler, dininden habersiz halktan din adına para toplayıp yiyenler, 'Dinin sana susup katlanmayı buyuruyor' deyip halkı sömürenlerdir. Yığınların Kuran'ı anlaması olasılığı bunların ödlerini koparır. Dört bin yasal Kuran kursu, 80 bin cami, 100 bin imam ve müezzin ('yedek'lerle birlikte iki katına çıkacak), Adalet Bakanlığı bütçesini geçen bir DİB bütçesi... Bunların hepsi yalnızca ayak sürüyerek gidilen Arapça Cuma namazı için! Onlarca Arapça kursu/okulu, yaklaşık 1000 imam lisesi, yaklaşık 60 ilahiyat fakültesi (hükümet programı gereği özelleşebilir), din kitapları satan 500'e yakın yayınevi, din satan gazeteler, cemaatler ve tarikatların oluşturduğu bu dev din oligarşisi kişinin kendi dinine sahip olması düşüncesine kuşkusuz karşı çıkacaktır. İslam konusunda gerçeği söyleyen, tanıklığını gizlemeyen herkes bu kalabalığın 'ekmeğiyle' oynamaktadır.

Çoğunluk dini

Dinde yenilik olmayacağını söylerler. Peki, hangi dinde? Birincisi, yeniliğe kapalı olan İslam'dır. Atalar dininde yenilik olur. Hem de çok hayırlı olur. Muhammed Peygamber İbrahim'in dininin bozulmuş biçiminde, atalar dininde yenilik yapmıştır. İslam'da yenilik olmaz çünkü İslam'ın zamandan ve yerden bağımsız olarak uygulanması gereken kuralları vardır. İslam'ı boşinançla, gelenekle, atalar diniyle karıştırırsanız, sonra da onu geçmiş zamanın bilgi birikimine, anlayışına hapseder, dondurur, yerinizde sayarsanız, sizin dininiz zamanla İslam'dan uzaklaşır ve bir yeniliğe gereksinimi olur. İnandığı dinin kusursuz olduğunu öne süren, dinini Kuran yargılarına göre yaşadığını kanıtlamalıdır.

Bunların nasıl olup da şimdiye değin hiç bir din bilgininin aklına gelmediğini sorarlar. Bu bir döngüsel mantıktır.

- Şu düşünce yanlıştır.
- Neden?

- Çünkü şimdiye dek kimse böyle düşünmedi.

Bu mantıkla yanlışların düzeltilmesi olanaksızdır. İkincisi, kimse bu görüşte olmadı değil, bu görüşe sahip olanlar fikirlerini yay(a)madı, benimsenmedi. Zaten bu yazıda başkalarını kanıt göstermek gibi bir yol izlemiyorum. Üçüncüsü, bu görüşe sahip olmak için öncelikle taklitçilikten kurtulmayı istemek ve Kuran'ın anlamını öğrenmek gerekir. Bunun için de Kuran'ı çevirecek birine başvurmak gerekir. Kuran'ı çevirecek olan iki grup var. Birincisi hem Arapça hem de Türkçeyi enikonu bilenler ki bunlar bu işe kalkışsa ruhbanların alanına girdiği savıyla, bağınazlığın ve zorbalığın egemen olduğu eski devletlerin eliyle cezalandırılırlardı. İkinci grup olan Arapça bilen ruhbanlar da üç günlük dünya çıkarı için bu gerçeği gizlerler. Zincir kırılmadan asırlar geçer. Müslüman Türklerin en uzun süren devletleri olan Selçuklu ve Osmanlıların Türk dilini aşağı görüp Arapça ve Farsçaya hayranlık duymaları durumu ağırlaştırmış. Bu devletlerin Arapça (ve kısmen Farsçayı) devlet, bilim ve yayın dili yapmaları ve Türk abecesini terk etmeleri Türk dilini güçsüzleştiren en büyük iki darbedir. Arapçayı 'entelektüel dili' yapıp halkın konuştuğu dili aşağılayan anlayış, Batı karşısında duyduğu eziklikle Fransızcaya da bir iletişim kapitülasyonu vermek üzereydi ki, yeni kurulan Türk devleti bu yıkım sürecini bozdu ve Türkçe yok olmak üzereyken ona yeni bir yaşam kazandırdı. Hala izleri sürer. Kibirli, Türklüğünden utanan ve halka tepeden bakanlar, ilgi alanlarına göre cümlelerine sanki Türkçe karşılıkları yokmuş gibi İngilizce, Fransızca veya Arapça sözcükler karıştırırlar. Buraya kadarki, Türk dünyasındaki durumdu. İran ve Pakistan uluslarının başına gelenleri araştırmadım. Onların da aklın yolundan gitmediğini bugünkü hallerinden arif olan anlıyor. Arap ruhbanları üç kuruşluk kültür emperyalizmini devam ettirebilmek kaygısıyla asla böyle bir girişime destek vermeyecekler. Bunları hangi ulusun neyi başardığını bir ölçü saydığım için söylemiyorum. Her kişi kendinden ve her toplum kendinden sorumlu ise bizden/benden önce (bizden/benden başka) yapan olup olmadığı bakışını bir kenara bırakmalıyız.

Dinde yeni düşünceler konu olunca, özellikle de Türkçe Kuran ve namaz konu edilince anlaşılmasa bir refleksle bir takım kişiler *din bekçiliğine* soyunmakta. Kimisi bu ülkenin '%99'unun dininin' kendisine emanet edildiğini düşler. 'Halkın diniyle uğraşmayın', 'rahat bırakın' gibi, insan topluluklarını koyun sürüsüyle karıştıran, korunması gereken çaresizler olarak gören söylemlerle tartışmayı engellemek isterler. Bir Müslüman'ın inancı bu tartışmayla bile zedelenecek, yitip gidecek denli güçsüz müdür? Bu denli güçsüzse çoktan yitsin, gitsin. Bir Müslüman'ın düşünce üreten, yazan, tartışanlara 'Lütfen benim inancımın doğruluğunu tartışmayın, onu yitirmekten korkuyorum' biçiminde karşı çıkıp onların elini, kolunu bağlamaya, susturmaya hakkı yoktur. Müslümanların inancı bir kurumun, bir üst koruyucunun, eli sopalı bir bekçinin kollamasını gerektirmemelidir. Aksine, onurlu bir Müslüman kendi adına davranan bu sözde bekçilere karşı çıkmalı, gereken dersi vermelidir. Sesi çok çıkan kimi din satıcıları, şu veya bu nedenle doğru buldukları düşüncelerin dışına çıkanlara rastladıklarında öfkeyle kıvrınmakta, önce susturmayı, olmuyorsa çamur atmayı –asla eleştiri yok! –, o da olmuyorsa 'dinden çıkarmayı' denerler. Bu yol, değişik düşünenleri 'halkın dinini korumak' gerekçesiyle cezalandırmaya ve öldürmeye giden yoldur. Bu yola hiç çıkılmamalıdır. Çıkıldı ise geri dönmelidir.

Düşünmeyen, okumayan, her türlü yeni düşünceye omurilik refleksiyle 'dinimizi bozuyorlar' diye karşılık verenlerin bilincinde olmadıkları bir şey daha var. Yeni kuşağı bütünüyle yitirmek üzereyiz. Yalnızca Batı'da değil, dünya genelinde bilgi ve düşünce üretimi ve bunu paylaşma hızı gittikçe artıyor. İnsanlar artık genç yaşta –doğru veya yanlış– çok şey

bilir duruma geliyor. Birey olarak toplumun kalaniyla, toplum olarak dünyanın kalaniyla yarışabilmek için az bilgiyle yetinmek gibi bir seçenek artık yok. Az bilen çıkarını, sağlığını, aklını, onurunu ve özgürlüğünü koruyamıyor. Artık en iyilerimiz en iri, güçlü olanlarımız değil, bilişsel kapasitesi en yüksek olanlarımızdır. Dünyayı, her şeyi akıyla algılamaya çalışan, soran, sorgulayan, araştıran, kendi doğrularını arayan gençlere önceki kuşakların yaşadığı İslam'ın akli dışlayan, mistik, dumanlı sürümünü veremezsiniz. Almazlar. Arapça Kuran ve Arapça namazı onlara anlatamazsınız. Akılları almaz. Gerçekten de Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, o ülkelerde doğmuş olan çocuklarına İslam'ı anlatmakta zorlanmaktadırlar. Dinlerini aşıladıklarını sanarak çocuklarına anlamadıkları Arapça Kuran surelerini ezberletmekte, anlamadıkları sözleri söyleyerek namaz kıldırma çalışmaktadırlar. Çocuk, o ülkelerde böyle bir anlamsızlıkla kuşatılmış olmadığı için bu iş bir türlü aklına yatmamakta ve İslam'dan uzaklaşmaktadır. Bu konu bugün Batı ülkelerindeki Müslüman ailelerin en büyük sorunudur.⁶²

İşin gerçeği bizim için de durum çok farklı değildir ama bunun ayırdına varan pek yok gibi görünüyor. Şimdi düşünün, küçücük bir çocuksunuz. Yetişkinler Allah diye birisinden söz ediyorlar. Ondan yardım istiyorlar, ona teşekkür ediyor ve yine onun adıyla ileniyorlar... Hiç gelmeyen, göremediğiniz, ne olduğunu, nasıl olduğunu bilmediğiniz bu şeyle sizi korkutuyorlar. 'Taş yapar', 'yakar', 'belanı versin' diye sürüp gidiyor. Biraz aklınız başınıza geldiğinizde onun Tanrı olduğunu, sözünü içeren bir kitabın da olduğunu öğreniyorsunuz. Ama bu kitap sizin anlamadığınız bir dilde ve çevrilse de yetmeyeceği, anlamayacağınız söyleniyor. Veya daha kötüsü anlamaya gerek olmadığı... Sevimsizliği ve acımasızlığına önceden koşullandırıldığınız Tanrı üstüne bir de sizin dilinizi konuşmuyor. Anlamıyor da... Uzak, itici bir tanrı imgesinin izlerini yetişkinlikte silmek zordur. Çünkü çoğumuz yaşamı uzun uzadıya sorgulamayız, Tanrı'yı bize anlatıldığı gibi kabul eder ve anlam veremediğimiz şeylerle aramıza ayırdında olmadan bir mesafe koyarız.

'Atadan böyle gördük' çağı kapanıyor. Gerçekte çoktan kapandı ama daha kapatamamış olanlar için zaman daralıyor. Müslümanlığın yanında ona yapışık olarak dayatılan *Araplığı* istemeyenler nedeniyle İslam deyim yerindeyse kan kaybetmeye devam edecek, belki Arap ülkeleri dışındaki yerlerde bir azınlık dinine dönüşecektir. Bunun hesabı sorulmayacak mıdır? (bkz: 14:40, 20:132, 31:13-19) Kuran'ın ve namazın Türkçeleştirilmesiyle 'akla yatan' İslam kendisine yeni kuşakta daha çok yer bulacaktır. Hayır, görüntü sizi yanıltmasın. Toplumun doğru yolda olduğunun ölçüsü camilerin dolması değildir. Toplumun ahlakı ve onurudur. Bu iki ölçüte göre Türkiye'nin ve Araplaşmış öteki İslam uluslarının dünyadaki yeri, bilenler için ortadadır. Bu, övünülecek değil, utanılacak bir yerdir.

Bin yıldır Arapça okunan Kuran'ı, Arapça uygulanan namazın Türkçeleştirilmesini savununca 'Din elden gidiyor' sabuklamasına kapılanlar dinin bin yıl önce elden gitmiş bulunduğunun ayırdına varsınlar. Gerçek İslam dini, yaklaşık 13.yy sularından bu yana Türklerin elinde, dilinde, yüreğinde değildir ki... Gitmesi gereken, gelenek çorbası durumundaki *ortaya karışık* dindir.

Kimisi namazı Türkçe kılmayı açık veya örtülü olarak yüreklilik duygusuyla bağdaştırır. İşin gerçeği kendi korkaklıklarının ve Allah'ın tepkisi kadar çevrenin tepkisinden çekindiklerinin ayırdında değildirler. Bir milyara yakın Müslüman'la görüş ayrılığına düşmek

⁶² Bu konudaki yakınmanın bir örneği Jeffrey Lang'in Melekler de Sorar kitabında bulunabilir.

doğal olarak kişinin 'Acaba yanlış mı yapıyorum?' tasesını duymasına neden olur. Ama çoğunluk görüşü, inançlı bir kişinin geri adım atmasına neden olmaz (3:173). Gerçekte çoğunluğun bu konuda bir görüşü bile yoktur. Çünkü görüş sahibi olmak, ancak üzerinde eleştirel düşünülen ve bilgi sahibi olunan konular içindir.

Gelenek dinini, yani kurumsallaşmış mezheplerin, cemaatlerin, tarikatların, devletlerin oyuncağı olmuş dini yalanlayan sayısız somut kanıt vardır. Bu kanıtlar yetmiyorsa önceki bozulmuş iki dinin örneği de gözümüzün önündedir. Akıl ve mantıkla sonuca ulaşmak isteyen kanıtları incelesin. Tarihselliğe öncelik tanıyan bugünkü gelenek İslam'ını bozulmuş öbür iki dinle karşılaştırsın. Her iki yolun da varacağını sonuç aynıdır.

Bağnazlık

Cami konusunda akılcı değil duygusal davrananların, 'ben doğrudan faydalandığımı kanıtlayamasam da, yaşamımı zenginleştirdiklerini söyleyemesem de onlar orada bulunsun, neme gerek' anlayışında olanların Türkçe Kuran ve namaza karşı bağnaz tutum alması doğaldır. Caminin fanatizme varan simgeselliği, namaza ve Kuran'a da yakıştırılır. Bu bağnazlığa göre namaz (ve hac) Allah'a yaşlanınca ödenecek borç; ezan, karşılık verilme bile varlığı huzur veren bir çağrı; Kuran, okununca saygı duruşuna geçilip duvara asılacak süslü bir kitaptır. Bu zihinlerin derinliğinde yaşam simgelerden oluşan bir nesli sürdürme çabasıdır. Merak etmek, düşünmek, soru sormak, aramak, icat çıkarmak gereksiz üstelik zararlıdır. Kuşkusuz en büyük soru olan 'Yaşamın anlamı nedir?' sorusu sorulmadığı için, simgelerle ilgilenmeyip onların arkasındaki anlamın ardına düşüp bu soruya yanıt arayanlar taşlanır.

600 sayfalık Allah sözü olan bir kitapta anlatılan İslam dinini bir tutam simgeden ibaret sayanların Türkçe Kuran ve Türkçe namaz savunuculuğunu *yeni bir din* tasarısı sanmaları doğaldır. Eğer dininiz Kuran'da anlatılan din değil de kubbe, minare, ezan, Arapça namaz ve öteki simgelerden oluşan bir gelenek öbeğiye, bunlara sahip olmayan bir din kuşkusuz başka bir din olarak görünecektir. Sizin dininiz Kuran'dan uzaksa, Kuran'ı benimseyen din kuşkusuz başka bir din olarak görünecektir.

Dinin özünden, kitaptan, kitabın anlamından uzaklaştıkça din yaşamın 'kabuğuna' bulaşır. Saç-sakala, giysiye, *dile*... İnsanlara din diye boş bir şey sunulursa insanlar bunu kendi uydurdıkları şeylerle dolduracaklardır. Çünkü din ve sonsuz yaşam duygusu insanın içinde doğuştan vardır. Bunu siler, kaldırırsanız yerine çöp de dolar ama o yer boş kalmaz.

Türkçe Kuran ve Türkçe namaza karşı çıkanlar akla yatkın dayanak bulamazlar. Bu durumda aklın yolu anadilinde Kuran ve namaz, akıl dışılığın yolu da geleneğe bağlı kalmak gibi gözükmektedir. Yabancı dilde namaz ve Kuran aklın yok sayılmasıdır.

Eğitimin payı

Geri kalmış Müslüman ülkelerin yüzlerce yıllık ezberci ve yıkıcı eğitim geleneği, Kuran'ın onu öğrenmek isteğinde olan herkesçe anlaşılamayacağı görüşünü toplumun ortak bilincine kazımıştır. Ezberci, bireyi düşünmekten caydıran, insanlıktan uzaklaştırıp bir robota dönüştüren eğitimin yıkıcılığı yalnızca Kuran için değil, her türlü bilgi edinme fikri için işler. Bu gerici kültüre göre bilgi üretilecek değil, alınacak veya *satın* alınacak bir şeydir. Onu mutlaka bir başkası üretmelidir. İnsan dünyada iki şey üretebilir: Düşünce ve emek. Bunların birisi maddesel, öbürü anlamsal varlıktır. Anlamsal varlık üretebilenler maddesel varlık üretebilenler

üzerinde egemen olmuştur. Petrolün büyük bölümü Müslüman ülkelerdedir. Ne var ki petrolü çıkaracak, işleyecek ve ona iş yaptıracak anlamsal varlık, yani bilgi birikimi batıda olduğu için maddesel varlığı elinde bulunduran Müslümanlar ondan yararlanamamakta, batı zenginleşip gelişirken Müslümanlar bolluk içinde sefillik çekmektedir. Çünkü bilgi üretmeyen Müslümanların Batı'ya 'sen bilgiyi üret, bize ver/sat' demekten başka seçenekleri yoktur. Herhangi bir kitap daha önce üretilmiş bir bilgiyi veya düşüncüyü barındırır. Bunu okumak bu bilgiyi alma çabasıdır. Edinilen bilgilerden yeni bilgiler türetmek ise okuma eyleminin edilgenlikten çıkıp etkinleşmesini gerektirir.

Bunu basit bir örnekle açıklayalım. Elimizdeki bilgi, bir dikdörtgenin kenar uzunlukları olan 5 ve 12 olsun. Ezberci eğitim 5 ve 12'yi ezberletmekle yetinir. Kenarlar ölçülmüştür, üretilecek yeni bir bilgi yoktur. Düşünmeye yönelik eğitim ise dikdörtgenin öbür özelliklerini keşfetmeye yöneltir. Öğrenciler zaman içinde dikdörtgenin alanının 60, hipotenüsün 13 olduğunu, hipotenüsün eğiminin 22.6 derece olduğunu vb. bilgileri keşfederler. İşte dogmacı din anlayışı Kuran'ı ezberletmenin, yani 5 ve 12'yi ezberlemenin bu dünyada ve öbür dünyada bireyi ve toplumu kurtaracağını öne sürer. Kuran'da da sıkça söz edilen bilgelik ise, Kuran'dan 5 ve 12'yi alıp 60'ı, 13'ü, 22.6'yı ve pek çok yeni bilgiyi üretebilmektir. İşte Kuran'ı kendi dilinden, düşünerek, hayali bir karşılık için değil, bu dünyayı ve sonsuz yaşamı iyileştirmek için okuyan kişi ondan bir bilgelik edinmiş, ilerlemiştir. Onu Arapçasından okuyup ezberleyenler ise yüzyıllarca 5 ve 12'den öteye gidememiş, hatta zamanla onların da bir dikdörtgenin ölçüleri olduğunu unutup anlamsız sayılara indirgemıştır. Böylece 60'ı, 13'ü, 22.6'yı bilenlerin kölesi olmuştur.

Ezberci eğitim bireyi sürekli edilgen olmaya yöneltir. Bu durum din ve politika alanlarında iyice belirginleşir. Tarih boyunca dinin topluluklar üzerinde egemenlik kurmanın, yani politikanın bir aracı yapılmasının ışığında bu ikisinin aynı çerçevede değerlendirilebileceği ortaya çıkar. İçinde bulunduğumuz yer ve zamanda Siyasal İslam ile dinsel gericiliğin aynı anlama gelmesi rastlantı değildir. Dolayısıyla Kuran'ın etkin biçimde, yani üzerinde düşünmek için okunamayacağı ama edilgen biçimde, yani anlamını düşünmeden sevap kazanmak için okunabileceği fikrinin kaynağı Siyasal İslam'dır. Bir başka deyişle İslam'ı bireyi ve toplumu özgürleştiren bir öğreti olmaktan çıkarıp bireyi ve toplumu köleleştiren bir egemenlik aracına dönüştürmenin aracıdır. Birey Kuran'ı kendi çabasıyla anlayamayacak, yani kendisi düşünce üretmeyecektir. Önceden üretilmiş düşünceleri ezberleyip bilgi ve madde egemenlerine kölelik edecek, hem dünyasını hem de sonsuz yaşamını yakacaktır. Oysa Kuran "Oku" der. Allah insana kalemle yazmayı öğretmiştir. Allah'ın dileği insanın okuyup yazması, düşünce ve bilgi üretmesi, bu yolla Allah'ı daha iyi bilir duruma gelmesidir. Bu çaba Kuran'ı yetersiz bulmakla veya onu kendi dilinden anlama çabasından vazgeçmekle daha başlamadan biter. Hiç kuşku yok ki Müslümanlar ellerinde tuttıkları nimetin büyüklüğünün farkında değiller.

Bu ülkede 67 bin okula karşılık 80 binden çok cami ve yasal olmayanlar da içinde on bin civarı 'Kuran kursu' vardır. Aşırı küçük yaşta mahalle hocası (Osmanlı'nın sübyan mekteplerinin geri dönüşüdür) ve Kuran kurslarıyla beyni yıkanan çocuk dinin anlaşılması, üzerine kafa yorulması, araştırılması gereken bir şey değil, ezberlenip tekrarlanması gereken şeyler olduğunu sanır. Temiz ve taze bilinci küçük yaşta ağır hasara uğratılır. Çok azı yetişkinliğe erince bu hasarın ayırdına varır ve yitene yerine koymaya, açığı kapatmaya, olgun insanların bilişsel düzeyine yetişmeye çalışır. Devlet okulları da bundan ayrı değildir. Yarısı gerçek yarısı yalan –ki yalanın en kötü biçimi gerçeğin içine karıştırılmış halidir– zorunlu din dersleriyle daha hiç bir şeyi anlayamayacak yaşta beynine virüs sokulur, beyninin kimi devresi

bir daha açılmamak üzere kapatılır. Durumun ayırdında olan kimi anne baba çareyi çocuğuna bunların yalnızca sınıfını geçmesi için ezberleyip sonra unutması gereken yalanlar olduğunu söylemekte bulur.

Kuran'da insanın olgunluk yaşı 40'tır (46:15). 10:16 ayetinden de Muhammed Peygamber'e ilk vahyin kırka yakın bir yaşta geldiğini anlıyoruz. Bu ayetlerden insanın ortalama olarak bu yaşlarda yaşamına verdiği anlamın olgunlaşacağını ve bundan böyle seçimlerinin büyük oranda bilinçli olacağını anlıyoruz. Çocuğunun iyi bir Müslüman olmasını dileyen, ona her şeyden önce soru sormayı, sorun çözmeyi, eleştirel ve analitik düşünmeyi, yani kısaca kendi kendini eğitmeyi öğretmelidir. Ancak o zaman yalan yanlış aşılama larla kirlenmemiş temiz bir beyinle Kuran'ı okur ve kolayca anlar. Allah'ın yardımıyla da er ya da geç ona kul olma bilincine erer. Çocuğa verilecek eğitimin bir örneği 31:13-19'da verilmiştir. İçinde bulunduğumuz durumu saptamak için mahalle hocalarının, din dersi öğretmenlerinin anlattıklarıyla bu ayetleri karşılaştırmak yeter.

Kuran kursları açılması ve çocuklara Kuran niyetine Arapça ezber yaptırılması, bir yönüyle despotların kendi muhalefetlerini yapay olarak kendilerinin oluşturmalarına benziyor. Muhalefetin ateşinin sönüp denetlenebilir, yönlendirilebilir bir yola girmesini sağlamanın yolu muhalefetin de erk güdümünde olmasıdır. Despotların karşısında Kuran'ı anlamamış bir muhalefet, kendi savını Kuran'a başvurarak temellendiremez. Kuran gerektiğinde egemenlere karşı durmayı öğütler. Haksızlığa boyun eğmemeyi öğütler. Haksızlığa sonuna dek boyun eğdikleri için cehennemle cezalandırılanların örneklerini verir (11:59, 17:16, 40:47, 43:54, 71:21). Kuran'da özgürlük sözcük olarak vurgulanmamıştır ama kitabın bütünü özgürlüğün gözetilmesini buyurur. İşte bu gibi sömürü düzeni için 'tehlikeli' mesajların üzerinin örtülmesi için insanları Kuran'ı anlamaktan caydırmanın yolları aranmıştır.

Öte yandan kişiler Kuran'ı anlamaktan bilinçsiz olarak da caydırılabilir. Kuran'ın ancak Arapça olduğu dolayısıyla Kuran'ı anlamaya çalışmaktan muaf olma düşüncesi şeytanın bir tuzağıdır, tembel ve rahatına düşkün benlikleri kendisine çeker. Kuran'ın anlamını ve çağrısını anlasa bile keyfine uymadığı için onu kulak arkası eden birey için, 'bir bilen'in yönlendirmesine uymak ve böylece eylemlerin sonuçlarının bütün sorumluluğunu o bilene yüklemek kolaydır. Okumak yapmaktan kolaydır. Arapça Kuran'ı omuz silkerek okumak ve sorumluluğu yöneticilere devretmek gönüllere hoş gelir. Bu tutum zihinsel tembelliğe, kaderciliğe, eylemsizliğe ve boyun eğmeye özendirir ki bugün Müslüman halklar bunun sıkıntısını çekmektedirler. Kuran'ı anlamak ve uygulamak, ardından iyiliklerde yarışmak ise zordur. Çünkü Kuran mesajının ulaştığı kişiyi bir seçim yapmaya zorlar. Bu tutum düşünsel üretkenliği, alinyazısını belirlemeyi, çalışmayı, direnmeyi, güçlüğü göğüs germeyi gerektirir ki bunların en iyi örneklerini Müslüman olmayan toplumlarda görmekteyiz.

Kuran'ı anlamaktan geri durmak toplumun düşünce dünyasında kurumsal (hiyerarşik) dinin dolduracağı bir boşluk yaratır. Dini kurumsallaştırmak bütün büyük dinlerin düştüğü hata ve uğradığı bozgun dur. Kurumsallaştırılıp içi boşaltılmış bu din, kişilerin özgür düşünmesini ve Kuran'ı anlamasını önlemek için içinde Arapça saplantısının da olduğu pek çok boş inanışa tutunmak zorundadır. Yığınlar bir kez Kuran'ı kendi dillerinden okuyup gerçek mesajını almaya başladılar mı hiyerarşik dinin ve Müslüman toplumu yüzyıllardır sömürüp baskılayan düzenlerin sonu gelecektir. Bundan dolayı din satıcılarının Kuran'ı dokunulmaz, anlaşılmaz bir kitap, özel bir uzmanlık alanı gibi sunmaları kendileri için yaşamsal öneme sahiptir. 'Konu okuduğunu anlamak kadar basit değildir' söyleminin ardındaki amaç budur.

Öte yandan Kuran'ı anlamak için Arapçayı çok iyi bilmek gerektiği düşüncesi, Kuran'ın çevirisinden anlaşılabilceği düşüncesiyle çelişmez. Öncelikle çevirmenlerin Arapçayı çok iyi bilmesi gerekir, herkesin değil. İlahiyat fakültelerinin ve mezunlarının yüksek sayısı, Türklerin Kuran'ı anlamasının önündeki en büyük engellerden birinin Arapça konusundaki yetersizlik olduğu savını doğrulamaktadır. Çünkü nesnel bir gözle Kuran'ı iyi anlamadığımızı saptamak kolaydır. Çoğunluk ilahiyat okuyarak İslam'ı iyi öğreneceğini sanmaktadır. Oysa ilahiyat fakültelerinde öğrencilere Kuran'ı çevirmenin olanaksız olduğu üstü kapalı veya açık olarak aşılır. Program mezhepler, gelenekler ve tarihten oluşan bir karışımdır. Oysa İslam Kuran'a çalışarak anlaşılır. Buna karşın Arap dili ve edebiyatı bölümlerindeki öğretim üyesi ve öğrenci sayısı, ilahiyat öğrencisi sayısı ile karşılaştırılamayacak denli azdır. Acı ve kulak tırmalayan gerçek şudur ki, ilahiyat fakültelerinde gelenek dini öğretilir. Gerçek din ise *Yalnızca Kuran'dır*.

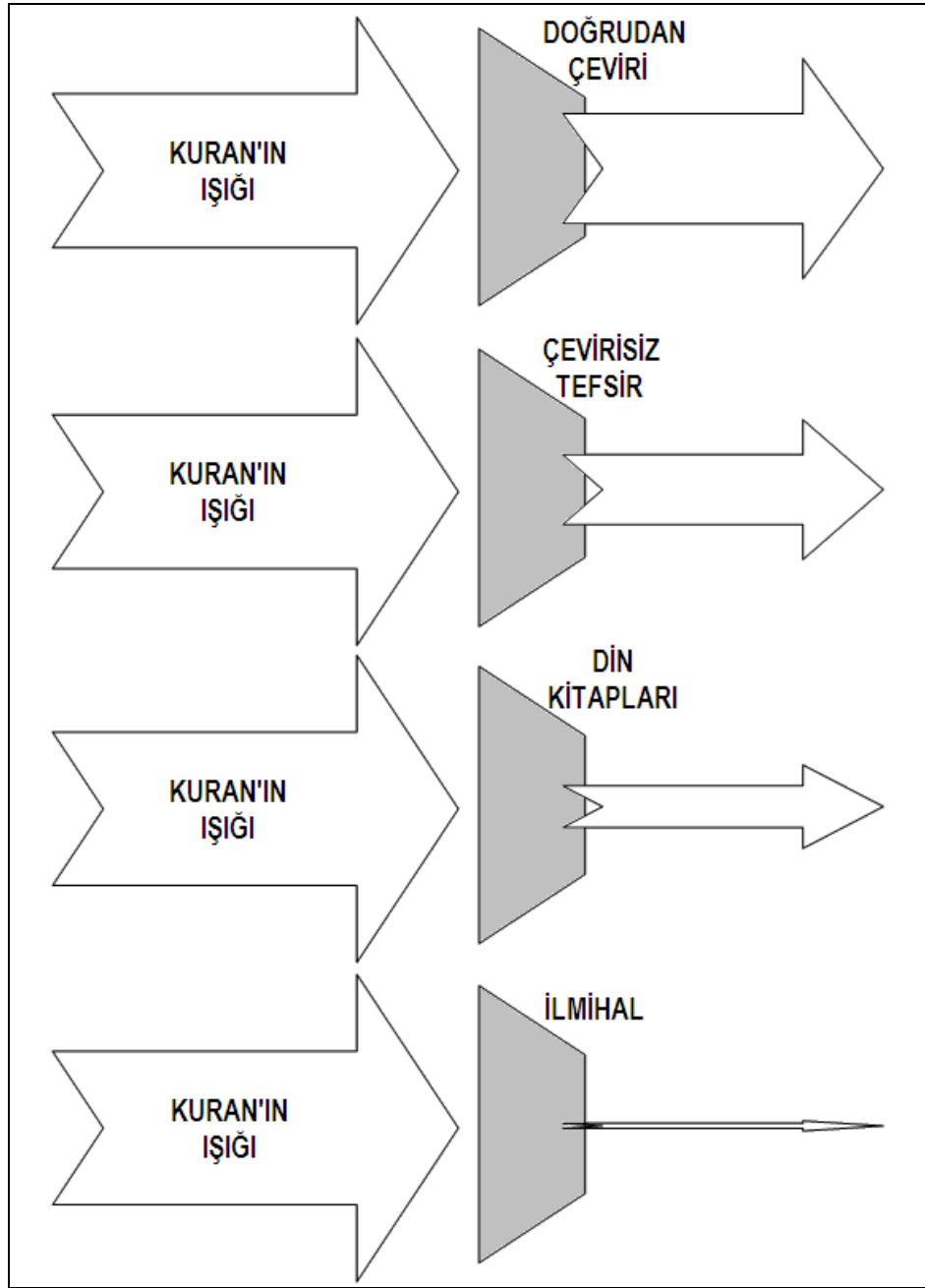
Din adamlarının etkisi

İnsanlar politikacıları ve basını sorgulamadan dinledikçe politik olarak, din adamlarını sorgulamadan dinledikçe dinsel olarak sömürölmeye devam edeceklerdir. Kuran'ın mesajını öğrenmek isteyen kişi bunun için 'bir bilen'den yol göstermesini isterse vay onun haline! Önce Arapça Kuran okuması söylenecek, olur da bu engeli aşarsa tasavvuf kitapları okuması söylenecek, bunu aşarsa tefsir okuması söylenecek. Bu üçü de aşılsa ancak sıra çeviriye gelecek. Yine de engeller bitmeyecek. *Bir bilen*, çok daha iyi çeviriler dururken bütünüyle kendi isteklerine göre –belki de yakın olduğu cemaate göre– bir çeviri önerecek.

Din adamları çoğunlukla Kuran'a insan yazması kitapları eş koştukları, dini bulandırdıkları, sulandırdıkları, Allah'a özgülmedikleri için Kuran'a yaklaşımları net değildir. Öteki kitaplar ve boş inançlarla beyinlerini kirletip ömürlerini geçirdikleri için Kuran'ı çalışmaya sıra gelmemektedir. Bakın eski din adamı Süleyman Ateş ne diyor: *"Diyanet'ten ayrılıp tefsir yapabilmek için Kuran'ın içine dalınca şimdiki durumuma (uydurmaları gerçek dinden ayıracak duruma... Y.N.) geldim ama bu kolay olmadı."*⁶³

Sorun kendisini pek çok yerde gösteriyor ama suyun içindeki balığın suyu göremediği gibi, düşünmeyince ayırdına varmıyoruz. İmamlığın neden meslek olduğunu hiç düşündünüz mü? Namaz kılmak ve kıldırmak çok kolay eylemler. Bunu yapmak için eğitim almaya gerek yok. Kuran'ı enikonu bilen herhangi biri namaz kıldırabilir. Sırf halkın dili Arapçaya dönmediği için bunu onların yerine yapacak biri gerekiyor. İşte o zaman namaz kıldırmak bile bir uzmanlık haline geliveriyor. Ruhban sınıfı yaratmaya ilk adım tamamlanmış oluyor. Türkçe namazın benimsenmesinin doğal sonucu olarak, imamlık mesleği bitecektir. Resmi ruhbanlık yalnızca üniversite öğretim üyelerine kalacaktır. Türkçe Kuran'ın benimsenmesiyle de ilahiyat fakülteleri kendilerini gözden geçirmeye ve bilimsel yöntemleri izlemeye, gerçekten merak etmeye, araştırmaya ve yeni bilgi üretmeye yönelmek zorunda kalacaklardır. Çünkü Kuran'ın mesajını bilmek artık onlara has olmayacaktır. Böylece ruhban sınıfı İslam'dan, en azından kendi diliyle namaz kılıp Kuran okuyan uluslarda silinecektir.

⁶³ Vatan Gazetesi, 10.05.2007, <http://haber.gazetevatan.com/Haber/118930/1/Gundem>. Bir kulun Tanrı'sının sözünü neden doğrudan çevirisinden okuyup anlayamayacağı sorusuna bir ilahiyatçının verdiği yanıltıcı yanıtın bir örneğini bu videoda bulabilirsiniz: <http://www.youtube.com/watch?v=DaGDXfn27DU#t=10m23s>

Kuran'ın orijinaline en yakın kopyası çeviridir.

Kuran'ı ve namazı bildiğimiz, anladığımız sözcüklerle okumuyorken, Allah'ı tanımak, dini içselleştirmek, onu konuşmak, tartışmak, o yolda ilerlemek mümkün değildir. Yine araya bir takım araçları, bir ruhban sınıfını sokarlar. Derler ki; *derinleşecekseniz önce şu, şu 'ilim'leri (bilgileri) öğreneceksiniz. Onları da şu, şu din adamları bilir, onlara başvurun.* Yani bu kişilere Kuran yetmez. Oysa Allah'ın ayetleri/belirtileri her yerdedir (57:3, ayrıca 13:3, 30:21, 45:13...). Onları görüp Allah'a yaklaşmak için uzmanlara gereksinim yoktur.

Din konusunda çalışmak ve Kuran'dan yargı çıkarmak için Arapça şart değildir ve olmamalıdır. Kuran'ı çevirilerinden anlayarak okuyan kendini geliştirmiş, yanı sıra bilim dallarından herhangi birini okuyan kişi yorumlarda bulunabilir, yani *icthāt* yapabilir. Din adamlarının zamanın şartlarına göre türlü konularda *icthāt* yapabilmek için yanlarına doktorları, astronomları, askerleri almaları bunun aksak da olsa işleyen bir biçimdir. Yanlarında yıllarını antik Arapçaya harcamış dilbilimciler de olsun, Arapça dışındaki dillerden birini bilen ve Kuran'ı çevirisinden okuyan bilgililer de olsun. Dilbilimci Kuran'ı daha iyi anlayıp

çevirmeye çalışsın, öbürleri de Kuran'ın mesajıyla öteki disiplinleri bir araya getirsin. Ortaya kısa zamanda eşsiz bir bilgi birikimi çıkacaktır. Gerçekten de bu durum 8 ve 13. yy'lar arasında Irak, Endülüs gibi ülkelerde bir parça gerçekleşmiş, Kuran'ın mesajına kulak veren bilim adamları toplumlarını dünyanın en aydınlık uygarlığı yapmıştır. Dikkat edilirse bu denklemde din adamı yoktur. Çünkü din adamı dediğimiz kişiler, yukarıda saydığım iki sınıfın olmayışının yarattığı boşluğu doldururlar. Geneli bilim adamı sezgisinden yoksun olduğu için içinde bulundukları toplumları iyiye ve doğruya yöneltme, esinlendirme yükünü taşıyamazlar. Çok az din adamı kendisinde bu yetersizliği görüp herhangi bir disiplinde kendini yetiştirme ihtiyacı hissetmiştir. Bunlar azınlıkta oldukları için sundukları yeni bakış açıları, yaptıkları içtihatlar, açtıkları ufuklar kendini geliştirmemiş çoğunluk tarafından beğeni görmemekte ve haksız suçlamalara hedef olmaktadır. Bugün bunun canlı örneklerini üzüntüyle izliyoruz. Din adamları çok az bir vakitlerini ayırıp matematiğin bir dalı olan mantık dersleri alsalar, eleştirel düşünmeyi öğrenip içselleştirseler, önce kendi zihinlerini köksüz dogmalardan temizleyecekler, ardından dindeki boş inançların hepsini saptayıp hem İslam'ı düştüğü durumdan kurtaracaklar, hem de toplumda dinleyip öğüt alacak olanlara yardımcı olacaklar. Bu olasılığın devrim sözcüğüyle açıklanabilecek kapsamda sonuçları olacaktır. Kuran'ı okuyup kafa yoran herkes kendi çapında bir din bilginidir. Peygamberlerin hiçbirisi din eğitimi almamıştır.

Din adamları, okudukları, okuttukları fakültenin adında da bir sakatlık sezmemektedirler. Neden hep 'İlahiyat' da örneğin 'Teoloji' değil, 'Din bilimleri' değil, 'Tanrı bilimi' değil? İlahiyat Tanrı bilimi anlamına gelir. İslam'la Arap kültürünün bağlaştırılması yanılışı, eğitim kurumunun Arapça adında gizlidir. Bu eğitim kurumlarının bilimsel düşünceden uzaklığıyla ilgili olarak eğitimbilimci Bekir Onur'un bir değerlendirmesi şöyledir:

*"Türkiye'de de ilahiyat fakültelerinde din psikolojisi, din sosyolojisi eğitimi ve araştırmaları yapılıyor, ama çağdaş bilimsel bilgilerle değil çoğu zaman geçmişe özgü nakil yöntemiyle. On beş yıl kadar önce bir ilahiyat fakültesinde 'duanın psikolojik etkisi' başlığıyla yapılmış bir yüksek lisans tezini incelemiştik. Tezde konunun modern psikoloji bilgileri ışığında incelenmesini bekliyorduk, oysa geçmişte din ulularının dua hakkında neler söylediğinin naklinden ibaret bir derlemeyle karşılaştık. Özellikle gençler üzerinde yapılmış başka din psikolojisi çalışmalarını da meslektaşlarımla birlikte inceledik; hepsinin yöntem açısından yanlış (çünkü ampirik araştırma metodolojisini bilmiyorlar), içerik açısından eksik (çünkü çağdaş psikoloji bilgisine sahip değiller), amaç açısından da yanlış ve öznel (çünkü ne bulmak istedikleri baştan belli) olduklarını gördük. Neden Böyle? Çünkü ilahiyat fakültelerinde genellikle bilim eğitimi yapılmıyor, bilimsel formasyon verilmiyor."*⁶⁴ Adının önünde apolet gibi gururla taşıdığı akademik unvan, ne yazık ki bir ilahiyatçının bilimsel ve eleştirel düşünme yetisiyle ilgili bir gösterge olmuyor. Bu eksiklerini gidermeye elinizde tuttuğunuz kitapta önerilen deneyleri yaparak gidermeye başlayabilirler.

Tanrıbilimciler eleştiriye açık değiller. Bir akademisyenin verimli sayıldığı 50-60 yaşlarına gelmiş bir profesör, yıllar boyunca, özellikle unvansız okurlardan hiç bir eleştiriyle karşılaşmamış oluyor. O saatten sonra işittiği eleştiriler de kendisini duygusal olarak sarsıyor. İşin içine duygusallık girince tarafsızlık yitiyor, gerçekler kararıyor. Eleştirilme yetisine sahip olmayanların ürettiği düşünceler ne denli sağlam olur, tartışılır. Oysa Allah der ki:

⁶⁴ Prof. Dr. Bekir Onur, Kanaat Önderi İmam'lar ve İlahiyatçılar, Cumhuriyet Bilim, 19.10.2010

"Dilediklerimizi derece derece yükseltiriz biz. Her bilgi sahibinin üstünde bir başka bilen vardır." 12:76

Bu ayetin bağlamı olan Yusuf'un öyküsü incelenince bu ilkenin hiyerarşik olarak algılanmaması gerektiği ortaya çıkar. Bilimsel gerçeklerle örtüşen bu ayeti şöyle anlamak gerekir: *Uzmanlıkta ne denli ileri giderseniz gidin, sizin bilincine varamadığınız bir takım şeyleri bilenler; sizin yetersiz olduğunuz konuları sizden iyi bilenler vardır. 'Ata'cası: Akıl akıldan üstündür.*

Din bilginlerinin üzerinde en çok zaman ve emek harcaması gereken konulardan birisi İslam uluslarının neden dünyanın en geri uluslarına katıldığı olmalıdır. Kütüphanelerin altını üstüne getirin, bu konuda dişe dokunur bir özeleştir, İslam tarihiyle bir hesaplama göremezsiniz. Sanki durumdan memnunlar gibi bir görüntü verirler. Veya daha kötüsü, durumun ayırdında olmayabilirler. Ne düşündürücüdür ki bu konuyu kurcalayanlar çoğunlukla 'yenilikçi' diye etiketlenenler olmaktadır.

Din adamlarının bir konuyu tartışırken yaptıkları yanlışlardan biri de öteki din adamlarının görüşlerini kanıtmış gibi sunmalarıdır. Oysa kanıtmış gibi sunulan görüşlerin kendi kanıtlarının bulunup bulunmadığı sorgulanmalıdır. İlahiyat ortamında alışkanlıktır, bir konuda görüş belirtmeden önce 1400 yıldır belirtilmiş görüşler sıralanır. Bu bir yönüyle tarihçilerin birbirlerinin kitaplarını okuyarak tarih yazmalarına benzer. Herkes bir başkasının görüşünü devam ettirir ama kimse asıl tarihi belgelere başvurmayı düşünmez. Dinin tek belgesi vardır, o da Kuran'dır. Bu konudaki bütün tartışmalar Kuran çerçevesinde olmak zorundadır. Kuran'ı izlediği sürece bir din adamının veya Kuran'ın deyişiyle dinde ileri giden birinin hiyerarşiden, egodan arınmış ve yalnızca gerçeği bilmeye ve bildirmeye odaklanmış olması gerekir.

*"Eski klasik uygarlıklardan kalan ilim ve felsefeyi Hristiyan Kilisesi kovmuş, afroz etmişti. Abbasoğulları Devri'nde Müslümanlar o felsefeyi kucaklayıp özenle geliştirmeye çalıştılar. O devir, İslam ümmetlerinin beşeri medeniyet liderliği zamanıdır ki miladi sekizinci yüzyıl ortalarından on üçüncü yüzyıl ortalarına kadar devam eder. O devirdeki İslam medreseleri hem klasik medeniyetlerden devir aldıkları ilim ve felsefeyi, hem İslami ilimlere, hem de onları birbirine kaynaştırmaya çalışıyorlardı. Fakat gitgide ilim ve felsefeden Hristiyanlık aleminde vaktiyle rahiplerin yaptıkları gibi vazgeçerek yalnız din ilimleriyle, üstünkörü meşgul olmaya başladılar. Din ve ilim ikiz hemşiredir (kız kardeş). Birinin bulunmadığı yerde diğerrinin özü de bulunmaz. İlim ile at başı gitmeyen din, çok geçmeden taassup ve hurafelere boğulup kalır. İşte Hristiyanlıktan sonra İslam'ın başına gelen de bu oldu."*⁶⁵

Cemal Kutay'a göre Musa Carullah Bigi'nin Türkiye'ye dönemediği için Mısır'da El Ezher Üniversitesi'ne emanet ettiği Kuran çeviri ve tefsiri, Kutay'ın ve MEB'in girişimine rağmen Üniversite tarafından Türkiye'ye verilmemiştir. Bu Ezher'in ne ilk, ne de son suçudur. Ezher 20.yy'ın başlarında Muhammed Ali'nin İngilizce çevirisinin Mısır'a girişine engel olmuş ve kopyalarını yaktırmıştır. Daha birçok çevirinin yayınına izin vermemiştir. Bugün Ezher dendi mi Müslüman Türklerin aklına böyle suçlar gelmiyor. Bu insanlar mıdır İslam'ı iyi bilenler, İslam'a hizmet edenler?

Siyaset Meydanı adlı televizyon tartışma programının 1998 yılında yapılan 'Türkçe İbadet' konulu bölümünde din adamlarıyla ilgili ilginç ipuçları saklı.⁶⁶ Tartışmada en sağlam, en

⁶⁵ Musa Carullah Bigi'den akt. Cemal Kutay, Türkçe İbadet

⁶⁶ Programda konuşulanların tam metni 1998 yılında kitap olarak yayınlanmıştır.

mantıklı, bununla birlikte en yalın gerekçeleri sunanlar din eğitimi almamış olan katılımcılar. Ne anlamlıdır ki, din uzmanı olarak katılanlar anadilinde namazı savunan bu gerekçelere karşılık verememişler. Uzmanlar veya meslek ustaları suyun içindeki balığın suyu görememesi gibi kimi zaman eksiklerinin veya dışarıdan nasıl göründüklerinin ayırdına varamıyorlar. Böyle bir duruma düşmemek için sık sık özeleştiri yapmayı bir alışkanlık edinmek gerekir. Konumuz çerçevesinde asıl akla yatmayanı söyleyen, azınlıkta kalan anadilinde Kuran ve anadilinde namazı savunanlar gibi gözüküyor. Ama biraz düşününce böyle olmadığı görülebilir. Birincisi; yaşanan dinin akla yatmayan pek çok yönü vardır. Bunlardan her biri insanları dinden uzaklaştıran birer etkidir. Pek çok kişi dinle ilgilenmez. İlgilenenlerin pek çoğu ise aklına yatmayan yönleri baskılar, unutmaya çalışır. Kuran'ı neden Arapça okuduğu, namazı neden Arapça kıldığı sorulduğunda mantıklı bir yanıt veremediği gibi huzursuz da olur. Çünkü baskıladığı, unutmaya çalıştığı bilişsel uyumsuzluklardan biri daha su yüzüne çıkmıştır.⁶⁷

Kuran'ı herkesin kendi başına anlamaya kalkması olasılığı bir takım çevrelerde ölçüsüz bir telaşa neden olmaktadır. En kötü olasılığı düşünelim. Böyle bir durumda en azından temel mesaj, Allah'ın yanı sıra efendiler edinmemek koşulu anlaşılacaktır. Bu temel kulluk bilincinin yanında dinsel törenlerin nasıl yapıldığının ne kadar önemi vardır, bunu düşünmek gerekir. Allah'ın yanı sıra tanrılar edinmek bağışlanmayacağı konusunda garanti verilen bir suçtur. Öte yandan öteki kurallar için böyle bir kesinlik söz konusu değildir. Allah'a ortak koşmaktan çekinerek Kuran'ı tek başına, içtenlikle anlamaya çalışmış ancak bir kaç yanlış yargıya varmış bir kişiyi Allah'ın bağışlamayacağını söylemek hangimizin hakkıdır? İslam'ı namaz + oruç + hacca indirgeyenler (zekat çoktan aradan çıkarılmış veya kuşa çevrilmiş, yerine kurban gelmiştir), anlamsız ayrıntılara boğanlar temel sorunun Allah'ın yanı sıra efendiler edinmek olduğunu gizlerler. Gizlerler ki *anarşi* çıkmassın; eski köye yeni adet gelmesin; insanlar aydınlanmasınlar, ayakları üzerinde dik durmasınlar, haklarını aramasınlar; koyun gibi etinden, yününden sütünden faydalanılsın; kimisinin maddi konforu bozulmasın.

Avrupa'nın din bağınazlığından kurtulmasında Luther'in katkısı gibi Kara Veba'nın katkısı da tartışılmıştır. Nüfusun üçte ikisini yok eden ve insanların iliklerine dek çaresizliği tattıkları yıllarda din adamlarının aracılıklarının derde derman olmadığına geniş yığınlar tanık oldu. Rahiplerin toplumun düşüncesini yönlendirmedeki etkisini yitirmesini sağlayan bu büyük felaketin ardından insanlar Hristiyan din adamlarının yalan söylediklerini iyice anladı. Müslüman toplumlar bunu daha anlayamadı. Uyuşturulan zihinler ayılmak için Kara Veba benzeri büyük bir felaket yaşamayı mı beklemekteler?

Kuran dinin kurumsallaşmasını buyurmaz. Dinde uzmanlaşmak, profesyonelliğe veya meslekte uzmanlaşmaya benzemez. Benzememelidir. Din adamlarının gazete köşelerine veya internet sitelerine gönderilen soruları hepimiz görüyoruz. Doktorlara sorulan sorulara benzer. Herkes doktor olamaz. Doktorun masasındaki kitabı herkes anlamaz. Ne var ki herkes Müslüman olabilir, dinde değişen düzeylerde yetkinliğe sahip olabilir. Kuran her düzeye seslenir, açıktır, eksiksizdir. Ortada çok büyük bir yanlışlık var. Din adamlarının durduğu yer, olması gerektiği gibi, okumuş, kafa yormuş, görüşü alınan kişi olmaktan çok öte. Rahipliğe daha yakın. Yol gösterme görevi yalnızca Kuran'a ait olmalıdır. Bunun da yolu Kuran'ın mesajının/anlamının/çevirisinin herkese ulaştırılmasıdır. Din adamı yanıtı Kuran'da kolaylıkla bulunabilecek soruları yanıtlamamalı, 'Ben size yardımcı olmuyorum, Kuran'a başvurun' deyip

⁶⁷ Bilişsel uyumsuzluk hakkında bkz: http://en.wikipedia.org/wiki/Cognitive_dissonance Kavram Türkçeye *bilişsel ilişki* olarak de çevrilebilir.

insanları Kuran'ı okumaya zorlamalıdır. Asıl böylece İslam'a hizmet edecek ve –eğer önemsiyorsa– Allah katındaki karşılığını alacaktır.

“Uzman, gittikçe daha az şey hakkında gittikçe daha çok şey bilene denir. Ta ki hiçbir şey hakkında her şeyi bilsin.” [Anonim]

Sağdan yanaşan şeytan

Bir an için kendimi şeytanın yerine koyuyorum. Kötü niyetli olsaydım insanların Kuran'ı okumamaları için şansımı denerdim. Abdestsiz dokunulmaz, matbaada çoğaltılmaz, o cepteyken tuvalete girilmez, Kuran bilgisayara, taşınır belleğe konmaz gibi fiziksel engeller koyardım. Baktım insanlar aydınlanıyor, bunlara inanmıyorlar, Kitap'ı insanların elinden almaz ama içindekilerden habersiz olmalarını sağlamaya çalışırdım. Hele bir de kendim Kuran'ı anlamadıysam insanlar üzerindeki egemenliğim zayıflamasın diye 'Kuran çevirisinden anlaşılmaz, bana sorun ben anlatırım' derdim ki dolap ortaya çıkmasın. Kişiler Kuran'ın cismini elinde, başucunda tutmaya devam ettiği için ondan uzaklaştıklarını anlamaları güçleşirdi. Okuyup anlamadıkları, üzerinde düşünmedikleri, bildiklerini öteki inananlarla tartışmadıkları için ilerleyemezler, ondan uzak kalırlardı.

İslam'ı kurumsallaştırmak, İslam'a dayalı bir seçkinler ve dokunulmazlar sınıfı yaratmak, İslam konusundaki yetersizliği gizlemek ve buna karşın kalabalıklara egemen olmak isteseydim Kuran'ı herkesin anlayamayacağı fikri en büyük yardımcım olurdu. Bu fikri herkesten çok ben savunur ve diri tutardım. Adliyede suç eylemlerinin öznelere ortaya çıkarmak için sorulan 'Bundan kim çıkar sağlıyor?' sorusu bu konuda bize ışık tutmaktadır. Kuran'ı anlama girişiminin bir dinsel seçkinler sınıfıyla sınırlı tutulmasından halkın çıkar sağlayamayacağı ortadadır. Dolayısıyla Kuran'ı herkesin anlamayacağını öne süren herkes İslam'ı bir baskı aracı yapmaya çalışmak ve/veya Kuran konusundaki yetersizliğini gizlemeye çalışmak suçlarının öncelikli şüphelileridir. Kuran'ı anlama görevini ayrıcalıklılara bırakanlar dinsel vekiller edinmişlerdir. Oysa Kuran'da yargı gününde vekillerin, kefillerin, araçların kesinlikle kabul edilmeyeceği gerçeği ısrarla yinelenir.

Şeytan çoğunlukla insanların yanlış yolda olduklarını onlardan gizleyerek çalışır. Salt önümüzde oy sandığı olduğu için seçtiğimizi zannederiz ama bütün adaylar aynı yerden atanmış veya onay almış olabilir. Giderek daha büyük bayraklar görür, gurur duyar rahatlarız, ama onun simgelediği değerler yavaş yavaş ayağımızın altından kayıyordur. Giderek daha büyük ve gösterişli camiler görür, iyi hissederiz ama bunların bize ne yararının dokunduğuna kafa yormayız. Bunlar emziğe benzer, bebeğin rahat durması için ağzına verilir ama bebeğe hiç bir yarar sağlamaz, karnını doyurmaz. Düşmanın en kötüsü düşman olduğunun ayırında olmadığımız sinsi düşmandır. Ünlü bir söz vardır, 'Şeytanın en büyük başarısı kendisinin var olmadığına inandırmasıdır' diye. Düşmanımız karşımıza yiğitçe 'Ben senin düşmanımın, sana karşı çalışıyorum' diyerek çıkması pek nadirdir. Çoğu kez bizi dostumuz olduğuna inandırmaya çalışır:

“Sonra onlara; önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından musallat olacağım. Birçoklarını şükreder bulamayacaksınız.” 7:17

Şeytanın sinsiliği, doğru yolda değilken insana öyle olduğunu düşündürmesindedir. Köle olduğunun ayırında olmayan kölenin kurtulma olasılığı olmadığı gibi dininin çoktan elden gitmiş olduğunun ayırında olmayan yığınların dini bulma ve onu yaşama olasılığı yoktur. Kuran elimizdedir ama bizden çok uzaktadır. Müslüman toplumları Kuran'dan uzaklaştırmanın

en iyi yolu onların Kuran'dan saptıklarından habersiz olmalarını sağlamaktır. Bunun için Kuran'ı okumalarını ancak anlayıp uygulamamalarını sağlamak sinsi ve oldukça verimli bir yöntemdir. Ta ki sorgulayıcı insanlar Müslümanlara bakıp İslam'ın ilkel bir hurafe dini olduğunu sansın, Kuran'dan uzak dursun. Küresel düzeyde bir anlam bunalımında olan insanlık için bir umut ışığı olacakken İslam, kötü algılsın. Batı uygarlığıyla Kuran arasında anlayış duvarları örülsün. Müslüman kişi Kuran'ın çevirisinden anlaşılmayacağını, din bilginlerine gereksinim duyduğuna inansın, Kuran'dan uzak dursun. Kimse Kuran'a yaklaşmasın, herkes kaybetsin. Harika bir plan, değil mi? Yöntemin başarısı ortadadır. İslam ulusları dünyanın en geri toplumlarından. Kuran en az anlamaya çalışılan kitaplardandır. Yüceltme ve saygı gösterme görüntüsüyle Kuran'ı terk etmek ve hatta onu aşağılamak çok kolaydır. Hidayet Aydar, Kuran-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi kitabında tam olarak bunu yapan bir kişinin ağzından aktarıyor:

"Bırakın Kuran'ı tercüme etmeyi! Biz onu anlamayız ama ifade edemediğimiz ne kadar güzellik varsa, onların tümünün onda olduğuna inanırız. Oysa tercüme edince, onda bizim bildiğimiz bir takım hususların olduğunu görüyor ve hayal kırıklığına uğruyoruz. Kuran bunları mı anlatıyor diye şaşırıyoruz."

Bu kişi Müslüman olduğunu sanmakta ve nasıl oluyorsa Allah'ın iyiliğine açıkça burun kıvrırmakta ve onunla hayal kırıklığına uğramaktadır. Allah insanlar anlasın, düşünsün ve onunla arınsın diye Kitap indiriyor, ne var ki insanların çok çok az bir bölümü bu iyiliği takdir edebiliyor. Bu kişinin inanmak dediği özünde kör varsayımdır. Kuran'daki iman kavramı bu değildir. Kuran müminleri anlatırken çok kez bilmek kavramına vurgu yapar. Bilmeden özgür seçim olmayacağı için inanç da olmaz, Müslümanlık da. Kuran'ın neden söz ettiğini bilmeyen kişi özgür iradesi ve sorgulayıcı aklıyla onu tartamaz, onun gerçek olduğuna karar veremez, ona uymayı seçemez, kısaca Müslüman olamaz. Durum böyleyken Kuran'ın neden söz ettiğini bilmekten özellikle kaçınmak ise Allah'ın iyiliğini elinin tersiyle geri çevirmek ve bile isteye karanlığa gömülmeaktır.

Tarikatlara, cemaatlara içten (ticari olmayan) kaygılarla sapışın nedeni dinin insanlara anlamsız gelmesi, insanların Kuran'ı tek başlarına anlayabilecekleri, Allah'a kulluk edip, iyi işler yapıp kurtuluşa erebilecekleri bilincini gelenek dininin öğretilerinden edinememeleridir. Tasavvufu savunanlar dinin kuru bir kurallar birlikteliği olmadığı savunmasına sık başvurur. Açıkçası din değiştirmekle cemaate veya tarikata katılmak arasında çok büyük bir ayrım yoktur. İkisinin de nedeni kişinin anlam arayışına elindeki inanç dizgesinin karşılık verememesidir. Dine anlam veremeyen, boşluğu sezen ama sebebini bilemeyen insan ya dini bırakacaktır ya da insan kalabalıklarına sığınacak ve tarikata, cemaate kendini atacaktır. Dini terk eden insanlar çoğunlukla *deist* olup Tanrı'yı yaşamlarından çıkarmayarak, yalnızca iyi birer insan olmaya çalışarak yaşamlarına devam edecek veya Tanrı'yı dinin yarattığına karar verip Tanrı'nın var olmadığını kendisine kanıtlamaya çalışarak yaşamını geçirecektir. Şirk uydurmalarıyla bozulmuş namazla değil, Kuran'a uygun anadilinde namazla ve anadilinde Kuran'la insanlar İslam'da şimdiye dek bulamadıkları anlamı bulacaktır. Niyet okuma ve Türkçe namazın yararını gören 'bir avuç' insanı küçümseme kolaycılığı, dini kendine saklamanın, bilişsel yalnızlığın, içine kapanıklığın belirtisidir.

Çok düşündük, biraz bilimsel yöntemi kullanalım, tekrarlanabilir gözlemler yapalım. Size bir deney öneriyorum: Arapça bilmeyen bir grup Müslüman'a Arapça Kuran dinletelim. Çoğunluğun daha güzel olduğunu öne sürdüğü melodili biçimde okunsun. Bir gruba gerçek Kuran dinletilsin. Bir grubun dinlediği ayetlerin arasına Kuran'da olmayan sözcükler, cümleler

eklensin. Bir gruba bütünüyle Kuran dışı bir metin aynı tınıyla okunsun. Değişik denemeler aynı grup üzerinde ayrı zamanlarda da yapılabilir. Sonra ne hissettikleri sorulsun. Aynı deney hastaların üzerinde de yapılabilir. Böylece hastalıkları iyileştirdiği öne sürülen şeyin gerçekten sihirli sözcükler mi yoksa *placebo* etkisi mi olduğu ortaya çıkarılabilir. İlahiyat fakültelerinde bilimsel yöntem ve istatistik bilenler varsa buyursunlar denesinler.

Bir deney önerisi daha: Cuma namazından hemen sonra camide küçük bir cemaat bir araya gelip birlikte Türkçe namaz kılsın ve etkileşimli, soru ve yanıtli hutbe okutsun. Önceden duyuru yapılabilir, ilgi duyanların katılmasa bile izlemeleri sağlanabilir. Cami görevlileri Anayasa'yı ve DİB mevzuatını çiğneyip engel olmazsa bu ikinci Cuma cemaati hızla büyüyecektir. Çünkü bugün uygulanan ve hiç bir işe yaramayan Cuma töreni, anlamlı bir namaz ve yararlı bir hutbenin yerini dolduramaz. Kuşkusuz bunu resmi imamın yapıp dileyeni Arapça, dileyeni Türkçe namaza çağırması daha sağlıklı olurdu ama bu, yukarıda anlattığım nedenlerden dolayı hükümetin ve politikacıların bindikleri dalı kesmeleri anlamına gelecektir.

Kesin olan bir şey daha var. Bir grup insan Türkçe namazı benimsediğinde ve bunu Cuma'lar dahil toplu kılınan namazlarda uyguladığında, bunu daha önce yapmadığına pişman olacaktır. Türkçe kıldırın hoca olsa, günde üç-beş kez ayetler dinlesek, her gün Kuran'dan bir iki sayfa okumuş olsak, kitabımızı dosdoğru öğrensek, koşa koşa mescide gitmez miydik? On altı değil iki rekattan oluşan, Kuran'a uygun ve Türkçe kılınan bir Cuma namazı ile birlikte işlevsel bir Türkçe hutbe insanlara zorunlu bir görev gibi gelmek şöyle dursun, iyi hissettirecek ve yalnızca namaza değil, dinin kendisine de daha önce düşünmedikleri bir anlam katacaktır. Cemaat namaz sırasında ve namazdan sonra, imamın okuduğu ayetin anlamı üzerinde durup düşünecektir. Düşünmekle kalmayacak, bunları konuşacak, tartışacaktır. Kuran gündelik söyleşilerin içine girmeye başlayacaktır. Her Müslüman çeviri okuduğu için şimdiki gibi bir ölüm sessizliği olmayacak, çeviri yanlışları göz önüne çıkacak, yanlışlar ve kötü çeviriler yavaş yavaş ayıklanacaktır. Bununla birlikte Kuran cümleleri günlük yaşamda dile getirileceği, iletişim aracı olarak kullanılacağı için *yaşamaya* başlayacaktır. Rafta duran ve yalnızca kişisel olarak okunup anlam verilmeye çalışılan ve yaşamdaki karşılığı aranan *ölü bir bir yazı* olmaktan çıkacak, toplumsal yaşamda yerini alan *yaşayan bir söz* olacaktır. İnsanlar Kuran'dan anladıklarını, çıkardıkları sonuçları, akıllarına takılan soruları paylaşacak, bilgi ve bilgelik (hikmet) çoğalacaktır, Allah'tan başkasına kulluk ise azalacaktır. Şimdi herkes şu soruyu kendine sormalıdır:

'Bu olasılık benim rüyam mı, kabusum mu?'

VIII. Türkçe Kuran ve Türkçe Namaza Kuran'dan Kanıtlar

Kuran'dan göstereceğim kanıtlara geçmeden önce Kuran'ın ne olduğunu bir düşünelim. Kuran'ın *ne* olduğunu anlamak için bile Kuran'ın doğrudan çevirisini okumak zorundayız. Dinin ne olduğunu anlamadan, sağdan soldan duyduklarına kapılarak Kuran ve Kuran'a eş sanılan kaynakları okumaya başlayanın durumu gibi, Kuran'ın *ne* olduğunu anlamadan tefsirlere, insan yazması kitaplara dalan biri düş kırıklığı yaşayacaktır. Kuran'ın ne olduğunu Kuran beş yüzün üzerinde ayette anlatır. Şu durumda Kuran'ın ve/veya Tanrı'nın ne olduğuyla ilgili sağlıklı bir fikir edinmek için öncelikle Kuran'ın en iyi bilinen dildeki çevirisi bütünüyle okunmalıdır. Kitap'ı anlama çabasına devam edip etmeme, Müslüman olup olmama, öteki kitapları okuyup okumama veya Arapça dili ve edebiyatı uzmanı olup olmama konularındaki kararlar bundan sonra verilmelidir.

'Kuran'ı çevirin, namazı anladığınız dilde kılın', bir ayet değildir. Kuran sözcükleri ve sayfaları sınırlı bir kitaptır. Onda her aradığımız yargıyı, istediğimiz sözcüklerle birebir bulamayız. Buna karşılık Allah'ın sözleri tükenmez (31:27). Din konusunda Kuran eksiksiz yargılar. Kuran'ın yargıda bulunmadığı konuda özgürlük vardır. Allah'ın kusursuz mucizesine eksiklik, kusur yakıştıranlar, Kuran'ın dışında haram ve helal arayanlar ya aymazdır, ya inkarcı. Günümüzde Müslümanların üzerinde çalışması ve Kuran'ın ışığında çözmesi gereken pek çok karmaşık konu vardır. Ama bu konu karmaşık değildir. Kuran'ın içten bir okurunun ulaşacağı sonuçlar şunlardır:

Çeviri konusunda:

- Kuran, Kuran çevirisine kesinlikle izin vermektedir, üstelik çevrilmesini, anlamak için çaba gösterilmesini, üzerinde düşünülmesini, çalışılmasını ve mesajının insanlara ulaştırılmasını buyurmaktadır.

Anadilinde namaz konusunda:

- Kuran anadilinde namazı yasaklamamakta, izin vermektedir.

Veya;

- Kuran, anadilinde namazı özendirmekte/gerektirmektedir.

Bu sonuçlara ulaşmayı sağlayan ayetleri inceleyelim. Burada sıralanan ayetler konuyla ilgili yargı veren ayetlerin hepsi olmayabilir. Benim gözden kaçırdığım, ayırdına varmadığım ayetler olabilir. Benim yorumumun ayetlerin her anlamını kapsadığını öne sürmüyorum. Ama olası anlamlardan en az birini içerdiğini savunuyorum. Kuşkusuz Kuran bir bütündür ve ayetler, bağlamında incelenmelidir. Ne var ki ayetlerden nasıl yargıya vardığımı gösterebilmek için numara vermek veya alıntı yapmak zorundayım. Bağlamından koparma suçlaması çokça kötüye kullanılır ve kuşkusuz benim için de söylenecektir. Bağlam bahane edilip ayetin Müslümanlardan söz etmediği öne sürülür. Hayır, Kuran'ı Müslümanları ilgilendiren ve ötekileri ilgilendiren diye bölümlere ayıramayız. Kitap'ı açıp verilen ayetlerin bağlamına bakmak zor bir iş değildir. Kuran bir bütündür, sureler de kendi içlerinde birer bütündür ama bunun için bütün sureleri alıntılacak değilim. Burada sergilemeye çalıştığım şey, Kuran'ın neyi eleştirip neyi onayladığının örnekleridir.

Anadilinde Kuran'a Kuran'dan Kanıtlar**1**

Kuran öğüttür/anımsatmadır (zikra/zekker/zikr/ ذَكَّرَ).

“Gerçek şu ki o, sakınanlar için tam bir uyarıcı ve düşündürücüdür.” 69:48

Ayrıca 6:126, 17:41, 20:3, 38:1,29, 43:5, 50:45, 73:19, 74:54-55, 87:9-10 ayetlerini inceleyiniz.

2

Kuran öğütten başka bir şey değildir/ancak öğüttür/yalnızca öğüttür.

“Bu Kitap'ı sana yalnız şunun için indirdik: Hakkında ayrılığa düştükleri şeyi onlara iyice açıklayasın ve Kitap, iman eden bir topluluk için kılavuz ve rahmet olsun.” 16:64

“Bu, âlemler için bir Zikir'den [öğüt/anımsatma] başka şey değildir.” 38:87

“O, âlemlere bir öğütten başka şey değildir.” 81:27

3

Kuran uyarıdır/haberdir (unzire/nezir/ نَذِير).

“İşte bu, onunla uyarılınsınlar, Allah'tan başka ilah olmadığını bilsinler, akıllı ve gönlü işleyenler de ibret alsınlar diye, insanlara yöneltilmiş bir tebliğdir.” 14:52

Ayrıca 6:19, 7:2, 14:52, 19:97, 41:4, 50:45, 53:56, 69:48, 73:19 ayetlerine bakınız.

Size yabancı dilde bir uyarı yazısı geldiyse bu yazıyı yabancı diliyle okuyup yineler misiniz? ‘Baretini giy’ uyarısını okuyan inşaat işçisi baretini giyip arkadaşlarını da baretlerini giymeleri konusunda uyarmalı mıdır, yoksa uyarı levhasının önünden her geçtiğinde bunu kendi kendine yüksek sesle okumalı mıdır? Bir uyarı sözü olan Kuran'ı Allah'a geri okumak anlamsızdır. Zorunlu olmamakla birlikte namazda yapılması gereken bu uyarı sözlerini Allah'a değil, kendimize okumaktır. Kendimize yinelemektir. Yineliyoruz ama bunu kendi dilimizde yapmanın bir mantığı vardır. O da, bu özlü, etkili, çarpıcı uyarıyı kişinin kendine ve birlikte namaz kıldıklarına sık sık anımsatmasıdır, Allah'a değil! Sıkça anımsanan uyarı sonunda içselleştirilecek, sözcük sözcük değilse bile kavram olarak, anlamlar toplamı olarak anımsanmaya başlayacaktır. Kuran'ı uzun süredir Türkçesinden okuyan insanlara bunun doğru olup olmadığını sorunuz, doğrulasınlar.

4

Kuran uyarıdan *başka bir şey* değildir.

“Oysaki o Zikir/Kuran âlemler için bir öğütten başka şey değildir.” 68:52

Bu ayet yol göstermesi için Kuran'ın çevirisinin okunabileceği ama Arapçasının da okunması gerektiği savını çürütmektedir. Kuran *yalnızca* uyarıdır, *ancak* uyarıdır, uyarıdan *başka bir şey* değildir.

5

Kuran yol göstericidir (hudâ/huden/yehdî, akvam/akvem).

“Müminlere bir kılavuz ve muştudur o.” 27:2

Ayrıca 6:157, 7:52, 14:1, 17:9, 22:16, 39:23, 41:44, 42:52, 45:11 ayetlerini inceleyiniz.

6

Kuran, üzerinde düşünmek içindir.

“Biz o Kuran'ı senin dilinle/senin diline kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alabilsinler.” 44:58

“Kutsal/bereketli bir Kitap bu; sana indirdik ki onu, ayetlerini derin derin düşünsünler ve öğüt alabilsin temiz özlüler.” 38:29

7

Kuran şiir değildir.

“Bir şairin sözü değildir o.” 69:41

“Biz o peygambere şiir öğretmedik. Şiir ona yaraşmaz/layık olamaz da! Ona vahiy edilen, bir öğütten ve apaçık bir Kuran'dan başka şey değildir. Diri olanı uyarsın ve inkarcılar üzerine söz hak olsun diye indirilmiştir.” 36:69-70

Yasin suresi Arapçası mezar başında anlamadan, anlaması olanaksız olan ölümlere okunan bir suredir. Ne ilginçtir ki surenin 69. ve 70. ayetleri bu trajediyi kara mizaha çevirir. Kuran'ın şiir olmadığı, yalnızca dirileri uyarsın diye indirildiği cümleleri şiir veya şarkı gibi ezgili olarak, yabancı bir dilde okunmaktadır.

Şiirin amacı aydınlatmak, eğitmek, uyarmak değildir. Ses benzeşmesi, uyak, ölçü, simetri, ritim gibi işleve değil biçime yönelik öğeleri barındırır. Öncelik işlevde değil biçimdedir. İşte Kuran'ı ve onun öğretisini anlamaya başlayacağımız anahtar budur. Kuran bu ayetlerde kendisini biçim olarak görenleri yalanlamakta, işlev olduğunu bildirmektedir. İşlevi olmayan okumalar bu ayetlerin tartışında sıfıra eşittir. Anadili Arapça olmayan bir topluluğa Arapça okunan Kuran şarkı, şiir olabilir ama kesinlikle Kuran olamaz. O topluluğa Kuran okunmamıştır.

8

“...Ve Kuran'ı ağır ağır, düşününe düşününe oku.” 73:4

Kuran'da namazın nasıl kılınacağı ve Kuran'ın nasıl okunacağını açıklayan çok sayıda ayet vardır. Kuran'da rekat sayısını bulamayanlar Kuran okumanın, yani *tilavetin*, *tecvitin* yöntemini de bulamamaktadırlar. Yanlış beklentilerle Kuran'a yaklaşması, çoktan bildiğini sandığı dini Kuran'da araması kişiyi şaşırtıp yanlış yönlere götürür. Bu ayet Kuran'ın nasıl seslendirileceğini değil, nasıl *okunacağını* anlatır. Yukarıdaki ayetlerde Kuran'ın yalnızca bir uyarı olduğunu, değerli olanın kağıt ve ses değil anlam olduğunu gördük. Burada da bu anlamı özümsemek için yavaşça (*tertilen*), durup düşünerek okumamız buyruluyor. Çünkü Kuran'da çoğunlukla dolaylı ve derinlikli anlatım vardır. Kuran konulara göre bölümlere ayrılmış değildir. Yargıya varmak için aynı konudan söz eden bir başka ayeti anımsamak gerekebilir. Çokça simgeleştirme ve benzetme vardır. Bu benzetmelerin anlam derinliğine ermek için felsefe veya bilimle desteklenmesi gerekebilir. Sonuçta Kuran özlü olmakla birlikte oldukça uzun, eksiksiz bir kitaptır. Sıkça okuma gereği ezberlemekle ilgili değil, zengin anlam içeriğinin kişinin bilincine iyice yerleşmesiyle ilgilidir. Namazı anlamadan, yarı bilinçli durumda kılmanın yasaklandığı gibi, Kuran'ı anlamadan, düşünmeden okumanın doğru olmadığı yorumunu da yapabiliriz. Kuşkusuz yabancı dildeki bir kitabı *düşünerek* okumanın hiç bir yolu yoktur.

9

“Kuran’ı iyice okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah’tan başka birinin katından gelseydi, elbette ki onun içinde bir çok ihtilaf bulacaklardı.” 4:82

Kuran’ı okuyan, düşünmelidir. Düşünmeden Kuran’ı okumak çelişkili, tutarsız bir davranıştır. Kuran’ın Arapçasını anlamadan okuyan ve/veya Kuran’a insan yazmalarını eş tutan Kuran’da çelişki olmadığından habersiz olacaktır. Kuran’a hak ettiği değeri vermemekte, onu anlamamakta, ona çalışmamakta, emek vermemektedir. Böyle bir kişinin Kuran’da çelişki olmadığını söylemesi demesi kendisine ezberletilen, sağda solda duyduğu bir söylentinin yinelenmesinden ciddi bir şey değildir. Çünkü kendisi buna tanık olmamıştır. Buna tanık olmak ancak Kuran’ı anlayarak okumakla, çalışmakla olur. Bu çaba çeviri yapmak ve çeviri okumaktan başlayacaktır.

10

“Yahudiler: ‘Hristiyanlar hiçbir şey üzerinde değil.’ dediler. Hristiyanlar da: ‘Yahudiler hiçbir şey üzerinde değil.’ dediler. Ve bunlar Kitap’ı da okuyup dururlar, ilimden yoksun olanlar da aynen onların söyledikleri gibi söyledi.” 2:113

Yahudiler ve Hristiyanlar kendi kutsal kitaplarını okumaktadırlar ama bu onların çoğunu bilgisizlikten alıkoymamaktadır. Kiminin ‘mukabele’ yaptığı gibi okuyor olabilirler. Veya şarkı, türkü biçiminde, makine gibi ezberden, anlamını düşünmeden okuyor olabilirler. Kuran bir kez daha Allah’ın kitapları okuyup anlayalım, düşünelim, gereğini yapalım diye indirdiğini yüzümüze vurmaktadır. Müslüman olup da Kuran’ı çevirisinden okuyup anlamaya çalışmayan, kendisini Yahudi ve Hristiyanlarla karşılaştırmalı, durumunu gözden geçirmelidir. Kutsal kitapları okuyor olmak bilgidен yoksun olma durumuyla çelişir. Kitap’ı okuyanın ondan bir şeyler öğrenmelidir ki, sözü ve işi doğru olsun ve bu ayette kınananlara benzemesin.

11

“Göklerin ve yerin yaratılmasıyla dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da onun ayetlerindendir. Bunda, ilim sahipleri için elbette ibretler vardır.” 30:22

“Görmedin mi, Allah, gökten bir su indirdi. Onunla, renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan da yollar var; beyaz, kırmızı, değişik renklerde. Ve simsiyah yollar da var. Aynı şekilde, insanlardan, hayvanlardan, davarlardan da muhtelif renklerde olanlar var. Kulları içinde Allah’tan ancak bilginler ürperir. Allah Aziz’dir, Gafur’dur.” 35:27-28

“Ey insanlar! Biz sizi, bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve örfler yoluyla tanışıp kaynaşasınız diye sizi milletlere, boylara ayırdık. Hiç kuşkusuz, Allah katında en seçkininiz, sakınılması gereken şeylerden en çok sakınanınızdır.” 49:13

Gökten inen su aynıdır ama onunla bitenler başka başkadır. Bütün canlılar aynı soydan gelmektedir (24:45, 30:20, 71:14-17). İnsanlar da aynı soydan gelmektedirler (2:36, 7:172, 17:70). Ancak zamanla ırklar birbirinden ayrılmıştır. Kültür ve dil türölülüğü ise ırk türölülüğünden çok daha zengindir. Bu zenginlik ve türölülük Allah’ın ayeti/belirtisidir. Hem insanların, hem de öteki canlıların türölülüğü, üzerinde düşünmemiz, bilim yapmamız, öğüt almamız istenen konulardır. Bu zenginlik bizi başka olanı anlama, onun yaşama hakkına ve biçimine saygı ve merhamet gösterme çabasına iletmelidir, dışlamaya değil. Kuran’ı kılavuz olarak belleyen kişiler bir dili ötekine, bir ulusu ötekine üstün tutamazlar. Başka olanı iyice anlayan kişide, temelsiz üstünlük duygusu, yani kibir olmaz. Kendini beğenmişlikten kurtulan

insan kendisinin olasılıklar evreninde gerçekleşmiş olasılıklardan yalnızca biri olduğunu anlar, ötekilerden biri olarak da yaratılmış olabileceğini anımsar, olgunlaşır. Bu zenginliği yok sayıp şu veya bu gerekçeyle ayrı kültürleri aynı dili konuşmaya zorlamak, bir dili ötekine üstün saymak, insanları kendininkinden başka yollarla Allah'a yaklaştırmaya çalışmakla suçlamak Allah'ın yaratışına karşı gelmektir.

Kıtalar ve adalar anakaradan ayrılınca oranın bitki ve hayvan türlerinin başkalaştığı gibi, birbirinden uzaklaşan insan topluluklarının kültürleri de ayrılaşacaktır. Bu doğanın yasasıdır, önüne geçilmez. Ulusların, dillerin ayrılaşması böyle olmuştur, bu durum sürmektedir de. Uzaklık kadar, geçen zaman da dilin ayrılaşmasına yol açar. Bunların hepsi bilimsel gerçekliktir. Bir ulusun bugünkü nesli ile bir kaç bin yıl önceki nesli de birbirinden uzaktır ve başka dilleri konuşurlar. Arabistan Arapçası da zamanla değişim göstermiştir. Bu kaçınılmazdır. Arap dili kitapları, Kuran üzerinde yazılan düşünce kitapları bunu kabul ederler. Örnek olarak bugünkü Arapçada sabır, zikir, ibadet, tespih, ruh gibi sözcüklerin anlamı 14 yüzyıl önceki Arapçada olduğundan başkadır. İşte bu gerçek, Arapçayı bağımsız ve durağan bir değer sayıp Kuran ve namazın ancak Arapça olduğu yargısına varanların yanıldıklarını gösteren kanıttır.

12

"Ve biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik." 21:107

"Zulmedenleri uyarısın, güzel davrananlara müjde olsun diye Arap dilindedir."

46:12

İlk bakışta bu iki ayette bir çelişki var gibi geliyor, değil mi? Her ulustan insana indirilmiş bir kitap nasıl olur da Arapça olabilir? Kuran'ın Allah sözü olduğuna eminsek onda çelişki olmamalıdır. Çelişkili gibi görünüyorsa yanlışlık bizim anlayışımızdadır, onda değil. Şimdi bunu düşünelim. Kitap herkese, Arapça inmiştir. Herkes Arapça konuşmuyor. Demek ki kitabın herkese inmiş olması, çevrileceği anlamına gelir. Kuran hiçbir yerde 'Ey Arapça bilenler' veya 'Ey Araplar' diye seslenmez, 'Ey inananlar', 'Ey insanlar' diye seslenir. Apaçık ortadadır ki, Allah Kuran'ı çevirip mesajını öteki toplumlara iletme işini Müslümanlara vermiştir. Müslümanlar bu görevden hesaba çekilecektir. Kuran'ın ancak Arapçasından anlaşılacağını, çevrilemeyeceğini öne sürenler, bu görevi yerine getirmeye çağırmak şöyle dursun, caydırmaya çalışmaktadır. Kuran'ın buyruğunun tersini yapmakta, kötüye çağırıp iyiden alıkoymaktadırlar.

13

"Biz onu sana, aklınızı çalıştırınız diye, ARAPÇA bir Kuran olarak indirdik." 12:2

"Biz onu akıl erdiresiniz diye ARAPÇA bir Kuran yaptık." 43:3

"Biz onu; SENİN DİLİNLE kolaylaştırdık ki, korunanları onunla müjdeleyesin, inatçı bir kavmi de onunla uyarasın." 19:97

"Biz onu işte böyle, ARAPÇA bir Kuran olarak indirdik ve onun içinde tehditleri türlü ifadelerle sıraladık ki korunabilsinler, yahut da Kuran onlara yeni bir hatırlatıcı/hatırlatma sunsun." 20:113

"O güvenilir ruh indirdi onu senin kalbine ki uyarıcılardan olasın. Açık seçik ARAPÇA bir dille indirdi." 26:193-195

"Bilgi ile donanmış bir toplum için ayetleri, ARAPÇA Kuran halinde ayrıntılı kılınmış bir kitaptır bu. Muhtulayıcı ve uyarıcı olarak. Onların pek çoğu yüz çevirdi; kulak verip dinlemezler onlar." 41:3-4

“Biz sana ARAPÇA bir Kuran vahiy ettik ki, ülke ve medeniyetlerin anasını ve çevresindekileri uyarasin.” 42:7

“Biz o Kuran'ı SENİN DİLİNLE/SENİN DİLİNE kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alabilsinler.” 44:58

“Zulmedenleri uyarsın, güzel davrananlara müjde olsun diye ARAP DİLİndedir.” 46:12

Bu dokuz ayeti inceleyelim. Dokuzunda da Kuran'ın Arapça olmasından söz edilirken uyarmaya, akli çalıştırmaya vurgu yapılması bir rastlantı mıdır? Kuran'da hiçbir şey rastlantı değildir! Apaçık ortadadır ki, okuyan, dinleyen anlasın, kavrasın, düşünsün diye Peygamber'in çevresinin anladığı dilde gelmiştir. Bu durumda ya Kuran'ın hedef kitlesi 7.yy Mekke'siyle sınırlıdır ya da çeviriler üzerinden bütün dünyayla. Birinci olasılığı savunan yoktur. İkinci olasılıkla Kuran'ın mesajının çeviri ile taşınamayacağı savı çelişmektedir. Ne gariptir ki kimisi 'Kuran bütün dünyaya 7.yy Arapçasıyla seslenmek zorundadır' gibi var olmayan üçüncü bir olasılığı savunmaktadır. Arapça Kuran yalnızca Araplara seslenebilir, Arapları uyabilir. Kuran'ın bütün dünyayı uyarması için öncelikle bütün dünya dillerine çevrilmesi gerekir. Hiç kimse kendisine yöneltilecek bir uyarı için yabancı dil öğrenme yoluna gitmez. Kuran'ı *anlamak için* Arapça öğrenmeye çalışanlar Kuran'ın *çevrilmiş çağrısını* çoktan işitmiş kişilerdir. 'Kuran okumak' için *Arapça yazıyı seslendirmeyi* öğrenmeye çalışanlar ise Kuran'ın mesajından habersizdirler. Çünkü Kuran'ı çevirisinden anladıkları zaman, en azından şu dokuz ayeti anladıkları zaman bu çabalarının boş ve karşılıksız olduğunu bileceklerdir.

Arapçanın seslerinin büyüğü olduğu, Allah'ın Arapça adlarının 'çakraları açtığı' savlarının içi boştur, çünkü Kuran'da bunu destekleyecek hiçbir ayet yoktur. Kuran'ın soylu/ışıklı/mübarek/aziz olması, onu bir büyü kitabı yapmaz. Bu savlar Arapçanın üstünlüğü uydurmasına inanmış kişilerin söylentilerinden, din adamlarının kişisel görüşlerinden başka bir şeye dayanmamaktadır. Kuran'da Arapçanın kutsallığına yorulabilecek hiç bir işaret yoktur. Tersine, Arapçadan söz eden dokuz ayette Elçi'nin çevresinde anlaşılmasından başka bir gerekçe gösterilmemiştir. Kuran'ın konuştuğu Arapçayı cehennemin kenarındaki halk da (3:103), Peygamber'e söven Ebu Leheb gibi kişilikler de konuşmaktaydılar.

42:7 ayetinde medeniyetlerin anası (*umm el kuura*) sözü kentlerin anası diye de anlaşılabilir. Mekke'den söz edildiği açıktır. Elçi'den Medine, Taif gibi yakın kent ve kasabaları uyarması istenmiştir. Bu çevrenin önemsiz ayrımlar dışında aynı dili konuştuğu bilinmektedir. Elçi 'alemlere rahmet' olarak gelmiştir ama bütün dünyayı gezmemiş, Arapça Kuran'ı yalnızca yakın çevresine okumuştur. İran'a gitme olanağı bulsaydı Farslara yine Arapça Kuran'la mı seslenirdi, yanıtı size bırakıyorum.

26:195 ayetinin sonrasını okuduğumuzda mesaj çok daha belirgindir:

“O, elbette ki öncekilerin kitaplarında da var. Beni İsrail bilginlerinin de onu bilmesi bunlar için bir belirti/kanıt değil mi? Biz onu Arapça konuşmayanlardan birine indirseydik de, o onu onlara okusaydı, yine de ona inanmayacaklardı.” 26:196-199

Her şey ortada değil mi? Hepsi başka dillerde olan önceki vahiy kitapları anımsatılıyor, aynı içeriğin Tevrat'ta da yer aldığı anımsatılıyor ve Allah'ın istese Kuran'ı herhangi bir dilde indirebileceği söyleniyor. Kuran'ın çevrilebileceği ve çevirisinden anlaşılabilceği türlü biçimlerde yeniden ve yeniden ortaya konuyor.

Dokuz kez Arapçadan söz edildiğini gören kimisi kısır bir mantıkla bunu Arapçanın zorunluluğuna yormuştur. Sanki Kuran'ın Arapça olduğu belli değildir, Allah bunu ayrıca bildirme gereği duymuştur! Bu durum Kuran'ın usavurmada, mantıksal çıkarımlar yapmadan

okunamayacağını, eyleme geçirilemeyeceğinin güzel bir örneğidir. Aynı ayetler bütünüyle zıt anlam verilerek dinin Arapça olduğu şeklinde anlaşılmış veya anlaşılmış gibi yapılmıştır. Bu ayetleri anlamamakta direten, doğal olarak Kuran'ın öteki mesajlarını da anlamamıştır ve dini içi boşaltılmış bir zarf, görüntü, hobi durumuna indirgemıştır.

Kuran kendisine yöneltilen her eleştiriyi yanıtlar:

"Batıl ona, ne önünden gelebilir ne de arkasından." 41:42

Yukarıdakilerle birlikte Kitap'ın kolay (2:118, 3:118, 22:78, 54:17,22,32,40, 57:17, 75:19) ve açık (2:99, 5:15, 12:1, 24:46, 27:1, 43:2) olduğunu, buna karşın değerince çalışılması ve emek verilmesi gerektiğini (3:79, 4:78, 6:156, 7:169, 12:111, 30:28, 33:67, 47:24, 62:5) bildiren ayetler Kuran'ın çevrilemediği eleştirisini yanıtlar. 'Yeterince iyi', 'tatmin edici' Türkçe çeviriler ortaya çıkmamışsa bu daha yeterince çalışılmadığı içindir. Müslüman toplum kendi kabahatini Kuran'a yüklememelidir.

14

"Hiç işitmedikleri halde, 'işittik' diyenler gibi olmayın. Çünkü yeryüzünde debelenenlerin Allah katında en kötüsü, akıllarını işletmeyen sağır-dilsizlerdir." 8:21-22

"Resul, Rabbinden kendisine indirilene inanmıştır; müminler de. Hepsi; Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, resullerine inanmışlardır. Allah'ın resullerinden hiçbirini ötekinden ayırmayız. Şöyle demişlerdir: 'Dinledik, boyun eğdik. Affet bizi, ey Rabbimiz. Dönüş yalnız sanadır.'" 2:285

"Eğer müşriklerden biri senden güvence dilerse/senin yanına gelmek, sana komşu olmak isterse, ona güvence verip yakınlaşma isteğini kabul et ki, Allah'ın kelamını dinleyebilsin." 9:6

Burada Arapçası Sin-Mim-Ayn olan ve işitmek ve dinlemek olarak çevrilen eylemin fizyolojik olmadığı, anlamak yerine kullanıldığı açıktır. Kuran'ı işitmediyseniz çağrıya uyduğunuzu ve Müslüman olduğunuzu öne sürmeyin denmektedir. Akla yapılan vurguya dikkat edelim. Kuran'ı çoktan anadilinde duyan kişilere sesleniyor ve ayetleri ninni dinler gibi dinlememeleri, üzerinde düşünüp anlamaya çalışmaları isteniyor. Allah'ın kitaptaki ve doğadaki ayetlerini anlamaya çalışmayanların yeryüzündekilerin en kötüsü olduğu sözü hafife alınacak gibi değildir. Aklını kullanmayanların pislik (*rics*⁶⁸) içinde kalacağını bildiren aşağıdaki ayet ile birlikte düşünüldüğünde Kuran'ı anlamak için okumayanların ne büyük bir yitimle karşı karşıya olduğu daha iyi anlaşılır.

"Allah, pisliği, aklını kullanmayanlar üzerine bırakır." 10:100

15

"Kuran okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, size rahmet edilsin." 7:204

Burada sözü edilen namazda veya bir toplantıda anlamadığımız bir dilde dinlediğimiz Kuran değil, anlayarak dinlediğimiz Kuran'dır. Anlamadığımız bir sözün bir rahmet (bağışlanma) nedeni olmasını açıklamak olanaklı değildir. Bağışlanmaya yol açacak olan, anladığımız sözün bize uyarısı, bizi bilgilendirmesi ve dolayısıyla bizi kötüden uzaklaştırıp iyiye özendirmesi, izlenmesi gereken ilkeleri anımsatmasıdır. Allah'ın indirdiği Kuran'ı bir türlü

⁶⁸ *Rics* Kuran'da sıklıkla müşriklere yakıştırılır ve pisliğin ötesinde berbat, kaçınılası, büyük sıkıntı anlamlarına gelir. 2:59, 5:90, 7:71,162, 9:95, 29:34, 45:11 ayetlerini inceleyiniz.

kendilerine *indirememiş* olanlar olayı bu yalınlıkta anlayamaz, ona büyü kitabı gibi davranmaya devam ederler. Dini akla yatkınlaştıramaz, mantıkla açıklayamaz, sorgulamaya ve eleştiriye karşı dayanıksız ve kırılğan duruma getirirler.

Aynı surede bir kaç ayet geride inkarcılar için “*Onları hidayete çağırırsanız, duymazlar*” denmektedir. Duymamak sözünün fizyolojik anlamıyla değil, anlamak, ayırdına varmak anlamıyla kullanıldığı açıktır. Sorun ses dalgalarının işitilmesi değil, mesajın alınmasıdır. Mesajın alınmasının ilk ve en önemli yolu çeviridir.

16

“İnkâr edenler dediler ki: ‘Şu Kuran’ı dinlemeyin! O okunurken yaygara koparın ki, galip gelesiniz.’” 41:26

Bu ayetteki *ilgav* sözcüğüne gürültü dışında anlam verenler de vardır. Boş konuşma, konuyu bulandırma, dikkat dağıtma gibi... Bu inkarcıların davranışı ise bunu bugün de gözlüyor olmamız gereklidir. Ne var ki Kuran’ın fiziksel sesini bastırmaya çalışan yoktur. Tartışmaktan kaçınma, çarpıtma yapma, alay etme gibi uyarının yerine ulaşmasını engelleyici davranışlar gözlenmektedir. Bu çekişme kuşkusuz fiziksel düzeyde değil iletişim düzeyindedir. Dolayısıyla bugün Türkiye’de Arapça Kuran okunan bir ortama gidip gürültü çıkarırsanız bu ayette anlatılanı yapmış olmazsınız, yalnızca çok kaba bir saygısızlık etmiş olursunuz. Çünkü dinleyenler Arapça bilmemektedir ve ne okunduğundan habersizdirler. Duysalar da birdir, duymasalar da. Aynı surenin 5. ayetine bakarsak inkarcılar şöyle demektedirler:

“Bizi çağırdığı o şeye karşı kalplerimiz kılıflar içinde; kulaklarımızda bir ağırlık, seninle bizim aramızda bir perde var. O halde, sen işini yap, muhakkak biz de işimizi yapacağız.”

İşte aynı surenin 26. ayetinde yaptıkları, 5. ayetindeki işlerinin bir parçasıdır. Kuran’ın okunmasını engellememekte ama mesajın anlaşılmasını, yerine ulaşmasını engellemektedirler. Burada konunun iletişimin baltalanması olduğu açıktır. Yoksa konu kimse anlamazken tören olarak Arapça Kuran okunması değildir. 5. ayette sözü edilen kılıfın, ağırlığın ve perdenin mecaz olduğu açıktır. Aynı şekilde 26. ayetteki *ilgav* sözcüğünü gürültü saysak bile bu anlamın mecaz olma olasılığı vardır. Yine aynı surenin 40. ayetinde inkarcılar “*Ayetlerimiz hakkında eğriyi ve doğruyu birbirine katanlar*” sözüyle anlatılmaktadır. Şu durumda *ilgav* sözcüğünün anlamının gürültü yapmaktansa boş konuşmak, konuyu bulandırmak, dikkat dağıtmak, çarpıtma yapmak anlamlarına geldiğini söylemek olanaklıdır. Bunlar Kuran’ı okuma ve dinleme işinin bugün yaygın olarak yapıldığı gibi tören havasında Arapçasını ezgili olarak okumak ve ninni dinler gibi dinlemek biçiminde değil, anadilindeki anlamını konuşma düzgünlüğüyle okumak ve anlayarak dinlemek biçiminde olması gerektiğini gösterir. Bu yolun başlangıcı Kuran’ın anlaşılması, çevrilmesi ve çevirisinden okunmasıdır. Ne acı ki, Kuran’ın çevrilmesini, çevirisinin yaygınca okunmasını şu veya bu gerekçeyle gizli ve açık olarak engelleyenler İslam adına 41:26’daki inkarcıların davranışını sergilemekteler.

Yine aynı surenin 43. ayetinde inkarcıların Peygamber’in kişiliğine saldırarak sözünü (Kuran’ı) küçük düşürme girişimlerinden söz edilmekte, 44. ayetinde ise “*İster yabancı dilde, ister Arapça*” denerek olayın odak noktasının anlaşılacak olduğu bir kez daha vurgulanmaktadır. Sonuç olarak Fussilet (ayrıntılanmış) Suresi’nin Kuran’ı çevirmeyi ve anlamayı buyurduğu yeterince açıktır!

17

“Eğer biz onu yabancı dilde bir Kuran yapsaydık, elbette şöyle diyeceklerdi: ‘Ayetleri ayrıntılı kılınmalı değil miydi? / Arap’a yabancı dil mi? / İster yabancı dilde, ister Arapça!’ De ki: ‘O, iman edenler için bir kılavuz, bir şifadır.’” 41:44

Kuran’ın evrensel olmadığını, yalnızca 7.yy Araplarına geldiğini varsayıyor iseniz sorun yok, bu yazının tartıştığı konu sizi ilgilendirmiyor. Yok, Kuran evrensel ise (6:19, 7:158, 12:104, 14:52, 21:107, 25:1, 34:28, 68:52) ‘yabancı dil’ sözünü her okur kendine göre anlamalıdır. Sözelimi bizim için Türkçe dışındaki her dil yabancıdır. Arapça da yabancıdır. Bu durumda bize Arapça Kuran dayatanlara *“Ayetleri ayrıntılı kılınmalı değil miydi?”* sorusunu sorma hakkımız bulunuyor. Bu hakkı bize Kuran’ın kendisi veriyor. ‘İster yabancı dilde, ister Arapça’ deyişi bize olabildiğince açık bir biçimde çeviri yapma ve her ulusa kendi diliyle çağrı yapma izni veriyor. Bu daha açık biçimde nasıl ortaya konabilirdi bilmiyorum. Kuran’ın inananlar ve gerçeği arayanlar için açık ve kolay olduğunu kabul etmeyenler bu denli net bir ayetin de üzerinde bir sis perdesi olduğunu, bunun için tefsirlere, bilginlerin görüşlerine başvurmaları gerektiğini düşünebilirler. Okuduğu ayet çevirisinin anlamı ortada iken din bilgininin karşı görüşünü arayan kişi Allah’a mı inanmış olur, yoksa din bilginine mi, emin değilim.

Bu ayeti başka biçimde çeviren de vardır:

“Onun ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?” (DİB çevirisi)

Bu durumda da sonuç değişmiyor. Mesajın, işitmesi, ulaşması beklenen toplumun dilinde olması gerekiyor. Burada söyleme, okuma yerine açıklama (*fussilet*) sözcüğünün kullanılması çeviri iznini ortadan kaldırmaz. Ama yapılan çevirinin kaynak metnin anlamlarını olabildiğince içermesi gerektiği biçiminde yorumlanabilir. İlgili bölümde açıkladığım gibi çevirinin gerektiğinde dipnot ve açıklamalarla desteklenmesi gerekir. Buna tefsir adını koymak bir şey değiştirmez. Masal kitabına benzeyen on bin sayfalık tefsirlere değil, çeviriyi gerekçelendiren ve yalnızca çeviri kaybını ortadan kaldıran yorumlara gereksinimimiz var.

Ne trajiktir ki bu ayeti 180 derece döndürüp bütünüyle zıt anlam yüklemeye çalışanlar vardır. Yaptıklarının karşılığı bir yana, bu ayeti bu biçimde yorumlamak için gerçekten akli ve mantığı ayaklar altına almak gerekir. Kuran şunu demek istiyor olabilir mi? *“Arapça dışında bir dilde olsaydı Arap olmayanlar bunu yadırgayacak, neden Arapça olmadığını soracaklardı. Anlamadan Arapça dinlemeli ve okumalısınız. Kitap’ın ne anlattığı çok önemli değil. Anlamasanız da, Kuran’ın Arapçası sizi doğru yola iletecektir. Bunu nasıl yapacağını sormayın. Bu kitap bir mucizedir, onun büyüğü sesleri inananları iyi birer kula dönüştürecektir.”*

18

“İncil bağlıları Allah’ın onda indirdiğiyle hükmetsinler. Allah’ın indirdiğiyle hükmetmeyenler sapıkların ta kendileridir. Sana da Kitap’ı hak olarak indirdik. Kitap’tan onun yanında bulunanı tasdikleyici ve onu denetleyip güvenilirliğini sağlayıcı olarak...” 5:47-48

“Bu da bizim, kentlerin/medeniyetlerin anasını uyarman için indirdiğimiz bir Kitap. Kutsal-bereketli, kendinden öncekini doğrulayıcı.” 6:92

“Bu Kuran uydurulacak bir hadis/bir söz değildir; aksine o, önündekini tasdikleyici, her şeyi ayrıntılı kılıcıdır.” 12:111

“O, elbette ki öncekilerin kitaplarında da var.” 26:196

“Kitap’tan sana vahiy ettiğimiz, kendinden öncekini tasdikleyici hakkın ta kendisidir.” 35:31

“Bu Kuran da öncekileri tasdikleyen bir kitaptır.” 46:12

“Hiç kuşkusuz, bu Kuran, ilk sayfalarda da elbette vardır.” 87:18

Kuran baştan aşağı yeni bir mesaj değildir. Elçiler her topluma aynı mesajla geldiyse aynı mesaj her dilde iletilebiliyor demektir. Kuran’ın mesajı her dile çevrilebiliyor demektir. Aramice İncil ile Arapça Kuran’ın mesajı aynı ise Kuran’ın Türkçe çevirisinin bu mesajı iletmeyeceğini öne sürmek boşunadır. O kadar boşunadır ki, Kuran’da bu çevirinin yapılabileceği açık seçik gösterilmiştir:

“Tevrat indirilmeden önce İsrail’in kendi nefesine haram kıldığı şeyler dışında tüm yiyecekler İsrailoğullarına helaldi. Onlara de ki: ‘Tevrat’ı ortaya getirin; doğru sözlü iseniz onu okuyun.” 3:93

Bu çağrının ilgilisi olup Tevrat’ı okuyacak olanlar kuşkusuz onu İbranice orijinalinden değil, Arapçaya çevirerek okuyacaklardı. Öyle ya, Kuran indirildiği sırada Elçi ve yanındakiler Arapça konuşuyorlardı. Bugün de dünyanın dört yanındaki Müslümanlar Yahudilere bu çağrıyı yaptıklarında Tevrat’ın kendi dillerindeki çevirilerinin okunmasını bekleyeceklerdir. Bu çağrıya ‘Tevrat mucize bir kitaptır, çevrilemez’ diye karşılık vermelerini görmek vardı doğrusu!

19

“İşte biz o Kuran’ı Arapça bir hüküm kaynağı olarak indirdik. Eğer sana gelen ilimden sonra onların keyiflerine uyarsan, Allah’tan sana ne bir dost nasip olur ne de bir koruyucu. Yemin olsun, biz senden önce de resuller gönderdik, onlara da eşler ve evlatlar verdik. Hiçbir resul, Allah’ın izni olmadıkça herhangi bir mucize getiremez. Her süre için bir yazı vardır. Allah dilediğini silip yok eder, dilediğini sabit tutar. Kitap’ın anası/ana Kitap onun katındadır.” 13:37-39

Arapça bir hüküm (yasa, yargı) kaynağı... Kuran bir büyü kitabı değildir, yargı kaynağıdır. Arapçadır, çünkü Peygamber’in 7.yy Arabistan’ını uyarması istenmiştir. Açık ve nettir: Kuran’ın bir kişiyi uyarması için ona onun dilinde seslenmesi gerekir. Peygamber’e gelen ilim (bilgi) işte bu uyarıdır, kendi anladığı dilde gelmiştir. Arapçadan söz edilmesinin hemen arkasından kendisinden önce gelen elçilerden söz edilmesi rastlantı değildir. Allah bu elçilerden dilediğinin uyarısını unutturmuş, toplumunu yok etmiştir. Ama Kuran’ı unutturmayacaktır (15:9, 18:27). Ana Kitap’ın yani inen bütün vahiylerin kaynağının onun katında olması, mesajın hep aynı olduğu bilgisini pekiştirir. O mesaj kısaca yalnız Allah’a teslim olmaktır. Bu mesajı hangi dile çevirirseniz çevirin aynıdır. Deyim yerindeyse bu çeviri işini Allah kendisi yapmış ve her elçiye ve topluma mesajı anladıkları dilde vermiştir. Bu üç ayet Allah’ın uyarısının Arapça olmak zorunda olmadığını bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Allah’ın Kuran’ı insanların yüzüne okumamızı, onlara çağrı yapmamızı istemesi ile çağrıyı çevirmemizi istemesi aynı şeydir.

20

“Biz, görevlendirdiğimiz her resulü ancak kendi toplumunun diliyle gönderdik ki, onlara açık-seçik beyanda bulunsun. Bunun ardından Allah dilediğini saptırır, dilediğini de iyiye ve güzele kılavuzlar. Aziz’dir, Hakim’dir o...” 14:4

Bu ayet yukarıdaki ayetin anlamsal devamıdır. Kuran’ın ve öteki kitapların dillerinin bir kutsallığı olmadığı, yalnızca, salt olarak anlaşılması için o dilin seçildiği gerçeği

ynelenmektedir. Kuran'ı olduğu gibi okumanın, özgün cümlelerle onun mesajını iletmenin, insanları Kuran'da buyrulanlara çağırmanın elçilik taslamak olmayacağı gibi, Kuran'ı çevirmek ve insanları çeviriyle uyarmak da elçilik taslamak değildir. Tersine, Kuran'ın inananlardan istediğidir. Elçi kendi toplumuna kendi diliyle uyarısını yapmış, görevini yerine getirmiştir. İnananların görevi de kendi toplumlarına kendi dilleriyle çağrı yapmaktır. Arapça Kuran dinleyen insanlar daha çağrıyı işitmiş değildirler. Elçi onlara daha ulaşamamıştır. Kuran'ı Arapçaya sıkıştıranlar Elçi'nin ağzını bağlamışlardır. Onun çağrısına engel olmaktadırlar. Kuran'ın çevirisinin ulaşmadığı kişiler hesap günü 'Çağrı bize ulaşmadı' diyeceklerdir. Yanı başında Allah'ın rızasını kazanmaya çalışanlar varken ışığı onlara ulaştırmaktan alıkoyanlar yaptıklarını ödeyeceklerdir.

21

“Süleyman'dan bir mektup. Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla başlıyor.” 27:30

Süleyman'ın Kraliçe'ye yolladığı mektuba Arapça '*bismillahirrahmanirrahim*' yazmadığı kesindir. Süleyman 7.yy'da değil, başka bir zamanda yaşamakta, dolayısıyla başka bir dili konuşmaktadır. Mektuba besmelenin kendi dilindeki karşılığıyla başladığı açıktır. Bu ayet aynı besmelenin Türkçeye çevrilmemesi ve Türkçesinin kullanılmaması için öne sürülen bahanelerin hepsini geçersiz kılar.

22

“...Ve sakın, kalbini bizim zikrimizden/Kuran'ımızdan gafil koyduğumuz, boş arzularına uymuş kişiye boyun eğme.” 18:28

Burada Kuran'ı işitmemiş veya okumamış olanlardan değil, anlamamış olandan söz ediliyor. Vurgulanan kişinin kalbinin Kuran'ın bilincine erişmemiş olmasıdır. Kuran'da kalp/yürek ile simgelenen, kan pompalayan organ olmayıp bilinç veya akıl ile birlikte kişinin vicdanıdır. Kuran'ı okumasına karşın ona erişemeyen, onun ışığından yararlanamayanlar 74:49-56 ayetlerinde de örneklenmiştir. Bunlar Müslümanlar değil, inkarcılardır. Ama dikkat çekmek istediğim, Kuran'ın Arapçasını anlamadan okuyanlar ile anladığı dilde okuyup da inkarı yüzünden anlamayanlar arasındaki benzerliktir. Kuran'ı okuyor, dinliyor olmak ona erişmek anlamına gelmiyor. Elinde Kuran'ı tutmasına rağmen onu anlamaktan uzak olmak çok büyük bir şanssızlık, büyük bir yitim olsa gerek.

23

“Elif, Lam, Ra. Hakim ve Habir olandan bir kitaptır ki bu, ayetleri önce muhkem kılınmış, sonra ayrıntılı hale getirilmiştir. Ki başkasına değil, yalnız Allah'a ibadet edesiniz!” 11:1-2

“Onlar sana bir mesel getirdikçe, biz sana hakkı ve en güzel yorumu getiririz.” 25:33

“Sonra onu açıklamak da bizim işimiz olacaktır.” 75:19

Bu ve benzeri ayetler gösteriyor ki Kuran inanmış olanlar için kolay, kendini açıklayan bir kitaptır. Onu anlamak için tefsir, ilmiyal, esbabı nüzul, hadis, siyer vb. doğrulanamayacak kaynaklara başvurma zorunluluğumuz yoktur. Çoğu zaman bunlar Kuran'ı anlamayı zorlaştırır da. Kuran'ın anlaşılmasın bulunmasının nedenlerinden biri ona ve surelerine bütüncül yaklaşmamaktır (20:114). Kitap'ın konulara göre ayrılmamış olduğunu, bir konunun çok sayıda bölümde işlendiğini unutmamak gerekir.

11:2 ayetinin yaygın bir çevirisi de şöyledir:

“Allah’tan başkasına kulluk etmeyeziniz diye ayrı ayrı açıklanmış bir kitaptır.” (DİB çevirisi)

Kitap’ın kendini açıklıyor olması, anlaması kolay olmasının amacı bellidir: Bizim yerimize Kitap’ı anlayıp kendi beğenisine, kendi ahlakına göre anlatacaklara teslim olmamamız. Arapça anladığını Türkçe konuşanlara anlatmanın başlangıcı çeviridir. Biri bize Kuran dersi verecek ise öncelikle uzun uzun anlatacağı ayeti en dolaysız biçimde Türkçeye çevirmesini beklemeliyiz. Ancak böylelikle ona teslim olmadan onun bilgisinden yararlanırız.

25:33’teki en güzel yorum sözünün Arapçası *‘ahsene tefsiren’*dir. Hiçbir sözcüğün rastlantı olmadığını söylemeye gerek yok. Tefsir diye okuduklarımız içinde Kuran dışında uydurma kaynaklardan beslenenleri, gerçeğe söylentiye katıp sunanları çoktur. Tefsir adı verilen çalışmaları bahane edip bunları Kuran çevirisinin yapılmasını ve bu çevirilerin kalabalıklara ulaşmasını engellemek isteyenler çoktur. Kuran’ın bu bozgunculuğa karşı duruşu bu ayetlerde bellidir. Allah’ın mesajının kullara doğrudan ulaşmasından rahatsız olmak, araya bir basamak koymaya çalışmak iyi niyetle, Kuran’a sadakatle açıklanabilecek davranışlar değildir. Kuran’ın adresini soranlara tefsirlerin adresi verilmektedir. Bunları yazanların bu bilgileri nereden öğrendiği sorgulanmamaktadır. Sorgulanmayan kişilikler her zaman yeryüzü tanrısı olmaya adaydır. Bu bakış açısı Müslümanları Kuran’ı anlayanlar ve onlara boyun eğenler olarak iki sınıfa ayırır.

24

“Resul de şöyle der: ‘Ey Rabbim, benim toplumum, bu Kuran’ı terk edilmiş/dışlanmış halde tuttular.’” 25:30

“İnananlar için hala vakti gelmedi mi ki, kalpleri Allah’ın zikri/Kuran ve Hak’tan inen için ürpersin de daha önce kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçmiş de kalpleri kaskatı kesilmiş kimseler gibi olmasınlar.” 57:16

“Kuran’ı terk ettiğimiz falan yok. Bakın hepimizin rafında bir kopyası duruyor...” derler. Kesinlikle (!). Kuran’ı elinde tutuyor, okuyor olmanın ona erişmek, onu anlamak, onun aydınlığından payını almak, yol göstericiliğinden yararlanmak anlamına gelmeyeceğini gösteren pek çok ayet var. Hristiyan ve Yahudiler de ellerinde kitaplar tutuyorlar ama kitapların gereğini yapmamaları Kuran’da çokça eleştiriliyor. Anlıyoruz ki onlar Allah’ın vahyinden ürpermezler. Müslümanlar da onlara benzememeleri, kitaplarını dışlamamaları için uyarılıyorlar. Allah’a, elçilerine, son güne inanmasına; Kuran’ın kendi dilindeki çeviri ve yorumlarına ücretli ve ücretsiz ulaşabileceği bunca kaynak olmasına; okuma, dinleme, arama yapma, dinleme gibi işleri kolaylaştıran bilgisayar, internet gibi nimetler olmasına karşın Kuran’ı anlama çabasından uzak duranlar Kuran’ı dışlamış ve terk etmiş olmuyorlar mı? Anlamadan okuyup dinlediğimiz Arapça Kuran bize doğru yolu gösteremez. Türk’ün Arapçasını dinlediği ve seslendirdiği Kuran terk edilmiş Kuran’dır.

25

“Allah, kendilerine kitap verilenlerden şu yolda misak almıştı: ‘Onu insanlara mutlaka açık-seçik bildireceksiniz, onu saklamayacaksınız.’” 3:187

“İndirdiğimiz açık-seçik delillerle, kılavuz mesajı; biz onu Kitap’ta insanlara ayan-beyan gösterdikten sonra gizleyenlere, işte onlara, hem Allah lanet eder hem de diğer lanet okuyanlar lanet eder.” 2:159

Üçüncü surede öteki kitapların ilgilileri olumsuz örnek olarak gösterilerek Kuran'ın ilgilileri uyarılıyor. Muhammed'den sonra elçi gelmeyeceğini (33:40) de göz önüne aldığımızda Kuran'ı izleyenlerin sorumluluğu belirginleşiyor. Kuran'ın yaptığı çağrı her dile çevrilmeli ve her dilde yinelenmelidir. Bu aynı zamanda Kuran'ın doğrudan buyruğudur. Kuran açıktır (2:99, 5:15, 12:1, 26:195, 27:1, 43:2, 24:46), anlaşılırdır. Kuran'ı insanlara (Araplara demiyor) açık seçik bildirmenin yolu çeviriden geçer. *"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin"* mesajı Kuran'ın en kısa özetidir (örnek; 3:64, 5:117, 6:151, 7:158, 29:16-17, 41:14). Şimdi bu cümleyi çevirdiğimizde Kuran'ın mesajından büyük bir parçayı iletmiş olmaz mıyız? Bu gerçekler ve yargılar Kitap'ta gözümüzün önünde dururken Kuran'ın çevrilmesi konusunda ağız eğip koşullar öne sürmek, bin dereden su getirmek doğru değildir. Daha iyisini yapan çıkana dek Kuran'ı çevirme çabasını el üstünde tutmamız gerekir, baltalamamız değil.

26

"Resule indirileni dinlediklerinde farkına vardıkları gerçekten dolayı gözlerinin yaşla dolup taşıdığını görürsün. Şöyle derler: 'Ey Rabbimiz, iman ettik. Artık bizi de gerçeğin tanıklarıyla birlikte kaydet.'" 5:83

"O, kendilerine daha önce ilim verilmiş olanlara okunduğunda, onlar, çeneleri üstü secdelere kapanıyorlar. ... Ağlayarak çeneleri üstü kapanıyorlar, o onların huşuunu artırıyor." 17:107-109

Bu ayetlerde Kuran'dan söz edilmektedir. Kuran dinleyince gözleri yaşaran kişileri anlatan ayetler yalnızca bunlardır. Her iki ayette de inananların ağlamalarının nedeni ayrımına vardıkları ve tanıdıkları gerçektir, bilgidir. Arapça bilmeyen ve Arapça okunan Kuran'ı anlamayan birinin ondan ürpermesi, saygısının ve inancının artması beklenemez. Ezgili okumanın kimini duygusal olarak etkilediğini biliyoruz. Ama bu etkilenme sahtedir, Kuran'ın anlamından dolayı değildir. Bu kişiler Kuran'ı başka bir Arapça metinden ayırma yetisine sahip değillerdir. Melankolik, epik, sözsüz müzik parçaları da kişiler üzerinde aynı etkiyi yapabilir. Bir sanat yapıtının etkileyiciliği karşısında baygınlık geçiren kişiler olduğu bilinmektedir.⁶⁹ Ne var ki Kuran bir şiir veya bir şarkı sözü değildir. Kuran'dan ürperenler onun neden söz ettiğini kesinlikle anlayanlardır. Kuşkusuz Türkçe konuşan birisi için Kuran'ın da Türkçe konuşmasından başka bir yol yoktur. Ağlayacak kadar ürpermek hepimiz için olanaklı olmayabilir ama buna giden yol öncelikle Arapça kurslarından değil, çeviriden geçer. Çeviri Kuran inananları ürpertir. Ne yazık ki bu, denemeden bilinecek bir şey değildir.

Burada bir başka dikkat çekici olan, daha önce kendilerine ilim (bilgi ve kavrama yetisi) verilenlerin örnek gösterilmesidir. Bilgi, duygusal bir şey değildir. Belli bir birikime, bilişsel olgunluğa erişen insan (46:15'i anımsayın), Kuran'ın mesajıyla yüz yüze geldiğinde, önyargılarını gerçeğin önünde tutmuyorsa (örnek; 12:7) bilişsel ve duygusal olarak etkilenecek, çarpılacak ve ürperecektir. İnsan yazması tefsirlerle bu denli etkilenmesi olanaksızdır. Anlamadığı dilde duyduğu seslerden ise bırakın etkilenmeyi, ne duyduğunu bile bilmeyecektir.

⁶⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Stendhal_syndrome

27

“Hayır, o, kendilerine ilim verilenlerin göğüsleri içinde ayan beyan ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi, zalimlerden başka kimse inkar etmez.” 29:49

Burada göğüs (*sudur*) sözcüğü kullanılmıştır, koruma veya ezberleme anlamına gelen *hıfz/hafaza* sözcüğü kullanılmamıştır. Hafızlık dine sonradan sokulan bir kavramdır. Kuran’da böyle bir görev yoktur. Daha önce sözü edilen ayetlerde görüldüğü gibi Kuran üzerinde düşünölsün diye indirilmiştir. Her şeyin yazıya geçirildiği ve Kuran’ın toplu iğne ucu kadar yongaya sığıdığı ve birkaç saniyede çoğaltılabildiği günümüzde hafızlığın kime ne yararı olduğu sorgulanmalıdır. Kuran anlaşılсын diye kolaylaştırılmıştır. Hiçbir yerde ezber için kolaylaştırıldığı yazmaz. Bu ayette verilen Kuran’ın göğüslerde olması örneğinin onun anlaşılmasına ve onaylanmasına yaptığı vurgu açıktır. Konular, kavramlar, buyruklar, doğru ve yanlış ayıran ölçütler Kuran’ın ne dediğini, ne istediğini anlayan birinin aklında kalacaktır. Yine de bu kişinin ayetleri ezbere söyleyebilmesi zorunlu değildir. Çünkü anlamaya çalışarak okumuştur, ezberlemeye çalışarak değil. Bir Kuran hafızıyla anadilindeki çevirisinden Kuran’ı çalışıp mesajını öğrenen kişi arasındaki ayrım, İstiklal Marşını ezberleyen bir çocuk ile Kurtuluş Savaşı’nı iyi bilen bir tarihçi arasındaki ayrım gibidir. Kuran’ın anlamıyla, çarpıcılığıyla ilgili övgü alan özellikleri yalnızca onu anlayarak okuyanların aklındadır. Bunların değerini yalnız onu anlayarak okuyanlar bilir. Kuran kağıtta ve ses kaydında değil, okuyanın ve anlayanın aklında yücelir. Ne kağıdın, ne CD’nin, ne de bellek yongasının onu anlayıp yüceltecek aklı yoktur. Kuran’ın yeryüzündeki var oluşu kişilerin akıllarıyla sınırlıdır. Soylu ve şanlı olan, surelerin üzerine yazıldığı selöloz lifleri veya silikon devreler değil, surelerin anlamıdır. Bu odak noktasını saptayamayanlar Kuran’ı büyü kitabı, Arapçayı da kutsal dil sayarlar.

28

“Karınca vadisine geldiklerinde bir karınca şöyle seslendi: ‘Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler.’” 27:18

Bu ve benzeri öykü anlatan pek çok ayette Arapça konuşmayan insanların, hatta insan diliyle iletişim kurmayan hayvanların sözleri Allah tarafından Arapçaya çevrilerek aktarılmaktadır. Ne Süleyman, ne de karınca Arapça konuşmuş, aktarılan sözleri harfi harfine söylemiştir. Kuran’ın odak noktası harfler ve sözcükler olsaydı bu konuşmalar orijinal dillerinde aktarılırdı. Kuran’ın benzeri getirilemeyen, eşsiz olan en küçük birimi harf değil, sözcük değil, ayet de değil, suredir (2:23, 10:38, 11:13). Allah elçilere verdiği mesajı da, onların kendisine seslenişini de Arapça örnelemiştir. Demek ki ne mesajın, ne de duanın/*salatın* özel bir dili vardır. Zaten birer çeviri olan bu ayetlerin çevrilemeyeceğini öne sürmek saçmadır.

Anadilinde Namaza Kuran'dan Kanıtlar**1****“O halde Kuran’dan kolay geleni okuyun. Namazı kılın, zekatı verin.” 73:20**

Bu cümle birçok kaynakta yorumlandığı gibi namazda kısa surelerin okunması kapsamına sıkıştırılamaz. Aslında bu cümlenin doğrudan namazdan söz ettiği sonucuna varmak da zordur. Çünkü sure ‘geceleyin kalk ve Kuran’ı oku’ diye başlar. Surenin son ayeti olan 20. ayet bütün gecenin ve gündüzün Kuran çalışmaya ayrılamayacağından söz eder. ‘Kuran’dan kolay geleni okuyun’ diye iki kez yineler. Surede bir kez geçen *salat* sözcüğünü namaz olarak anlamak zorlama olacaktır. Yine de burada namazdan söz edildiğini varsayarak bir çözümleme yapalım.

Bu cümleyi Arapça namaza bahane yapıp Arapça namazı kolaylaştırdığını öne sürmek bağlamı yok saymaktır. Bu savı ortaya atanlar *kolaylık* ile *kısalık* kavramlarını birbirine karıştırmıştır. Örneğin İhlas suresi en kısa ikinci suredir ama *samed* sözcüğünün anlamını öğrenmek için epeyi çabalamanız gerekir. Burada yaptıkları vurgunun anlamda, yani *nitelikte* olması gerekirken uzunluğa, yani *niceliğe* kaydığını bir kez daha görürüz. Namazı sayıyla, nicelikle ölçenler namazda yapacakları okumayı da uzunluğa göre seçmektedirler. Örneğin 17:78 ayetinde (namazın yanında) sabah Kuran okuma da buyrulur:

“Güneşin kaymasından/aşağı sarkmasından, gecenin kararmasına kadar namazı kıl. Sabah Kuran’ını da gözet.” 17:78

Buna karşın namazın günde beş kez çok dakik olarak çok kesin bir çizelgeye göre kılınması konusunda diretenler her nasılsa sabah Kuran’ını *farz* olmaktan çıkarmışlardır. Kuran eksiksiz bir kitaptır. Oruçla ilgili belli bir niceliğin sağlanması açıkça buyrulmuştur (2:185, 4:92, 5:89, 58:4). Ama namaz için yinleme sayısı veya kesin zaman belirtilmemiştir. Katı bir günlük yinleme sayısı veya rekat sayısı tutturulması istenseydi kuşkusuz belirtilirdi. Kuran boyunca namazla ilgili vurgu kişinin kendini adamasında ve yoğunlaşmasındadır.

73:20 ayetinin devamında ‘Namazı kıl’ buyruğu ayrıca verilmektedir. Dolayısıyla 73:20 ayetinin alıntılıdığım bölümü Kuran’ı öğrenmekle ilgilidir. 29:45 ayeti de bu ayete benzer biçimde namazda Kuran okunması gerektiğinin gerekçesi yapılmaktadır. Kuran okuma gerekçesi de namazın Arapça olması zorunluluğuna dönüştürülmektedir. Oysa ayet şöyledir:

“Kitap’tan sana vahiy edileni oku. Namaz da kıl.” 29:45

Kuran okuma ve namaz kılmanın ayrı buyruklar olduğu açıktır. Birinci yanlış, bu ayetlerin namazda Kuran okuma zorunluluğunun bahanesi yapılmasıdır. Namazda Kuran okuma gereği için kanıt gösterilebilecek ayet 3:113’tür:

“Ehlikitap içinden Allah için baş kaldıran/Allah huzurunda el bağlayan/hak ve adaleti ayakta tutan/kalkınıp yükselen bir zümre de vardır; gece saatlerinde secdelere kapanmış olarak Allah’ın ayetlerini okurlar.” 3:113

Bunun da bir zorunluluk olduğunu söylemek kolay değildir. Ama iyi bir örnek olduğu kesindir. Önceki bölümlerde namazda Kuran ayetlerinin okunmasındaki olası yararlarından söz etmiştim. İkinci yanlış da namazda Kuran’ın Arapça okunmasının zorunlu yapılmasıdır. Her ikisini doğru varsaysak bile namazda Kuran dışındaki seslenişlerin Arapça olması için hiçbir neden yoktur.

Kuran, kendisinden tutarlı bir parça işitilse bile uyarmayı, öğüt vermeyi başaran bir kitaptır. Onun insan yazması kitaplarla arasındaki ayrımın ayırdına varamayanlar bunu gözden kaçırmaktadırlar. Müslümanların Kuran’dan sorumlu olması onun 6000 küsur ayetinden tek

tek sorumlu oldukları anlamına gelmez. Tek başına bir Felak suresi veya bir Maun suresi bile bilgilenmeye, pek çok ders çıkarmaya, kötünden alıkoyup iyiye yöneltmeye yetebilmektedir. Bunun yanında, Kuran'ın yaptığı benzetmeli (*müteşabih*) ve sağlamlaştırılmış/yargılayan (*muhkem*) ayet ayrımı akla gelmektedir:

“Kitap'ı sana indiren odur: Onun ayetlerinden bir kısmı muhkemlerdir ki; onlar Kitap'ın anasıdır. Diğer ayetlerse müteşabihlerdir. Şu var ki, kalplerinde bir eğrilik ve bozukluk bulunanlar, fitne aramak, onun yorumuna öncelik tanımak için Kitap'ın sadece müteşabih kısmının ardına düşerler. Onun tevilini ise bir Allah bilir, bir de ilimde derinleşmiş olanlar. Bunlar, 'Ona inandık, hepsi Rabbimizin katındandır' derler. Gönül ve akıl sahiplerinden başkası gereğince düşünemez.” 3:7

Buna göre Surenin bağlamına bakılacak olursa zamanı olmayanlardan söz edildiği görülecektir. Anlamı açık olmayan ayetleri araştırmak, çalışmak için zamanı olmayanlara kolay anlaşılan ayetler yetecektir. Herkesin bilgi ve anlayış düzeyi başkadır ve herkesin Kuran'dan payı düzeyine göredir.

Olası başka bir yorum da bu ayetin Kuran'ı Arapçasından okuyamayacak olanlar için çevirisinden okumaya izin verdiğidir. Kısıtlı zamanı olanlardan söz edilmesi bu yorumu güçlendirmektedir.

2

“Ey iman edenler! Allah'ın buyruğuna ters düşmekten sakının; ona varmaya vesile arayın.” 5:35

“Yeryüzünde debelenen hiçbir canlı, iki kanadıyla uçan hiçbir kuş istisna olmamak üzere hepsi sizin gibi ümmetlerdir.” 6:38

“Yedi gök, yerküre ve bunların içindekiler onu tespih ederler. Hiçbir şey yoktur ki, onu överek tespih etmesin; fakat siz onların tespihlerini fark edemezsiniz.” 17:44

“Görmedin mi göklerdeki ve yerdeki şuurulular da, bölük bölük olmuş kuşlar da Allah'ı tespih etmektedir. Her biri kendine özgü duasını, kendine özgü tespihini bilmiştir.” 24:41

“...Yükselme boyutlarının/derecelerinin sahibi Allah'tandır o.” 70:3

“Sabah akşam, yüzünü isteyerek Rablerine yalvarıp yakaranları kovma! Onların hesabından bir şey sana ait olmadığı gibi, senin hesabından bir şey de onlara ait değildir. O halde onları kovarsan zalimlerden olursun. Biz böylece onların bir kısmını diğer bir kısmıyla imtihana çektik ki, şunu söylesinler: 'Allah aramızdan şunlara mı lütufta bulundu?' Allah şükredenleri daha iyi bilmiyor mu?” 6:52-53

Allah'a kullukta, ona seslenmekte, onu yüceltmede tek tiplik yoktur. Kuran'da hiçbir ayette Müslümanlar tek tipliğe, birörnekliliğe, taklide özendirilmez. Her Müslüman aynı işi yapip aynı biçimde yaşayamaz. Dolayısıyla aynı biçimde namaz kılmasını ve dua etmesini beklemek zorlama olacaktır. Allah'a yaklaşmanın yolları türlüdür (ayrıca bkz. 33:35). Allah'ın kullarına yaklaşma yolları da türlüdür. Her inanırın Tanrı imgesi ve onu bulma öyküsü başkadır. Hepsine saygı duymak gerekir. Herkesin DNA bileşiminin başka olması gibi düşünce dünyası da, anlayışı da başkadır. Kuran'ı izleyen biri, öteki inanırların namazını Kuran'a uygun olduğu sürece kınayamaz. Kınamak bir yana, herkes hem kendi namazını, hem de öteki görevlerini en iyi biçimde yapip yapmadığını gözden geçirmelidir. Allah'ı anımsamak ve ona hizmet etmek için gerekçe ve fırsat aramalıdır. Namazın kendisine daha iyi geldiğini, daha iyi yoğunlaşmasını sağladığı, daha yararlı olduğunu düşündüğü bir biçimi varsa bunu benimsemelidir. İnananların

üzerinde birleşmesi gereken yalnız Allah'a kulluk ve iyi işlerdir. Namazdaki yorum başkalıkları bölünme nedeni değildir. Akılsız canlılar ve cansızlar Allah'a kendilerine özgü biçimde sesleniyor ise her kültür de kendine özgü biçimde seslenebilmelidir. Taşı taş, kuşu kuş, Arap'ı Arap, Türk'ü Türk yapan Allah'tır. Hepsi de yaratıcısını kendi bildiği biçimde anacaktır. Namazın veya duanın yalnızca Arapça olacağını öne sürmek için Kuran'ı anlamıyor veya yalanlıyor olmak gerekir.

3

“Allah dileseydi sizi elbette bir tek ümmet yapardı. Ama size vermiş olduklarıyla sizi imtihana çeksın diye öyle yapmamıştır. O halde, hayırlarda yarışın!” 5:48

“Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler her halde yerle bir edilirdi.” 22:40

“Her ümmet için biz, bir ibadet şekli/bir ibadet yeri belirledik; onlar, onu izler. Artık bu iş konusunda seninle çekişmesinler.” 22:67

Sözlükler 22:67 ayetinde Öztürk'ün 'ibadet şekli veya yeri' olarak çevirdiği *nusuk* sözcüğü için *tören, sunu, adak* karşılıklarını da veriyor. Allah'ı toplu ve sözlü olarak anmak bir tür törendir. Müslümanların namazı da bu kapsama girer. Buna göre yarış, ancak iyilikte olacaktır. Namazda değil! Kuran'ın çizdiği çerçeveye uygun olduğu sürece kimin nasıl namaz kıldığı bir Müslüman'ı rahatsız etmemelidir. Türkçe namazı dışlamak kimsenin hakkı ve yetkisi değildir. Hristiyanlar ve Yahudiler içinde namazı Kuran'a uygun olarak kılanlar vardır. Namaz biçimselliği ile olmasa da Allah'ın adı anılmaktadır (22:40). Bunların namazlarını Arapça değil diye veya Kuran ayetleri okumuyorlar diye küçümsemek bu ayete karşı gelmektir. 2:177 ayeti de bunu destekler. Yarış ancak iyilikte olacaktır. O başka ümmetlerle Müslüman ümmetini dürüstçe, adilce karşılaştıran biri Müslümanların geride kaldığını görecektir. Müslüman uluslar Batı'yı iyilikte de kötülükte de izler durumdadır. Sorun şudur ki, iyilik de Batı'dan gelmektedir. Müslümanlar bir öncülük ortaya koymaktan çok uzaktırlar. Şu durumda yüzyılların yitimini yerine koymak, kendimizi gözden geçirip ayağa kalkmak, saçma sapan ayrılıkları sonlandırmak, hızla yol alıp arayı kapatmak gereği varken Türkçe namazı dışlamak, yasaklamak neyin nesidir? Allah kendisini birleyip anan Hristiyanları ve Yahudileri bağışlıyorsa kendi dilinde namaz kılmak isteyen bir Müslüman'ı bundan alıkoymak çok büyük bir haksızlık olmalı.

Türkçe namazı savunmak namaz konusunda ayrılık yaratmak değildir. Öncelikle Kuran'da var olan bir özgürlüğü savunmaktır. Özgürlüğün ötesinde daha iyi, daha anlamlı olanı savunmaktır. Türkçe namazı savunmanın ulusçulukla değil, namazı doğru düzgün, söyleneni bilerek, bilinçli olarak kılma buyruğuyla ilgisi vardır. Tersine, *'Türkçe namaz olmaz, iş çıkarmayın, susun, sizi dinlemiyoruz, sizi camiye almayız, izin vermeyiz...'* söylemi tapınma konusunda yarışmak, çekişmektir. Ne var ki tek tip namaz tutkusu olanların dil, ezan, mescit, giyim gibi yaşamın ilerleme alanı, rengi, ayrıntısı olan konularda da tek tiplik istemesi olağandır. Olağandır ve bütünüyle yanlıştır, hiç bir bilimsel ve dinsel gerekçesi yoktur. Özünde bu gerçekdışı tutku, yeryüzünü tek tip insanın, tek tip yaşamın kaplaması ve ayrılıkların değil ama başkalıkların kökünün kurutulması tutkusu Müslüman olsun, Hristiyan olsun, Budist olsun çağcıl insanı avucuna almış görünmektedir. Yalnızca din değil, uygarlığı, kültürü, üstelik insan varlığıyla sınırlı kalmayıp bitki ve hayvan varlığını bile tek tiplileştirme hastalığı insanlığın ortak sorunudur. Kuran, yeryüzünün ve insan yaşamının türölülükle dolu olduğunu çok kez anımsatır ve bunun Allah'ın ayetlerinden/belirtilerinden olduğunu söyler. Türölülüğü, renkliliği, başkalığı

sindiremeyenler, her Müslüman'ın Arapça konuşmasını isteyenler bu ayetler üzerinde düşünüp kendilerini gözden geçirmelidirler.

4

“De ki: “İster Allah diye yakarın, ister Rahman diye yakarın. Hangisiyle yakarırsanız yakarın, en güzel isimler/Esmâül Hüsnâ onundur. Namazında sesini yükseltme, kısma da. İkisi ortası bir yol tut.” 17:110

Bu en güzel adlar kesinlikle Arapça adlar mıdır? Kuran'da 99 veya herhangi bir sayıda ad listesi verilmemiştir. Allah'ın ad ve nitelikleri türlü bağlamlarda yer yer yinelenmiştir. Müslüman'a bu ad ve niteliklerin anlamını öğrenmek düşer, söylenişini ezberlemek değil. “*En güzel adlar onundur*” sözü, bu adlarla sınırlı olmadığımız anlamına gelir. Namazda ve namazın dışında Allah'ı övme buyruğu sayısız kez yinelenmektedir. Bu övgüde kişinin kendi sözlerini, kendi dilinin söz varlığını kullanamayacağını söylemek yanlıştır. Başka başka dinleri benimsemiş kişilerin şiir ve ilahilerde Allah'ı kendi sözleriyle övmeleri nasıl yanlış olabilir? *Vedud* yerine *dost* demek, *güzel* demek nasıl yanlış olabilir? Tersine, en gerçek övgü, Tanrı'sını kendi istediği için, kendi içinden geldiği gibi övenin övgüsüdür. İnanmış bir Müslüman'ın yapması beklenen, bu kişileri kınamak değil, bu kişilerden olmak için dua etmek olmalıdır. Ayette namazdan söz edildiğine göre Allah'ı hem namazda hem de namaz dışında övmekte özgürlük tanınmıştır. Bu özgürlüğe örnek verilen sözcüklerin (Allah ve Rahman) her ikisinin de Arapça olması kötüye kullanılarak ayetin anlamı çarpıtılmak istenecektir. Dinleyicisi Arapça konuşan bir ayette yabancı dilden örnek verilmesini beklemek gerçekçi değildir. Ayrıca burada aynı zamanda bu sözcüklerin kullanımı özendirilmektedir. Sözelimi Rahman'ın karşılığı bulunan dillerde bu karşılığın kullanılması bir şeyi değiştirmeyecektir. Allah'ın en güzel adlarının yalnızca Arapçada bulunduğunu öne sürmek için bir kanıt yoktur. Önceki kitaplarda da Allah'ın adları vardır ve bunlar başka dillerdedir. Her ulusa bir elçi geldiğine göre her ulus Allah'ı başka adlarda anmıştır. Bu ayet namazın nasıl kılınacağını anlatıldığı ayetlerden biridir ve Allah'a nasıl sesleneceğimiz örneklenmektedir. Kuran'da bulunan Allah'a ait ad ve nitelikler anadiline çevrilmeli ve bu biçimde kullanılmalıdır. Namazda yapılacak okumanın amacı Allah'ı övmek ve yüceltmek olduğuna göre bu ayet açıkça Allah'ı kendi dilimizde, kendi sözlerimizle övme özgürlüğü vermektedir. Allah bizden ağızımızla bir takım sesler çıkarmamızı değil, o seslerin anlamını düşünmemizi istiyor. Sözelimi *Tanrı* sözcüğü kişide daha çok saygı ve ürperti uyandırıyor. Allah yerine bunu kullanmasında bir sakınca olamaz. Allah'a övgüye sınırlamalar, yasaklar koymak ve bunu din kuralı yapmak olanaklı değildir, Kuran'a da aykırıdır. Şimdi Allah'ın adlarından birkaçının Arapçasını ve Türkçe karşılığını okuyalım, hangisi daha anlamlı geliyor, bakalım.

Alim, Rahim, Melik, Kuddus, Selam, Mümin, Müheymîn, Aziz, Cebbar, Halik, Musavvir, Hakim.

Her Şeyi Bilen, Çok Bağışlayan, Egemen, Kutsal, Barış ve Esenlik Kaynağı, Güvenilen, Gözeten, Yenilmez, Düzeltip İyileştiren, Yaratan, Var Eden, Biçim Veren, Bilge.

5

“Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüpkken de -yolculuk halinde olmanız müstesna- boy abdesti alıncaya kadar namaza yaklaşmayın.” 4:43

Kuran'da namaz için pek çok kolaylık gösterilmiştir. Yolda kılınabilir (2:239), su yok iken abdest alınabilir (4:43, 5:6), tehlike durumunda kısaltılabilir (4:101), gündüz zaman

bulunamıyorsa gece kılınabilir (73:6-8). Görüldüğü gibi yalnızca iki durumda namaza yaklaşmak yasaktır. Bundan başka hiçbir ayette namaz yasaklanmamıştır. Bunun bir anlamı, özelliği olmalı değil midir? Bu ayetten yalnızca sarhoş olma durumunu anlamak yanlışır. Çünkü *“sarhoşken yaklaşmayın”* denmemiştir, *“sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar yaklaşmayın”* denmiştir. Kayıttan çalan bir aygıt düzeyinde namaz kılmak yasaklanmıştır. Namazı bilmediği sözlerle, Arapça kılan, ‘ne dediğini bilen’ durumunda mıdır? Bu yasağı gözetmiş mi olurlar, karşı gelmiş mi? Namaz şaka değildir. Namaz kılmaya kalkanın ne söylediğinin sonuna kadar bilincinde olması gerekir. Yüzünü Allah’a dönmesi, dikkatini ona vermesi gerekir.

Atlanmaması gereken bir başka nokta, ayetteki ‘sukara’ sözcüğünün sarhoş olarak çevrilmek zorunda olmayışıdır. Bu sözcüğü zihin bulanıklığı olarak anlamak olanaklıdır. Gerçekten de içki veya keyif verici madde anlamına gelen ‘hamr’ sözcüğü kullanılmamıştır. Kuran’da sözcükler rastgele değildir. Bu ayet yalnızca içki ve uyuşturucudan kaynaklanan bilinç bulanıklığını değil, yoğun öfke, şehvet, tasa gibi kişinin anlık kaygılarını unutup dikkatini namazına vermesine engel olan etkenler olarak anlaşılmalıdır.

6

“Allah sizi, dil sürçmesi sonucu lağv olarak yaptığınız yeminlerinizden sorumlu tutmaz; ama o sizi kalplerinizin kazandığından hesaba çeker.” 2:225

Bu ayet gösteriyor ki sözle ilgili sorumlulukta olayın özü denmek istenendir. Bunun ölçüsü bilmek ve yürekte duyumsamaktır. Yüreğimizde duyumsanıp benliğimizde iyi veya kötü iz bırakan hangi iş varsa onun karşılığı verilecektir. Yoksa düşünmeden, önemsemeyen, duyumsamadan söylediklerimizin değil. Allah kulundan adanmışlık istiyor, biçimsellik değil:

“Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz zafer ve mutluluğa ermek değildir.” (2:177)

Doğal olan ayakta durma, eğilme ve yere kapanma davranışlarının söylenenleri izlemesidir, tersi değil. İdeal olan bu duruşları da bir tarifeye bağlayıp robot gibi tekrar etmek değil, nasıl duyumsanıyorsa öyle yapmaktır. 17:109, 32:15 ve 19:58 ayetlerindeki secde, kişinin duyumsayarak yaptığıdır, namaz kitaplarındaki biçimselliğe uyarak değil. Biçimsellik *olmazsa olmaz* koşul olsaydı Kuran’ı izleyenlerden başka kimse bağışlanmazdı (2:62). Kuran’ın biçimsellikle işi olmadığını bir türlü anlamak istemeyenler ünlü örtünme ayetinin (24:31) de belli bir biçimi tanımladığını sanmakta, biçimsellikte ve ayrıntıda boğulmakta, İslam’ı incir çekirdeğine doldurmaktadırlar.

7

“İbrahim’in, İsmail’le birlikte, Beytullah’ın ana duvarlarını yükselterek şöyle yakardıkları zamanı da an: ‘Rabbimiz, bizden gelen niyazları kabul buyur...’” 2:127

“Davud, kendisini imtihan ettiğimizi düşündü; hemen Rabbinden af diledi, rüku ederek yerlere eğildi ve Allah’a yöneldi.” 38:24

“Ey Meryem, Rabbinin huzurunda saygıyla el bağla. Secdeye kapan ve rüku edenlerle birlikte rüku et.” 3:43

“Ehlikitap içinden Allah için baş kaldıran/Allah huzurunda el bağlayan/hak ve adaleti ayakta tutan/kalkınıp yükselen bir zümre de vardır; gece saatlerinde secdelere kapanmış olarak Allah’ın ayetlerini okurlar.” 3:113

[Zekeriya:] “Şöyle demişti: ‘Rabbim, işte karşıdayım. Kemik gevşedi bende. İhtiyarlıktan başım beyaz alevle tutuştu. Sana yakarma konusunda ise Rabbim, hiç bedbaht olmadım.’” 19:4

“Allah, iman edenlerle ilgili olarak da Firavun'un karısını örnek verdi. Hani, o şöyle demişti: "Ey Rabbim! Benim için katında, cennette bir barınak yap; beni, Firavun'dan, onun yapıp ettiğinden kurtar; beni zulme sapmış topluluktan da kurtar.” 66:11

“Dediler ki: ‘Ey Şuayb! Namazın mı emrediyor sana, atalarımızın tapar olduğunu terk etmemizi yahut mallarımızda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi? Esasında sen; gerçekten yumuşak huylu, olgun bir insansın.’” 11:87

Kuran'dan anlıyoruz ki İbrahim Peygamber, İsa'dan, Musa'dan çok önce yaşadı. Kabe'de bulunduğunu gösteren ayetler vardır. Arap yarımadasında yaşamış bile olsa, 7.yy Arapçasını konuşmadığı kesindir. Çünkü dil yer ve zamana göre değişkendir, hiçbir zaman durağan değildir. İbrahim de Şuayb gibi, öteki elçiler gibi namazını Arapça değil, kendi dilinde kılmıştır. Bunun yanında Kuran'da pek çok yerde elçilerin kendi sözleriyle yaptıkları dualar örneklenmiştir. Bu dualar Allah tarafından Arapçaya çevrilip Kuran'a Arapçaları konmuştur. Bu ayetlerin hiçbirinde, örneklenen inanmış kişilerin dua ve namazları Arapça değildir. Kişinin kendi sözleriyle yakarmasının da ancak kendi dilinde olacağını bir kez daha anımsatayım.

8

“Ve Adem'e isimlerin tümünü öğretti.” 2:31

“Bunun üzerine Adem, Rabbinden bazı kelimeler öğrenip belledi de ona yöneldi.” 2:37

Adem'in kim olduğu hakkında başlıca iki görüş vardır. Bunlardan ilki, ilk yaratılan insan olduğu, öteki de bütün insanların genel adı olduğudur. Bu ikisini birlikte sayanlar da vardır. Her iki durumda da sonuç değişmez. İlk insan olan Adem 7.yy Hicaz Arapçası konuşmuyordu ve kendi diliyle dua/salat etti. Adem bütün insanlığı simgeliyorsa her toplum kendi diliyle dua/salat edecektir. “Rabbinden bazı kelimeler öğrenmesi” vahiy almak biçiminde anlaşılmak zorunda değildir. Çünkü Allah Adem'e iletişim kurma yeteneğini, yani “isimleri öğretmiştir”, Arapça isimleri değil. Kalemle yazmayı ve bildiğimiz her şeyi bize öğretmesi de hepimize vahiy verdiği anlamına gelmez (96:4-5). Adem Rabbine kendi diliyle yönelmektedir. Kuran'da namazı anlatan 30'un üzerinde ayetten hiçbirinde namazın dilinden söz edilmez. Şuayb'ın ve bütün elçilerin kıldığı namazdan söz edilir ama hiçbirinin Arapça kıldığı söylenmez. Çünkü hepsi Allah'a kendi dilinde seslenmiştir. Allah bu seslenişleri Arapçaya çevirerek bize bildirmektedir.

9

“Namaza çağırdığınızda onu oyun ve eğlence edindiler. Böyle yaptılar; çünkü onlar akıllarını işletmeyen bir topluluktur.” 5:58

Pek çok yerde bu ayetin öykülere, hadis kitaplarındaki söylentilere dayanarak açıklandığını görürsünüz. Ama buna gerek yoktur. Yöntem olarak da sağlıklı değildir. Namaz şaka değildir. Okul ödevi yapar gibi, form doldurur gibi öylesine yapılvirecek bir iş de değildir. Böyle yapanların akıllarını işletmedikleri söylenmektedir. Kuran gibi, namazın da amacına, anlamına yoğunlaşılacaktır.

10

“Rabbini, öz benliğinin içinde yalvarıp ürpererek, bağırtılı olmayan bir sesle sabah-akşam zikret. Sakın gafillerden olma.” 7:205

Gafil (aymaz, habersiz, ayırdına varmayan, aldırmayan) sözcüğü ile anılan kuşkusuz Allah'ı anmayan, namaz kılmayanlardır. Yine de bunun bize ikinci bir anlam olarak 107:5'teki namazlarından/*salat*larından habersiz (*saahun*) olanları anımsatmadığını öne sürmek zor. Burada Allah'ı anma işinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili bilgi veriliyor. Bu ayet Kuran'ın namazı öğreten ayetlerinden biridir. Namazın nasıl olacağı ile ilgili bir buyruğu hemen arkasından “gafil olma” uyarısının izlemesi rastlantı değildir.

11

“Vay haline o namaz kılanların ki, namazlarından gaflet içindedir onlar!” 107:4-5

Bu ayetlerde *salat* sözcüğünün namaz olarak çevrilmesi bir anlam daralması yaratıyor. *Salat* sözcüğünün daha geniş ve başka anlamları vardır. Bizim konumuzu ilgilendiren namaz anlamıdır. Kişinin namazından habersiz olma durumu birçok biçimde ortaya çıkabilir. Bunlardan biri de Arapçayı çok iyi bilmemesine karşın namazı Arapça kılmakta diretmesidir. Konuyu *Anadilinde Namaz* bölümünde tartıştığım için yinelemeyeceğim. Vay haline/yazık (*vayl*) sözünün gücüne dikkat çekiyorum.

12

“Sabra ve namaza sarılarak yardım dileyin. Hiç kuşkusuz bu, kalbi ürperti[huşu] duyanlardan başkasına çok ağır gelir.” 2:45

“Onlar, hayırlarda yarışırlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar, bize ürpererek saygı gösterirlerdi.” 21:90

“Hiç kuşku yok, kurtulmuştur müminler! Namazlarında huşu sahipleridir onlar.” 23:2

“Rabbinin adını an ve tüm benliğine ona yönel.” 73:8

Huşunun (korkuyla karışık saygı, ürperti) ne söylediğini, ne okuduğunu bilmeyenlerde olması uzak bir olasılıktır. Kişi her durumda namazda yaratıcısının karşısında olduğunun bilincindedir. Namaz yalnızca ayakta duruştan ve secdeden oluşmaz. Allah'a seslenme sözlerle olur. Kişi kendine kendinden daha yakın (8:24, 50:16) olan Allah'a anlamını en iyi bildiği, en dolaysız, en içten sözlerle seslenmelidir ki bu derin saygı, namazının bir parçası olsun. Kişinin tüm benliğiyle Rabbine yönelmesi için kafasını dikkat dağıtan şeylerden kurtarması ve namazına yoğunlaşması gerekir. 73:8 ayetindeki “*veche*” sözcüğü yüz anlamındadır. Bununla birlikte pek çok yerde benlik yerine kullanılır (17:7, 75:22,24...) Karşısında varsaydığı Allah'a yoğunlaşmış kişinin bilmediği dildeki bilmediği sözleri makine gibi seslendirmesi bu yoğunlaşmanın gerekçesiyle çelişir. Namazda okuma yapılacak ise belli ki bu ayete göre okumaya da yoğunlaşılması gerekmektedir. Anlamadığınız şeye yoğunlaşabilir misiniz?

“Namazda huşuyu nasıl artırabilirsiniz” konulu makaleler görürüz. Kitaplarda bu konuyu tartışan bölümler vardır. Huşu, namaza sonradan eklenebilen bir şey ise –ki öyledir– bunu yapmanın en kolay yolu ne söylediğinizi bilmektir. Namazın zor ve sıkıcı geldiği kişilerin bunu denememek için bir nedenleri olamaz. Kuşkusuz 2:45 ayetinde sözü edilen zor gelme durumu yalnızca namazla ilgili değildir. Ama öbür ayetlerin ışığında bu sonucu güvenli olarak çıkarabiliriz. Namazda saygıyı/huşuyu elde etmenin, namazı anlamlı kılmamanın başlangıcı ne dediğini bilmektir.

13

“Ona yönelmiş kişiler olarak ondan sakının! Namazı kılın ve sakın şirke sapanlardan olmayın. Onlardan ki, dinlerini parçalayıp hizipler/fırkalar haline geldiler. Her hizip kendi elindekiyle sevinip övünür.” 30:31-31

Bu ayet doğrudan anadilinde namazla ilişkilendirilemez ama Kuran çerçevesinde namaz kılmanın bir özgürlük olduğu, namazın kılınış biçiminin inananlar için bir dışlama ve ayrılık nedeni olamayacağı görüşlerini destekler. Arapça namazın sözüm ona birleştirici olduğunu öne sürenler küçüklü büyüklü onlarca mezhebin birbirinden başka namaz kıldığını görmezden gelirler. Mezheplerin birbirini eleştirmesi veya daha doğru bir deyişle dışlaması hemen hiçbir zaman Kuran tabanına oturmaz. Kuran böyle öznel gerekçelerle ayrılık yaratanların inanmamış olduklarını bu ayette açıkça bildirir. İnanmış olanlar başkalarını Kuran’a uygun olduğu sürece kıldıkları namazın biçimi ve dili nedeniyle dışlamazlar.

14

“Artık bundan sonra kim yalan düzüp Allah’a iftira ederse böyleleri zalimlerin ta kendileridir.” 3:94

“Ey iman sahipleri! Allah’ın size helal kıldığı şeylerin temiz ve güzel olanlarını haramlaştırmayın; azıp sınırı aşmayın; Allah azıp sınırı aşanları sevmez.” 5:87

“Yalan düzerek Allah’a iftira eden yahut onun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır?” 6:21

“Şunu da söyle: ‘Allah şunu haram etmiştir diye tanıklık edip duran şahitlerinizi getirin.’” 6:150

“Yalanı Allah’a yakıştıranlar, kıyamet günü hakkında ne düşünüyorlar? 10:60

“Yalan düzerek Allah’a iftira edenden daha zalim kim var?” 11:18

“Yalan düzerek Allah’a iftira etmek için, dillerinizin uydurma nitelendirmeleriyle ‘şu helaldir, şu haramdır’ demeyin. Yalan düzerek Allah’a iftira edenler kurtulamazlar.” 16:116

“Yalan düzerek Allah’a iftira edenden daha zalim kim olabilir?” 18:15

“Musa onlara dedi ki: ‘Yazıklar olsun size, yalan düzerek Allah’a iftira etmeyin! Yoksa bir azap ile kökünüzü kurutur. İftira eden, perişan olmuştur.’” 20:61

“Yalan düzüp Allah’a iftira eden, yahut kendisine geldiği zaman hakkı yalanlayan kişiden daha zalim kim vardır?” 29:68

“Yoksa onların, dinden, Allah’ın izin vermediği şeyi kendileri için yasalaştıran ortakları mı var?” 42:21

Kuran’ın tanıdığı özgürlüğü sınırlandırarak *“Namaz ancak Arapça okunur”, “Namazda şunu okumak zorunludur”* gibi yargılara varanlar, aşılamlar yapanlar Allah adına haram koymuş olur. Türkçe namazı akılcı bir tabana oturtmadan, çoğunluk desteğini arayarak, uyduruk dinsel kaynaklara, fetvalara, daha da kötüsü Kuran’ın serbestlik tanıyan ve belki de tam tersini gösteren ayetlerini anımsatarak yasaklamaya çalışanları bu ayetleri düşünmeye çağırıyorum.

Üzerinde düşünülecek öteki ayetler**1**

Kuran'ın dil ve iletişime verdiği önem.

"Oku! Rabbin Ekrem'dir/en büyük cömertliğin sahibidir. Odur kalemle öğreten! İnsana bilmediğini öğretti." 96:4-6

"Ve Adem'e isimlerin tümünü öğretti." 2:31

"Yarattı insanı, belletti ona duygu ve düşüncelerini ifade etmeyi." 55:3-4

"Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki, o tıpkı sizin konuşabildiğiniz gibi kesin bir gerçektir." 51:23

"Görmedin mi Allah nasıl bir örnekleme yaptı: Güzel söz; kökü yerde, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzer. O ağaç, Rabbinin izniyle yemişlerini her zaman verir. Allah, insanlara böyle örnekler verir ki, düşünüp ibret alabilsinler. Pis bir söz de gövdesi toprağın üstünde destek bulmuş bir ağaca benzer, dayanağı yoktur onun. Allah, inananları dünya hayatında da ahirette de tutarlı sözle sağlamlaştırır." 14:24-27

"Kullarıma de ki: En güzel olan neyse onu söylesinler. Çünkü şeytan, aralarına yamukluk sokar." 17:53

[Musa:] "Dilinden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar." 20:27-28

[Musa:] "Kardeşim Harun var ya, o benden lisanca daha etkilidir/benden daha güzel konuşur. Onu da benimle yardımcı olarak gönder ki beni tasdiklesin; beni yalanlamalarından korkuyorum." 28:34

"Temiz ve güzel kelime ona yükselir; hayra ve barışa yönelik amel de o kelimeyi yüceltir." 35:10

"Yahudilerden öyleleri var ki, kelimeleri yerlerinden kaydırırlar; din içinde sövgüler üreterek, dillerini eğip-bükerek: 'Dinledik, isyan ettik; dinle, dinlemez olası, davar güder gibi güf bizi!' derler. Eğer onlar, 'Dinledik, boyun eğdik, dinle, bak bize' demiş olsalardı, kendileri için daha hayırlı ve daha yerinde olurdu." 4:46

"Ey iman edenler! 'Raina' demeyin, 'unzurna' deyin/'bizi davar gibi güf' diye konuşmayın, 'bize bak' diye konuşun ve dinleyin." 2:104

"[Yahudiler] Kelimeleri yerlerinden kaydırıyorlar." 5:13

"[Yahudiler] Yerlerine oturmuş kelimeleri, yapılarını bozup değıştirirler." 5:41

Bu ayetlerin hepsi Kuran'da dile veya iletişime verilen önemi gösterir. Önceki bölümlerde sözcük türetme yetisinin düşünce dünyası üzerindeki etkisine değışmiştim. Allah'ın insana verdiklerinin en büyüklerinden birinin dil olduğu sonucuna ulaşmak düşünen, bilen bir insan için zor değildir. İlk iki ayette gördüğümüz gibi Kuran da bu bulguyu onaylıyor. İnsan akıl sahibi, düşünce üreten bir varlık olduğuna ve yeryüzünde yalnız yaşamadığına göre, ürettiği bu düşünceleri ötekilerle paylaşmak zorundadır. Dil, Allah'ın insana ruhundan üflediği aklın doğal sonucudur, uzantısıdır, parçasıdır. Allah önce şeylerin adlarını, yani sözlü iletişim kurmayı öğretmiş, daha sonra kalemle yazmayı. Kuşkusuz bunları öğreten Allah çeviri yapmayı da öğretmiştir. Çeviri uygarlığın ve Allah'ın buyurduğu gibi farklı kültürlerin birbirini tanımasının (49:13) gereğidir.

Yukarıdaki 51:23 ayetinde insanın dil ile iletişim kurma yetisi, kesinlik ölçüsü olarak verilmiştir. *İnsanı insan yapan dilidir* düşüncesi Kuran'dan destek buluyor. Kişinin iletişim düzeyinin arttıkça hayvandan uzaklaşmış ve olgunlaşmış olacağını söylemek yanlış olmaz. Kuran'ın akla ve bunun uzantısı olarak dile yaptığı vurgu açıktır. Bütün bunları bir

Müslüman'ın dili kullanırken özenli ve verimli olması gerektiği biçiminde yorumluyorum. Son Kitap'ın mesajını taşımak ve insanlara ulaştırmak görevi bize emanet edildiyse öncelikle bunu yerine getirecek yetkinliğe sahip olmamız gerekir. Bunun da başlangıç noktası iletişime özen göstermektir. Bu gerçekleri görünce Arapçanın İslam'ın dili olması veya en başta *din dili* kavramıyla yitirilen zaman ve enerji daha iyi anlaşılıyor. 14 yüzyıl sonra hala Kuran'ın çevrilmesi konusunu tabu sayan bir ümmetin Kuran'ın iletişimde yetkin kişiler olma buyruğunu yerine getirebilmiş olduğunu söylemek zordur.

Musa'nın duası da, çabası da derdini doğru olarak anlatabilmektir. Kuran'ın dille ilgili yaptığı ayırım *Arapça ve öteki diller* biçiminde değil, *sağlıklı sözler ve eğreti sözler* biçimindedir. Sağlam sözü ağaç ve kök benzetmesiyle, yani dilbilimin diller için yaptığı benzetmenin aynısıyla anlatması anlamlıdır. Neredeyse Türkçeye köksüz geçmiş Arapça ve Farsça sözcüklerden söz etmektedir. Yapılan bu benzetme Türkçeye din bahanesiyle sokulup anlam kaymasına uğrayan sözcüklerle ilgili olarak Kuran'ın bir görüşü olduğunu ortaya koyar. Yahudileri sözcükleri yerlerinden kaydırmakla, kavramları sulandırıp iletişimi baltalamakla suçlar. Kutsal kitabımız doğru iletişimi bu denli önemserken, iletişimi kökten yok sayan Arapça Kuran ve Arapça namazda direktmek derin bir aymazlık gerektirir. Bırakalım Kuran'ı ve namazı, gündelik iletişimimizi bile dosdoğru yapabilmek için çaba göstermemiz beklenmektedir. Sözcükler uygarlık kuruyorsa, yerlerinden kaydırılan sözcükler uygarlığı çökertecektir.

2

Tilavet nedir?

“Kendilerine Kitap'ı verdiklerimiz onu, okunuşunun [TiLaVet] hakkını vererek okurlar. İşte onlar ona inanırlar.” 2:121

Ayet Kuran'ı hakkını vererek okuyanların ona güvendiklerini bildiriyor. Buradaki *tilavet* sözcüğünün Türkçede kullanılan Arapça metni yüksek sesle ezgili veya ezgisiz okumak değildir. Sözlükler tilavetin bir anlamını sesli okumak, diğer anlamını yoluna uymak olarak veriyor. 91:2 ayetinde ay güneşi 'tilavet' ediyor:

“Yemin olsun Güneş'e ve ışığının parladığı kuşluk vaktine, onu izlediğinde [TaLaha] Ay'a.” 91:1-2

Yani hem gece ve gündüz döngüsünde güneşi izliyor, hem de ondan aldığı ışığı yayıyor. Tıpkı bir Müslüman'ın Kuran'ı izlediği ve öğretisini çevresine duyurduğu gibi. 2:121 ayetinde TLV kökü aynı cümlede iki kere geçer. Birinci TLV gereği gibi/hakkıyla, ikincisi ise okunuş olarak anlaşılmaktadır. Gereği gibi okumak deyişinin Arapça metni anlamadan seslendirmek olduğu anlamına gelebildiğini öne sürmek zordur. Çünkü böylesi bir okuma ne inanmayı inanca çağırır, ne de inananın inancını artırır. Arapça bilmeyenlere de hiç bir şey katmaz, hiç bir şey öğretmez. Gereği gibi ve hakkıyla okumak; anlamını düşünerek, ayetler, sureler, kavramlar ve örnek öyküler arasında bağlantılar kurarak, yargıya vararak (hüküm çıkararak) okumaktır. Yani 59:21 ayetinde sözü edilen ince ince/derin derin düşünmeye yarayacak biçimde okumaktır. Bakara suresinde sayfayı çevirir ve İbrahim'in şu duasını görürüz:

“Rabb'imiz! İçlerinden onlara, senin ayetlerini okuyacak [YeTlu], kendilerine Kitap'ı ve hikmeti öğretecek, onları temizleyip arındıracak bir resul gönder. Sen, evet sen, Aziz'sin, tüm ululuk ve onurun sahibisin; Hakîm'sin, tüm hikmetlerin kaynağısın.” 2:129

Bir sayfa sonra ise İbrahim'in duası gerçekleşir:

"Nitekim size aranızdan bir resul göndermişiz; size ayetlerimizi okuyor [YeTlu], sizi temizleyip arıtıyor [1], size Kitap'ı ve hikmeti öğretiyor [2], size, daha önce bilmediklerinizi belletiyor [3]" 2:151

İşte, 'tilavet'in nasıl olacağı açıklanmış. Bilmediğimiz dilde okuyup dinlediğimiz şey ne bizi arındırır (1), ne hikmeti öğretir (2), ne de bilmediğimizi bildirir (3). Hem İbrahim'in duasında hem de duanın gerçekleştiği ayette ayetleri okumanın (tilavetin) nasıl olacağının yinelenmesine dikkatinizi çekerim. 2:121'de sözü edilen tilavet hemen ardından 2:129 ve 2:151'de açıklanmıştır. İşte Kuran'ın kendini açıklayan kitap oluşunun bir örneği daha...

Yine Fatır 29 ayetinde kurtulmuş olanların nitelikleri şöyle anlatılır:

"Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar, namazı kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık infak edenler, asla batmayacak bir ticaret umabilirler." 35:29

Burada *kıraat* değil *tilavet* sözcüğü kullanılmıştır. "Mukabele" yapanlar ne yazık ki bu ayette sayılanlardan değildir, çünkü sözde sevap kazanmak amacıyla dilini oynatmak belki *kıraat* olabilir ama *tilavet* olamaz. Bu noktada *tilavet* eylemi için artık okumaktan çok *çalışmak* sözcüğünü kullanmamız yerinde olacaktır.

Türkçede yanlış biçimde iyi okuma anlamında kullanılan *tecvit* sözcüğü ise Arapçada iyileştirme, donatma, geliştirme anlamına gelir. Bu sözcük Kuran'da geçmez. Seslendirme anlamına gelen *telaffuz* sözcüğü de Kuran'ı okuyup öğretmekten söz eden ayetlerin hiçbirinde geçmez.

Açıkça görüldüğü gibi Kuran'ı hakkını vererek okuyanlar Arapça seslendirmeyi iyi yapanlar veya 'duygulu' okuyanlar değil, onunla insanları arındıranlar, onlara bilgelik sunanlar ve bilmediklerini öğretenlerdir. Bunları sağlayacak iletişim anadilinde olmak zorundadır. Ayete göre Kuran'ı öğrenmek için, anadilinde okuyup çalışanların Kuran'a güvendiklerinden söz edilebilir. Kuran'a güvenip ondan yararlananlar bu öbek içerisinde çıkacaktır. Şu veya bu gerekçeyle Arapçasından anlamadan okuyanların kitaba güvenip güvenmedikleri belirsizdir.

3

Tertil nedir?

"İnkâr edenler dediler ki: 'Kuran ona toptan, bir kerede indirilseydi ya!' Biz böyle yaptık ki, onunla senin kalbini dayanıklı kılalım. Biz onu parça parça/ayet ayet [teRTiLen] okuduk. Onlar sana bir mesel getirdikçe, biz sana hakkı ve en güzel yorumu getiririz." 25:32-33

Tertil sözcüğünün anlamı sıraya koymak, dizmektir. Arapça sözlüklerde bu anlamının yanında ezgili okumak, şarkı söylemek gibi karşılıklara da rastlanır. Kuran'daki anlamı sırayla gitmek ve dizmek, yavaş gitmektir. Ra-Ta-Lam kökü ve *tertil* sözcüğü yalnızca iki ayette geçer. Bu ayetlere baktığımızda bu sözcüğün anlamının ezgili okuma veya şarkı söyleme olmadığını anlamak kolaydır.

Burada inkar edenlerin dileğinin gerçekleşmediği, yani *tertilen* indirmenin bir kerede indirmenin karşısı olduğu açıktır. Ayetin bağlamından vahiy meleğinin Kuran'ı Elçi'ye ezgili olarak okuması gibi biri durumun söz konusu olmadığı bellidir. İnananlar Elçi'ye soru sordukça yanıtlar, inkarcılar karşı görüş bildirdikçe çürütmeler ayet olarak inmektedir. Surenin bütününde ne güzel okumadan, ne de ezgiden söz edilir.

"Gecenin yarısını ayakta ol yahut bundan biraz eksilt! Yahut buna biraz ekle! Ve Kuran'ı ağır ağır, düşünce düşünce [teRTiLen] oku!" 73:3-4

Kuran çalışmak için gece kalkıldığına göre bu toplulukla yapılacak bir iş değil, kişisel bir çalışmadır. Kişinin Kuran'ı çalışıp öğrenmesi için kendi kendine ezgili okuma yapması düşünülemeyeceğine göre ağır ağır, düşünce düşünce okuması gerektiği ortaya çıkar. Bir sonraki ayete bakalım:

“Doğrusu, biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.” 73:5

Elçi'nin bu kapsamlı kitabı iyice öğrenerek, sindirerek ilerlemesi gerekir. Surenin kalanında bir topluluğa Kuran ayetlerini yüksek sesle, süslü biçimde okumak konu edilmemiştir. Tersine, 19. ayette Kuran'ın bir öğüt (zikr) olduğu bir kez daha anımsatılır. Dolayısıyla tertil sözcüğünün okuma biçimiyle hiçbir ilgisi olmadığı açıktır.

73:5 ayeti Kuran'ın çalışılması, ona emek verilmesi gerektiğinin kanıtıdır. Kuran inananlar için kolay olmakla birlikte (54:17,22,32,40...), kişinin payı ona verdiği emekle orantılıdır. Muhammed Peygamber Kuran'ın bütünü öğrenip onu çevresine öğretmekle ve onunla yargılamakla görevlidir.⁷⁰ Dolayısıyla herkesten çok çalışıp Kuran'ı herkesten iyi öğrenmesi gerekmektedir. Bunun için “mukabele” yapmış, müzikli okumuş, bilmediği bir dildeki metni anlamadan okumuş değildir. Kuran'ı anlamadan Arapçasından okumak veya dinlemek ağır bir yük altına girmek değildir, emek vermek değildir, ancak zaman tüketmektir.

4

“Onu hemen okuyasın diye dilini hareket ettirme. Onu toplamak ve okumak bize düşer. O halde, biz onu okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da bizim işimiz olacaktır.” 75:16-19

“O Melik/o hak hükümdar olan Allah, yüceler yücesidir. Sana vahyi tamamlanmadan önce, Kuran hakkında aceleci olma. Şöyle de: ‘Rabbim, ilmimi artır!’” 20:114

Bu iki ayet Kuran kursu dediğimiz sözde eğitim kurumunun Kuran'a nasıl aykırı olduğunu gösterir.

Bu ayetleri anlamak için ‘nüzul sebebi’ gibi masalları, uyduruk öyküleri bir kenara bırakmak zorundayız. Nitekim bu ayetler Kuran'ı mezhep ve tarih kaynaklarıyla anlayamayacağımızı söyler. 75:16 ayetinde okumak (*kıraat*) değil dilini oynatmak (*tuharrik bihi lisane*) eyleminin kullanıldığına dikkatinizi çekerim. Kuran, cümlelerin anlamını düşünmeden seslendirmeye *okumak* bile demiyor, *dil oynatmak* diyor. Kuran kurslarının öğrettiği de Kuran'la dilini oynatmaktır. Bu okullarda Kuran'ın öğretisiyle ilgili hiçbir şey verilmez. Boş, anlamsız sesler ezberletilir. Buralarda Kuran, 600 sayfalık dev bir tekerlemedir.

Bu ayetlerde Kuran'ın nasıl okunacağı anlatılır. Toplamaktan söz edilir. Sözlükler *kuran* sözcüğünün anlamını (1) okuma, (2) toplamak, bir araya getirmek olarak veriyor. Yani Kitap kendisini okuma veya toplama diye adlandırıyor. Allah'ın Kuran'ı açıklaması Kuran dışı kaynaklara değil, Kuran'ın kendisine güvenmekle olanaklı olur. Okurdan Kitap'ı okumayı yavaş bir düzende, dikkatle ve yılmadan (sabırla) sürdürmesi isteniyor. Çünkü anlam olgunluğuna Kuran'ın bütününe çalışıldığında erişilecektir. Bunun için acele etmemek gerekir.

Deyim yerindeyse Kuran bir ciltlik uzun, tek bir cümledir. Kitap konularına göre bölümlenmemiştir. Her bir kavram, buyruk, öykü, uyarı ve bilgi parçası yapboz gibi bütünün

⁷⁰ Hikmet (bilgelik) Kuran'ın çalışılmasıyla gelir. Sanıldığı gibi Peygamber'e indirilen bir Kuran benzeri değildir. Bu konuda bkz: Ahmet Akbulut, Nübüvvet Meselesi Üzerine

içinde yerini bulmaktadır. Sözelimi 75:16 ayeti, 20:114 ayetinin ışığında çok daha iyi anlaşılır, taşlar yerine oturur. Bu yüzden aralardan ayetleri çekip ayırmak sorunludur. Kuran'ı kötülemek isteyenler bu yöntemle sık başvururlar. Çünkü ayetlerin doğal ortamı surenin bağlamıdır. Surenin bağlamı da Kuran'ın bütünüdür. Ayetler bağlamdan koparıldıklarında anlamak zorlaşır, kimi zaman olanaksız olur.

20:114 ayetinde okurun 'bilgimi artır' demesi elini açıp kuru kuruya dua mırıldanması değildir. Bu, okurun bilgisini artırmak için çalışıp çabalamasını, yani istekliliğini ve bilgiyi kovalaması eylemliliğini simgeler.

Demek ki Kuran'ın bütünü okuyacağız, yavaş yavaş, düşünce düşünce, notlar çıkararak okuyacağız. Bir yerde anlaşılmayan bir konu varsa Kuran'ın bir başka köşesinde o konunun açıklığa kavuşturulduğunu bileceğiz. Yetmedi, bilime ve bilenlere başvurarak her konudaki bilgilerimizi artıracaktır. Sözelimi 71:14'te evrim (*atvaran*) sözcüğünün geçtiğini görünce biyoloji kaynaklarından evrimi okuyup öğreneceğiz, bağlamda yerine oturarak Allah'ın neden evrimden söz ettiğini düşüneceğiz.

Ve Kuran kurslarının Kuran'ın bizden istediği çalışmadan çağlar ve ışık yılları kadar uzak olduğunu, hatta Kuran'a karşı geldiğini anlayacağız...

5

"Sırtlarına Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu, kutsal kitap parçaları taşıyan eşeğin durumuna benzer. Allah'ın ayetlerini yalanlayan topluluğun vücut verdiği örnek ne kötüdür! Allah, zulme sapmış bir topluluğu doğruya ve güzele ulaştırmaz." 62:5

Burada taşımanın cebinde taşımak veya rafta tutmak anlamında olmadığı açıktır. Yahudilere yöneltilen eleştiri, Tevrat'ın gereğini yapmamaları, yaşama geçirmemeleri, yargılarında onu kullanmamaları hakkındadır. Yahudiler bugün de Tevrat'ı (ve ona eş koştukları insan yazması kitaplarını) büyü kitabı yerine koyup saygıyla okurlar, sahiplenirler ama inançları ve işleri Tevrat'la çoğunlukla çelişir. Müslümanlar Kuran'la ilişkilerini gözden geçirmeliler, çünkü bu anlamda Yahudilerden çok da farklı değildirler. Ayette örnek (*mesel*) sözcüğünün kullanılmasına dikkatinizi çekerim. Ayetten Kuran'ın çalışılması, ona emek verilmesi ve nasıl daha iyi yaşama geçirilebileceğine kafa yorulması gerektiği anlaşılmalıdır. Kuşkusuz çeviri üretmek ve bunları okumak bu işin olmazsa olmazıdır. Olanak varken Kuran'ı anlamaya çalışmamak kişinin kendisine yaptığı haksızlıktır (zulüm).

6

"Onlar ki, sözü dinler de en güzeline uyarlar. İşte bunlardır, Allah'ın kılavuzladıkları; işte bunlardır, akıl ve gönül sahipleri." 39:18

"Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer iç içe ikili manalar ifade eden bir Kitap halinde indirmiştir. Rablerinden korkanların ondan derileri ürperir. Sonra da hem derileri hem de kalpleri, Allah'ın Zikri/Kuran'ı karşısında yumuşar. Bu, Allah'ın kılavuzudur ki, onunla dilediğini/dileyeni hidayete erdirir. Allah'ın saptırdığına gelince, ona kılavuzluk edecek yoktur." 39:23

"Farkında olmadığınız bir sırada, azap ansızın karşınıza çıkmadan önce size Rabbinizden indirilenin en güzeline uyun!" 39:55

39:18'de, 'sözü dinlerler' derken *zıkr* değil *kavl* sözcüğü kullanılıyor. Yani genel anlamda söz. Bunun içinde Kuran da vardır, insan sözü de. 39:23 ve 39:55'te ise Allah'ın sözlerinden en

güzeline uyun anlamı var. Yani hem Kuran'dan, hem de başka sözlerden en güzeline uyacağız. Kuran'dan en güzeline uyma buyruğu ondan yararlanmayı kolaylaştırıyor ve ondan kolay geleni okuma buyruğunu da bir yönden açıklıyor. Hiç Arapça bilmeyen birinin çeviri yanlışlarının ayırdına varması veya kuşkulu, üstü kapalı bulduğu bölümleri daha sonra üzerinde düşünmek ve araştırmak üzere bir kenara ayırıp kesin yargıya varmayı ertelemesi 'Kuran'ın en güzeline uy' buyruğunun bir parçasıdır. Eşlerin arasında sevgi ve acıma olduğunu söyleyen Allah'ın 'eşine vur' deyip demeyeceği konusunda emin olamamak ve böyle yapılmış çevirileri dikkate almamak da bunun örnek bir uygulamasıdır. En güzeline uyma buyruğu kuşkusuz yalnızca anadili Arapça olmayanlar için değil, herkes için geçerlidir. Sonuçta yanlış çeviriden kuşkulanan ve yargıya varmayı erteleyen kulunu Allah'ın bunun için suçlamasını beklemiyorum. 'Rabbinden indirilenin en güzeline uy' buyruğunun Kuran ayetlerini bir güzellik karşılaştırmasına konu etmek anlamına geleceğine de inanmıyorum.

Çeviri konusu bir yana, bu buyruk Kitap'ı Arapçasından öğreneni de ilgilendirir kuşkusuz. Çevirideki başkalıkların bir bölümü, Arapça orijinal metni okuyanların anlayışlarındaki başkalıklardan kaynaklanır. Bunun yanında, basımı yapılan kopyalar ve eski yazmaların aralarında ayrımlar vardır. Bu ayrımların değişik okumaları ve çok seyrek de olsa değişik anlamlandırmaları gerektirdiği söylenir.⁷¹ Bu metinler standart hale getirilene dek Müslüman bu olası anlamlardan en güzeline uyacaktır.

7

"O, kesinlikle şerefli bir Kuran'dır." 56:77

Bu ayetteki sözcük '*kerim*'dir, yani (1) onurlu veya (2) cömert, eli açık Kuran. Böyle bir kitabın bilgisini gizleyeceğine, arayana, gereksinim duyana kendini açmayacağına inanmak kolay değil. Allah'ın eli açık olduğunu söylediği Kitap'ın çevirisi yapılıncaya anlaşılmaz olacağını, ışığını yitireceğini söylemek bir Müslüman için zordur. Bu kitap başka kitaplara benzemez. Işığı çok güçlüdür:

"Allah, göklerin ve yerin Nur'udur. Onun nurunun örneği, içinde چراغ bulunan bir kandile benzer. Kandil, bir sırça içerisindedir. Sırça, inciden bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispeti olmayan bereketli bir zeytin ağacından yakılır. Bu ağacın yağı, neredeyse ateş dokunmasa bile ışık saçar. Nur üzerine nurdur o. Allah, dilediğini kendi nuruna kılavuzlar." 24:35

8

"İçlerinden sana kulak verenler vardır; ama biz onu gereğince anlamamaları için kalplerine kılıflar geçirmiş, kulaklarına bir ağırlık koymuşuzdur. Tüm mucizeleri görseler de onlara inanmazlar." 6:25

"Yemin olsun ki, Yusuf ve kardeşlerinde istek ve arayış içinde olanlar için ibretler/işaretler vardır." 12:7

"Kalpleri üzerine onu anlamaları için kabuklar geçiririz, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Rabbini Kuran'da yalnız Kuran'da andığın zaman, nefretle geriye dönüp kaçarlar." 17:46

"Ayetlerimiz ona okunduğunda, böbürlenerek yüzünü çevirir. Sanki onları hiç işitmemiştir, sanki kulaklarında bir ağırlık vardır." 31:7

⁷¹ Adrian Alan Brockett, Studies in Two Transmissions of the Qur'an

Bunlar ve benzer ayetlerden anlaşılıyor ki Kuran yol arayana yol gösterir. Ön kabul, koşullanmayla, beklentiyle, kendisine sına niyetiyle gelene değil. Kuran'ı duyuyor veya okuyor olmak onun ışığından yararlanmak anlamına gelmez. Egosunu veya rahatını gerçeğin önünde tutan, gerçeği sert bulan, kaldıramayanlara apaçık gerçekle inen Kuran yol göstermez. Kuran şifadır (17:82). Şifa derdi olana yarar. Derdi olmayan, bildiğini, öğrenmeye gereksinmediğini düşünen bu şifadan yararlanamaz. Atadan gördüğü dini ve özünde genel anlamda toplum göreneğini kusursuz bulup sorgulamadan kabul edenlerin fikir değiştirmesi olanaksızdır. Allah'ın elçileri fikir değiştirmiş, norma karşı gelmiş, derdi, davası, özlemi olan kişilerdir.

9

“Şu bir gerçek ki, Allah size emanetleri, onlara ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor.” 4:58

İşi ehline, ustasına, hak edene vermek yalnız aklın ve herkeste bulunan adalet duygusunun gereği değil, Allah'ın Kuran'daki doğrudan emirlerinden biridir. Çeviri işi de öteki her iş gibi ustasına, yani öncelikle Arap dilbilimcilere, çevirmenlere verilmelidir.

Batı toplumlarıyla Ortadoğu toplumları arasındaki ayrımlar bir cümleyle özetlenemeyecek denli çoktur. Buna karşın çekişmenin başarılı ve başarısız veya sömüren ile sömürülen olarak iki ayrı kutupta sonuçlanmasında en önemli etkenin işi ustasına vermek olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. İnanç konusu bir yana, Batı eleştirel düşünceyi benimsedikçe işi ehline vermeyi bir alışkanlık edinmiş, sonuçta düşünce ve bilimle ilerlemiştir. Ortadoğu toplumlarında iş ehline verilmez. Ülkemizde de gözleriz ki, *emanete ehil* ölçütü bilgi değil, soy, hemşerilik, parti vb. çıkar grubu üyeliği olmuştur. Böyle davranan toplumlar Kuran'ı anlamak dahil hiçbir şeyi başaramazlar. Bir izci oymağı bile ateş yakma işini bilene vermezse kamp daha başlamadan biter. 'İnkarcı' Batı -bilerek veya bilmeyerek- Allah'ın Kuran'daki buyruğuna Müslümanlardan daha uygun davranmaktadır.

10

“Allah'ın, göğsünü İslam'a açtığı kimse, Rabbinden bir ışık üzerinde olmaz mı? Allah'ın Zikri'ne/Kuran'a karşı kalpleri katılaştıranlara yazıklar olsun! İşte onlardır, açık sapıklık içindekiler. Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer iç içe ikili manalar ifade eden bir Kitap halinde indirmiştir. Rablerinden korkanların ondan derileri ürperir. Sonra da hem derileri hem de kalpleri, Allah'ın Zikri/Kuran'ı karşısında yumuşar. Bu, Allah'ın kılavuzudur ki, onunla dilediğini/dileyeni hidayete erdirir. Allah'ın saptırdığına gelince, ona kılavuzluk edecek yoktur. Zalimlere, "kazanmış olduğunuzu tadın!" denildiğinde, kıyamet günü o kötü azaptan yüzünü kim koruyabilir? Onlardan öncekiler de yalanlamıştı. Fakat azap kendilerine, hiç farkında olmadıkları bir yerden geldi. Allah; onlara dünyada rezilliği tattırdı. Ahiretin azabı ise elbette daha büyüktür. Bir bilselerdi!... And olsun, biz bu Kuran'da insanlara her türden örnekler verdik ki düşünüp öğüt alabilsinler. Bunu, eğri-büğrüsü olmayan Arapça bir Kuran olarak indirdik ki, korunup sakınabilsinler. Allah; hakkında birbiriyle didişen ortakların bulunduğu bir adamla, bir tek ere teslim olan bir adamı örnek verdi. Örnek olarak bu ikisi eşit olur mu? Hamd, yalnız Allah'adır. Ama onların çokları bilmiyorlar. Hiç kuşkusuz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda davalacağsınız. Allah hakkında yalan düzenden ve kendisine gelen

doğruyu yalanlayandan daha zalim kim vardır? Cehennemde kafirler için bir barınak yok mu? Doğruyu getirene ve onu tasdikleyene gelince, işte böyleleri, korunanların ta kendileridir. Rableri katında onlar için diledikleri her şey vardır. İşte güzel düşünüp güzel davrananların ödülü budur. Böylece, Allah onların yaptıklarının en kötülerini örtecek, ödülleri, yaptıklarının en güzeliyle verecek. Allah, kuluna kafi değil mi, yetmiyor mu? Seni ondan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa artık ona kılavuzluk edecek yoktur. Allah'ın kılavuzluk ettiğini ise saptıran olamaz. Allah Aziz ve intikam alıcı değil mi? Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, yemin olsun "Allah!" diyecekler. De onlara: "Peki Allah dışındaki yakardıklarınız hakkında ne diyorsunuz? Allah bana bir zarar vermek istese, onun vereceği zararı uzaklaştırabilirler mi? Yahut bana bir rahmet dilese, onun rahmetini tutabilirler mi?" De ki: "Bana Allah yeter! Tevekkül edenler ona dayanıp güvenirler." De ki: "Ey toplumum! Yapabildiğinizi yapın; ben de kendi işimi yapacağım. Yakında bileceksiniz, Kime geliyor rezil edici azap, kime iniyor bitip tükenmeyen azap!" Kuşkusuz, bu Kitap'ı biz sana insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Sen onlar üzerine vekil değilsin. Allah, canları, ölümleri sırasında alır, ölmeyenleri de uykuları sırasında. Sonra, haklarında ölüm hükmü verdiklerini alıkoyar; ötekileri, belirlenen bir süreye kadar salıverir. Bunda, iyice düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır. Yoksa Allah'tan başka şefaathiler mi edindiler? De ki: "Onlar hiçbir şeye sahip olmayan/hicbir şeye gücü yetmeyen, aklını da işletmeyen varlıklar olsalar da mı?" De ki: "Şefaath, tümünden ve sadece Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü/yönetimi onundur. Sonunda ona döndürüleceksiniz." Allah yalnız başına anıldığında, ahirete inanmayanların kalpleri nefretle ürperir; onun dışındakiler anıldığında ise hemen müjdelenmiş gibi sevinirler." 39:22-45

Kuran'dan kanıtlarımı Zümer suresiyle bitiriyorum. Bu bölüm *yalnızca Kuran* inancı ve Kuran'ın aracısız olarak çevirisi üzerinden öğrenilmesi gerektiği konusunu açıklığa kavuşturuyor. Bu iki tartışma konusunda yargıya varmak için yalnızca bu bölümü veya 39. surenin bütünü okumak ve üzerinde düşünmek yeterlidir. Her şey çok açıktır. Bizi ne Peygamber'in aracılığı kurtaracak, ne de Arapça kursları.

Kuran'ı okumak değil, *anlamak* kulluk görevimizdir. İş büyük ölçüde anlamakla da bitmiyor. Kuran, anlamının ulaştığı kişiyi bir seçim yapmaya zorluyor. Allah'tan başkasına kulluk etmek ya da etmemek... Eylemsiz kalmak gibi üçüncü bir seçenek yok. Kulluk görevi bu seçimi yapmak ve yaşama geçirmekle tamamlanıyor. Kuran'ı anlamaya çalışmak, ona uymanın yalnızca başlangıcıdır. Kuran'ı anlamaya çalışmamış olan, daha *başlayamamıştır* bile...

Sanılanın tersine, Kuran akla ve düşünceye sıkça vurgu yapar. Usavurmamanın tektanrıci olamayacağını belirtir. Düşünmek (*yeddebberu*, *yetedebberu*), derin düşünmek (*tefekkeru*), usavurmak (*akalu*), anlamak (*fakaha*, *nuha*) sözcükleri Kuran'da çok kez yinelenir (2:44,73,76,164,170-171,219,242,266, 3:65,118,191, 4:78,82, 5:58,103, 6:25,32,50,65,98,151, 7:169,176,179,184, 8:22,65, 9:81,87,122,127, 10:16,24,42,100, 11:51,91, 12:2,109, 13:3,4, 14:52, 16:11,12,14,44,67,69, 17:46, 18:57,93, 20:28,54,128, 21:10,67, 22:46, 23:68,80, 24:61, 25:44, 26:28, 28:51,60, 29:35,43,63, 30:8,21,24,28, 34:46, 36:62,68, 37:138, 38:29, 39:18,21,42,43, 40:67, 43:3, 44:58, 45:5,13, 47:23-24, 48:15, 49:4, 57:17, 59:13,14,21, 63:3,7, 67:10).

İşte bu incelediğimiz ayetler Allah'ın kitabında dururken, din bilginlerinin görüş birliği, fıkıh kitapları gibi gerekçelerle Kuran'ın anadilinde okunmasına ve namazın anadilinde

kılınmasına karşı oy vermek, Allah'tan iyi bildiğini öne sürmektir. Kuran'ın 'Beni çevirin, namazı kendi dilinizde kılın' mesajı dupduru ve göz önündedir. Bunu anlamayanlar gerçekte Kuran'ı anlamak için en az çabayı bile göstermemişlerdir. Bu kişiler sanki sözcüğü sözcüğüne *"Ey inananlar, Kuran'ı çeviriniz, salatı kendi dilinizde yerine getiriniz"* ayetini beklemektedirler. Kuran'da konunun açık olmadığı gerekçesiyle çok bilenlerin *fetvalarına* bakılması kendiliğindenleşmiş, aklı çiğneyen bir davranıştır. Kuran dinin tek kaynağıdır, eksiksizdir, gerekip de yanıtlamadığı soru yoktur. Kuran'ı İslam'ın biricik kaynağı saymayanlar her konuda olduğu gibi çeviri ve Türkçe namaz konularında da Kuran dışı kaynaklara başvuracak ve yanılacaklardır. Bu bir kısır döngüdür. Bu anlayıştakilerin önüne ayetleri kanıt olarak sermek boşunadır. Bu kişilerin bu derin uykudan uyanmalarını, silkinip kendilerine gelmelerini diliyorum.

"Sen, sana vahiy edilene sımsıkı sarıl! Hiç kuşkusuz, sen, dosdoğru bir yol üzerindesin." (43:43)

— • —

IX. Türkçe Kuran Çevirileri, İyisi, Kötüsü

Din Dilinin Türkçeleştirilmesi

Bir dilin yaşam belirtisi, o dilde sözcük türetilmeye devam edilmesidir. Sözcük türetmek yaşamın gelişmesiyle, karmaşılaşmasıyla koşut olup gerekli ve çoğu kez kendiliğinden gerçekleşen bir eylemdir. Bir dilde sözcük türetiliyor olması, o dilin toplumun iletişimine hizmet edebiliyor olduğunu, bir başka deyişle o toplumda düşünce üretildiğini gösterir. İngilizcede fizik terimi olan *quark* hiçbir anlamı olmayan bir sözcük olarak geçtiği romandan bir fizikçi tarafından alınıp kullanılmıştır. Sözcük türetmek işte bu denli kolaydır. Hele İngilizcenin, Türkçedeki gibi yapım eklerinin sözcüklere her türlü değişkenliği sağladığı bir düzenden yoksun olduğu düşünülürse... Şimdi dikkat edin, keşif yapan bir fizikçi var. Bu fizikçi aynı zamanda roman okuyor. Okuryazarlığı dilinde yetkin olmasını ve sözcük türetebilmesini sağlıyor. Ve öbür fizikçiler bu adamın türettiği sözcüğe sahip çıkıyor. Bu, Amerikan ve İngiliz toplumlarında düşünce üretildiğinin göstergesidir. *“Sözcük türetme yetisi ile düşünce üretme yetisi, biri ötekiyle bağlantılı olgulardır. Birinin gerilemesi ötekinin de gerilemesine, birinin gelişmesi ötekinin de gelişmesine neden olur.”*⁷² Toplum düşünce üretmiyor, yeni düşünceleri dışarıdan alıyorsa da durum değişmemelidir. Kaynak dildeki yeni kavramların anadilindeki uygun karşılığı bulunur ve kullanılır. Türkiye’deki durum yalnızca Türkiye’ye özgüdür. Dünyanın hiçbir bağımsız ulusu yeni kavramları kaynak dilden olduğu gibi alıp kullanmaz. Türk ulusu sözcük türetme alışkanlığını Selçuklu ve Osmanlı döneminde, Arapça ve Farsçanın kavramlarının Türkçedeki karşılıklarını kullanmayı bırakarak yitirmiştir. Mustafa Kemal’in Cumhurbaşkanlığı döneminde devrimci kadro bunu yeniden kazandırmaya çalışmıştır. Ne var ki düşünmekten ve aklını işletmekten ödü kopan –veya kopartılan– çoğunluk bu alışkanlığı benimsememiş, Arapça ve Farsçanın ele geçirdiği anadilini gönüllü olarak bir de Batı dillerinin boyunduruğuna sokmuştur. Türk düşünce dünyası öyle yoksullaşmıştır ki, *‘düşünceyi üreten sözcüğü de üretir, biz de aynen alırsız’* aymazlığı çoğu Türk aydınınca da benimsenmiştir.

Kuran’ı çevirme çabasına girişilmeden önce bu gerçeğe yüzleşilmelidir. Kuran’ı Türkçeye düzgünce çevirme çabası salt bir çeviri işleminden öte, yarım kalmış olan Türkçeyi yaşama döndürme çabasının tamamlanmasını gerektirecektir. Hiç yoksa dinsel kavramların, din dilinin Türkçeleşmesi gerekmektedir.

*“Felsefe alanında kullanılan kavram adlarının tümü önce din alanından alınmıştır. Demek ki dinsel kavramların ulusal dile çevrilmesi başarılmaksızın ulus felsefe alanında tıkanır. Felsefe alanında tıkanan toplum bilim ve sanatta ilerleyemez. Ulusumuzun felsefe, bilim ve sanat, yasa, yargı gibi düşünsel alanlarda ilerleyebilmesinin önkoşulu, din dilinin Türkçeleştirilmesinden geçmektedir. Bu yolun doğru bir yol olduğunu Luther deneyiminde görüyoruz. Ne zaman ki İncil Alman diline çevrildi, işte ondan sonra Alman felsefesi doğdu. Kuran bin yıl önce Türkçeye çevrildi. İlk çevirilerde Türkçeleştirme oranı %99.6 iken giderek %20-30'lara gerilemiş ve düşünsel önem taşıyan kavram adları hiç Türkçeleştirilmeksizin Arapça olarak bırakılmıştır. Kuran’daki dinsel kavramlar en yetkin biçimde Türkçeye çevrilmedikçe, bu çeviriler kendilerinden beklenen yararı sağlamayacaktır.”*⁷³

⁷² Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

⁷³ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

"Kelime bolluğu bakımından, bu tip dinsel eserler (ilk Türkçe Kuran çevirileri-Y.N.), daima dikkate değer bir zenginlik arz etmektedirler. Dinsel metinlerin kolaylıkla anlaşılabilmesi için yazarları ekseriya, aynı kelimenin muhitçe ve edebiyatça tanınmış muhtelif karşılıklarını almaktan çekinmemiştir. Bilhassa İslamiyet'in kabulü ile Türk muhitine, tamamıyla yeni telakkilerle beraber, yeni mefhumlar da girmeye başlamış ve Türkçe bu mefhumlar için kısmen de yeni lügat ve söz icadına mecbur kalmıştır."⁷⁴

Dil ve düşünce arasındaki doğal bağ nedeniyle, Türkçesi varken Arapça sözcükleri ısrarla kullananların yeni düşüncelere açık olmadığını, kendilerini geliştirmediklerini, taklit etmekle yetindiklerini söyleyebiliriz. Ne yazık ki yalnızca din adamları değil, her meslek bunun içindedir. Birbirinden saçma gerekçelerle Türkçeye sokulan sözcükler Türkçede öksüz ve köksüz kaldığı için zamanla anlamları kaymış, bambaşka yerlere gitmiştir. Sünnet, miskin, zevk, nimet, gurur, rahmet, cahil, intikam, azap, zulüm, küfür, şehit gibi dinsel yazında sıkça kullanılan sözcükler Türkçede, Arapçadaki anlamından bambaşka anlamlar edinmiştir.⁷⁵ Bu durum yalnızca Kuran'ın değil, tüm Arapça metinlerin çevirisinde gözden kaçırılan, sonu gelmeyen yanlış anlamalara neden olan bir durumdur. Bugün konuştuğumuz yaralı bereli Türkçe, Kuran'ı anlamak bir yana, kendi aramızda anlaşmamızı zorlaştırmaktadır. Dildeki sahipsizlik, okumamanın ve yazmamanın neden olduğu karanlıkla birleşince, birbirimizi anlamamız mucizelere kalıyor. Yasa metinleri, haberler, ders kitapları, teknik kitaplar, düşünce yazıları yazım hatasından, anlatım bozukluğundan, yersiz kavramlardan, çeviri hatasından, uydurma sözcükten geçilmiyor. Kuran'ı anlamaya çalıştığımız, biraz Arapça sözlük karıştırmaya başladığımız zaman ise bozulmanın yeni bir yüzüne tanık oluyoruz. Türkçe sanki bir azınlık dili, bir koloni dili olmuş! Bu durumdan kurtulmak ve yapılan çevirileri anlayabilmek için o çevirilerdeki kilit sözcüklerin Türkçe karşılığı bulunmalıdır. Rahman, rahim, hamd, rab, din, nimet, gazap sözcüklerini olduğu gibi bırakarak Fatiha'yı çevirme iddiasında bulunmak gerçekçi değildir. Böyle bir Fatiha'yı okuyan Türk'ün imgeleminde bir şey canlanmayacaktır. Böylesine çevirilerle Kuran, karmaşık terimleri olan, sisli, büyülü bir dünyadan söz eden, *meraklısına* yazılmış, zor anlaşılan bir kitap olarak kalacaktır. Belki de bu sözcüklerin anlamı belirsiz olduğu için Kuran'ın ancak Arapçasından öğrenileceği savunulmaktadır. O zaman Fatiha'yı böyle çevirenler, Kuran'ın çeviriden anlaşılamayacağını söylemekte haklıdırlar (bkz. Elmalılı Tefsiri). Belli ki kendileri bile yaptıkları çeviriyi anlamamaktadırlar!

Hamdi Yazır'ın Fatiha (Açılış) suresi tefsirinde (yorumunda) 'rahman ve rahim'e neden Türkçe karşılık bulunamayacağını uzun uzun anlatır. *Rahmanı rahman* olarak bırakıp, Türkçeye ve İslam'a bir darbe de kendisi vurur. 3:54 ayetini neredeyse Arapça bırakır: "*Bununla beraber mekrettiler Allah da mekirlerine mekretti, öyle ya, Allah hayrülmakirîndir.*" Tanı koyamayan doktorun bunu itiraf etmeyip hastayı süründürdüğü gibi, 'Ben bunların Türkçesini bilemedim' demez. Dürüst bir itirafta bulunup 'Atalarım din adına dilimi o kadar bozmuş ki bunların karşılıklarını artık kullanmıyoruz' da demez. Okurunu, din kardeşini karanlıkta bırakır.

"Yazır'ın yaptığı Fatiha çevirisinde, Türklerin anlayabileceği Türkçe sözcükleri yerinde bırakıp, Arapça, Farsça sözlerin yerine birer 'x' koyarsak ortaya çıkan şudur:

1:1 x, x, x, x...

1:2 x o x

⁷⁴ A. Caferoğlu, Türk Dili Tarihi'nden akt. Arş. Gör. Emek Üşenmez, Türkçe İlk Kuran Tercümesi ve Tercümedeki – Mak/-Mek Eki Hakkında, Akademik Bakış Nisan 2008 sayısı

⁷⁵ Örnekler için: Emrullah İşler, Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları

1:3 O x, x

1:4 O x gününün x'i olan x'in

1:5 x sana ederiz kulluğu, x'i ve x senden dileriz x'i ve x'i ya x!

1:6 x eyle bizi doğru yola

1:7 O kendilerine x ettiğin x'lerin yoluna. Ne o x olunanların ne de sapkınların!

Bir Türk bundan ne anlayabilirse Yazır'ın çevirisinden de onu anlayabilir."⁷⁶ Şimdi Muhammed Peygamber'in size gelip yukarıdakini okuduğunu düşleyin, düşleyebiliyorsanız. Arapça kitapların çevrilebileceğini ama Kuran'ın çevrilemeyeceğini savunanlar gerçekte Allah'ın çevrilebilen bir metin yaz(a)madığını öne sürmüş olmuyorlar mı? 'Beceremedim' demek bu denli zor olmamalı. İyi Arapça bildiğini savunan biri Kuran'ın anlamını çeviri, anlam, açıklama, yorum vb. herhangi bir biçimde Türkçe olarak iletemiyorsa ya Kuran'ı yeterince anlamıyordur, ya Arapça bilmiyordur, ya da Türkçe bilmiyordur.

Kuran'ı Türkçeye çevirdiğini öne süren ama bunu elinden gelen en iyi biçimde yapma çabası göstermeyen veya sözcüklerin Türkçe karşılığını arayıp kullanmayan kişi iki kez kötülük ediyor. Birincisi Kuran'ı anlamak isteyen kişilere, ikincisi Türk diline ve dolayısıyla Türk düşünce dünyasına.

*"Eğer bir Türk'ün çevirdiği Kuran'ın yüzde altmış Arapça sözcüklerden oluşuyorsa, o Türk, bütün Türkleri Arapça biliyorum diye aldatmış sayılır. Çünkü Arapça sözcüklerin yüzde altmışının Türkçe karşılığını bilmeyen bir Türk, Türkçeyi de Arapçayı da ileri düzeyde biliyorum diyemez. ... Kuran'ın Türk diline doğru çevrilebilmesinin ön koşulu, bu çeviride Türkçeye Arapçadan geçmiş sözcükleri hiç kullanmamaktır. Türkçeye Arapçadan geçen sözcükler, bizim dilimizde Kuran'daki anlamıyla yaşamıyor oldukları içindir ki, Kuran'ı anlamamıza yaramıyorlar. Tersine, yanlış anlamaya yol açıyorlar. Bu nedenle Türklerin bağlı oldukları dinin kutsal bildirisini anlayabilmeleri, öncelikle Türk diline geçen Arapça, Farsça sözcüklerin bu gibi yanıltıcı etkilerinden kurtulmalarıyla gerçekleşecektir. Öyleyse Türk din bilirleri Türk dilinde özleşmeye karşı çıkmayı bir an önce bırakıp, özleşmenin baş savunucuları olmalıdırlar. Çünkü din, dilin ucundadır."*⁷⁷

Çok kullanılan sözcüklerin Türkçeleştiği savı geçersizdir. Türkçeleşmenin ölçüsü türetilirliktir. Bu yazıda örneklediğim Arapça kökenli sözcükler türetilmemektedir. Bunların kök-türev ilişkisi olmadığından bu sözcükler oradan oraya savrulmakta, bitmeyen bir anlam kayması yaşamaktadırlar. Örneğin Farsçadan geçen *rast* sözcüğü *rastlamak*, *rastlantı* biçiminde türemiştir, bu sözcüğün Türkçeleştiği söylenebilir.

Rahman'ın anlamını öğrendiyseniz, bunu kendi sözcüklerinizle yeniden üretebilmelisiniz. Dilimizde bu anlamı taşıyacak sözcük yoksa türetmek de bir yoldur. Atalarımız kimi zaman bu yola başvurmuştur. Kullandığımız sözcükler gereksinim üzerine bir başkasından türemiştir. Bu dili kimse bize kuralları ve sözvarlığıyla hazır olarak sunmadı. Bu sözcükleri kendimiz türettik. Dilin yaşaması da bu demek, türetmeye devam etmek demek. Dilimizi içinde bulunduğu cenderede bırakmak iletişim sorunlarımızı çözmez, daha fazla sorun yaratır. Karşılığı olmadığı söylenen Arapça sözcükler, ironik bir biçimde, Türkçe karşılığı kullanılıyorken din adamlarının bile bunları çöpe atıp Arapçalarını kullanılmaya başladıkları sözcüklerdir. İdi, ulu, bağursak, yalvaç, uçmak, yazık, yükünmek çöpe atılmış; rab, ekber, rahman, resul, cennet, günah (Farsça), secde kullanılmaya başlanmış. Şimdi de bunların

⁷⁶ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

⁷⁷ Cengiz Özakıncı, Dil ve Din

Türkçe karşılığı yok deniyor. Bu ne vicdansızlık! Bu sözcükler din adamlarının diline dolandığı gibi günlük yaşamdaki yerlerini de yitirmiştir. Yine de bu, Türkçelerini kullanmamak için geçerli bir neden değildir. *Rab* sözcüğü günlük yaşamda kullanılmıyor. Kökü Türk ulusunda olmadığı, türetilmediği için anlam kaymasına uğruyor ve Tanrı ile özdeşleştiriliyor. Bunun yerine dilimize daha tanıdık, daha köklü ve yaşamın içindeki *efendi* sözcüğü kullanılırsa [efendi = Tanrı] gibi bir anlam kayması yaşanmaz. Sözcükler yerinde durur, kaymaz (4:45, 5:13, 9:30,32).

Kavramların Türkçeleştirilmesi bağlamında güncel Türkçe Kitabı Mukaddes çevirilerinin Kuran çevirilerine göre bir üstünlüğünden söz edilebilir. Kitabı Mukaddes çevirileri daha açık ve güncel kullanımda olan bir Türkçe ile yazıldıkları için daha anlaşılır gelmektedir. Kuran ve Kitabı Mukaddes'i arka arkaya okuyan bir gencin ikincisini daha kolay anlıyor olması Müslüman toplum açısından üzerinde durulması gereken bir sorundur.

Kuran'daki Arapça sözcüklerin kökü Türkçe olan uygun karşılıklarını bulma, yoksa türetme çabası, hem dilimizi eski sağlığına kavuşturacak, hem de Kuran'ı doğru anlamamızı sağlayacaktır. Bunu gerçekleştirmek kolay değildir ama olanaksız da değildir. Türkçeden yabancı sözcüklerin temizlendiği büyük ve başarılı bir çalışma olan dil devrimi, bunun olanaklı olduğunun bilinen bir kanıtıdır. Müslümanlar zordan kaçmaz. Zordan kaçmak, aldırmamak, adam sendecilik inkarcıların davranışıdır. Kuran'ı çevirmek *caiz* değil, *zorunludur*. Sorumluluk Müslüman dil bilimcilerin üzerindedir. Benim önerim şudur: Bir grup dil bilimci toplanacak, en eski çevirileri gözden geçirecek, güncelleyecektir. Bugün benimsenip canlandırılabilir durumda olan, sözcükleri kurtaracaktır. Yükünmek (secde), yakarı (dua) bunlara örnektir. Cumhuriyet döneminde unutulmaya yüz tutmuş pek çok sözcük tarama sözlükleri ile kurtarılmış ve günlük konuşma ve yazı diline geri döndürülmüştür. İnançlı, vicdanlı din adamları bu sözcükleri anlatılarında kullanarak destek verecektir. Kuşkusuz aynı zamanda kendilerini gözden geçirip dillerini yabancı sözcüklerden olabildiğince arındırması gerekecektir. Arapça dışındaki dillerin uzmanları da bu dillerden Türkçeye çeviri olanaklarını araştırmalıdır. Burada amaç gerçeği arayan, akli başında, inançlı kişilere ışık tutmaktır.

Var olan çevirilerle ilgili bir değerlendirme

Türkçeye öteki dillerden yapılan çevirilerin hem sayısı, hem de konu türü bol değildir. Türkiye'de düşünce üretilmediği gibi, yurt dışında üretilmiş düşünceler de çevrilip izlenmiyor. Arap dilinin ve Kuran'ın bu yetersizliğin dışında olacağını düşünmek iyimserlik olur.

İyi bir çeviri için yalnızca kaynak dilde değil, hedef dili de, yani Türkçede de yetkin olmak gereklidir. Kuran çevirilerimizde Türkçedeki yetersizlik kolayca saptanabiliyor. Çeviri yapanların çoğu Türkçeyi iyi kullanamamaktadır. Yaralanmış, güçsüz bırakılmış da olsa Türkçenin olanaklarını sonuna dek kullanamayan, bu konuda Türkçe ustalarının yardımına başvurmaya gururu izin vermeyenlerin 'Ancak bu kadar çevriliyor' gerekçesine sığınması haksızlıktır. Her Arapça sözcüğün Türkçe karşılığının bulunması zorunlu değildir. Türkçe karşılığının kesinlikle bulunmadığına karar verilen sözcükleri Arapça bırakmak doğru bir davranış değildir. Çünkü bu sözcüğün bulunduğu cümle anlaşılmayacaktır. Bu durumda az kullanılan, unutulmaya yüz tutmuş bir Türkçe karşılık var ise kullanılmalıdır. Ama bu karşılık yazarlar ve çevirmenler tarafından benimsenmedikçe ve çeviri dışındaki yazılarda da kullanılmadıkça yaşamda karşılığını bulamayacaktır. Arapçayı çok iyi bilen kişilerin bile hem

çeviride hem öteki yazılarında Türkçe karşılıkları kullanmakta isteksiz olduklarını görüyoruz. Öyleyse Arapçayı iyi bilenle bilmeyenin ayrımı nerededir? Önerdiğim bu çözüm yazar veya okur penceresinden bakınca zor geliyorsa, herkes yokuşu tırmanmaya gönüllü olanlardan olup olmadığını kendine sorsun (90:11-17). Bu iyileştirme çabaları, bugünkü kuşağı kurtarmasa bile, sonraki kuşakların Kuran'ı daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Evet, kuşak bencilliği diye bir olgu vardır. Örneğin şu anda dünyanın yer altı zenginliklerini, yani sonraki kuşakların varlığını son hızla tüketiyor olmamız kuşağımızın bencilliğini gösterir. 89:19 ayetine bakınız. Doğal kaynakları yiyip bitirdiğimiz gibi dilimizi, birbirimizi anlama aracımızı da tüketir, sonraki kuşaklara 'Türkçe' denen bir yıkıntı bırakırsak bunun hesabını veremeyiz.

Türkçe Kuran çevirilerini çevirmenler değil, tanrıbilimciler yapmaktadır. Tanrıbilimciler Arap dili uzmanı da olabilirler ama pek çoğunun konuşma dilini bilmediği biliniyor.⁷⁸ Kuran yazılı değil, sözlü bir kitaptır. Bu durum Arapça konuşamayanların yaptıkları çevirilere gölge düşürüyor. Allah işin ustasına verilmesini buyurur (4:58). İşin ustası dilbilimci ise çeviri kurulları tanrıbilimcilerden çok dilbilimcilerden oluşmalıdır.⁷⁹

Bin yıl önceki arı, duru Kuran çevirileri bugün konuştuğumuz lehçede değildir. 19. ve 20. yy'da yapılmış çeviriler de her şeyden önce Türkçeleştirme oranındaki düşüklük nedeniyle doyurucu ve bırakalım doyuruculuğu, anlaşılır olmaktan uzaktır. Dil devrimi sonucu basın yayın dilinin halk diline dönmesi ve Arapça sözcük kullanma hastalığında iyileşme sağlanması sonucunda güncel çeviriler daha anlaşılır olmuştur.

Çevirmenlere düşen görevin yalnızca Arapça ile ilgili olduğunu düşünmüyorum. Kuran'ın nitelikli çevirilerine gereksinimimiz var ise, ikincil dillerden Türkçeye çeviriler de birer çalışma konusu olmalıdır. Muhammed Esed'in İngilizce çevirisinden ve Muhammed Hamidullah'ın Fransızca çevirisinden Türkçeye kazandırılan çeviriler oldukça başarılı örneklerdir.

Çevirilerde dikkat edilmesi gerekenlerden biri de çevirmenin Kuran'ı anlama ve çalışma ölçütüdür. Hadis ve nüzul sebebi etkisinde yapılmış çevirilerden uzak durmak gerekir. Kuran'a insan yazması kaynakları eş tutanlar onu anlamakta başarılı olamazlar. Dolayısıyla çevirileri yanlışlık ve çelişki doludur. Yüzlerce ayetin anlamı daraltılmış, belli bir bağlama sıkıştırılmıştır. Kuran'ın kendi içinde çelişmemesi gereği, bu anlayış sahipleri için bir ölçüt değildir.

Çeviri okuyan kişinin çevirilerin birer yorum olduğunu, özellikle benzetmeli ayetlerde unutmaması gerekir. Bundan dolayı başarılı bulunsa bile beğenilen tek bir çeviriye saplanıp kalmamakta yarar görüyorum. Sonuçta *eleştirel okumayı* öğrenip yaşam boyu uygulamak kişinin yararınadır. Bunu alışkanlık edinebilen kişi Arapça bilmese bile çevirmenin yorumda zorlandığı veya yanlış çevirdiği noktaları sezebilir. Kuran çevirilerine tam anlamıyla "teslim olmamak" gerekiyor. Çünkü hiç bir çeviri kusursuz değil. Kuran'ın özelliği nedeniyle kimi çeviri hatasının ayırdına varabilmek için Arapça bilmek gereği bile yoktur. Yerinde yanlış duran, ayetin veya komşu ayetlerin bağlamından kopuk bir söz, aynı konuyu anlatan başka bölümler ve sureler arasındaki çelişkiler, yapılan hataların göstergesi olabilir. Arapça bilmeyen bir Kuran öğrencisine, değişik çevirileri okuyabileceği, bildiği Batı dilleri de yarar sağlayacaktır.

⁷⁸ Ayrıntı için: Ferit Aydın, Arapçanın Önemi ve Türkiye'de Karşılaştığı Sorunlar. Ayrıca Yaşar Nuri Öztürk ile Murat Bardakçı arasındaki şu sohbeti 28. dakikasına kadar dinleyiniz;

<http://www.youtube.com/watch?v=U6318M-VHTk#t=26m04s>

⁷⁹ Çeviride yetkinliğin inançla ilgisi olmadığının bir itirafı, http://quransearch.com/why_do_i_use_rk.htm adresinde görülebilir.

Çevirilerde belki de en çok kötüye kullanılan aygıt parantezdir. Bu parantezler, işi çeviri veya dilbilim olmayan insanın işidir. Normalde çevirmen parantez açıyorsa Türkçeye çevrilmeyen bir özelliği veya belirsiz olduğu için nasıl çevireceğini bilemediği bir sözü göstermek içindir ve bunlar çok seyrekler. Ne var ki Kuran çevirileri parantezden geçilmez. Aynı iki işleve sahip olan parantezler aynı görünüşle sunulur.

Örnek:

“Ancak sizinle aralarında antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar ya da hem sizinle, hem kendi kavimleriyle savaşmak (istemeyip bun)dan göğüslerini sıkıntı basıp size gelenler (dokunulmazdır.)” 4:90, Gültekin Onan çevirisi.

Bu bir Türkçe dilbilgisi kısıımıdır. Sağlıklı bir çeviride bu parantezlerin gerekçeli olması gerekir. Daha iyisi, parantezin bütünüyle çıkarılıp açıklamaların dipnotta yapılması gerekir. Kusursuza yakın bir çeviride yalnızca çeviriye yansımayan özellikler değil, anlamı üzerinde uzlaşma sağlanmamış ayetlere verilen anlam da gerekçelendirilmelidir. Çevirmen alternatif sözcük veya sözcük gruplarından en uygununu yazar. Kuran’ın anlamının önemi ve çok katmanlılığı nedeniyle olası bütün çevirileri yazmak isteyebilir. Bunun yolu parantez değildir. Ya alternatif çeviri olduğunu açık açık belirten ikinci bir cümle yazmalı ya da Yaşar Nuri Öztürk’ün denediği gibi alternatif sözcük veya sözcük gruplarını bölme imiyle ayırıp hepsini yazmalıdır.

Sözcük dizinleri Kuran’da bir kavramı veya bir konuyu çalışmak için veya konusu anımsanan bir ayeti hızlıca bulmak için büyük kolaylık sağlar. Belli başlı kavramların Arapçaları da dizinlere eklenebilir. Çevirilerin sonuna kapsamlı bir dizin koymak o yayının niteliğini yükseltir. Ne yazık ki pek çok basılı çeviride ya dizin bulunmamaktadır ya da çok üstünkörü ve kapsamı yetersiz bir dizin hazırlanmıştır.

Çevirilerin niteliğini yükseltecek olan en önemli hizmetlerden birisi eleştiri olacaktır. Yapılmış çevirileri beğenmeyip daha iyisini yaptığını düşünen çoktur, yaptığı çeviriyi *gerekçelendiren* azdır. İyi bir çeviri, an azından tartışmalı, üzerinde görüş birliği bulunmayan ayetlerin doğrusunu, yanlışını gerekçeleriyle açıkça gösteren dipnotlar içermelidir. Bunun yanında, çevirisinde yanlışlar bulup güncelleyen yazarlar eski çevirilerini toplatmalı, eski çevirilerdeki yanlışların bir listesini yapıp yayınlamalıdır. *At ve unut* kolaylığıyla yaptığı çevirinin yıllarca harfine dokunmamış olanların varlığı ancak din bilginlerimizdeki samimiyetsizliğin boyutlarını ve tartışma kültüründen yoksunluklarını gösterir. Eleştirinin olmadığı ortamda tartışma, tartışmanın olmadığı ortamda öğrenme ve ilerleme de olmuyor. Çeviri yapan birçok kişinin eleştiri yapmaması karşısında şaşkınlık elde değil. Oysaki yeni bir çeviri, bunun var olan çevirilerden daha iyi olduğunu öne sürmek demek olduğu için yazarın var olan çevirilerin bir eleştirisini yapması da beklenir.

Çeviri eleştirisinde ‘aklıleştirme’, ‘akli yorum’, ‘kişisel yorum’, ‘çok fazla yorum’ gibi nitelemeler zorlamadır. Çeviri bir yorumdur. Akıl olmadan anlam olmaz, düşünce olmaz, yorum olmaz, çeviri olmaz. Çeviri yazılımları bile insan aklını taklit eder, çok anlamlı sözcüklerin karşılığını bağlamı gözeterek saptar. Bunun içindir ki kendisine programlanmamış deyimleri çeviremez, ortaya yanlış, ‘yorumsuz’ çeviri çıkar. Her yorum akla dayanır. Her yorum bir yönüyle özeldir. Yorumun azı, çoğu değil iyisi, kötüsü; dayanaklısı, dayanaksızı olur. Çevirileri

ve genel olarak düşünceleri değerlendirirken nesnel ölçütlerden olabildiğince ayrılmamak gerek.⁸⁰

Çeviri yapanların okuru çoktan Müslüman varsayması veya Kuran kavramlarını biliyor varsayması büyük bir hatadır. Bu temelsiz varsayım çevirinin Arapça sözcüklerle dolu olmasına yol açar. *İmam, mümin, tevekkül, ihlas* gibi tür adların yanında '*zülkarneyn*' gibi özel ad sanılan sözcükler de olduğu gibi bırakılır ve mesajın anlaşılmasını engeller. Oysa Kuran, dini bilene değil, herkese anlatan bir kitaptır. Tanrıbilimciler çoğunlukla ilk dinsel aşılamaalarını geleneksel çerçevede aldıklarından, Kuran'a *Tanrı'yı ve ölüm ötesini hiç bilmeyene anlatacak bir kitap* gözüyle bakmakta sıkıntı yaşarlar. Bu sakatlık çevirilerde kendisini gösterir.

Öyle görünüyor ki din adamları, özellikle de Arap din adamları Kuran'daki sözcüklerin anlamlarının kaymasına izin vermiş, Kuran'ın anlaşılmasını zorlaştırmışlar. *Salat, zekat, hac, iman, nimet, subhan, din, cennet, cahim* gibi kilit sözcüklerin Kuran indiği sıradaki anlamını gösteren sözlükler çok azdır. Bu, Arapça bilgisi ya da Arap kültürüyle İslam'ı, Kuran bilgisini birbirine karıştırıp çorba etmenin mirasıdır. Bugün Arapların bile Kuran'ı 7.yy Araplarının anladığı gibi anlaması zordur. Çünkü kimi sözcüğün anlamı kaydırılmıştır. Türkçeye yapılan çevirilerde ise Arapça sözcüklerin olduğu gibi bırakılması, Türkler için Kuran'ı bir bulmacaya çevirmektedir. Çeviri, Kuran'ı anlamaya yetmez diyenler din bilgiçleridir. Çevirileri bu denli kalitesiz ve yıldırıcı yapan da din bilgiçlerinden başkası değildir. Bu kişiler gerçekte kendi yapıtlarını yerdiklerinin, kişileri Kuran'dan soğuttuklarının, Kuran'a haksızlık ettiklerinin ayırında değildirler. Allah onları bağışlasın. Çünkü asıl sıkıntının ayırında olmayan okurlar ayetleri anlamadıkları zaman, çevirilerin arasındaki başkalıkları çözemedikleri zaman, ayetlerin birbirleriyle çeliştiklerini düşündükleri zaman çevirmeni değil içten içe Kuran'ı suçlarlar. 'Kuran çevirileri kötü' demezler, 'Kuran zor' derler.

Kimi yayınevinin çevirisi özel sipariş üzerine yapılmıştır. Bunlar cemaat çevirileridir. Çoğu cemaat yalnızca bir çeviriyi izler, ötekilere iyi gözle bakmaz. Kuran'ı anlama çabasındaki bu samimi yetersizlik cemaatlerin gerçek dini ne denli önemseydiğini de ortaya koyar.

Bu tartışmaya yalnızca Arap dilinin değil, her dilin uzmanının katılması gerekir. Kuran'a inanıyor olmanın bir önkoşul olduğunu düşünmüyorum. İçinde bulunduğumuz topluma hizmet edecek kişi Tanrı sözü olmadığını düşündüğü bir kitabın da en iyi biçimde anlaşılmasına yardımcı olmalıdır. İnanmamanın da mantıklı bir seçim olması gerekir. Okuyup anlayamadığınız şeyi yalanlayamazsınız. Evet, tanrıtanımazların da iyi bir Kuran çevirisine gereksinimleri var!

Şimdilik tartışılmıyor ama yayınlanacak çevirilerin bir kurumdan *onay* alması gerektiği görüşünün son kertede tehlikeli olduğunu söylemeliyim. Müslümanların yasakçılık ve zorbalıkla işi olmaz. Birileri Kuran'ı bilerek yanlış çevirirse bununla ancak doğrusunu bildirerek ve insanları uyarak savaşım yürütülür, başka türlü değil. Çeviri yanlışlarını tek tek ortaya çıkarıp eleştiren birileri olmalıdır. Bunda bir kötülük yoktur. Kaldı ki eleştiri konusunda büyük bir boşluk vardır. Ama bu iş kurumsallaşmamalı, bir tür onaya dönüşmemelidir. Kimse Müslümanların çobanı değildir. Müslümanlar da koyun değildirler. Olmamalıdır. Olmamak için de Kuran'ın çevirisini okuyup anlamalıdır.

⁸⁰ Olumsuz bir örnek için bkz: http://www.mustafaislamoglu.com/makaleler.php?Makale_id=697&Kat_id=8 veya <http://www.kuranmeali.com/%5Cesedelestiri.asp>

Bu bölümde var olan çevirilerle ilgili olarak Türk tarihi ve toplumu göz önüne alınarak bir Kuran okurunun bakış açısıyla kısa bir değerlendirme yapılmış, çeviribilim alanına girilmemiştir. Bundan ötesi çeviribilimin konusudur ve daha teknik bir alandır.

— • —

X. Tartışma ve Sonuç

Önemini giriş bölümünde açıkladığım bu konuda kaynak tarayan bir kimse, bunun özellikle tartışmaktan kaçınılan bir konu olduğu izlenimine kapılabilir. Böyle midir bilinmez ama tartışmanın son kertede kısır olduğu ve önemsiz bir ayrıntı sayıldığı gözlenebilir. Oysa mantıksal, ruhsal ve toplumsal etkileri irdelenince konunun yaşamsallığı ortaya çıkmıştır. Eleştiri ve tartışma çoğunlukla ‘şu bilgin şunu demiş, öteki şunu demiş...’ şeklinde olur. Görüş bildirilmez, görüşler alıntılanır, sonra da hangi görüşün doğru olabileceği bildirilir. Hadis, siyer ve mezhep kitaplarına başvururlar ama ilgili bölümde örneklediğimiz gibi gözlerinin önünde duran dev mantık çelişkilerini göremezler. Aynı kişilerin ayetlerdeki güneş gibi kanıtları görememelerine şaşmamak gerekir. Bu kanıtlar bir bir ortaya serildi ve Kuran’ın anadilindeki çevirisinden çalışılıp öğrenilebileceği, namazın da anadilinde kılınması gerektiği kanıtlandı.

Karşıt görüş sahipleri sıklıkla konunun politik olduğunu anımsatır. Konunun politik olduğunu söylemek kanıt sunup karşı tez sunmaktan kaçmanın kolay bir yoludur, mantıksal safsatadır ve hiç bir şeyi kanıtlamaz. Herkes kendi eylemlerinden sorumludur. Kimse kendisiyle aynı görüşü savunanların bütün eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmek zorunda değildir. Bir katilin Kuran okuyor olması benim de katil olduğumu göstermez. Türkçe Kuran ve Türkçe namazın politik bir tasarı olarak kullanılma olasılığı, bu görüşlerin yanlışlığını göstermez. Öyle olsaydı ben Kuran’ı kökten geri çevirirdim, çünkü kendisi en çok kötüye kullanılan kitaptır. Kuran’ın kötüye kullanılıyor olması nasıl bir sınavsa, Türkçe Kuran ve Türkçe namazın politika tarafından kullanılması da bir sınavdır. Ne ironiktir ki, DİB’in Türkçe namaz kıldırması isteğine, devletin dine karışmaması gerektiği gibi bir gerekçeyle karşı çıkılırken, DİB’in herhangi bir biçimde namaz kıldırıyor olması *karışma* olarak algılanmamaktadır. Oysa bu karşı çıkışı ortaya koyanlar öncelikle devletin aylıklı memurunun namaz kıldırmasının doğru olup olmadığını sorgulamalıdır. Namazı memurların kıldırması zaten siyasi değil midir ki, Türkçe namaz kıldırma kararını istemek ‘siyasi bir proje’ olsun?

Tartışmaya niyet okumak, tartışmaktan kaçmak için bahane yaratmak ve değişik fikirlere tahammülsüzlük egemendir. ‘Bunların amacı üzüm yemek değil, Türkçe namaz üç kişiyi namaza başlatsa ne çıkar?’ bakışı, dini kendine saklamanın, Müslümanlardaki bilişsel yalnızlığın, içine kapanıklığın belirtisidir. Bize benzemeyenin bizden olmayacağı yüzeyselliği birçok konuda kendisini göstermektedir. Ben eleştiri kılığında gelecek karalamalara karşı önden neyi *savunmadığımı* sıralayayım:

Bu yazıyla;

Arapça öğrenmenin gereksiz olduğunu,

Kuran’ın Arapçasının gereksiz olduğunu,

Türkçe ezan ve Türkçe namazı devletin dayatması gerektiğini,

Camilerin yıkılıp yerine kilise yapılması gerektiğini,

‘Dinler arası diyalog’ kurulması gerektiğini,

Kuran’ın ve namazın Arapçasını okuyanların dinden çıktıklarını,

Kuran’ın ve namazın Arapçasını savunanların kötü niyetli olduklarını... söylemiyorum.

Bu yazıyı suçlamak, zorlaştırmak, üzme için değil, sorgula(t)mak, tartış(tır)mak, yardım etmek için yazıyorum.

Bir başka çarpıtma yöntemi başkalarının adına konuşmaktır. Savunmalar ‘Milyonlarca kişi söyle düşünüyor, şöyle hissediyor...’ türünden temelsiz atıp tutmalarla doludur. Bunların en yaygın olanını çoğunluk dini bölümünde örnekledim.

Anadilinde Kuran ve namaz savunuculuğu sanki yolunda giden bir şeyleri bozmaya yönelikmiş gibi, simgelerden, biçimlerden söz edilir. *Kabuğun, zarfın* sözde birleştiriciliğinden söz edilir. Başkaca bir dayanak noktası da yoktur. Gerçekten de gelenek dinsel simgelerden, biçimlerden öteye gitmez. Sıkıntı da buradadır. Bunlar içi boş kabuklardır. Bu kabukları kırıp attığımız zaman kim bilir, içinin boş olduğu mu ortaya çıkacak? Belki de bu güçlü ayak diremenin nedeni budur. Ama dolu mudur, boş mudur, ortaya çıkmalı, herkes tarafından görülmelidir. İnancımız, yaşamımız, ölümümüz kanıt (belgit/*beyyine*) üzerine olmalıdır (8:42).

Geleneksel söylem		Gerçekte ne anlama geldiği
Kuran çevirisinden öğrenilemez.	=	Kuran hiç bir biçimde öğrenilemez.
Kuran'ı çevirmek olanaksızdır.	=	Kuran'ı anlamak olanaksızdır.
Kuran çevrilince uyumu, güzelliği bozuluyor.	=	Kuran bir şiir kitabıdır.
Kuran'ın Arapçasını okumak sevaptır/farzdır.	=	Kuran bir şiir/büyü/tılsım kitabıdır.
Kelime-i Şahadet söyleyen Müslüman'dır.	=	Kuran gereksiz bir kitaptır, o olmadan da olur.
Bu sözcüğün Türkçe karşılığı yok.	=	Bu dinin Türklerin hayatında karşılığı yok.
Kuran'ın bütün anlamları çevrilemez.	=	Hiç anlamamak elverdiğince anlamaktan daha iyidir.
Arapça öğrenene kadar anadilinde namaz kılınabilir.	=	Bütün Müslümanlar işi gücü bırakıp Arapça öğrenmelidir.
Namazı da Kuran'ı da anlamamız gerekmez.	=	Din akla uymaz. Allah akıldışı davranmamızı buyuruyor.
Anadilinde namaz olmaz.	=	İbrahim, Musa, Şuayip ve diğer elçilerin kıldıkları namaz yanlıştır.
Türkçe hiçbir zaman edebiyat, sanat, din ve felsefe dili olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır.	=	Türkçeyi bozduk, durumunu beğenmiyoruz, bütünüyle yok edip rahatlayalım.
Türkçe namaz konusu dini bütünleri ilgilendirmiyor.	=	Lütfen bu konuyu daha fazla tartışmayın, korkuyoruz.

Geleneği savunanları daha iyi anlamak için sağ sütunu alt alta okuyunuz.

Türkçe namaz ve Kuran tartışmasında dikkat çeken özellikler gelenekçilerin bu tartışmayı engelleme girişimleri ve fikirlerin serbestçe dile getirilmesinden duydukları rahatsızlıktır. Konunun yüzyıl önce tartışıldığını ve bittiğini söylerler. Sanki bilgili, özgür düşünen insanlar oturup tartışmışlar, doğruyu bulmaya çalışmışlar, sonra bunun yanlış olduğuna karar verip sonsuza dek caymışlar gibi aktarılır. Oysa Kuran kanıt ve belge sunmanın erdemini anlatır (2:170, 11:28,63,88, 18:15, 35:40, 46:10, 47:14...). Karşı tarafı kısa yoldan susturmak için genelde ilk olarak konuyu önemsememe ve ayrıntı olarak gösterme çabası, ikinci olarak karşıt fikirleri küçümseme ve aşağılama girişiminde bulunulur. Konuya ilgi gösterenlerin, özellikle basından ilgi gösterenlerin namaz ve Kitap'tan uzak kişiler olduğu varsayımını kendilerini haklı görmek için bir neden sayarlar. Oysaki konuya daha önce namazı ve Kuran'ı merak etmemiş kişilerin ilgi duymasından daha doğal bir şey olamaz. Bu kişiler gelenekleşmiş, akli ve zamanı dışlayan karanlık yüzünü görüp bildikleri dinden

uzaklaşmışlardır. Doğal olarak İslam'ın gerçekte böyle olmadığını gösteren her ipucu onların ilgisini çeker. *Türkçe namaz kılabilirsiniz ve kılmalısınız* savını duyanların namaza yeni bir ilgi duymasından doğal ne olabilir? 80:3-10'u anımsayalım. Belki düşünüp öğüt alacak bu insanları 'Bu beynamazlar tartışa dursun, bunlar dinden ne anlar' söylemiyle dışlamak inanan insanın davranışı değildir. Giderek artan bir çoğunluk dine temkinli yaklaşıyor, hatta korkuyorsa, İslam'ı yüzeyselleştirenler, simgeselleştirenler, onu temsil ettiğini sananlar bunun nedenini biraz da kendilerinde ararlar.

Bu tartışmada ünlü 'alim'lerden bol alıntı yapılır. Sanki teknik terimlermiş gibi bol Arapça sözcük kullanılır. Okuru etkilemek için kullanılan anahtar sözcükler şunlardır: *Tehlike, cesaret, dinden çıkma* (korkutmaya, susturmaya yönelik sözcükler); *herkes, icma, cumhur, fıkıh* (Kuran'da hiç bir zaman dayanak noktası yapılmayan kavramlar), *ruh, edebi* (Kuran'a dumanlı, tılsımlı bir kitap, şiir muamelesi), *veciz, belagat, çok anlamlılık* (çeviri çabasını engellemek için bahaneler), *ırkçı, düşman* (belden aşağı vur gitsin...). Anlamını çoğunun bilmediği 'ilmi' sözcüğü bu konuda yazılmış ve söylenmiş olanları etiketlemek için kullanılır. Baktılar bir savı çürütemiyorlar, *ilmi olmadığını* söyler kurtulurlar. İşte burada Allah'ın herkese verdiği akıl ve sağduyuyu kullanarak Kuran'ın çevirisinin okunması ve namazın anadilinde kılınması gerektiğini kanıtladım. Bunun yanında ve bunu bütünleyen biçimde Kuran ayetlerini kullanarak da aynı şeyi kanıtladım. Ne var ki bu yazı *ilmi* olmayacak, haklı olduğum yerlerde *slogan atıyor, konuyu saptırıyor* olacağım, genelinde de *sınırı aşıyor* olacağım. Aşağılama ve kara çalma bilinen tartışmada yöntemlerdir. Türkçe namazı savunanların garip, marjinal, 'sevilmeyen' kişiler olduğunu duyarsınız. Peygamber'i aşağılıyor diye suçlanabilirim, Hristiyan misyoneri veya alevi (aşağılama olmasa da), ikiyüzlü, saptırıcı, kışkırtıcı olarak suçlanabilirim. Kuşkusuz her yeni düşünce *marjinal, postmodern* gibisinden etiketlenir. Muhammed Peygamber'in bile marjinal, hatta deli olarak etiketlendiği unutulur. Bunlara sayfalarca yanıt vermek kolaydır ama buna gerek olduğunu düşünmüyorum. Bunlar okuduğunu anlamayanların, anlasa da aldırmaayanların kaçış yöntemidir.

Gerçeklerden kaçanlar tarafından kavramlar karıştırılıp çorba edilir, 'neden' sorusuna 'çünkü öyledir' veya 'neden diye sorulmaz' tarzında karşılıklar verilir. Dört elle hadislerle sarılır, çünkü yalanları savunmanın tek yolu daha fazla yalan söylemektir.

Türkçe namazı savunanların zaten namaz kılmayanlar olduğu söylemi bir iftira olmanın yanında savunma yapması da zor bir karalamadır. Bu karalamayı yönelttikleri kişi ya namaz kıldığını söyleyip yaptığı kulluğun tanıtımını yapma çirkinliğine düşecek ya da bunun kimseyi ilgilendirmediğini söyleyip üçüncü kişilerin kuşkularını giderememe durumunda kalacaktır. Bu tartışmak değildir, açıkça belden aşağı vurmaktır, kara çalmaktır. Namaz, göstererek, övünerek, gurur duyularak yapılması gereken bir görev değildir:

"Rabbimize; boyun bükerek, gizlice/ürpererek yakarın." 7:55

Türkçe namazı savunanların namaz kılmayanlar olduğunu nereden biliyorlar? Birincisi, anket mi yaptılar? Türkçe namazı savunan, kendi adına hareket eden kişiler vardır.⁸¹ İkincisi, bu söylem bir safsatadır. Namaz kılmıyor olmak kişiyi haksız yapmaz. Anadilinde namaz tartışmasının namaz kılmayan kişilere yönelik olmasının da verimli ve yararlı olabileceğini düşünmek gerek.

İlgili bölümlerde açıklananlar ışığında, Türkçe Kuran ve Türkçe namaz tartışmasında;

⁸¹ Örnek: www.aliumuc.com

- Arapçayı seslendiriş/söyleyiş düzgünlüğü ölçü değildir. Çünkü Kuran şarkı değil, anlamdır.
- Ezber ölçü değildir. Çünkü namazda ezber zorunluluğu yoktur.
- Kimsenin Arapçadan şikayetçi olmaması ölçü değildir. Çünkü 6.yy Mekkelileri de şikayetçi değildi. Çünkü hesap günü edilecek şikayetin yararı olmayacaktır.
- Hadis, icma, fetva, çoğunluk gibi kaynaklar ölçü değildir. Çünkü İslam'ın tek kaynağı Kuran'dır.
- DİB'in eylemi ve söylemi ölçü değildir. Çünkü Kuran'da İslam'ı kurumsallaştırma buyruğu yoktur. Çünkü politik erk İslam'ı nadiren korur, çoğunlukla bozar.
- Dünya çapında tek tiplik ölçü değildir. Çünkü Kuran'da tek tiplik zorunluluğu yoktur, içtenlik ve anlama zorunluluğu vardır.
- On dört yüzyıllık uygulama, ayrıntıları bilindiği varsayılsa bile ölçü değildir. Çünkü Kuran ataları kutsamayı yasaklar.
- Türkçe namazı savunduğu bilinenlerin kişilikleri ölçü değildir. Çünkü doğru düşünce nereden gelirse gelsin doğrudur.

Bir Müslüman, görüş ayrılığı bulunan bir konuda *kimi* izleyeceğine değil, *hangi görüşün* gerçeğe ve akla daha yakın olduğuna karar vermelidir. Ardına düşülecek birilerini aramak taklitçiliğe giden yoldur. İbrahim'de güzel bir örnek vardır (60:4). Bu, İbrahim'in taklit edilmesi gerektiği anlamına gelmez. İbrahim önce yıldıza, sonra aya, sonra Allah'a tapıyor. Bunu taklit edebilir miyiz? Burada bir örnek var ve İbrahim'i taklit etmemiz değil, onun öyküsünü anlamaya çalışıp üzerinde düşünmemiz, sonuçlara ulaşmamız, ders çıkarmamız, esinlenmemiz, yüreklenmemiz bekleniyor. İbrahim vardıgı sonuçlara kimsenin dogmaları veya aşılamları sonucunda varmamıştır. Sevginin, aklın, uygarlığın taklidi olmayacağı gibi inancın da taklidi olmaz. *‘İnanıp iyi işler yapmak’* taklit edilemez. Allah sevgisi olanların secdesi, onların biliş ve duyuşlarının bir sonucudur. Sonuç taklit edilerek nedene varılmaz. O sonucu ortaya çıkaranın ne olduğu anlaşılmalıdır. Kuran'ı okuyanları ve namaz kılanları taklit edebiliyor olması, kişinin Kuran'ı okuduğu ve namazı kıldığı anlamına gelmez. İyi bir işin benzerini yapmak için o işin anlamına, *nedenine*, *nasıl*na ermek gerekir. Anlamadan benzetmek insan için bir yıkımdır, insanı insan olmaktan çıkarır, robota dönüştürür. *Taklidî iman* denen şey, gerçekte imanın bulunmama durumudur. Dinini aklına yatıramamış kişiler yaşam boyu bilişsel uyumsuzluklarla yaşarlar. Bu yönüyle, edinilen inanca *sanrı* demek daha doğru olacaktır. Bu uyumsuzlukları kıskırtacak bir sarsıntı, bastırılmalı ve sürekli ertelenen soruları yüzeye çıkarıp kişinin inanç dünyasını alt üst edebilmektedir. Böyle bir durumdan korunmak için deyim yerindeyse inancımızdaki *biliş* bileşenini artırmamız, inançla sanrıyı ayırmamız gerekir. Kuran bunun örneklerini veriyor. Kuran taklide dayalı bir din sunmadığı gibi, tersini, yani usavurmayı, tartışmayı, sorgulamayı, araştırıp keşfetmeyi özendiriyor.

“Yeryüzünde debelenenlerin Allah katında en kötüsü, akıllarını işletmeyen sağır-dilsizlerdir.” 8:22

Aklını kullanmayanlar kişisel ilerleme sağlamaz, toplumsal ilerlemeye de katkıda bulunamaz. Aklını kullanmayan kişisel ilerleme sağlama çabasında olmaz. Kendi durumunu düzeltmeye çalışmayınca Allah da onlara yardım etmez:

“Gerçek şu ki Allah, bir toplumun maruz kaldığı şeyleri, onlar, birey olarak içlerindeki/birey olarak kendilerine ilişkin olanı değiştirmedikçe, değiştirmez.” 13:11

“Allah, kendisine yardım edene elbette yardım eder.” 22:40

Allah evrimi devam ettirmekte, insan soyunu geliştirmektedir:

"Size, sizin de atalarınızın da bilmediği şeyler öğretili." 6:91

"Hatırlayın ki, o sizi Nuh toplumundan sonra halefler yaptı ve yaratılıştan size daha fazla bir boy-bos verdi." 7:69

"De ki: 'Yeryüzünde dolaşın da yaratılışın nasıl başladığına bir bakın. İleride Allah öteki oluşmaya da vücut verecektir. Allah, her şeye kadirdir.'" 29:20

Rab sözcüğünün açılımı *büyütüp geliştirendir*. Şu yüzyıllara tanık olan kuşaklar olarak insanın düşünme ve bilgi işleme kapasitesindeki gelişmeyi yok sayacak değiliz. Allah aşırı gidenleri zaman zaman yeryüzünden silerek yeryüzünü iyilere, aklını kullananlara, kendisine kulluk edenlere bırakır (5:54, 21:105, 28:5). İlerleme aklını kullananlar içindir. İyi işler yapmak olarak anlaşılan '*amilu salihat*', iyileştirici işler biçiminde de anlaşılmalıdır. 5:48 ve benzeri birçok ayetteki iyilikte yarışmanın da mantığı budur. İnsan da her canlı gibi bitmez bir yarış durumundadır. Hem bireysel, hem toplumsal ölçekte iyi tasarlarda bulunup iyi işler ortaya koymaya çalışanlar bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlarlar. Gelişme ve iyilik bulaşıcıdır. İyi bir iş başaran kişi ötekilere özenme ve esin kaynağı olur. Çürüme, alıklık ve ahlaksızlık da bulaşıcıdır. Ama Allah bunun dünyayı sarmasına izin vermez. Kötüyü iyiyle, alıklığı bilgelikle savar (3:104,110).

Görüldüğü gibi Müslümanların, yani Kuran'daki Tanrı'ya teslim olmuş kişilerin belirgin özelliklerinden birinin akıllarını kullanmaları; dayanaksız, temelsiz, gereksiz, saçma işlerden – bunların bütünü *batıl* sözcüğüyle karşılanabilir– uzak durmaları olması gerekir. Ne yazık ki çevremiz namazı anlamadan, düşünmeden, neredeyse batıl düzeyine indirerek uygulayan kişilerle doludur.

Kuran'ın ve namazın anlaşılacak benimsenmesine karşı gelenlerin belki de ayırdında olmadan savundukları şey dinin gereği, özü değil, düpedüz *Arapçadır*. Kuran her dile çevrilebilen bir kitaptır. Namaz da Kuran'da gösterilen çerçevede herkesin dilediği gibi yerine getirebileceği bir görevdir. Bunları Arapçaya hapsetmek *Kuran'a karşı* ve *Kuran'a rağmen* Arapçayı savunmaktır, başka şeyi değil. Konu özünde çok basittir: *Biz Kuran'da Allah'ın sözlerini anlayacağız. Namazda da kendi söylediklerimizi anlayacağız.*

Bu işte duygusallığa yer yoktur. İşlerin yolunda gitmediğini kendimize itiraf etmek zorundayız. Sonuçtan yola çıkalım. Ne zaman yeryüzünde İslam uluslarının yüzleri aydın, sırtları pek olur, dimdik ayakta, onurlu, saygın bir yaşam sürerler, o zaman İslam'ın gereğini yaptıklarını, Kuran'ı terk etmediklerini söyleyebiliriz. Eğer güveniyorsanız, Allah inananlara başarı sözü veriyor (2:201, 3:148, 8:64, 10:98, 16:122, 22:15, 24:14, 40:51...). O güne değin hiçbir Müslüman'ın bugünkü durumdan memnun olmaya hakkı yoktur. Yanı başında Kuran durmasına karşın tanrıtanımazlığa, bilinemezciğe sapan komşusu, çocuğu varken Müslüman'ın memnun olmaya hakkı yoktur. Duygusallıkla, kendimize yalan söyleyerek düzelemeyiz. İslam ulusları akıl ve bilim bakımından çok kötü bir konumdadır. Ayağa kalkmasının yolları vardır. Bunlardan biri Allah'ın verdiği sırtını dönmemek ve Kuran'ın mesajını benimsemektir. Yaygın olan köreltilmiş, sakatlanmış biçimiyle bu yüce din *yığınların afyonu* tanımlamasını ne yazık ki haklı çıkarmaya devam etmektedir.

Bir zamanlar 'Kuran çevrilir mi, caiz mi?' diye tartışanlar bugünü, Kuran'ın hemen her dile çevrilmiş olduğu günü gözlerinde canlandıramazlardı. Bugün görüşü, erimi sınırlı olanlar da bütün Müslümanların Kuran'ı kendi dillerinde okuyup anladıkları, namazı kendi dillerinde kıldıkları günü gözlerinde canlandıramıyorlar. Kuşkunuz olmasın, o gün, gelecektir. Kitabı Mukaddes'in çevirisi de XVI. yy'a dek engellenmişti. Müslümanlar bu anlamda biraz geriden gelmektedir. Sıkıntı, din ile akli birbirinden ayırmış olanların yaşamın durağan olması gerektiği

ön kabulüdür. Yaşam durağan olsaydı insanlar doğru yolu bulamaz, yanlışlarından ders çıkaramaz, deneyim edinemezlerdi. Bilenle bilmeyen bir olurdu. Yalnızca Kuran'daki İbrahim örneğine bakmak bile bize yaşamın düşüp kalkmalarıyla, kimi zaman yanıtsız kalan sorularıyla, bütün zıtlıklarıyla birlikte bir değer, bir nimet olduğunu anlamamıza yeter.

Kentte despot kadı ve din bilginlerinin, köyde ise dünyadan ve dinden haberi olmayan kara cahil köy hocalarının elinde sürdürüldüğü süreye 'İslam'ın karanlık çağı' diyebiliriz. Bugün Kuran'ı hm orijinalinden hem de çevirisinden okuyup anlayabiliyoruz. Gerçek bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran haberleşme olanakları ve akılcılığın nimetleri ile bu karanlık çağın sonuna geliyoruz. Her karanlık çağ biterken direnenler, aydınlanmayı önlemek için militanca çabalayanlar olmuştur. Bu kişiler ve onların çocukları sonunda aydınlanmanın meyvelerinden yararlanmışlardır. Bilinen tarih boyunca insanlığın bilgi birikimi artmıştır. Artan birikim eleştirel düşünmeyi, eleştirel düşünme de bilgi gereksinimini artırmakta ve bu ikisi birbirini besleyerek aydınlanma olanakları sunmaktadır. Kuran'ın yüceliğini uzaklığına bahane yapanlar eleştirel düşünceyi var güçleriyle bastırmışlardır. Ne var ki düşünce bütünüyle egemen olunacak bir şey değildir. Su gibi, bulduğu en küçük çatlaktan fışkırır. Din adamı sınıfı kendi arasındaki kaçınılmaz görüş ayrılığını *rahmet* olarak sunmak zorunda kalırken sıradan insanların akıl yürütüp Kuran'dan başka şeyler anlamasını *sapma* olarak göstermiştir. Oysa iki parmak izinin başka olduğu gibi iki kişinin görüşünün başkalığı da doğanın yasasıdır. Hangi kapıyı çalar, hangi kitabı okursak okuyalım dönüp dolaşıp varacağımız adres, Kuran'ın gösterdiği adrestir. Yani akıl, mantık, özgür ve eleştirel düşüncedir.

Felsefenin, bilimin ve her türlü ilerlemenin tarihinde aynı örüntü gözlenmektedir. Yeni ve farklı bilgiler egemen çoğunluğun sert tepkisiyle karşılaşılır. İlerlemeye ve yeniliğe karşı çıkışların odağında gelenekleşmiş, taşlaşmış dinsel inançlar yer almıştır. İnsanlığın bilgi birikimindeki ve bilgeliğindeki neredeyse her artış bir bağnazlık barajını aşarak var olabilmektedir. Kuran'ı ve namazı Arapçaya hapseden duvar daha yıkılamamıştır ama inananların çabasıyla kuşkusuz yakında yıkılacaktır. Bilgi birikimindeki artış insana evreni, evrenden ötürü de onun yaratıcısını daha iyi anlama olanağı sunmuştur. Bir inanan daha iyi tanıdığı yaratıcısına kuşkusuz daha yakından seslenmek isteyecek, onun sözünü de daha yakından duymak isteyecektir. Kuşkusuz Allah duaları kabul edendir. Bir inananın içten isteğinden ve çabasından daha geçerli bir dua var mıdır?

Kuran tek başına yeterlidir ve yetkesini insanlarla paylaşmaz. Bu yazarınki dahil bütün görüşler Kuran'ın mesajıyla karşılaştırıldığında sivrisinek vızıltısıdır. Herkes kendi yargılamasını yapmalıdır (17:36). Dinini önemseyen yalnızca Kuran'a başvurmalı ve ona güvenmelidir. Geleneği, geçmişi, çoğunluğu kutsallaştırmayı, dokunulmazlaştırmayı bırakıp dinle ilgili bildiğimiz her şeyi Kuran'ın apaçık bilgisiyle yeniden karşılaştırmalıyız. Dinin aklımıza yatmayan yerlerini ortaya sermeli, uyumsuzlukların kökenini araştırıp gidermeliyiz. Kuran, kafamızda bir sürü bilişsel uyumsuzlukla yaşamamızı, sorgulamadan gözlerimizi gerçeklere kapatmamızı, iç sesimizi bastırmamızı, korkak olmamızı buyurmuyor. İbrahim'in yaptığı gibi soracağız, sorgulayacağız, gerekirse yanılacağız ama asla kendimize yalan söylemeyeceğiz. Yoksa yaşamın dışına ve gerisine itilmiş bir din anlayışına sahip, inandıkları ile bildikleri arasında bir bağlantı kuramayan, kendini sorgulayıp geliştiremeyen ve belki de yeryüzünden silinecek olan gelecek kuşakların sorumluluğu sorgu gününde bizi bulacaktır.

Burada okuduklarınızı anladıysanız ve katılmıyorsanız tartışmaktan çekinmeyiniz. Çünkü sizden çok az var. Bu kitapçığın kapağını görenlerin çoğu ne yazdığını merak etmeden bir yargıya varacak ve okumayacak. Okuyanların bir bölümü anlamayacak, anlayanların da

çoğu var olan görüşlerini sorgulamadan yaşamlarına devam edecek. Buradaki çıkarımları doğru buluyorsanız bunları yine tartışmaya açmaktan ve paylaşmaktan çekinmeyiniz. Bilgiyi paylaşmak Allah'ın bilenlere yüklediği bir görevdir. Işık paylaşıldıkça artar.

İki tip insanı asla aydınlatamayız: Bilmediğini bilmeyenler ve bilmemekten memnun olanlar.

“Eğer biz İslam'ın bir üstün değerler sistemi olduğunu Müslüman olmayanlara anlatmak istiyorsak, onlara her şeyden önce bizim İslam'ı temsil etmediğimizi söylemek borcundayız.”

Muhammed İkbâl

* * *

Araplaştırmanın, dinle kültürü karıştırmanın, Kuran'ın ve namazın Arapçaya sıkıştırılmasının sonuçları:

- 1) Din gizemli, sisli, anlaşılmaz, akılla çelişen, yaşamın ayırık bir parçası olmuştur. Yaşamla bütünleşik değildir. Bu bağlamda İslam adıyla yaşanan dinin, akli dışlayan bozulmuş, uydurulmuş dinlerden ayrımı net olmamaktadır.
- 2) Herkesin aynı düzeyde sorumlu olması gereken din herkesin değil, ayrıcalıklı bir bilenler sınıfının sahiplendiği bir uzmanlık alanı olmuştur. Kimi zaman bu bilenler sınıfı yeryüzü tanrılarına dönüşmektedir.
- 3) İslam, Arap kültüründen ayrıştırılıp bağımsız, kültürler üstü, yani evrensel olamamıştır. İslam'a girmek isteyenlerin önünde bir yönüyle Araplığa da girmek, bir zorunluluk olarak beklemektedir. Yalnızca bu durum bile kişilerin İslam'dan uzak durmasına nedendir.
- 4) İslam, Kuran'a eş koşulan insan yazması kitaplarla kirletilmiş, Allah'ın mesajı sulandırılmıştır. Bu durum yabancı dilde Kuran ve yabancı dilde namazla ağırlaşmaktadır.
- 5) Kişinin kendini geliştirmesi, kontrol etmesi, kendine bir anımsatma yapması anlamına gelen namaz, anlamsız, katlanılması gereken bir zorunluluk durumuna sokulmuş, birçok kişi namazdan soğutulmuştur.
- 6) Ve belki en acıklısı, Kuran'ın tek cümlelik özeti denebilecek olan Allah'tan başkasına kulluk etmeme buyruğu öğrenilip anlaşılmadığı için çoğunluk Allah'a ortak koşar olmuştur.
- 7) Dinin direği sayılan 'salat' namaza indirgenmiştir. Namaz da anlamı belirsiz bir törene indirgenmiştir. İslam, mantıksal açıklaması olmayan, akılla çelişik bir duruma sokulmuştur.

Kuran çevirilerinin desteklenmesi, daha iyilerinin hazırlanması, anlamadan Arapça okumaya karşı halkın eğitilmesi ve cemaatle kılınan namazın Türkçeleştirilmesinin olası sonuçları:

- 1) Yaşanan dini yüzeysellikten, biçimcilikten kurtarmaya katkı sağlanacaktır. Kuran yansız bir göz ve açık bir yürekle okunduğu an geleneksel dinle Kuran'da anlatılan dinin bambaşka iki öğreti olduğu ortaya çıkar.
- 2) Gizli ve açık misyonerlik, kültür emperyalizmi, basın-yayın yoluyla aptallaştırma ve ahlaksızlaştırma akımlarının etkisi azalacaktır.
- 3) Tarikat ve cemaat baskısı azalacaktır. Dinde aradığı anlamı bulamayan iyi niyetli insanların tarikat ve cemaat tuzağına düşmeleri büyük ölçüde engellenecektir. Dinin anlaşılması zor, içinden çıkılması olanaksız, aracı kurumlara gereksinim duyan bir olgu olmadığını, bireyin kendi dinine kimsenin yardımı olmadan sahip çıkabileceğini anlayanlar kendine güven kazanacaklardır. Herkes Kuran'ı öğrenmeye başlayınca din adamları din satamayacak, yazdıkları uydurmaların, kırdıkları potların, yaptıkları çarpıtmaların karşısında duracak aydınlanmış bireylere toslayacaklardır. Sınanacaklar, sınıandıkça düzeleceklerdir. Herkes kazanacaktır. Özgür, kendine güvenen bireyler her türden sömürgeci, yalancıların en çekindiği insan tipidir. Çünkü kağıttan kulelerine ancak kendilerine güvenen insanlar üfleyebilirler.
- 4) Namaz kıldırıcılığı meslek olmaktan kurtarılacaktır. Herkesin yapabileceği, eğitim değil yalnızca içtenlik gerektiren yalın bir iş olan namaz için aylıklı adam çalıştırmanın anlamsızlığı kendiliğinden ortaya çıkacaktır.
- 5) Yapılacak eleştiriler, oluşacak tartışma ortamı ve doğacak gereksinimle daha nitelikli Türkçe çeviriler yapılacaktır.
- 6) Tanrıtanımazcılık ve bilinemezciğe verilen kayıp azalacaktır.
- 7) Anlama ve çeviri çabası sonucu, daha önce Arap özentisi nedeniyle Türkçenin uğradığı bozulma daha berrak ortaya çıkacak ve bunun sonucunda Türk dili zamanla arındırılacaktır. Dilin arınması sonucu iletişimde, toplumsal ve bilimsel yaşamda bunun tetiklediği iyileşmeler olabilecektir.

— • —

Ek-1: Konu Hakkında Yazılmış Önemli Kitaplar

Dil ve Din – Cengiz Özakıncı (1994)

“Aydınlanma, insanları bir anda sevgisiz, yıkıcı, acımasız, yabanıl sürülere dönüştürebilen usdışı, bilimdışı, gerçektışı, karanlık boş inançların tutsaklığından kurtarıp, gerçeğin ışığında yürüyen, özgür, bağımsız, eleştirel düşünceli, barışçıl, iyicil, sevecen bireylere dönüştürme çabasıdır. Binlerce yılda yığınların beynine işlenen boşanlar, öyle inatçı, öyle direngendir ki, bunların kısa süreli çabalarla toplumsal bellekten kazınması olanaksızdır. Dinsel Aydınlanmayı uzun soluklu bir devrim ve çilelerle dolu bir süreç olarak kavramamız gerekiyor.”

İslam'ın Türkçeleştirilmesi konusu hakkında sağlıklı bir yargıya varmak için bu kitabın kesinlikle okunması gerekir. İbranice, Arapça gibi pek çok dil bilen araştırmacı, Kuran çevirilerinde, dini öğretilerin yaşamımızdaki yerinde gözlediğimiz sıkıntıların tarihsel kökenlerine ışık tutuyor. Namaza neden namaz, Allah'a neden Allah dediğimizi, Kuran'ı neden yaşama geçiremediğimizi bilmek ve düşünmek için okunmalı. Bu kitapta Din Dilinin Türkçeleştirilmesi bölümünde sözünü ettiğim konu uzun uzadıya işlenmiş. Çok önemli olan sonuçlar bölümünü alıntılıyorum. Bu sonuçlara nasıl ulaşıldığını bilmek için okunmalı.

1) Bin yıldır Türk diline yığılan, Arapça, Farsça sözcükler, gerçek bir gereksinmenin kaçınılmaz sonucu olarak dilimize girmiş olmayıp, uydurma dinsel gerekçelerle kişileri, toplumu kandırarak sokulmuşlardır.

2) Dilimize sokulan her bir Arapça, Farsça sözcük, dilimizde bulunan, kullanıla gelen yerli bir sözcüğü kullanımdan düşürmüş, böylece onun unutulmasına yol açmıştır.

3) Dilimize sokulan Arapça, Farsça sözcükler; dilimizde önceleri bulunan sağlıklı kök türev ilişkilerini yaralamış; dolayısıyla yeni durumların gerektirdiği yeni sözcükleri kendi öz sözlüğümüzden türetmemizi güçleştirmiştir.

4) Bu da öz dilimizi işleyip geliştirmemizi önlemiş, bizlerin sözcük türetme yetimizi körelterek, düşünce üretme ya da yabancılara üretilmiş düşünceleri kendimiz için yeniden üretme olanağımızı kösteklemiştir.

5) Bunun sonucu olarak, ne sağlıklı düşünceler üretebilmiş ne de yabancılara ortaya konmuş düşünceleri kendimiz için yeniden yorumlayarak bunlardan olabildiğince yararlanabilmişiz

6) Bu durum Kuran'ı bile yeterince anlayamayıp, onu usumuzla kavrayamama, yüreğimizde duyumsayamama sonucunu doğurmuş.

7) En kötüsü de özellikle dinde yanlış anlamalara neden olmuş.

8) Ulusumuzun din ve bilim alanlarında düşünsel gelişimini geriletmiş.

9) Türkçenin Arap yazısıyla yazılması da bir gereksinmenin kaçılmaz sonucu olarak değil, bütünüyle yanlış koşullanmanın sonucu olarak benimsenmiştir. Bu, Tanrı buyruğu olmadığı gibi, bilimsel bir gereksinim de değildi.

10) Kullanılan yazı türünün bir olması, uluslar arasında inançsal ayrılıkları önlemediği gibi, eylemsel bir birliği de sağlamaz. Bunun böyle olduğu yaşam deneyimleriyle, binlerce olay da görülmüştür. Latin yazısının da Arap yazısının toplumların birbirlerini boğazlamasını engelleyebilme gibi bir gücü yoktur. Birinci ve ikinci dünya savaşlarında dinleri bir, yazıları, abeceleri bir olan Hristiyan, Latin uluslar birbiri ile savaşmışlardır. Dinlerinin, yazılarının bir olması, birbirleriyle savaşmalarını önleyememiştir. Tıpkı bunun gibi, Müslüman olup tümü Arap yazısını kullanan İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan, Suriye gibi ülkeler de birbirleriyle

boğazlaşmaktadırlar. Demek oluyor ki bir abece, yazı birliği kurmak, o yazıda birleşen uluslar arasında duygu, düşünce ve eylem birliği oluşturmaya yetmemektedir.

11) Topluca Latin yazısını benimsemek, yeryüzündeki bütün Türk toplumların duygu, düşünce, eylem birliğini gerçekleştirmeye yetmez.

12) Topluca Arap yazısını benimsemek, yeryüzündeki tüm Müslümanların duygu, düşünce, eylem birliğini gerçekleştirmeye yetmez.

13) Uluslar arasında duygu, düşünce, eylem birliği; o ulusların dilleri, dinleri, yazıları başka başka olsa da gerçekleşebilir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı-Alman birliği; iki toplumun din, dili yazı ayrılıklarına karşın gerçekleşmiştir. Suudi-Amerikan işbirliği, bu iki ulusun din, dil, yazı ayrılığına karşın gerçekleşmiştir.

14) "Yeryüzündeki bütün Türkler topluca şu ya da bu yazıyı benimserlerse birbirleriyle uyum içinde yaşarlar" düşüncesi yanlıştır. Orhun yazıtlarında taşta kazınmış gerçekler, Türklerin kimi durumlarda birbirlerini yediklerini; aralarında din, dil, yazı birliğine karşın birbirleriyle savaştıklarını belgeliyor.

15) Bir toplumun kullanacağı yazıyı seçmesinde belirleyici olabilecek biricik etken, seçilecek yazının konuşulan dildeki bütün sesleri yeterince gösterip göstermeyeceğidir. Eğer şu ya da bu yazı, konuşulan dildeki bütün sesleri yetkin bir seçiklikte gösterebiliyor ise, o benimsenmeli; göstermiyor ise, o yadsınmalıdır.

16) Arap yazısı Türklerin dillerindeki bütün sesleri yetkin bir seçiklikle göstermediği için Arap yazısıyla Türkçe yazmak yadsınmalıdır.

17) Yeryüzündeki hiçbir dil aşağılanamaz ya da ötekilerden çok yüceltilemez. Her dil işlenmeye, gelişmeye, yetkinleşmeye açıktır. Doğası gereği aşağı olan dil ya da yazı yoktur. Geliştirilmesi unutulmuş, bırakılmış dil ya da yazı vardır. Ölmüş denilen İbrani dili, İbrani yazısı; İsrail'in kurulmasıyla yeniden dirilmiş, gündelik konuşma ve düşünce üretme aracı oluvermiştir.

18) Arap yazısı, Arap dili için uygundur, yeterlidir. Ancak Arap yazısı Arap dili için uygun biricik yazı da değildir. Araplar dilerlerse kendi dillerini İbrani, Süryani yazılarıyla da yazabilirler. Çünkü bu yazıda da Arapça sözcükleri yetkinlikle göstermektedir. Terside olabilir. Süryanilerle İbraniler, dilerlerse Arap yazısını kullanabilirler, bundan dolayı bir dil-yazı uyumsuzluğu doğmayacaktır.

19) Gelgelelim Türkler, Arap, İbrani, Süryani yazılarını kullanarak Türkçe yazamazlar. Çünkü bu yazılar, Türklerin konuşmalarındaki bütün sesleri yetkin bir seçiklikle gösteremezler. Bu yazıların doğası, Türk dilinin doğasına uymuyor.

20) Yazı türü, abece seçimi, dinsel bir ayırım konusu değil, yalnızca dilsel bir gereksinim konusudur.

21) Arap yazısının Türk dilindeki lehçe(ağız) ayrılıklarını yansıtmayan birleştirici bir yazı olduğu savı doğru değildir. Sözcüklerin söyleniş başkalıklarını göstermeyecek yazı, ancak 'çizge (resim) yazı'dır. Arap yazısı değil fakat Çin yazısı bu nitelikte sayılabilir. Bugün Çin'de konuşulan Çin lehçeleri arasındaki başkalıklar, iki Çinli arasındaki çevirmen gerektirecek ölçüde büyüktür; ayrı lehçeleri konuşan iki Çinli, birbirleriyle ancak bir çevirmen aracılığıyla anlaşır. Gelgelelim Çin yazısı bir "çizge (resim) yazı" olduğundan, lehçesi ayrı iki Çinli konuşarak birbirleriyle anlaşamaları dahi, yazıştıklarında anlaşabilmektedirler. Çünkü yazdıkları, ses göstergesi olmayıp, çizge (resim)dir. Arap yazısı, bir "çizge (resim) yazı" olmayıp ses göstergelerinden oluşan bir sesçil yazı olduğu için, başka lehçelerin tek yazılışa indirgenmesi gibi bir sonuca yol açmıyor.

22) Din görevlisi Türkler Arap yazısıyla Türkçe yazmayı savunacaklarına, Türkçelerini koruyup, ana dillerine ek olarak Arap dili öğrenebilirlerse, yurtlarına uluslarına daha yararlı bir iş yapmış olurlar.

23) Ana belgeleri, buyrukları Arap dilinde Arap yazısıyla yazılı olan Müslümanlığı yetkin düzeyde kavrayabilmek için, Arapça öğretileri en yetkin bir düzeyde Türkçeye çevirmek gerekmektedir.

24) Dilimize geçen Arapça sözcüklerin, bugün bizim dilimizde yüklenmiş oldukları anlam başkadır. Dolayısıyla, Kuran'ın ya da öteki Arapça yazılı dinsel belgelerin Türkçeye çevirisinde, o Arapça belgelerde karşımıza çıkan bizim bugün dahi kullandığımız sözcükler, kesinlikle yapılan çevirilerde kullanılmamalıdır. Kuran'da geçen, örneğin 'hamd' sözcüğünü, 'Bu nasıl olsa bizim dilimizde bugün de yaşıyor,' diyerek olduğu gibi çeviriye yazarsanız, yaptığınız çeviri, çeviri değil, deviri olur. Kuran çevirmiş değil, çam devirmiş olursunuz. Cumhuriyet döneminde yapılan bütün Kuran çevirileri, bu bakımdan birer 'çam devirileri'dir.

25) Kur'an çevirmek, anlambilim (semioleji), kalıtbilim (arkeoleji), dilbilim, kökenbilim (etimoleji), Samioleji (Sami dilleri bilimi), Arapça, İbranice, Ortadoğu dinleri, Kuzeydoğu Afrika, eski Mısır, Güneydoğu Anadolu, Bizans konularında uygarlık bilgileri, insan bilim (Antropoleji) vb. gibi pek çok bilim dalının uzmanlarının uyum içinde, bilgi alışı verışı içinde çalışacakları bir ortamı gereksinir. Bugüne dek yapılan çevirme, anlamlandırma çalışmaları, bu çalışmayı yapanların derme çatma bireysel eğilimleriyle, saydığımız bilimsel alanlardaki tarihsel bulguların çoğundan yoksun olarak yapılmıştır. Kişilerin iyi dilekleri, iyi istençleri yetkin bir çeviri yapmak için tek başına yeterli değildir.

26) En önce, şimdiye dek yapılmış çevirilerin dilbilimsel eleştirileri yapılmalıdır. Çeviri eleştirisi, Kuran eleştirisi değildir. Tersine, Kuran'ın daha doğru anlaşılması için gereklidir.

27) Yapılacak çeviri eleştirilerinin ve eleştiri eleştirilerinin oluşturacağı bilgi birikimi, Kuran'ın daha doğru anlaşılması için gelecekteki olası çevirilere ışık tutacaktır.

28) 'Çevirilerde yanlışlar var' deyip de bu yanlışların neler olduğunu tek tek göstermeyen kişi, Tanrı katında sorumludur. Bir şeyin yanlış olduğunu bilen kişi, o şeyin doğrusunu da biliyor demektir. Kişi gördüğü yanlış, ya eliyle ya diliyle düzeltir. Bildiği doğruyu ortaya koyar.

29) Kuran çevirilerini yanlışlardan arındırma çabası, öncelikle Türk dincilerinin (dincilerin değil!) en başta gelen görevleridir. Çünkü çeviri dilsel bir olaydır. Dinsel uzmanlıktan öte, dilsel uzmanlık gerektirir.

30) İncil'in Almancaya çevirisi nasıl Alman dilini de geliştirmişse, kimi sözcüklere kavram yüklenmesi yoluyla, Alman dili kavramsal bir yeterliliğe kavuşmuşsa; tıpkı bunun gibi, Türk dili de Kuran'ın Türkçeye yetkin düzeyde çevrilmesi çabalarındaki tutkunun yüksekliği ölçüsünde, yabancı sözcüklerden arınacak, Türkçe sözcüklere kavram yüklenerek, dil işlenip geliştirilecektir.

31) Sözde dinsel kaygılarla bozulan dilimiz, özlü dinsel kaygılarla yeniden sağlığına kavuşacaktır.

32) Türk dili arındıkça, Türkler Müslümanlığı daha aydınlık bir bakışa kavrayacak, dini yanlış anlamaktan doğan kimi düşüncel, toplumsal, bireysel geriliklerimiz, böylece onarılacaktır.

33) Kuran öğretisinde Tanrı, bizleri yanlışlarımızda uyaran, bizlere doğru yolu gösteren, yanlışlardan arınmayı tüm benliğiyle özleyen kullarını arandıran, ışığına yöneltendir. Tanrı, Müslümanlığı "atasından kendine kalmış bir gelenek olarak yalnızca biçimsel törenlere

indirgemiş olan” tüm kullarını aydırmayı ve onlara sözlerinin özünü kavratmayı dilerse; buna kim engel olabilir? Tanrı dilediğini yapandır...

Elektrikler Kesikti Çalışamadık Allahım – Ali Rıza Safa (2009)

Türkçe namaz konusunda yazılmış en iyi kitabın bu olduğunu rahatça söyleyebilirim. Gelenek dininin çarpıklıkları ve boş inançlar, din adamlarının yanılgıları, yalnızca Kuran anlayışı gibi konular ele alınıyor ve Türkçe namaz karşıtlarının savları Kuran ile çürütülüyor. Kitapta oldukça yararlı bir ‘dua ayetleri’ bölümü bulunuyor. Bu harika kitaba neredeyse hiç ilgi gösterilmemesi nasıl derin bir uyku ve yılgınlık durumunda bulunduğumuzun göstergesi.

Türkçe İbadet, Ana Dilimizle Kulluk Hakkı – Cemal Kutay (1997)

Kutay bir din bilgini değil, tarihçi. İslam’a ilişkin kimi yanlış fikirlere sahip olduğu belli oluyor ancak dil konusundaki yargısı doğru. Yabancı dilde namaz kılıp Kuran’ı yabancı dilde okumanın yarattığı sorunlara ilişkin doğru tanımlar koyuyor. Türkçe namazın ve Kuran’ın ruhban sınıfını güçsüz bırakacağını ve gericiliğini önleyeceği sonucuna ulaşıyor. Kutay bir Arap kültür emperyalizminden söz ediyor. İşin gerçeği Türkler, İranlılar, Pakistanlılar, Endonezyalılar vb. ulusların Arap baskısından çok kendi yanılgılarıyla bugünkü uygulamayı seçtiklerini söylemek gerekir. Kitaptaki Türkçe namaz örneğindeki niyet metninde ve *Ettehiyatü* duasında şirk öğeleri var. Niyet ve namazda Allah’tan başkasına seslenilmemeli.

Anadilde İbadet Meselesi, Çiğnenen Bir Kitleysel Hakkın Savunulması – Yaşar Nuri Öztürk (2002)

Aydın tanrıbilimcilerden olan Öztürk’ün bu kitabında başvurduğu kaynaklar ne yazık ki mezhep görüşleri ve tarihsel uygulama örneklerinden öteye gitmiyor. Her nasılsa konuyu Avrupa Birliği’nin özgürlük ilkeleriyle bağdaştırıyor. Dürüst, içten ancak çok yetersiz bir çalışma.

Ali Kırca ile Siyaset Meydanı, Türkçe İbadet (1998)

Bir zamanlar bu topraklarda zor konuları bile tartışılabilen bir toplum vardı. 1998 Ramazan’ında yapılan ve basın için tarihi denilebilecek bu tartışmanın kaydı, din bilginleriyle özgür düşünen bireylerin konuya yaklaşımları arasındaki derin farkı ortaya koyuyor. Arapça Kuran ve namazı savunan kitaplarda okuyacağınız savların hemen hepsi bu programda dile getiriliyor. Türkiye’de bu tartışmanın geçmişini anlamak için okunmalı.

Müslümanlıkta Yeni Görüşler – Haydar Seçkin (1974)

Bu ilginç kitapta mesleği veterinerlik olan yazar ‘Müslümanlıkta’ yeniliğe ilişkin çoğu kişinin katılmayacağı bir takım zorlama çıkarımlar yapıyor. Ancak 20:2-3,113, 41:3,44, 43:3, 44:58, 46:12 ayetlerinden namazın Türkçe kılınması gerektiği yargısını düzgünce çıkarıyor ve ‘ibadette milli dil ve İslam’ şurasına çağrı yapıyor. Kuşkusuz, tek bir yanlışını gördükleri kişinin bütün doğrularını silenler için ‘zararlı bir neşriyat’.

Arapçanın Önemi ve Türkiye’de Karşılaştığı Sorunlar – Ferit Aydın (2003)

Aydın Türkçe Kuran’a ve namaza ‘kendiliğinden’ karşı ancak kitapta ayırımına varmadan açık ettiği bir takım sorunlar var ki, gelenekçi çoğunluğun konuya bakış açısındaki çarpıklığı gözler önüne seriyor. İslam diye Arap kültürünün –o da yarım yamalak– benimsendiğini

anlatıyor. Yakındığı konu Türklerin Arapça konusundaki yetersizliği, ancak ortaya koyduğu görüntü benim bu yazıda ortaya koyduğumdan çok başka değil. Sıkıntının bir başka yüzünü sunuyor ancak Arapçayı kafasında doğru bir konuma oturtamıyor. Kuran çevirilerinin neredeyse birbirinin aynı olduğunu ve yetkin olmaktan uzak kişilerce yapıldığını düşünüyor. İslam'ın Arap dini olarak algılandığının bilincinde, ancak her nasıl oluyorsa suçu Türklerin Arapçadan uzak olmalarında buluyor. Anlaşılmaz biçimde Kuran çevirilerinin Arapça eğitimini engellediği sonucuna ulaşıyor. Daha ilginç, Türklerin İslam'a girişlerinin nasıl olduğunun bilinmediğini belirttikten sonra, 'Arap yazısını kullanmaktan başka çareleri olmadığını, çünkü kendilerine özgü bir abecelerinin olmadığını' öne sürüyor! Aydın'a göre Türkçe namazı bir Yahudi öneriyorsa, bu durum Türkçe namazın yanlışlığı için yeterli neden oluyor. Anadilinde namazı savunanların 'kimlik bunalımlı, yaralı Türkler' olduğunu düşünüyor. Bu kitabı yalnızca Türkiye'de Arapçanın durumuyla ilgili ilginç savları için öneriyorum. Yüklüce çarpıtmanın arasından bir avuç doğruyu süzmek okuyucuya kalıyor.

Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe İbadet I – Düccane Cündioğlu (1999)

Çarpıtma yöntemlerini ustaca kullanan bu yazar bir şeyi *söylemeden söylemek* konusunda epeyi yol almış görünüyor. Türkçe namaz konusunun hemen hiç tartışılmadığı, *ağır* olup ciddiye alınmak istenen, bol dipnotlu, ancak kimi kilit bilginin kaynağının belirsiz olduğu bu kitap, Türkçe namazı İslam'ın ulusallaştırılması tasarısının bir uzantısı olduğu ön kabulüyle olaya yaklaşıyor. Bu önyargı nedeniyle sorunu çözümlemiyor. Doğal olarak da yanlışlarla ve safsatalarla dolu bir yargıya varıyor. Yazara göre Türkçe namaz tartışması politika alanına ait boş ve gereksiz bir tartışma. Aslına bakarsanız derdini Türk okuyucularına yarı Arapça, yarı Türkçe bir dille yazan birinin Türkçe namaz konusunda görüş bildirmesine gerek de yok. Yanlı bir belgencilik ve ince çarpıtmalarla İslam'ın Arapça olduğuna inandırılmak istiyorsanız bu kitabı okuyun. Yanınızda bir de Osmanlıca sözlük bulundurun. Kitaptaki seçme belgeler arşivciler için yararlı olabilir.

Kur'an Çevirilerinin Dünyası – Düccane Cündioğlu (1999)

Cündioğlu oldukça çok satan bu kitapta Kuran'ın çevrilemeyeceği mesajını üstü kapalı olarak aşıyor. Yazar çeviriyi sığlık, basitlik ve tembellik sayıyor. Çözüm önermiyor. Türkçenin düzeysiz ve zevksiz bir dil olduğunu sanıyor. Neredeyse Osmanlıca denebilecek Hamdi Yazır gibi çevirileri başarılı buluyor. Yapılmış bütün Türkçe çevirileri yanlış ve *ucuz* diye nitelendiren yazar yanlışların örneğini gösteriyor ancak doğru çevirinin nasıl olacağını göstermiyor. Türkçeyi düzgün kullanamıyor. Türkçe dilbilgisi yetersiz olan ve Türkçeleri olmasına karşın Arapça sözcükleri sıkça kullanan bir yazarın çevirmenleri 'Türkçe'de yetkin olmamak'la suçlaması gülünç. Türkçeleştirilen kimi sözcüğün Arapça bırakılması gerektiğini savunuyor. Yaşar Nuri Öztürk'ün çevirisindeki bölme imlerinin anlamını bilmiyor. Edip Yüksel'i ve okurları olan 'çocukları' aşağılayarak, Yüksel'in Arapça bilip bilmediğini babasına sorarak çevirisine eleştiri (!) yöneltiyor. Daha doğrusu nefret kusuyor.

Ek-2: Bir Türkçe Namaz Örneği

Burada iki rekatlık Hanefi namazına göre düzenlenmiş bir örnek sunacağım. Bunun yalnızca bir örnek olduğu, Kuran'da namazı anlatan ayetlere uygun olduğu sürece namazın sözlerinin, biçiminin, uzunluğunun ve yerinin serbest olduğu unutulmamalıdır. Ancak *Ettehiyatü* duasında Allah'tan başkasına (Muhammed Peygamber'e) seslenildiği için bu bölümü okumak yanlıştır. Namazda yalnızca Allah'a seslenilir (20:18, 6:162, 20:14, 72:18). Yine *Salli-Barik* dualarında Muhammed Peygamber'in ailesi için dua edilmesi anlamsız olduğu için bu bölüm çıkarılmıştır. Yine son oturmada okunan şahadet sözündeki "*Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna...*" bölümü çıkarılmıştır. Çünkü Kuran'da böyle bir şahadet cümlesi yoktur. Tanıklık yalnızca Allah'ın birliği içindir. Son oturmada dilenirse Kuran'daki pek çok duadan biri okunabilir. Kuran'a aykırı olmamak üzere kişi kendi duasını da edebilir. Felak, Nas gibi baştan sona duadan oluşan surelerin başındaki "*De ki;*" bölümlerinin okunması anlamsızdır, çünkü bunları diyecek ve demekte olan namaz kılanın kendisidir, karşısındaki değil.

Namaz öncesi temizlik (abdest) 5:6 ayetinde açıkça anlatılmıştır. Bu ayetteki temizliğe ek olarak abdestin sünnetleri olarak uydurulmuş bulunan temizlikleri yapmak yanlıştır. Kuran eksiksizdir, Peygamber'in Kuran'daki açıklamayı yetersiz bulup kendinden bir şeyler eklemiş olması olası değildir. Bu durum ağza su alıp çalkalamanın oruca zarar vereceğinden de bellidir.

Namaza durunca kafadaki düşünceler unutulmalı ve dikkat namaza yöneltilmelidir. Aklına kötü şeyler gelen Allah'a sığınmalıdır (7:200; 41:36; 23:97-98; 114:1-6). Kamet bir topluluk için yapılacağından kişinin kendi kendisine kamet okuması gereksiz ve anlamsızdır.

Ululama (tekbir)

Allah uludur diyerek başlanır.

Ayakta durma (kıyam)

Allah'ım sen tüm kusurlardan uzaksın. Senin adın kutludur/ışıklıdır. Senin varlığın her şeyden üstündür. Senden başka Tanrı/tapacak yoktur. ('Sübhanek' duası)

Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım.

Rahman/Esirgeyen ve Rahim/Bağışlayan Allah'ın adıyla. (Fatiha suresi, 1:1)

Övgü alemlerin/evrenlerin rabbi/efendisi Allah'adır. (1:2)

Rahman'dır/Esirgeyendir, Rahim'dir/merhametlidir/bağışlayandır. (1:3)

Yargı/din gününün sahibidir. (1:4)

Ancak sana taparız, ancak senden yardım dileriz. (1:5)

Bizi doğru yola ilet. (1:6)

Gazaba/öfkeye uğrayanların ve sapmışların değil; kendilerine iyilikte bulunduğu kimselerin yoluna. (1:7)

Sığınırım halkın Rabbine, (Nas suresi duası, 114:1)

Halkın yöneticisine, (114:2)

Halkın Tanrısına, (114:3)

Şerrinden/kötülüğünden sinsice fısıldayanların. (114:4)

Onlar halkın göğsüne fısıldarlar. (114:5)

Onlar hem cinlerden hem de halktandır. (114:6)

- Allah uludur -

Eğilme (rükü)

Büyük rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

Doğrulma

Allah övenleri duydu. Övgü rabbimizedir.

- Allah uludur -

Yere kapanma (secde)

Yüce rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

- Allah uludur -

- Allah uludur -

Yüce rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

- Allah uludur -

Ayağa kalkma, ikinci rekat

(Aynı biçimde Fatiha suresi okunur)

Şafağın rabbine sığınırım. (Felak suresi duası, 113:1)

Yarattığı şeylerin şerrinden/kötülüğünden. (113:2)

Çöktüğü zaman karanlığın şerrinden/kötülüğünden. (113:3)

Arabozucuların, sözleşmeleri bozanların şerrinden/kötülüğünden. (113:4)

Kıskandığı/haset ettiği zaman kıskananın/hasetçinin şerrinden/kötülüğünden. (113:5)

- Allah uludur -

Eğilme

Büyük rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

Doğrulma

Allah övenleri duydu. Övgü rabbimizedir.

- Allah uludur -

Yere kapanma

Yüce rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

- Allah uludur -

- Allah uludur -

Yüce rabbim münezzehsin/aşkınsın, övgü sanadır.

- Allah uludur -

Son oturma

Allah'tan başka Tanrı olmadığına tanıklık ederim. Onun ortağı yoktur. (3:18, 6:163)

Rabbim, benim namazı özenle yerine getiren biri olmamı sağla. Soyumdan olanların da...

Rabbimiz! Duamı kabul et. Hesabın görüleceği gün, beni, annemi, babamı ve inananları bağışla. (14:40-41)

Rabbim, beni anne ve babama bağışladığın nimete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya yönelt. Merhametinle beni iyi kullarının arasına sok. (27:19)

Rabbimiz, üzerimize sabır yağıdır. Ayaklarımızı yere sağlam bastır ve inkarcılara karşı bize yardım et. (2:250)

Selam

Allah'ın selamı/esenliği ve rahmeti/bağışlaması üzerimize olsun. (Bu cümle Arapça olarak üzerinize anlamına gelecek biçimde -aleyküm olarak- söylenir. Bireysel namazda bunu söylemek anlamsızdır.)

Selamdan sonra ayrıca dua okumanın gereği yoktur. Kişi Allah'a kullukla görevli olduğunu gün boyu aklından çıkarmamalıdır (3:191, 4:103...). Tespih ile çekilen 'zikir' ise Budist geleneğidir ve İslam'la hiçbir ilgisi yoktur.

Ek-3: Türkçe Kuran Nasıl Okunur? Bir Yol Önerisi

1) Önce Kuran'ı öğrenme, anlama kararı verilir. 'Rabbim bilgimi artır' denir. Kuran'ın bütününe okuyunca, Kuran'a önyargısız, koşullanmalardan ve gelenekten bütünüyle arınmış bir bilinçle, gerçeği arayan gözlerle ve gerçeği kaldırabilecek bir yürekle yaklaşmak gerektiğini anlıyoruz. Bu şekilde okuyanlara Allah yol göstereceğini, Kuran'ı kolaylaştıracağını ve öğreteceğini söylüyor.

2) Cepte, çantada kolay taşınabilir bir basılı çeviri edinilir. Türkçe basılı çevirilerden Arapça metinsiz olanlar daha küçük olacağı için daha uygundur. M.[Hamidullah](#) ve Y.N.Öztürk çevirileri iyi ve kolay ulaşılabilen örneklerdir. Edip Yüksel ve İhsan Eliaçık çevirileri de başarılı örneklerdir. Çevirinin iyi olması yanında kitabın sözcük dizinli olmasına dikkat edilmelidir. Bu kitap bilgisayar olmayan yer ve zamanlarda, sabah sessizliğinde namazdan sonra bir iki sayfa okumak, başucunda, torpidoda her an kısa kısa okumak için çok uygundur.

3) Türkçe çeviri siteleri Sık Kullanılanlar'a eklenir. En iyileri [kuranmeali.org](#), [kuranmeali.com](#) ve [quranix.com](#)'dur. Bilenler için İngilizce ve diğer dillerdeki çeviriler için en iyi siteler [quransearch.com](#) ve [islamawakened.com](#)'dur. Bu siteleri internete bağlı olmadığınız zaman da (çevrimdışı) kullanmak istiyorsanız örneğin [kuranmeali.org](#) veya [islamawakened.com](#) sitesini [Ht-track](#) programıyla bilgisayarınıza indirebilirsiniz. Bu sitelerde Arapça orijinali görebilir, dinleyebilir, sözcük karşılıklarını bulabilir veya tarayıp kopyaladığınız sözcüklerin anlamlarını sözlük ve çeviri siteleri yardımıyla arayabilirsiniz. Çeviriler içinde arama yapmanıza izin veren siteler vardır. Bunun yanında, arama motorları ile çevirilerin içinde sözcük ve söz aratabilirsiniz. Örneğin 'atalar yolu' sözü için arama kutusuna şu yazılır:

atalar yolu site:kuranmeali.org

4) Çeviri dosya ve programları bilgisayara veya telefona indirilir. İnternet bağlantısı olmadan kullanmak için programınıza indirebileceğiniz çeviriler ve çeviri programları vardır. Yardım dosyası derlemeleri (.chm uzantılı dosyalar) aradığınız ayeti 10 saniyede bulmanızı sağlar. Bunların dışında [Hasenat](#), [Kelime Kelime Kuran Meali](#), [Zekr](#), [Noble Quran Search Software](#) programlarını indirip bilgisayarınızdan Arapça orijinalini ve çevirilerini okuyabilirsiniz.

5) Hasenat.com veya benzer sitelerden Kuran çevirisi mp3 biçiminde indirilir, otobüste, vapurda, arabada, yürüyüşte dinlenir. "Zamanım yok", "havamda değilim" denmez, "iki dakika olsa dinlediğim kardır" denir.

6) Anlaması güç, üzerinde durmak veya araştırmak istenen konular ve ayet numaraları not alınır. Akıllı telefonlar, bilgisayar veya küçük bir bloknot işinizi görecektir.

Bu altı maddede sıraladığım, bizim kuşağımıza değin hiçbir kuşağın sahip olmadığı bu olanaklar için şükredilir. Sel gibi akan nimetin karşılığı verilmeye çalışılır. Hiç bir zaman 'Tamam, öğrendim' denmez, anlama ve uygulama çabası ölene değin sürer.

"Andolsun ki, biz, Kur'an'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Fakat düşünen mi var!"(54:32)

Ek-4: Kısa Tartışma Kılavuzu: Anadilinde Kuran

Sav : Çeviri Kuran değildir çünkü Kuran'ın Arapça olduğu belirtilmiştir.

Çürütme : Bunun belirtildiği ayetler zaten 'çevirin de öyle anlayın' anlamına gelir. Değilse bu Kuran'ın Araplara indiği anlamına gelir, bu durumda bizi ilgilendiren bir uyarı değildir. Mantıklı üçüncü bir olasılık yoktur.

Sav : Kuran Arapça değil 'Allahçadır'.

Çürütme 1 : Arapça, Arapların birbirleriyle anlaşmakta kullandığı dildir. Kuran Allahça ise Allah kiminle konuşmaktadır? Tanrı'nın yalnızca kendi anlayacağı bir kitabı insanlara vermesi için bir neden yoktur.

Çürütme 2 : Kuran 'Allahça' ise Arapların anlamamaları gerekirdi. Kuran'ın Arapça olmadığını söylemek çevrilemeyeceği değil, Arapçaya da çevrilmesi gerektiği anlamına gelir.

Sav : Kuran çevrilirse çok anlamlılık özelliğini yitirir.

Çürütme 1 : Çok anlamlılığın yitmesi Kuran'ı Arapça okurken veya dinlerken de gerçekleşmektedir. Kuran'ın anlamı, ilgisinin ondan ne anladığıyla sınırlıdır. Arapça okumada veya dinlemede örtülü kalan anlam yitimi çeviride su yüzüne çıkıp görünür olmaktadır, aradaki fark budur.

Çürütme 2 : Herhangi bir metin çok anlamlılık içerebilir. Bu durumda bu savı çok anlamlılık içeren insan yapısı metinlere de uygulamak zorunda kalırız ki, bu 'çevrilemeyen' binlerce metin olduğu anlamına gelir. Çevirmen bu durumu taksim, dipnot benzeri yolları kullanarak okuyucuya başarıyla aktarabilir. Bu da çeviri okurunun Arapçasından okuyanın göremeyeceği kimi şeyi görmesini sağlar, yani avantaja bile dönüşebilir.

Sav : Arapça sözcüklerin Türkçede tam karşılığı yoktur.

Çürütme 1 : Bir veya daha çok yabancı dil bilen herkes bunun Arapçaya özgü bir durum olmadığını bilir. Tam örtüşmeyen anlamları ve incelikleri iletmenin yolları vardır. Sözcüklere bağlama uygun anlamlar verilebilir. Birden çok anlam bağlama uyuyorsa bu durum yine taksim işareti veya dipnot gibi yollarla okuyucuya iletilir. Tam karşılık Kuran'ın bütünü incelendiğinde ortaya çıkacaktır. Kuran'ın bir parçasının tam çevrilememesi olasıdır ancak Kuran'ın bütününde tutarlı bir anlam arandığında çeviri yanlış ve eksiklikleri ortadan kalkacaktır.

Çürütme 2 : Evrim (*tatavvur*), esenlik (*selam*) gibi tam örtüşen sözcükleri bile çevirmeden bırakmaları bu savı ortaya atanların içtenlikleri üzerine kuşku düşürür. Savın sahipleri art niyetli değilse bu gibi örtüşen sözcüklerin Türkçelerini kullanmalıdırlar.

Sav : Yalnızca Kuran değil hiçbir dildeki hiçbir metin tam çevrilemez.

Çürütme 1 : Bu sav çeviri kavramını yok saymaktadır. Bu sav farklı dil konuşan toplumların on binlerce yıldır anlaşılamadığını söylemekle eşdeğerdir. 'Tam' çeviri gerçekte yaklaşılan ancak hemen hiçbir zaman erişilemeyen bir idealdir. Bunun böyle olması dil farklılığının değil, sözlü iletişimin özelliği gereğidir. Aynı dilde olsa bile sözlü iletişimde her zaman yitim vardır, hemen hiçbir zaman yüzde yüz verim yakalanamaz. Çünkü hiçbir iki insanın beyin haritası birebir özdeş olamaz.

Çürütme 2 : Bu durum özellikle şiir gibi estetiği anlamın önüne çıkaran yazın biçimleri için geçerlidir. Kuran 'ben şiir değilim' derken bu savı ortaya atanlar Kuran'a şiirmiş gibi davranmış olurlar.

Çürütme 3 : Bu sav Allah'ın çevirinin ne olduğunu bilmediğini, 'çeviri kaybı' kavramından habersiz olduğunu varsaymayı zorunlu kılar. Allah'ın insanları yabancı dildeki bir kitaba çağırmasını bu sav ışığında başka türlü açıklamak olanaklı değildir.

Sav : **Kuran'ı Arapça okumak (daha) sevaptır.**

Çürütme 1 : Arapça *sewab* sözcüğünün öldükten sonra ödenmek üzere hesaba yatan bir tür puan anlamı yoktur. İyi işlerin ödülü hem bu dünyada hem de sonsuz yaşamdadır. Öyleyse iyi işin belirgin özelliği karşılığının bu dünyada da alınıyor olmasıdır. Kuran'ı yabancı dilde okumanın karşılığının bu dünyada alındığına tanık olmuş kimse yoktur.

Çürütme 2 : Tersine, Kuran'ı yabancı dilde okumak olsa olsa günah (kötülük) olur. Çünkü zaman ve kaynak boşa tüketilmiştir.